

ЕДИТ УОРТЪН
НЕВИННИ ГОДИНИ

СВЕТОВНИ ЛЮБОВНИ РОМАНИ

ЕДИТ УОРТЪН НЕВИННИ ГОДИНИ

Превод: Марина Кънева

chitanka.info

Семейство Джоунс, в което малката Едит се води последното, трето дете, се слави с такова огромно богатство, предлагащо множество преимущества, че израз в този смисъл все още е включен в ежедневиия английски речник. Като малка тя ги придружава на обиколка из Европа, след което се установяват в Ню Йорк. След неуспешен годеж, Едит Уортън (1862–1937) се омъжва за богат спортист. Двамата с Едуард Уортън се развеждат през 1913. През остатъка от живота си живее главно във Франция. Отличителна черта на прозата ѝ е подчертаният лиризъм. С романа „Невинни години“ (1920) става първата писателка, която печели награда Пулицър през 1921 г. Историята следи представители на богати семейства от Ню Йорк в отчаян опит да избегнат любовен скандал.

Животът и творбите на Едит Уортън и до днес предизвикват силни реакции.

От Омировия епос насам съпружеската изневяра е основният двигател на повествованието, самото оправдание на романа. Не бракът, а прелюбодеянието вдъхновява разказа. В прелюбодеянието се крие силен инстинкт, мрачен порив към смъртта. Прелюбодейката е съпруга, която не е съпруга; проститутка, която не е проститутка.

Л. Манарини

Пагубни страсти, любов и грях, възход и падение на хайлайфа в Ню Йорк от „добрите времена“ — „Невинни години“ донесе световна слава на американската писателка Едит Уортън и най-престижната награда „Пулицър“.

Дей-Луис (носител на „Оскар“) и кинозвездите Мишел Пфайфър и Уинона Райдър пресъздават романа „Невинни години“ във филма на Скорсезе, номиниран за „Оскар“ и разпространяван в България от „Брайт айдиас“.

ПЪРВА КНИГА

1.

През една януарска вечер в началото на седемдесетте години Кристин Нилсън пееше във „Фауст“ в постановка на Нюйоркската музикална академия.

Макар да се чуваше, че уж в далечното предградие „някъде отгатак четирийсетте улици“ скоро щял да започне строеж на нова опера, която по блясък и разкош да конкурира оперните театри на големите европейски столици, висшето общество както всяка зима се задоволяваше с охлузените червени ложи с изтъркана позлата на гостоприемната стара Академия. Консерваторите я ценяха, заедно бе малка, неудобна и поради това недостъпна за „новите хора“, които вече стряскаха, но в същото време и привличаха нюйоркчани; по-сантименталните ѝ бяха предани заради свързаните с нея исторически асоциации; меломаните — заради чудесната акустика, толкова необходима за залите, в които се изпълнява музика.

През онази зима госпожа Нилсън щеше да пее за пръв път и затова публиката, която всекидневниците вече се бяха научили да наричат „изключително бляскава“, се бе запътила към операта по хлъзгавите заснежени улици в частни двуместни карети или в семейни широки каляски, или в по-скромните, но и по-удобни „коли на Браун“. Да пристигнеш пред оперния театър с „кола на Браун“ беше също толкова шик, колкото и със своя карета; отпътуването с това превозно средство имаше безценното предимство, че всеки (като заклет демократ) можеше (когато му скимне) да вземе първия изпречил се от редицата спрели Браунови файтони, без да чака под навеса на Академията да лъсне червеният от студ и джин нос на собствения му кочияш. Едрият собственик на коли бе проявил остър нюх, когато бе забелязал, че американците искат да напускат местата за развлечения още по-бързо, отколкото се появяват в тях.

Когато Нюлънд Арчър влезе в ложата на своя клуб, завесата тъкмо се вдигаше за сцената в градината. Всъщност нищо не му пречеше да дойде по-рано — в седем бе хапнал с майка си и сестра си, сетне, без да бърза, бе изпушил една пура в готическата библиотека,

цялата в шкафове от черен орех и столове с резбовани облегалки — единствената стая в къщата, където мисис Арчър позволяваше да се пуши. Но, първо, Ню Йорк бе световен град, а всеки знае, че в световните градове „не е прието“ да се отива рано на опера, а понятието „прието е“ и „не е прието“ играеше в нюйоркския кръг на Нюлънд Арчър също толкова важна роля, колкото и необяснимият страх пред тотемите, решавали съдбата на дедите му преди много хиляди години.

Втората причина за закъснението му бе съвсем логична. Беше се забавил с пурата, защото дълбоко в душата си бе дилетант и мисълта за предстоящото удоволствие му доставяше по-сладка наслада от самото удоволствие, а при него те бяха предимно от този род, и сега мигът, защото предстоеше, се очакваше да е толкова изключителен, че... Накратко, дори без да е съгласувал пристигането си с импресариото на примадоната, не би се явил в Академията в по-подходящ момент от сегашния, когато тя пееше: „Обича ме — не ме обича — той ме обича!“, поръсвайки откъснатите листенца на маргаритките с чисти като роса звуци.

Разбира се, тя пееше не „той ме обича“, а „М’ама!“ — нали според непоклатимия и безспорен закон на музикалния свят немският текст на френските опери в изпълнение на шведски певци трябва да се превежда на италиански, та англоезичната публика да го разбира по-добре. Нюлънд Арчър възприемаше това като нещо толкова естествено, колкото и всички останали определящи живота му условности, като например, че трябва да си сресваш косата с две четки със сребърни гръбчета и с инициали от син емайл или че не можеш да се появиш пред отбран свят без цвете (за предпочитане гардения) в петлицата.

„М’ама... поп m’ама — пееше примадоната, — m’ама...“ Във върховия момент на тържествуващата любов тя притисна до устните си опърпаната маргаритка и вдигна огромните си очи към шмекерската физиономия на мургавия дребосък Капул — Фауст: с тесния си лилав редингот и шапката с перо той напразно се силеше да изглежда чист и невинен като простодушната си жертва.

Облегнат на стената в дъното на клубната ложа, Нюлънд Арчър се захвана да оглежда отсрещната част от залата. Точно срещу него бе ложата на мисис Менсън Мингът. Извънредно разплулата се старица

отдавна вече не издържаше в операта, но на нашумелите постановки винаги бе представена от някой млад член на семейството. Този път първият ред бе зает от снаха й мисис Лауъл Мингът и от племенницата й мисис Уелънд; малко зад двете облечени в брокат матрони, вперила възхитен поглед в сцената, бе седнала млада девойка с бяла рокля. Тъкмо когато в притихналата зала (по време на арията с маргаригката разговорите в ложите винаги замлъкваха) звънна „М’ама!“ на госпожа Нилсън, топла руменина изби върху бузите на девойката, заля лицето й до корените на светлата коса и оцвети стегнатите й млади гърди до скромното тюлено шалче, забодено с една-единствена гардения. Тя наведе очи към огромния букет момини сълзи върху коленете си и Нюлънд Арчър забеляза как пръстчетата й в бялата ръкавица нежно докоснаха цветчетата. С доволна самолюбива въздишка той отново обърна поглед към сцената.

Личеше, че не са жалили пари за декорите и те бяха признати за великолепни дори от тези, които като Арчър бяха виждали парижката и виенската опера. Цялата предна част на сцената, чак до рампата, беше застлана с изумруденозелено сукно. Насред симетричните издатини от рошав зелен мъх, отделени с вратички за крикет, се издигаха храстчета с формата на портокалови дръвчета, но обсипани с пурпурни и алени рози. Гигантски градински теменужки, много по-едри от розите, които повече приличаха на шарени парцалчета за почистване на пера, избродирани от възторжени енориашки за подарък на модни свещеници, се шаренееха из мъха; под розовите храсти, а тук и там, като предтечи на чудесата на природата, които ще създаде Лутър Бербънк, се кипреха присадени върху розовите храсти огромни маргарити.

Сред тази вълшебна градина бе застанала госпожа Нилсън с бялата си кашмирена рокля, гарнирана със син атлаз, с кръгла чантичка, закачена за синьото коланче, и с дебели жълти плитки, грижливо повесени от двете страни на изящната якичка. Невинно свела поглед, тя слушаше страстните признания на господин Капул и се преструваше, че не разбира коварните му намерения, когато с думи или с поглед многозначително й сочеше близкия прозорец на гиздавата тухлена вила, чийто ъгъл се подаваше от дясната кулиса.

„Мъничката ми! — помисли си Нюлънд Арчър, като отново хвърли поглед към девойчето с момините сълзи. Дори не подозира

какво става дума.“

Никак не му се искаше бъдещата мисис Нюлънд Арчър да е наивница. Надяваше се, че благодарение на образованата му компания ще придобие светско държание и остроумие и така ще заеме достойно място сред най-известните дами от „младежките среди“ — сред тези, които според установения обичай приемат ухажванията на мъжете, като шеговито ги лишават от надежда. Ако му бе хрумнало да надникне в дълбините на тщеславието си (понякога почти успяваше), щеше да зърне там мечтата жена му да е също толкова опитна и готова да му угажда, колкото и онази дама, чийто чар от две години насам в известна степен вълнуваше въображението му; е, добре щеше да бъде, ако бе по-ячка от клетата дама — нали крехкото ѝ здраве му бе почернило живота, а веднъж дори обърка плановете му за цялата зима.

Нито веднъж не му бе минало през ума как в този груб свят би могло да възникне и да просъществува подобно чудо от лед и пламък, достатъчно бе да се придържа към мнението си, без да го анализира — нали на същото мнение бяха всички грижливо сресани джентълмени с бели жилетки и с цветче в петлицата, които един след друг влизаха в клубната ложа, здрависваха се приятелски с него и критично насочваха бинокли към кръжеца дами, продукт на съществуващата система. В сферата на мисълта и изкуството Нюлънд Арчър се смяташе безспорно за много по-компетентен от тези отбрани представители на старата нюйоркска аристокрация; със сигурност повече бе чел, повече бе размишлявал и дори бе видял повече свят. Поотделно всеки от тях му отстъпваше, но всички заедно представляваха „Ню Йорк“ и навикът за мъжка солидарност го караше да приема гледната им точка по всички въпроси на тъй наречената нравственост. Инстинктивно усещаше, че ще е доста главоболно да прокарва свое разбиране за тези неща, при това би изглеждало като лош вкус.

— Възможно ли е? Погледнете само! — възкликна Лоурънс Лефъртс и рязко отмести бинокъла.

Лоурънс Лефъртс бе върховният нюйоркски авторитет по въпросите на „добрия вкус“. Никой друг не бе посветил толкова време на изследването на този заплетен и увлекателен въпрос; ала за тъй свободното и изчерпващо владение на проблема не бе достатъчно само да бъде проучен. Плъзнеше ли човек поглед от високото му изпъкнало чело през извивката на чудесните светли мустаци до обутите му в

лачени обувки дълги крака в другия край на елегантната стегната фигура, веднага разбираше: законите на „добрия вкус“ са вродени у този господин, който умее толкова небрежно да носи скъпите си дрехи и да се движи отпуснато и грациозно, въпреки високия си ръст. Както веднъж бе казал негов млад поклонник: „Ако някой може да ви посъветва кога да облечете фрак, кога смокинг — това е само Лари Лефъртс.“ А по въпроса за салонните обувки или кога те трябва да бъдат заменени с лачени, авторитетът му бе безспорен.

— О, боже — пророни той и безмълвно предаде бинокъла на стария Сайлъртън Джексън.

Ориентирайки се по погледа на Лефъртс, Нюлънд Арчър с изненада се убеди, че възклицанието е предизвикано от появата на ново лице в ложата на мисис Мингът. Видя стройна млада жена, малко по-ниска от Мей Уелънд, с гъсти кестеняви къдрици, стегнати над слепоочията с тясна панделка с диаманти. С тази прическа и с кройката на синята си кадифена рокля, малко театрално пристегната над талията от колан с голяма старомодна катарاما, в нея, както се изразяваха по онова време, имаше нещо „а ла Жозефин“. Дамата с толкова необичайния тоалет сякаш изобщо не забелязваше какво любопитство е предизвикала; като постоя около минута наред ложата тя се поколеба дали да седне в края на десния ъгъл отпред, но сетне с усмивка отстъпи пред настойчивите покани на мисис Уелънд да седне до снаха ѝ мисис Лауъл Мингът, която заемаше левия ъгъл.

Мистър Сайлъртън Джексън върна бинокъла на Лоурънс Лефъртс. Целият клуб инстинктивно се обърна да чуе какво ще каже старецът, тъй като мистър Джексън бе също толкова бележит авторитет по „семейните връзки“, колкото и мистър Лефъртс по „добрия вкус“. Бе изучил до съвършенство всичките разклонения на нийоркските родословни дървета и можеше да осветли сложния проблем за роднинството между клана Мингът (чрез семейство Торли) и Далас от Южна Каролина или за роднинските връзки на възрастното поколение филаделфийски Торли с олбънските Чийвърс (в никакъв случай да не се бъркат с Менсън Чийвърс от Юнивърсити плейс), а също и да посочи най-важните отличителни особености на всеки род, като например легендарното скъперничество на младото поколение Лефъртс (от Лонг Айлънд) или фаталната склонност на Рашуърт да сключват възможно най-глупави бракове, или душевната болест,

поразяваща всяко второ поколение от олбънските Чийвърс, поради което нюйоркските им братовчедки категорично отказват да се омъжват за тях, ако не смятаме брака на клетата Медора Менсън, която, както знаете... впрочем майка ѝ бе по баща Рашуърт.

Освен гората от генеалогични дървета между тесните хлътнали слепоочия под меката прошарена коса на мистър Сайлъртън Джексън се бе побрал списъкът на повечето тайнствени скандални истории, тлеещи под повърхността на невъзмутимото нюйоркско отбрано общество през последните петдесет години. Бе толкова добре информиран, а паметта му — толкова непогрешима, че минаваше за единствения човек, който можеше да ви разкаже кой всъщност е банкерът Джулиъс Бъфърт или какво се е случило с красавеца Боб Спайсър, бащата на старата мисис Менсън Мингът, който съвсем тайнствено изчезнал (заедно с голяма сума поверени му пари) месец след сватбата, тъкмо в деня, когато прекрасната испанска танцьорка, предизвикала възторга на препълнената зала в старата опера на Батъри, отплавала за Куба. Но тези, както и много други тайни, бяха погребани дълбоко у мистър Джексън, защото изостреното му чувство за чест му забраняваше да разкрива чужди тайни и освен това прекрасно разбираше, че славата му на дискретен човек многократно увеличава възможността да узнава интересуващите го неща.

Ето защо, докато гледаше как мистър Сайлъртън Джексън връща бинокъла на Лоурънс Лефъртс, цялата ложа на клуба замря в очакване. Около минута той безмълвно се вглежда с мътни сини очи под старческите, изпъстрени с жилки клепачи в почтително зяпналата го група, сетне замислено си дръпна мустака и произнесе просто:

— Не съм допускарал, че тези Мингът ще посмеят да отидат толкова далеч.

2.

Този кратък епизод хвърли Нюлънд Арчър в някакъв странен смут.

Стана му неприятно, че толкова напрегнатото внимание на мъжката половина на Ню Йорк се бе съсредоточило върху ложата, в която между майка си и леля си седеше неговата годеница; не можа да познае веднага дамата с рокля в стил ампир и се зачуди защо ли присъствието ѝ бе развълнувало толкова висшето общество. Сетне внезапно си спомни и пламна от възмущение. О, да, не ще и дума — кой би помислил, че тези Мингът ще отидат толкова далеч!

Те обаче бяха отишли, и още как, защото изречените с нисък глас забележки зад гърба на Арчър не оставяха съмнение: тази млада жена бе братовчедката на Мей Уелънд, онази братовчедка, която семейството ѝ винаги наричаше „горката Елен Оленска“. Арчър знаеше, че преди два дни тя внезапно бе пристигнала от Европа; дори бе изслушал (без особено неодобрение) разказа на мис Уелънд как навестила „горката Елен“, която отседнала у старата мисис Мингът. Арчър напълно одобряваше семейната солидарност и едно от качествата на рода Мингът, което особено го възхищаваше, бе тъкмо решителната им защита на малкото заблудени овце, появяващи се в безупречното им стадо. По натура лишен от злоба и великодушен, младежът дори се зарадва, че фалшива скромност не е попречила на бъдещата му съпруга да прояви топлота (в домашна обстановка) към клетата си братовчедка; но да приемаш графиня Оленска в семеен кръг е едно, а да я демонстрираш пред всички, при това и операта, в една ложа с девойката, чийто годеж с него, Нюлънд Арчър, ще бъде оповестен след няколко седмици — съвсем друго. Да, той напълно споделяше чувствата на стария Сайлъртън Джексън — не бе допускар, че тези Мингът ще посмеят да отидат толкова далеч!

Разбира се, знаеше — каквото може да си позволи мъж (в околностите на Пето авеню), на същото се решава и главатарката на рода, старата мисис Менсън Мингът. Винаги се бе възхищавал на високомерната и властна старица — тя, просто някоя си Кетрин

Спайсър от Стейтън Айлънд, чийто баща се бе посрамил завинаги при тайнствени обстоятелства, и която не притежаваше нито пари, нито положение във висшето общество, за да накара всички да забравят тези неприятни неща, все пак се бе изхитрила да се свърже чрез брак с главата на клана Мингът, да омъжи двете си дъщери за „чужденци“ (за италиански маркиз и за английски banker) и — като връх на нахалството! — да си вдигне къща от светлокремав камък (а нали кафявият варовик бе също толкова задължителен, колкото фракът за вечерен прием) в пуцинака до Сентръл Парк, където не стъпва човешки крак.

Чуждестранните дъщери на старата мисис Мингът станаха легендарни. Нито веднъж не се бяха появили да видят майка си, но тя като мнозина с ясен ум и силна воля, склонни към заседнал начин на живот и пълнота, философски се бе примирила с живота сред четири стени. Обаче светлокремавата къща (както се говореше, наподобяваща дворците на парижката аристокрация) бе видимо доказателство за духовната ѝ независимост и тя царуваше в нея сред кралски френски мебели и вещи от Тюйлери от времето на Луи Наполеон (където бе жънала успехи през зрелите си години) тъй безгрижно, сякаш нямаше нищо чудно в това, да живееш на 34-а улица или да сложиш на къщата си френски прозорци, отварящи се като врати, вместо обикновените, които се вдигат нагоре.

Всички (включително и мистър Сайлъртън Джексън) бяха на мнение, че старата Кетрин никога не бе минавала за хубавица — дарба, с която Ню Йорк можеше да обясни всеки успех и да оправдае много несполуки. Злите езици разправяха, че уж като съименницата си императрица побеждавала благодарение на силната воля, безсърдечието, високомерието и самоувереността си, които впрочем донякъде се компенсирала от достойния ѝ, безупречен личен живот. Мистър Менсън Мингът се бе споминал, когато тя бе едва на двайсет и осем години, и тъй като изпитваше недоверие към всички Спайсър, бе наложил строги ограничения върху ползването на имуществото, но самоуверената му млада вдовица смело пое по свой път, свободно се движеше в средите на чужденци, намери съпрузи на дъщерите си, Господ знае в какви префърцунени развратни среди, държеше се свойски с посланици и херцози, не се гнусеше от паписти, канеше на гости оперни певци, беше се сприятелила с мадам Тальони и въпреки

всичко през цялото време (пръв констатира това Сайлъртън Джексън) върху доброто ѝ име не падна дори най-малкото петънце — единственото, добавяше той, по което се различаваше от съименничката си Екатерина Велика.

Мисис Менсън Мингът отдавна бе успяла да премахне ограниченията от наследството на мъжа си и вече петдесетина години живееше в пълно охолство, но споменът за някогашната бедност я бе направил прекалено икономична. Виж, когато купуваше дрехи или мебели, се стремеше да се сдобива с най-хубавото, ала не можеше да надмогне себе си и да пилее грешни пари за преходните наслади на вкусната трапеза. Тъкмо поради това ястията в дома ѝ бяха също толкова долнопробни, както и у мисис Арчър, макар причините да бяха съвсем различни, като дори вината никак не спасяваха положението. Роднините ѝ смятаха, че оскъдната трапеза срами доброто име на рода Мингът, прославен с богатствата си, но въпреки баналните ястия и изфирясалото шампанско хората я посещаваха и когато синът ѝ Лауъл я придумваше (той се бе помъчил да възстанови семейната чест и бе наел най-добрия готвач в Ню Йорк), тя засмяна му отговаряше: „Какъв смисъл има да държим двама готвачи в къщи, нали вече омъжих момичетата, а тъй и тъй не мога да си хапвам сосове.“

Докато размишляваше за тези неща, Нюлънд Арчър още веднъж погледна към ложата на семейство Мингът. Убеди се, че мисис Уелънд и снахата посрещат критичните погледи от отсрещната част на залата с чисто мингътски апломб, внушен от старата Кетрин на целия ѝ клан, и само руменината на Мей Уелънд (може би пламнала от съзнанието, че той я гледа) издаваше, че разбира цялата сериозност на положението. Що се отнася до онази, която бе предизвикала целия смут, тя грациозно седеше в ъгъла на ложата и наведена напред, излагаше на показ раменете и гърдите си малко по-откровено, отколкото си позволяваха нюйоркските дами, особено тези, които имаха причини да не бият на очи.

Според Нюлънд Арчър малко неща можеха да се сравнят с престъплението против „добрия вкус“ — това витаещо незнайно къде божество, за което „добрият тон“ бе само пълномощен представител и заместник. Бледото съсредоточено лице на госпожа Оленска му се стори напълно в унисон със случая и със злополучното ѝ положение, ала кройката на роклята ѝ (без всякакво шалче), разголваща

слабичките ѝ рамене, дълбоко го огорчи и шокира. Отблъскваше го дори мисълта, че Мей Уелънд е подложена на влиянието на младата личност, толкова безразлична към изискванията на вкуса.

— Добре де — чу зад гърба си гласа на един млад клубен член (при дуетите на Марта и Мефистофел всички зрители разговаряха), — какво толкова се е случило?

— Тя го е зарязала, никой дори не се опитва да отрече този факт.

— Но нали той бил отвратителен мръсник? — упорито продължи да пита наивният младеж с презиме Торли, явно с намерението да стане рицар на дамата, за която ставаше дума.

— При това от най-долнопробните. Срещал съм го в Ница — авторитетно заяви Лоурънс Лефъртс. — Едната му ръка е парализирана, побелял, заядлив тип. Физиономията му е доста миловидна, с ей такива дълги ресници, представете си. Вероятно е заклет женкар, а през свободното си време колекционира изящен порцелан. Доколкото ми е известно, хвърля луди пари и за едното, и за другото.

Всички се засмяха, а младият рицар попита:

— А после?

— Ами после тя избягала със секретаря му.

— Виж ти! — Физиономията на рицаря се издължи.

— Впрочем, за кратко. Разправят, че само след няколко месеца се озовала сама във Венеция. Доколкото зная, Лауъл Мингът ходил да я види там. Сетне казваше, че била ужасно нещастна. Както и да е, но да ни я навират в очите в операта е нещо съвсем друго.

— Възможно е — реши се да отбележи младият Торли, — възможно е да се чувства прекалено нещастна, за да си седи в къщи.

Тази забележка предизвика смях, лишен от всякакво уважение. Младежът пламна и се престори, че уж думите му, както се изразяват шегобийците, са имали някакъв *double entendre*^[1].

— И все пак защо им е било да вземат и мис Уелънд — тихо избъбри някой, като погледна бързо Арчър.

— О, като част от същата компания, сто на сто по нареждане на бабата — през смях откликна Лефъртс. — Захване ли се с нещо старата — стой, та гледай!

Действието отиваше към края си и публиката в ложата се раздвижи. Внезапно Нюелънд Арчър бе обзет от неудържим стремеж да

действа решително. Пръв да влезе в ложата на мисис Уелънд, да заяви на замрялото в очакване висше общество за годежа си с Мей Уелънд, да ѝ помогне да преодолее всички затруднения, които може да възникнат от ненормалното положение на братовчедка ѝ — този порив неочаквано надви всички колебания и съмнения, затова Арчър победоносно закрачи по червените коридори към отсрещния край на театъра.

Щом влезе в ложата, срещна погледа на Мей Уелънд и забеляза, че веднага е отгатнала намеренията му, макар че семейната чест, която и двамата смятаха за толкова възвишена добродетел, не ѝ позволяваше да каже това. Хората от тяхната среда живееха в атмосфера на тънки намеци и мъгляви загатвания и фактът, че се разбраха без думи, според младежа ги сближи повече от всякакви обяснения. Очите ѝ казаха: „Сега виждате защо мама ме е взела със себе си.“ А неговите отговориха: „В никакъв случай не бих желал да се дръпнете настрана.“

— Познавате ли се с моята племенница графиня Оленска? — попита мисис Уелънд, като стисна ръката на бъдещия си зет.

Арчър се поклони, без да подава ръка, както бе редно за мъж, представян на дама, затова Елен Оленска само кимна, стиснала огромно ветрило от орлови пера в ръцете си със светли ръкавици. Като поздрави мисис Лоуъл Мингът, едра русокоса дама с проскърцваща атлазена рокля, той седна до годеницата си и шепнешком я попита:

— Надявам се, че сте казали на госпожа Оленска за годежа ни? Искам всички да знаят, искам разрешението ви да го оповестя още тази вечер на бала.

Поруменяла като утринна зора, мис Уелънд го погледна с грейнали очи.

— Стига да успеете да убедите мама — отвърна тя. — Но защо да променяме нещо, което вече е решено?

Той ѝ отговори само с поглед и тя продължи:

— Вие ѝ кажете, разрешавам ви. Братовчедка ми си спомня, че като деца често сте играли заедно.

Тя дръпна стола си и му даде възможност да мине. За да покаже на цялото общество какво върши, Арчър малко демонстративно седна до графиня Оленска.

— Наистина често сме играли — отбеляза тя и го погледна с печалните си очи. — Бяхте невъзможно момче и веднъж дори ме

целунахте зад вратата, но бях влюбена в братовчед ви Уенди Нюлнд, който изобщо не ме забелязваше. — Тя огледа полукръглия ред ложи. — Тази обстановка ми напомня времената, когато всички тук носеха къси панталонки и гащички с дантели! — избъбри тя с едва доловим чуждестранен акцент и отново обърна очи към Арчър.

И макар тези очи да бяха изпълнени с доброжелателност, младежът потръпна и затова малко смутено отговори:

— Да, от доста време не сте идвали в Ню Йорк.

— От сто години — подхвана тя, — направо ми се струва, че съм умряла отдавна, отдавна, а тази мила стара опера е просто царството небесно.

Тези думи — и той не знаеше защо — се сториха на Нюлнд Арчър израз на още по-невъзможна непочтителност към нюйоркското висше общество.

[1] Двоен смисъл (фр.) — Б.пр. ↑

3.

Вечно все същото. В деня на годишния си бал мисис Джулиъс Бъфърт никога не пропускаше да иде на театър; нещо повече, всеки път определяше бала си тъкмо за вечер, през която се играеше оперен спектакъл, за да покаже, че е под достойнството ѝ да си губи времето с домакинство и че разполага с прислуга, която дори без нея може да предвиди всички подробности за предстоящото празненство.

Къщата на Бъфърт (вдигната дори преди къщите на мисис Менсън Мингът и на Хедли Чийвърс) бе сред малкото в Ню Йорк, които имаха бална зала, а по времето, когато вече минаваше за „провинциално“ да покриваш пода с грубо платно заради танците и да изнасяш мебелите по горните етажи, да имаш салон за балове, който не се използва за никакви други цели и чиито прозорци през триста четиридесет и четири дни в годината са затворени с капаци, позлатените столове — натикани в ъгъла, а полилеят — защит в чувал, беше явно предимство, изкупващо всички достойни за съжаление страници от миналото на Бъфърт.

Мисис Арчър, която обичаше да изразява социалните си теории чрез афоризми, веднъж бе казала: „Ние всички си имаме любими парвенюта!“ и макар че фразата бе прозвучала доста смело, верността ѝ намери скрит отклик в сърцата на мнозина от отбрания свят. Обаче, строго погледнато, семейство Бъфърт не бяха парвенюта — някои смятаха, че са нещо по-лошо. Всъщност мисис Бъфърт бе издънка на един от най-почтените американски родове: тя бе прекрасната Реджина Далас (от южнокаролинския клон) — разорена красавица, въведена в нюйоркското общество от братовчедка си, екстравагантната Медора Менсън, която винаги вършеше дивотии с най-добри намерения. Всеки роднина на Менсън и Рашуърт имаше (според израза на посетилия Тюйлери мистър Сайлъртън Джексън) *droit de cite*^[1] в нюйоркската отбрана среда, но жена, омъжила се за Джулиъс Бъфърт, не беше ли го изгубила?

Въпросът беше кой е този Бъфърт. Минаваше за англичанин, беше учтив, хубав, сприхав, гостоприемен и остроумен. Пристигнал в

Америка с препоръчителни писма от зетя на старата мисис Менсън Мингът, банкера, той бързо бе направил кариера в деловия свят, но живееше разпиляно, бе с доста злобен език и твърде неясен произход. Затова, когато Медора Менсън обяви годеща му с братовчедка ѝ, всички го приеха като поредната глупост сред дългия списък от екстравагантности на горката Медора.

Ала глупостта спасява чедата си също толкова често, колкото и мъдростта. Две години след сватбата на младичката мисис Бъфърт всички признаха, че домът ѝ е най-изисканият в Ню Йорк. Никой не разбираше как бе станало това чудо. Тя бе отпусната, бездейна, злите езици дори я наричаха тъпанарка, и въпреки това, нагиздена като идол, накичена с перли, с всяка изминала година все по-млада, по-руса и по-прекрасна, тя царуваше в масивния кафяв дворец на Бъфърт и без дори да мръдне покритото си с пръстени кутре, събираше около себе си цвета на обществото. Осведомените смятаха, че Бъфърт лично обучава слугите, учи готвача да приготвя нови ястия, обяснява на градинарите какви цветя да отглеждат в парниците, за да украсяват трапезата и гостните, прави следобедния пунш и диктува на жена си бележките до нейните приятелки. И така да беше, никой не бе видял; гостите посрещаше обаче гостоприемен безгрижен милионер, явяващ се в гостната си с небрежния вид на посетител с думите: „Не са ли чудесни глоксиниите на жена ми? Да ви кажа, изписва ги от лондонската ботаническа градина Кю.“

Според общественото мнение тайната на мистър Бъфърт бе, че без да му мигне окото, знаеше как да се измъкне от всяка бъркотия. Шушукайте си колкото искате, че международната банка, в която бил на служба, му „помогнала“ да напусне Англия — не се вълнуваше от този слух, както и от всички останали, и макар че съвестта на деловия Ню Йорк бе не по-малко чувствителна от нравствените му принципи, Бъфърт винаги се измъкваше сух от водата, а в същото време цял Ню Йорк се тъпчеше в гостните му и ето че от двайсет години хората казваха „отиваме у Бъфърт“ също тъй безгрижно, сякаш ставаше дума за мисис Менсън Мингът, на всичкото отгоре с приятната увереност, че там ги чака печена патица и най-изискани отлежали вина, а не топла „вдовица Клико“ от реколта кой знае коя година и претоплени крокети от Филадельфия.

И този път мисис Бъфърт, върна на навика си, се появи в ложата си тъкмо преди арията с огърлицата, а когато в края на трето действие пак по навик стана, наметна прекрасните си рамене с мантото и изчезна, Ню Йорк вече знаеше, че балът започва след половин час.

Нюйоркчани до немай-къде се гордееха с къщата на Бъфърт и обичаха да я показват на чужденците, особено през деня на годишния бал. Едно от първите в града семейство Бъфърт се сдобиха с червен кадифен килим, собствените им лакеи го постилаха върху стъпалата под навеса пред входа, докато всички останали се задоволяваха с взети под наем килими и столове и с вечеря от ресторант. Пак те бяха въвели правилото дамите да събличат мантията си в преддверието, а не да ги влачат горе в спалнята на домакинята и там да нагриват машините върху газени котлони; Бъфърт уж дори се бил изказал в смисъл, че доколкото му е известно, всички приятелки на жена му си имали прислужнички, които можели да се погрижат за техните coiffures^[2].

В тази къща, изградена екстравагантно, не се налагаше гостът да се промъкне до балния салон по тесен коридор (като у Чийвърс), а тържествено крачеше през анфилада от гостни (с цвят на морска вълна, алена роза и bouton d'or^[3]) и още отдалеч съзираше как ярките полилеи се отразяват в лъскавия паркет, а по-нататък, в зимната градина, буйната зеленина на камелиите и дървовидните папрати засенчва креслата от черен и златист бамбук.

Нюлънд Арчър, както подобава на младеж в положението на годеник, позакъсня. Щом остави палтото си на лакеите с копринени чорапи (тези чорапи бяха една от най-новите приумици на Бъфърт), известно време се въртя из библиотеката, тапицирана с цветна кордовска кожа, обзаведена с мебели „бул“ и украсена с малахит, където неколцина мъже разговаряха, докато си слагаха балните ръкавици, а сетне се прикачи към върволицата гости, които мисис Бъфърт посрещаше на прага на алената гостна.

Арчър явно бе нервен. След операта не се върна в клуба (както обикновено постъпваха отбраните младежи). Вечерта бе чудесна и той се разходи по Пето авеню и чак сетне се запъти към къщата на Бъфърт. Страхуваше се тези Мингът да не „отидат твърде далеч“ — току-виж бабата им заповядала да вземат на бала графиня Оленска.

От атмосферата в клубната лежа бе усетил, че подобно нещо би било крайно груба грешка, и макар че повече от всякога бе изпълнен с

решимост „храбро да се държи докрай“, доста по-умерено, отколкото преди краткия разговор с братовчедката на годеницата си, напираше да се втурне в нейна защита с вдигнато забрало.

Щом стигна до гостната в цвят bouton d'or (където Бъфърт дръзко бе окачил „Победна любов“, толкова нашумялата ню на Бужеро), Арчър видя застаналата до вратите на балния салон мисис Уелънд и дъщеря ѝ. Първите двойки вече се плъзгаха в танц, светлината от восъчните свещи в полилеите заливаше реещите се дантелени фустии, главите на девойките, обгърнати от скромни венчета, великолепните егретки и другите украшения в прическите на младите омъжени дами, проблясващите, твърдо колосани нагръдници и новите меки ръкавици.

Мис Уелънд, готова да се присъедини към танците, се бе задържала до вратите с момините сълзи в ръце (друг букет нямаше). Тя леко пребледня, очите ѝ блеснаха от вълнение, което не се мъчеше да скрива. Насъбралите се около нея младежи и момичета ѝ стискаха ръката, шегуваха се, смееха се, застаналата малко отстрани мисис Уелънд ги гледаше с одобрителна усмивка. Арчър разбра, че Мей Уелънд разгласява годежа си, а майка ѝ се мъчи да изобрази подобаващо за случая родителско съмнение.

Арчър се забави минута. Бе настоявал за тази разгласа на годежа им, но му се бе искало обществото по съвсем друг начин да узнае за него. Известяването на годежа сред шумната тълпа в балната зала лишаваше новината от лекия оттенък на интимност, подобаваща за толкова близки на сърцето събития. Радостта му бе тъй дълбока, че тези леки браздулици не докоснаха същността ѝ, но бе му се искало и повърхността да си остане гладка. Малко го поутеше, че същото изпитваше и Мей Уелънд. Очите им се срещнаха и умолителният ѝ поглед му каза: „Нали знаете — постъпваме така, защото се налага.“

Зовът ѝ веднага намери отклик в сърцето на Арчър, но все пак би му се искало действията им да се диктуват от по-възвишена причина от пристигането на клетата Елен Оленска. Групата около мис Уелънд се отдръпна с многозначителни усмивки и като получи своята част от честитките, той отведе годеница си в средата на залата и я прегърна през талията.

— Сега можем да помълчим — каза, загледан с усмивка в невинните ѝ очи, и леките вълни на „Синия Дунав“ ги понесоха.

Мей Уелънд не отговори нищо. Устните ѝ трепнаха в усмивка, но погледът ѝ остана сериозен и вглъбен, сякаш бе насочен към нещо далечно.

— Мила — прошепна Арчър и я притисна до себе си. През тази минута си помисли, че първите часове след годежа, дори и в балната зала, крият нещо тържествено и свещено. Сега започва нов живот, а до него винаги ще бъде това белоснежено, бляскаво, безупречно същество!

Танцът завърши и както прилича на сгодени, те се запътиха към зимната градина. Щом се приютиха под свода на високите дървовидни папрати и камелии, Нюелънд притисна ръката ѝ в ръкавица към устните си.

— Ето, постъпих както пожелавате — каза тя.

— Да, не мога да чакам повече — усмихнат отговори той и допълни: — Само исках това да се случи на бала.

— Да, зная. — Тя го погледна проникновено. — Но нали и тук все едно че сме сами?

— О, любима, винаги! — възкликна Арчър.

Не ще и дума — тя винаги всичко ще разбира, винаги ще казва тъкмо това, което трябва. Това откритие препълни чашата на блаженството му и той оживено продължи:

— Най-лошото е, че искам да ви целуна, а не смея.

При тези думи бързо огледа зимната градина и щом се убеди, че за малко са останали сами, дръпна я към себе си и припряно притисна устни в устните ѝ. За да извини дързостта на постъпката си, я отведе до бамбуковия диван в по-оживената част на градината и като седнаше до нея, извади едно стръкче от букета ѝ. Тя остана безмълвна и целият свят като огряна от слънцето долина се просна в нозете им.

— Казахте ли на братовчедката Елен? — сякаш пробудена от сън попита мис Уелънд.

— Не, просто нямах случай — припряно излъга той.

— Така ли... — разочаровано проточи тя и с меко упорство продължи: — Но трябва да сторите това, нали и аз нищо не съм ѝ казала; не ми се иска да си помисли, че...

— Разбира се. Но може би ще е по-добре вие да сторите това.

— Трябваше навреме да поговоря с нея — замислено промълви тя, — но щом сме закъснели, ще трябва да ѝ обясним, че ви бях помолила да ѝ кажете в операта, преди да разгласим тук за годежа.

Току-виж си помислила, че съм я забравила. Нали е от нашето семейство, толкова дълго я нямаше, сега лесно може да се засегне.

Арчър погледна годеницата си с грейнали очи.

— Добра сте като ангел! Разбира се, че ще ѝ кажа — избъбри той, хвърляйки притеснен поглед към препълнената зала. — Обаче още не съм я видял. Тук ли е?

— Не е, в последния миг реши да не идва.

— В последния миг ли? — повтори той, като по този начин издаде учудването си, че въобще сериозно е допускала възможността да дойде.

— Да. Ужасно обичала да танцува — просто отвърна девойката. — Ала внезапно реши, че роклята ѝ не била достатъчно хубава за бал, макар че на нас много ни хареса, и леля я откара в къщи.

— Така ли? — равнодушно пророни Арчър, потискайки радостта си. Нищо не го радваше толкова, колкото твърдата решимост на годеницата му да не забелязва нищо „неприятно“ — и двамата бяха възпитани да спазват това правило.

„Не по-зле от мен е наясно защо братовчедка ѝ се е отказала да дойде — помисли си той, — но никога с нищо няма да се издам, че според мен върху доброто име на клетата Елен е паднала дори най-лека сянка.“

[1] Право на гражданство — Б.пр. ↑

[2] Прически (фр.) — Б.пр. ↑

[3] Лютиче (фр.) — Б.пр. ↑

4.

След обявения годеж бе редно да направят посещения, на които посветиха следващия ден. В това отношение нюйоркският ритуал се спазва неизменно и точно и именно в този дух Нюлънд Арчър най-напред се запъти с майка си и сестра си у мисис Уелънд, след което той, мисис Уелънд и Мей се отправиха да искат благословията на почтената прародителка, старата мисис Менсън Мингът.

Посещенията у мисис Менсън Мингът винаги забавляваха Арчър. Дори самата ѝ къща се бе превърнала вече в музеен експонат, макар и разбира се, не толкова античен като някои други старинни родови къщи на Юнивърсити плейс и в долния край на Пето авеню. Те бяха напълно в стила на трийсетте години — килими с гирлянди, мъхести рози оживяваха мрачната хармония на палисандровите конзоли, на камините с полукръгли арки и черни мраморни полици, на огромните остъклени библиотечни шкафове от махагон, докато старата Мингът, която бе вдигнала къщата си по-късно, лично бе изхвърлила тромавите мебели от времето на младостта си и бе разбъркала отломките от наследството на Мингът с фриволни гоблени от епохата на Втората империя. Имаше навика, седнала до прозореца на гостната на първия етаж, спокойно да наблюдава как потокът отбрано общество тече на север към вратите на усамотеното ѝ жилище. Човек би казал, че няма никакво намерение да го пришпорва, защото бе толкова търпелива, колкото и сигурна в себе си. Не се съмняваше, че стоборите, каменоломните, едноетажните кръчми, дървените парници в разхвърляните градини и канарите, от които козите съзерцаваха околния пейзаж, скоро ще се изгубят под наплива на също такива, а може би (защото бе обективна жена) и по-величествени къщи от нейната; че разбитият паваж, по който громоляха стари омнибуси, скоро ще бъде заменен с гладък асфалт, какъвто нейните познати според думите им били видели в Париж. А засега, щом всички, които желаше да вижда, идваха при нея (тя можеше да напълни стаите си с гости също тъй лесно, както и семейство Бъфърт, при това, без да

добавя нито едно ястие към обичайното меню на вечерите си), никак не я мъчеше географска изолация.

Необятните планини от тлъстина, стоварили се като река от лава над обречен град върху достигналата средна възраст мисис Мингът, я бяха превърнали от пълничка, енергична дребна жена със стройни крачета, в някакво гигантско и величествено природно явление. Тя се отнесе към това изригване също толкова философски, колкото и към всички останали изпитания, затова сега, в дълбока старост, се бе сдобила с наградата да вижда в огледалото почти опазена от бръчки гладка, опъната бяло-розова плът, в чийто център сякаш в очакване на разкопки се бе спотаило дребно личице. Многоетажната гуша стъпало по стъпало водеше в главозамайващите дълбини на още белоснежните гърди под белоснежния муселин, прибран от брошка с миниатюрния портрет на покойния мистър Мингът, а наоколо и по-надолу, през обемистото кресло преливаха вълни от черна коприна, върху чиито гребени като чайки се белееха две миниатюрни ръчици.

Тежкото бреме на плътта отдавна вече не позволяваше на мисис Мингът да слиза и да се качва по стълбища, затова с присъщите ѝ независими възгледи бе качила стаите за гости горе, а тя самата (дръзко нарушавайки всички правила за приличие в Ню Йорк) се бе настанила на партера и който седнеше до нея до прозореца на гостната ѝ, през вратата с жълти тежки завеси, които никога не се затваряха плътно, можеше с учудване да съзре спалня с огромен нисък креват, тапициран като диван, тоалетна масичка с лекомислени дантелени фестончета и огледало с позлатена рамка.

Гостите на мисис Мингът оставаха смаяни и възхитени от това чужбинско разположение на стаите, напомнящо сцени от френските романи, и от къщата, в която дори архитектурата подтикваше към разврат, за какъвто простодушният американец не смееше и да помисли. Именно по този начин в безнравствения стар свят живееха жените, които имаха любовници — в жилища, в които всички стаи са на един етаж, неприлично близо една до друга; нали тъкмо това се описва в тамошните романи.

Нюлънд Арчър (който мислено превръщаше спалнята на мисис Мингът в място на действие за любовните сцени от „Мосю дьо Камора“) обичаше да си представя безупречния ѝ живот в тази обстановка, сякаш нарочно създадена за любовни радости, ала доста

възхитен си казваше, че ако на тази храбра жена ѝ е трябвал любовник, като нищо би си го осигурила.

За всеобщо облекчение, докато годеникът и годеницата бяха у старата мисис Мингът, графиня Оленска я нямаше в гостната. Според старата ѝ леля излязла да се поразходи, нещо, което в толкова хубав слънчев ден, при това по времето, когато всички обикалят из магазините, само по себе си бе твърде неделикатна постъпка за една компрометирана жена. Но във всеки случай отсъствието ѝ спести неудобството на всички и премахна неясната сянка, която злополучното ѝ минало би хвърлило върху безоблачното им бъдеще. Посещението премина като по ноти, което си бе в реда на нещата. Старата мисис Мингът много се зарадва на годежа, отдавна предвиден и одобрен от близките роднини на семеен съвет, а годежният пръстен с едър сапфир, придържан от невидими скобки, направо я възхити.

— Разбира се, прикрепен по този нов начин, камъкът изглежда по-ефектно, ала за окото, свикнало със старите бижута, може да се стори гол — обясни мисис Уелънд, като погледна извинително бъдещия си зет.

— За окото, свикнало със старите бижута ли? Да не би да намекваш за моите очи, драга? Обичам всичко ново — заяви прародителката, като вдигна камъка до малките си ясни очички, непознаващи очила. — Много красиво — допълни, като върна пръстена, — много разкошно. Макар че по мое време бе достатъчно камея в рамка от перли. Но нали всъщност ръката краси пръстена, така ли е, скъпи мистър Арчър? — И тя размаха мъничката си ръчица с остри нокътчета и с гънки тлъстина, обгърнали китката ѝ като гривни. — Ръцете на Мей са едри, заради тази мода да се спортува, ставите се разширяват, но кожата ѝ е бяла. Кога ще е сватбата? — сама се прекъсна тя и впери поглед в Арчър.

— Ах... — избъбри мисис Уелънд, а младежът се усмихна на годеницата си и отговори:

— Колкото може по-скоро, стига да ме подкрепите, мисис Мингът.

— Трябва да имат време да се опознаят малко по-добре, лельо Кетрин — отбеляза мисис Уелънд, като изобрази върху лицето си подходящото за случая съмнение, на което прародителката отговори:

— Да се опознаят ли? Ама че глупости! В Ню Йорк и без това открай време всички се познават. Остави младежа да действа както е решил, не чакай шампанското да изветрее. Да се оженят преди Велики пости; сега всяка зима се страхувам от пневмония, а ми се иска да ги покания на сватбена закуска.

Тези последвали едно след друго заявления бяха посрещнати със съответно изразена радост, изненада и благодарност, разговорът вече бе поел по шеговит коловоз, но ненадейно вратата се отвори и в стаята с шапка и кожена наметка влезе графиня Оленска, след нея за всеобща почуда — Джулиъс Бъфърт.

Докато братовчедките разменяха радостни поздравии, мисис Мингът подаде малката си бяла ръчица на банкера.

— А, Бъфърт! Каква рядка чест! — По странен чужбински начин тя се обръщаше към мъжете на фамилно име.

— Драго ми е. С удоволствие бих я оказвал по-често — непринудено самоуверено отвърна гостът. — Вечно съм зает, но срещнах графиня Елен на Медисън скуеър и тя любезно ми позволи да я изпратя.

— Ах, надявам се, че сега, откак Елен е тук, у нас ще стане по-весело! — възхитително безцеремонно възкликна мисис Мингът. — Сядайте, сядайте, Бъфърт, преместете жълтото кресло насам и щом сте тук, разправайте какви нови клюки има. Казват, че балът ви бил чудесен, чувах, че сте били поканили мисис Лемюъл Стрейзърс. Хайде, хайде, и аз нямам нищо против да хвърля едно око на тази личност.

Вече бе забравила за роднините, които в компанията на Елен Оленска се запътиха към преддверието. Старата мисис Мингът винаги се бе възхищавала на Джулиъс Бъфърт и в студеното им високомерие, в презрението им към условностите имаше много общо. Сега нямаше търпение да узнае какво бе накарало семейство Бъфърт да покани (за пръв път) мисис Лемюъл Стрейзърс, вдовицата на „Вакса за обувки Стрейзърс“, която преди година, приключила продължителния обред по посвещаване в европейското висше общество, се бе завърнала в Ню Йорк и бе подела обсадата на неговата непристъпна малка крепост.

— Щом вие с Реджина сте я поканили, значи всичко е наред. Да, имаме нужда от нова кръв и от нов капитал, при това разправят, че все още била доста хубавка — заяви кръвожадната старица.

В преддверието, докато мисис Уелънд и Мей обличаха кожените си палта, Арчър забеляза, че графиня Оленска го гледа с лека въпросителна усмивка.

— Сигурно вече знаете за Мей и мен — рече той, като се засмя смутено в отговор на нейния поглед. — Мей ми се разсърди, задето не съм ви съобщил за годежа ни вчера в операта. Възложи ми да ви кажа аз, но бе такава навалица, че просто нямаше как...

Усмивката в очите на графинята угасна, едва трепна върху устните ѝ; тя му се стори съвсем млада и още повече му напомни за палавата чернокоса Елен Мингът от детството му.

— Да, разбира се, зная. Много се радвам. Но наистина сред тълпата не може да се говори за такива неща.

Дамите поеха към изхода, тя му подаде ръка.

— Довиждане. Отбийте се някой път да ме навестите — промълви Елен, все още загледана в Арчър.

В каретата, докато минаваха по Пето авеню, придирчиво обсъдиха мисис Мингът, напредналата ѝ възраст, ума и всичките ѝ смайващи качества. За Елен Оленска никой дори зъб не обели, но Арчър бе сигурен, че мисис Уелънд си мисли: „Елен допуска голяма грешка, като веднага след пристигането си се разхожда по Пето авеню в най-оживеното време, и то в компанията на Джулиъс Бъфърт...“ И: „Би трябвало да знае, че току-що сгодил се мъж не бива да си губи времето в посещения на омъжени жени. Но нали в онези среди, из които се е движила... само с това се занимават“ — мислено допълни младежът. Въпреки космополитните си възгледи, с които толкова се гордееше, благодари на Бога, че живее в Ню Йорк и има намерение да се ожени за девойка от своята среда.

5.

Вечерта на следващия ден у семейство Арчър бе поканен на вечеря мистър Сайлъртън Джексън.

Мисис Арчър беше свенлива и избягваше обществото, но искаше да знае всичко, каквото ставаше там. Старият ѝ приятел мистър Сайлъртън Джексън се отнасяше към проучването на своите близки с търпението на колекционер и с методичността на естественик, а сестра му мис Софи Джексън, която живееше при него и я канеха всички, които не успяваха да примамят прочутия ѝ брат, носеше в къщи откъслечи от дребни клюки, които той използваше за запълване на празнините в подрежданата от него мозайка.

Затова всеки път, когато се случеше нещо достойно за вниманието на мисис Арчър, тя канеше мистър Джексън на вечеря. С тази чест се удостояваха малцина, а тя и дъщеря ѝ Джейн бяха идеалните слушателки, затова мистър Джексън предпочиташе да не праща сестра си, а лично да се явява при тях. Ако зависеше от него, щеше да дойде, когато Нюлънд отсъства — не защото младежът бе различен по дух от него (двамата чудесно се разбираха в клуба), а защото старият клюкар понякога долавяше у Нюлънд недоверие към историите му, докато дамите никога не се съмняваха в достоверността на информацията му.

Ако на земята бе възможна хармония, мистър Джексън би предпочел също така ястията на мисис Арчър да са поне мъничко похубави. Впрочем Ню Йорк от незапомнени времена се делеше на две големи групи: от една страна, родовете Мингът, Менсън и целият им клан, които се грижеха за яденето, за дрехите и за парите, а от друга — поколенията Арчър — Нюлънд — Ван дер Лайден, които посвещаваха свободното си време на пътешествия, градинарство, художествено слово и презираха по-грубите наслади.

В края на краищата, човек не може да притежава всичко. Когато вечеряш у Лауъл Мингът, си хапваш печена патица, супа от костенурка, пийваш си маркови вина, докато при Едилин Арчър можеш да поприказваш за алпийските пейзажи и за „Мраморния

фавън“ и нали все пак мадейрата на Арчър я прекарваха покрай нос Добра надежда. Затова, щом получише приятелска покана от мисис Арчър, мистър Джексън като истински еклектик всеки път казваше на сестра си: „След като вечерях у Лауъл Мингът, подаграта ми се изостри, затова диетата у Едилин ще ми е от полза.“

Мисис Арчър бе овдовяла отдавна и живееше със сина и дъщеря си на Западната 28-а улица. Горният етаж на къщата бе предоставен на Нюлънд, а двете жени се бяха сбутали в малките стаи на първия етаж. В пълен мир и сговор те отглеждаха папрати в уърдови сандъчета, плетяха макраме, бродираха с вълнени конци, колекционираха гледжосани съдове от епохата на Войната за независимост, бяха абонатки на списание „Добро слово“ и се увличаха по романите на Уайда с тяхната италианска атмосфера. Предпочитаха романите за селския живот с описание на пейзажи и благородни чувства, макар че, общо взето, обичаха да четат и за хора от висшето общество, чиито подбуди и навици им бяха по-разбираеми; строго укоряваха Дикенс, задето „ни веднъж не е обрисувал джентълмен“, смятаха, че Текъри познава отбраното общество по-добре от Булвър — впрочем него бяха започнали да смятат за старомоден.

Мисис и мис Арчър бяха големи любителки на пейзажите. Тъкмо от пейзажи се интересуваха и се възхищаваха по време на редките си пътувания в чужбина — архитектурата и живописата според тях представляваха интерес за мъжете, най-вече за високообразованите, които четат Ръскин. Мисис Арчър бе по баща Нюлънд, а майката и дъщерята, приличащи си като сестри, според всеобщото мнение бяха истински Нюлънд — високи, бледи, с малко полегати рамене, с дълги носове, учтиво усмихнати и изискано морни: също като жените от някои портрети на Рейнълдс. Външната им прилика щеше да бъде пълна, ако присъщата на напредналата възраст *embonpoint*^[1] не бе принудила мисис Арчър да отпусне черните си брокатени рокли, докато кафявите и лилавите поплини на мис Арчър с годините все по-свободно висяха на моминската ѝ фигура.

В мисловно отношение приликата между тях, както чудесно съзнаваше Нюлънд, бе доста по-малка, отколкото изглеждаше, поради присъщата и на двете предвзетост. Дългогодишният им съвместен живот при най-тясна близост и взаимна зависимост бе определил еднаквото количество думи, с които разполагаха, еднаквия навик да

започват фразата с израза „според мама“, „според Джейни“, макар че при това и едната, и другата просто искаха да изразят своето мнение; всъщност обаче невъзмутимата прозаичност на мисис Арчър се задоволяваше с общоприетото и общоизвестното, докато Джейни имаше буйни изблици на фантазия, чийто източник бе потиснатата романтична чувствителност.

Майката и дъщерята се обожаваха взаимно, боготворяха своя син и брат, а Нюлънд, всъщност доволен от неудържимото им възхищение, което понякога предизвикваше у него известно чувство на неудобство и дори угризения на съвестта, ги обичаше нежно. В края на краищата, смяташе той, никак не е лошо мъжът да намира уважение у дома си, макар че присъщото му чувство за хумор понякога го караше да се съмнява дали наистина бе достоен за това.

През вечерта, за която става дума, младият мъж бе напълно сигурен, че мистър Джексън би предпочел да не го види на вечерята, но пък си имаше причини да остане в къщи.

Старият Джексън, разбира се, бе настроен да разговаря за Елен Оленска, а мистър Арчър и Джейни естествено копнееха да изслушат словото му. И тримата малко се притесняваха от присъствието на Нюлънд, тъй като вече бе станало известно желанието му да се сроди с клана Мингът, затова младежът, като се подсмиваше вътрешно, бе любопитен да види как ще успеят да заобиколят това затруднение.

Те се насочиха към темата отдалеч, като подеха разговор за мисис Лемюъл Стрейзърс.

— Много жалко, че Бъфърт я поканиха — меко отбеляза мисис Арчър. — Впрочем Реджина винаги постъпва както той каже, а самият Бъфърт...

— Да, Бъфърт никога не ще проникне в някои тънкости — обади се мистър Джексън, като оглеждаше със съмнение варената риба и за хиляден път се чудеше защо готвачката на мисис Арчър винаги прегаря еленското печено. (Нюлънд, който открай време споделяше това учудване, всеки път го съзираше в меланхоличното разочарование върху лицето на стареца.)

— Какво друго можеше да се очаква! Бъфърт е просто вулгарен — отбеляза мисис Арчър. — Дядо Нюлънд винаги казваше на мама: „Прави каквото искаш, но не позволявай да запознаят момичетата с Бъфърт.“ Е, да, успя донякъде да се шлифова, понеже се движи в среда

на джентълмени, включително и в Англия. Но животът му е такава тайна... — Тя погледна Джейни и замлъкна. И двете до най-малки подробности бяха разничили тайната на Бъфърт, но пред хората мисис Арчър упорито се преструваше, че това изобщо не е за ушите на девойка. — Да, но тази прословута мисис Стрейзърс — продължи тя, — какво всъщност ни бяхте казвали за нея, Сайлъртън? Тя пък откъде се взе?

— От рудниците, тоест, по-точно, от кръчмата пред входа за рудника. Сетне обикаляла Ню Ингленд с „Жив паноптикум“. Откак полицията забрани това начинание, както се чува, живяла с... — на свой ред мистър Джексън погледна Джейни, чиито очи под отпуснатите клепачи вече бяха почнали да се ококорват. За миналото на мисис Стрейзърс тя все още не знаеше всичко. — След това — подхвана отново мистър Джексън (сега Арчър забеляза учудването му защо никой не е обяснил на главния лакей, че краставица в никакъв случай не се реже със стоманен нож) — след това се появил Лемюъл Стрейзърс. Разправят, че агентът му използвал главата на тази госпожица за реклама на ваксата за обувки — тя е силно мургава брюнетка, как да ви кажа, в същински египетски стил. Както и да е, той... в края на краищата... се оженил за нея. — Начинът, по който мистър Джексън изрече на срички и изтъкна „в края на краищата“, съдържаше море от намеци.

— Да, но при сегашните нрави това изобщо няма значение — безразлично произнесе мисис Арчър. Всъщност мисис Стрейзърс сега не интересуваше кой знае колко дамите, твърде прясна и увлекателна бе темата „Елен Оленска“. И в края на краищата мисис Арчър бе споменала името на мисис Стрейзърс колкото да промълви: — Ами тази току-що явила се нова братовчедка на Нюлънд, графиня Оленска, и тя ли цъфна на бала?

При споменаването на титлата ѝ прозвуча лека саркастична нотка; Арчър бе очаквал именно това. Мисис Арчър, която никога не изпаднаше във възторг от хорските постъпки, общо взето, бе напълно доволна от годежа на сина си. („Особено след онази крайно глупава история с мисис Рашуърт“ — бе заявила тя на Джейни, намеквайки за онова, което на времето бе изглеждало трагедия, белегът от която завинаги щеше да остане върху сърцето му.) Както и да погледнеш човек, в цял Ню Йорк нямаше по-добра партия от Мей Уелънд.

Разбира се, този брак бе просто подходящ за Нюлънд и нищо повече, но нали младежите са толкова неразумни — никога не знаеш какво да очакваш от тях, — а някои жени са толкова коварни и не подбират средствата, че направо е чудо как нейният син успя да преплава благополучно покрай Острова на сирените и да пусне котва в тихия пристан на безупречния семеен живот.

Такива бяха чувствата, изпитвани от мисис Арчър, синът ѝ прекрасно ги знаеше, знаеше също, че е обезпокоена от преждевременното разгласяване на годежа или по-точно от предизвикалата го причина и именно поради това — макар че, общо взето, бе мек и снизходителен домакин — си бе останал в къщи тази вечер.

„Не че имам нещо против *esprit de corps*^[2] на тези Мингът, но не виждам никаква връзка между годежа на Нюлънд и пристиганията и заминаванията на тази Оленска“ — троснато бе рекла тя на дъщеря си, единствена свидетелка на почти незабележимите отклонения от неизменното ѝ добродушие.

При посещението у мисис Уелънд, мисис Арчър се бе държала безупречно — а нямаше равна по безупречно държание, — но Нюлънд бе сигурен (а годеницата му безспорно се бе досетила), че двете с Джейни непрекъснато седяха на тръни в очакване на възможната поява на госпожа Оленска, а когато всички бяха напуснали къщата на Уелънд, мисис Арчър си бе позволила да сподели със сина си: „Толкова съм признателна на Огъста Уелънд, че ни прие сами.“

Тези белези на вътрешна тревога трогнаха Арчър, — нали при това и той бе съгласен, че семейство Мингът попрекалиха. Но приетите в семейството им правила забраняваха на майката и сина дори да намекват за най-важното в мислите им, затова той само рече: „Е, нали след годеж се правят семейни посещения, но колкото по-скоро ги приключим, толкова по-добре.“

Вместо отговор мисис Арчър само сви устни под дантеления си воал, спускащ се от сивата кадифена шапка, украсена с матова чепка грозде.

Бе наясно, че отмъщението ѝ — а то ѝ се полагаше — ще се състои в „насъскването“ на мистър Джексън срещу графиня Оленска, а сега, когато пред очите на цялото висше общество той изпълни дълга си като бъдещ член на клана Мингът, младият мъж бе готов да

послуша какво ще кажат за гореспоменатата дама в семейния кръжец — макар че темата вече доста му бе дотегнала.

Мистър Джексън си сложи къс възтопло месо, което главният лакей му поднесе със същия скептичен поглед, какъвто бе присъщ и нему, а сетне, като едва забележимо сбърчи нос, отхвърли соса от гъби. Изглеждаше умърлушен и гладен, затова Арчър си помисли, че сигурно ще компенсира калпавата вечеря, като заръфа Елен Оленска.

Мистър Джексън се облегна назад и вдигна очи към озарените от свещите Арчър, Нюлънд и Ван дер Лайден, окачени в тъмни рамки на стената.

— Дядо ви Арчър обичаше добре да похапне, драги ми Нюлънд! — рече той, като гледаше портрета на закръгления, плещест млад мъж със син редингот и шал, изрисуван на фона на извънградската си къща с бели колони. — Мдааа... какво ли би казал по повод на тези бракове с чужденци!

Мисис Арчър пусна покрай ушите си намека за кухнята на дядо си и мистър Джексън предпазливо продължи нататък:

— Не, нямаше я на бала.

— Ааа... — рече само мисис Арчър с тон, предназначен да изрази: „Поне този път ѝ е достигнало чувството за приличие.“

— Може Бъфърт да не я познават? — с присъщото ѝ наивно ехидство предположи Джейни.

Мистър Джексън преглътна едва забележимо, сякаш отпиваше невидима мадейра.

— Възможно е мисис Бъфърт действително да не се познава с нея, ала не може да се каже същото за мистър Бъфърт, защото днес тя се разхождала с него по Пето авеню пред очите на целия Ню Йорк.

— О, боже — изстена мисис Арчър, явно осъзнала колко е безсмислено да се търси деликатност в постъпките на чужденците.

— Интересно, каква ли шапка слага денем — широкопола или не? — замислено изрече Джейни. — Казват, че в операта била с тъмносиня кадифена рокля, съвсем права и гладка като нощница.

— Джейни! — намеси се майка ѝ и мис Арчър, като се изчерви, се опита да изобрази дръзко предизвикателство върху лицето си.

— Така или иначе, постъпи тактично, като не дойде на бала — продължи мисис Арчър.

Желанието да ѝ противоречи накара сина ѝ да каже:

— Едва ли е било въпрос на тактичност. Мей каза, че искала да дойде, но сетне сметнала роклята си за неподходяща.

Тези думи само потвърдиха предположенията на мисис Арчър и тя се усмихна.

— Горката Елен — произнесе тя просто и съчувствено и допълни: — Не бива да забравяме колко ексцентрично я е възпитала Медора Менсън. Какво може да се очаква от момиче, на което позволяват да се яви на първия си бал с черна атлазена рокля?

— Възможно ли е? Изобщо не си я спомням с такава рокля! — възкликна мистър Джексън. — Клетото момиче — допълни с тона на човек, който, потънал в приятни спомени, в същото време си дава сметка какво злоещо значение се крие в тях.

— Странно, че е запазила толкова отблъскващото си име: Елен — отбеляза Джейни. — На нейно място щях да го променя в Елайн.

И огледа сътрапезниците, за да види какво впечатление са направили думите ѝ.

— Но защо Елайн? — засмя се брат ѝ.

— Не зная... звучи ми някак повече на полски — поруменяла отвърна Джейни.

— Звучи доста предизвикателно, а тя едва ли би искала да привлича вниманието — сдържано се обади мисис Арчър.

— А защо не? — намеси се Нюлънд, внезапно обзет от желание да спори. — Защо да не привлича вниманието, ако ѝ е приятно? Защо трябва да се крие, сякаш се е посрамила? Разбира се, тя е „горката Елен“, понеже е имала лошия шанс да се омъжи несполучливо, но според мен това не е причина да навежда глава, сякаш е някаква престъпничка.

— Доколкото разбирам, тъкмо към такава линия на поведение ще се придържа семейство Мингът — замислено промълви мистър Джексън.

Младият мъж се изчерви.

— Не се нуждая от указания, ако това имате предвид, сър. Госпожа Оленска е нещастна, но не и отритната.

— Появиха се слухове — подхвана мистър Джексън, като погледна крадешком Джейни.

— Да, зная, за секретаря — намеси се младият мъж. — Стига с тези глупости, мамо, Джейни вече е голяма. Чух, че секретарят ѝ

помогнал да замине, да се измъкне от мръсника си съпруг, който в пълния смисъл на думата я държал заключена. Добре де, какво толкова? Надявам се, всеки от нас би постъпил по подобен начин.

Мистър Джексън се извърна леко, за да каже през рамо на печалния главен лакей:

— Дали пък... от този сос... съвсем мъничко — след което опита соса и отбеляза: — Казаха ми, че търсела да наеме къща. Явно има намерение да живее тук.

— Пък аз чух, че се канела да се разведе — храбро се обади Джейни.

— Чудесно ще постъпи! — възкликна Арчър.

В чистата, спокойна атмосфера на трапезарията тези думи направиха впечатление на избухнала бомба. Мисис Арчър вдигна тънките си вежди по особен начин, означаващ: „Тук е главният лакей!“ и младежът, понеже си даде сметка, че обсъждането на толкова интимни въпроси пред външни хора е лош вкус, бързо премина към разказа за посещението си у старата мисис Мингът.

След приключването на вечерята в съответствие със стария обичай мисис Арчър и Джейни оставиха джентълмените да пушат долу, а те прошумоляха с коприните си по стълбището за гостната на втория етаж и като се наместиха една срещу друга край работната масичка от махагон до лампата Карсел с гравирани объл абажур, под която бе закачено зелено копринено чувалче, се захванаха от двете страни да бродират полски цветя на гоблена, предназначен да украси „резервния“ стол в гостната на бъдещата мисис Нюлънд Арчър.

Докато в гостната се извършваше този ритуал, Арчър предложи на мистър Джексън креслото до камината в готическата библиотека и отвори кутията с пури. Мистър Джексън доволно се отпусна в креслото, без всякакви опасения запали хубавата пура (купуваше ги Нюлънд) и като изопна старите си кльощасти крака към разпалените въглени, произнесе:

— Казвате, че секретарят само ѝ помогнал да замине, нали така, момчето ми? Чуйте тогава — дори година по-късно все още продължавал да ѝ помага, понеже ги срещали заедно в Лозана, където живели доста време.

Нюлънд се изчерви.

— Заедно ли? И какво от това? Защо я лишават от правото да започне нов живот? До гуша ми е дошло лицемерието, готово да погребее жива една млада жена само защото мъжът ѝ предпочита да живее с платени любовници.

Замлъкна и сърдито обърна глава, защото пурата му щеше да угасне.

— Жените трябва да се ползват от свобода — от същата свобода, която имаме ние — заяви той, като по този начин направи откритие, а ядът му попречи да осъзнае страховитите му последици.

Мистър Джексън доближи още повече крака до въглените и сардонично подсвирна.

— Защо не — продума той след кратко мълчание, — граф Оленски явно споделя мнението ви, тъй като, доколкото ми е известно, не си е мръднал пръста, за да върне жена си.

[1] Пълнота, дебелина (фр.) — Б.пр. ↑

[2] Корпоративен дух (фр.) — Б.пр. ↑

6.

Същата вечер след излизането на мистър Джексън, когато дамите се прибраха в драпираната си с басма спалня, Нюлънд Арчър замислено се запъти към кабинета си. Грижлива ръка както винаги бе поддържала огъня в камината, бе намалила фитила и стаята с книжните рафтове, статуетките на фехтовачи от бронз и стомана върху полицата на камината и многобройните копия на прочути картини изглеждаше особено уютна.

Щом седна в креслото до камината, погледът му падна върху голямата снимка на Мей Уелънд — беше му я подарила през първите дни на симпатиите им и сега тя бе изместила всички останали от масичката. С ново чувство на благоговееен възторг се загледа в чистото чело, в сериозните очи и невинните усмихнати устни на младото създание, чийто духовен наставник предстоеше да стане. Вдъхващият трепет продукт на обществената система, към която принадлежеше и той и в която вярваше, девойката, която не знаеше нищо и очакваше всичко, го гледаше като непозната през познатите черти на Мей Уелънд и той още веднъж осъзна, че бракът не е тихо пристанище, както му бяха внушавали, а плаване из незнайни морета.

Историята на графиня Оленска разклати предишните му улегнали убеждения и сега те безредно се рееха из главата му. Собственото му възклицание — „жените трябва да се ползват от свобода — от същата свобода, която имаме ние“ — засегна самата основа на проблема, който хората от неговия свят безмълвно се бяха споразумели да смятат несъществуващ. „Почтените“ жени, каквато и злина да им причинят, никога не бива да се домогват до свободата, която той бе имал предвид, и затова рицарите като него — разпалени в спора — толкова по-великодушно бяха готови да им я подарят. Тази щедрост на думи всъщност бе само измамна маска, прикриваща неизкореними условности, оплели света и удържащи хората в старите рамки. Той обаче се бе нагърбил да брани братовчедката на годеницата си, извършила такива постъпки, които — ако на нейно място бе жена му — биха му дали право да стовари върху нея всичките светкавици и

гръмотевици на църквата и държавата. Дилемата, разбира се, бе чисто умозрителна — щом той не е долнопробен полски аристократ, няма смисъл да разсъждава какви биха били правата на жена му в такъв случай. Обаче Нюлънд Арчър имаше богато въображение и затова почувства, че ангажиментите му към Мей можеха да станат непоносими и по доста по-меки и недоловими причини. Какво знаеха те всъщност един за друг, щом той, като „почтен“ млад мъж, бе длъжен да крие миналото си от нея, а тя, като девойка, бе длъжна изобщо да няма никакво минало, което да крие! Ами ако по някаква деликатна причина, която ще окаже влияние и върху двамата, си дотегнат, престанат да се разбират и само предизвикват раздражение един у друг? Мислено прегледа семействата на приятелите си — тези, които минаваха за щастливи — и не намери нито едно, което поне приблизително да отговаря на предстоящото нежно и страстно приятелство, което си представяше за себе си и Мей. Стана му ясно, че подобна перспектива предполага от страна на Мей опит, широта на мисленето и свобода в разсъжденията, а нали тъкмо липсата на разсъждения бе грижливо внедрявана у нея; той трепна от предчувствието, че бракът му е обречен да стане същият като повечето наоколо — скучно съчетание от материални и светски интереси, удържан, от една страна, от незнание, а от друга — от лицемерие. Като съпруг, по-близък от останалите до идеала, му се стори Лоурънс Лефъртс. Както бе редно за такъв върховен жрец на „добрия тон“, той толкова съвършено бе приспособил жена си към своите удобства, че дори във вихъра на многобройните му връзки с чужди жени тя, винаги в пълна неизвестност за тях, весело бърбеше: „Ах, Лоурънс е толкова скромнен“ и възмутена се изчервяваше и отместваше поглед, ако някой в нейно присъствие намекнеше, че Джулиъс Бъфърт (нали бе „чужденец“ със съмнително потекло) поддържа известно на цял Ню Йорк „второ семейство“.

Арчър понечи да се утеши с мисълта, че не е магаре като Лоурънс Лефъртс, а Мей не е чак толкова наивна като горката Гертруд, но нали разликата в края на краищата бе само в умствените способности, а не в общоприетите правила за живот. Всъщност те всички живеят в свят на йероглифи, където никой никога не казва, не върши и дори не мисли нищо реално и където реалните неща са представени само чрез условни знаци. Да вземем дори мисис Уелънд.

Макар да бе наясно защо Арчър настояваше да оповести годежа на дъщеря си на бала у Бъфърт (и разбира се, очаквайки от него именно подобна крачка), тя въпреки това сметна за свое задължение да се преструва, че изобщо не желае подобно нещо и само отстъпва пред настойчивостта му, също както в книгите за първобитния човек, които образованите хора вече почваха да четат, как диваците измъкват годеницата на приятеля си с кръсъци от колибата на родителите ѝ.

В крайна сметка девойката, представляваща център на тази сложна система от мистификации, ставаше съвсем непроницаема тъкмо поради своята откровеност и самоувереност. Нещастницата бе откровена, тъй като нямаше какво да крие, и самоуверена, понеже си нямаше представа какви опасности я дебнат и без всякаква подготовка се озоваваше в кипящия казан на това, което уклончиво наричат „житейски ситуации“.

Младият мъж бе искрено, макар и безгрижно влюбен. Възхищаваше се от лъчезарната хубост на годеницата си, от нейното здраве, от умението ѝ чудесно да язди, от грацията и сръчността ѝ в игрите, от плахия ѝ интерес към книгите и към идеите, започнал да се пробужда под негово влияние. (Дотолкова вече бе начетена, че заедно с него бе почнала да се присмива на „Кралски идилии“, но все още не бе в състояние да почувства цялата красота на „Одисей“ и на лотофагите.) Беше пряма, вярна и смела, притежаваше чувство за хумор (доказателството бе, че се смееше на шегите му) и Арчър подозираше, че в дълбините на невинната ѝ душа дремят чувства, които ще е толкова приятно да пробуди. Но при беглия оглед на бъдещите си владения го разочарова мисълта, че цялата тази откровеност и невинност е чисто и просто изкуствено създаден продукт. Недокоснатата човешка натура не знае що е откровеност и невинност — инстинктът за самосъхранение я тласка към хитрини и уловки. И той чувства, че тази изкуствена чистота го потиска — бе хитроумно изфабрикувана от съзаклятието на майки, лели, баби и отдавна споминали се прародителки, според които негово желание и право е като някой античен деспот да се наслади на унищожаването именно на тази чистота като на статуя, изваяна от сняг.

Тези размишления бяха съвсем банални — обичайни за младите мъже преди сватбата. В повечето случаи те обаче са придружени от угризения на съвестта и от душевно самобичуване, от които у Нюлънд

Арчър нямаше дори и следа. Той не се разкайваше (което толкова го дразнеше у героите на Текъри), че животът му не е чиста страница, която може да предложи на годеницата си в замяна на нейната безупречност. Все не можеше да отхвърли мисълта, че ако го бяха възпитали в същия дух като годеницата му, двамата заедно щяха да се лутат из живота като „дечица в гора“; при всичките си усилия не можеше да открие поне каквато и да било причина (във всеки случай причина, несвързана със собствените му краткотрайни наслади и с мъжкото му тщеславие), поради която годеницата му да бъде лишена от свободата да трупа житейски опит като него.

Такива въпроси в такова време неизбежно трябваше да възникнат и въпреки това той съзнаваше, че неприятната им натрапчивост и досадна яснота са предизвикани от толкова ненавреме пристигналата графиня Оленска.

Тъкмо заради нея в самия миг на годежа — в мига на чисти помисли и безоблачни надежди — се бе озовал във въртоп от скандални клюки, създали проблемите, които би предпочел да избегне. „Дяволите я взели тази Елен Оленска!“ — измърмори той, като разръчка въглищата и започна да се съблича. Все не можеше да си обясни защо съдбата ѝ по какъвто и да било начин трябва да влияе върху неговата, ала имаше неясното чувство, че едва сега започва да осъзнава с какъв риск са придружени задълженията, които годежът му бе наложил.

Бурята се разрази след няколко дни.

Семейство Лауъл Мингът разпрати покани за тъй наречената „официална вечеря“ (тоест трима допълнителни лакеи с ливреи, по две ястия за всяко блюдо от менюто и през паузата — римски пунш). Поканите започваха с думите: „По случай пристигането на графиня Оленска“ — напълно в стила на американското гостоприемство, според което чужденците трябваше да се посрещат не по-лошо от короновани личности или поне от техните посланици.

Гостите бяха подбрани смело и с претенции; посветените веднага познаха в този подход ръката на Екатерина Велика. Освен сигурните и проверени лица като семейство Сейлфридж Мери, канено навред само защото тъй си вървеше от край време, като Бъфърт, смятани за роднини, и мистър Сайлъртън Джексън заедно със сестра му Софи (тя се явяваше там, където наредеше нейният брат), бяха поканени няколко

от най-нашумелите и влиятелни млади двойки — семейството на Лоурънс Лефъртс, мисис Лефъртс Рашуърт (обаятелна вдовица), съпрузите Хари Торли, Реджи Чийвърс и младият Морис Дегонет с жена си (по баща Ван дер Лайден). Трябва да отбележим, че компанията бе подбрана твърде умело и представляваше малкия затворен кръжец, който през целия дълъг нийоркски сезон денем и нощем се забавляваше.

Два дни по-късно се случи невероятното — всички отхвърлиха поканата на семейство Мингът, освен Бъфърт, стария Джексън и сестра му. Съзнателното оскърбление ставаше още по-болезнено, тъй като сред нанеслите го бяха и Реджи Чийвърс, принадлежащи към клана Мингът, а и поради еднаквото съдържание на бележките — авторите им до един „съжالياваха, че не могат да се отзоват“, без каквото и да било извинение с „получена по-рано покана“, изисквано от елементарната учтивост.

През онези дни нийоркското висше общество бе толкова малобройно и с толкова ограничени възможности, че всеки, който имаше допир с него (включително собствениците на транспортни кантори, готвачите и лакеите) беше напълно наясно кой коя вечер е свободен. Ето защо хората, получили покани от мисис Лауъл Мингът, можеха най-жестоко и открито да изразят категоричното си нежелание да се срещнат с графиня Оленска.

Ударът бе изненадващ, но с присъщия си силен дух родът Мингът го посрещна храбро. Мисис Лауъл Мингът разказа прежеждието на мисис Уелънд, тя пък на Нюелънд Арчър; кипнал от възмущение, той се оплака на майка си, а тя след мъчителна вътрешна борба и външни усилия успя да поохлади яда му, както винаги отстъпи пред сина си и с енергия, удвоена от доскорошните колебания, веднага взе негова страна, сложи сериозната си кадифена шапка и заяви: „Отивам у Луиз ван дер Лайден.“

По времето на Нюелънд Арчър Ню Йорк бе малка хлъзгава пирамида, по която още не беше се появила ни една пукнатина или пролука. Непоклатимата ѝ основа бяха хората, които мисис Арчър наричаше „простолюдие“ — достойното, но с нищо незабележително множество почтени семейства (например като Спайсър, Лефъртс или Джексън), които се бяха издигнали на по-високо стъпало благодарение на браковете си с някого от управляващите кланове. Общественото

мнение, твърдеше мисис Арчър, вече не е толкова взискателно, както някога, и затова сега, когато в единия край на Пето авеню командва старата Кетрин Спайсър, а на другия — Джулиъс Бъфърт, не може да се очаква, че старите традиции ще оцелеят.

Над този заможен, ала скромнен долен пласт бе разположена, стесняваща се нагоре и здраво сплотена, влиятелната група, ярко представена от родовете Мингът, Нюлънд, Чийвърс и Менсън. Повечето простосмъртни ги смятаха за връх на пирамидата, докато те самите (или поне хората от поколението на мисис Арчър) разбираха, че пред познавачите на родословието за това високо положение могат да претендират доста по-малко семейства.

„Не ми повтаряйте тези сегашни вестникарски бръщолевения за нюйоркските аристократи — казваше на децата си мисис Арчър. — Дори и да ги има, нито Мингът, нито Менсън са такива, както впрочем Нюлънд и Чийвърс. Нашите деди и прадеди са били чисто и просто почтени английски или холандски търговци, пристигнали в колониите да дирят богатство и останали тук само защото доста им провървяло. Единият от нашите деди е подписал Декларацията за независимост, друг е бил генерал в щаба на Вашингтон и след сражението при Саратога получил шпагата на генерал Бергойн. Можем да се гордеем с това, но титлите и аристократичният произход нямат нищо общо. Ню Йорк винаги е бил търговски град и в него се наброяват две-три семейства, които могат да претендират за аристократично потекло в истинския смисъл на думата.“

Мисис Арчър, синът ѝ, дъщеря ѝ, както и всички жители на Ню Йорк, знаеха, че тези възвишени същества са семействата Дегонет от Вашингтон скуеър, произхождащи от старинен род на английски земевладелци аристократи, роднини на семействата Пит и Фокс, Лейнънг, които сключваха бракове с потомците на граф Дьо Грас, и накрая Ван дер Лайден, които водеха потеклото си по пряка линия от първия холандски губернатор на Манхатън и още преди Войната за независимост се бяха сродили с френската и английската аристокрация.

Семейство Лейнънг бе представено по това време само от двете престарели, но наперени мис Лейнънг, весело доизкарващи живота си сред спомени, семейни портрети и мебели стил „чипъндейл“. Дегонет, един доста значителен клан, бяха се сродили с най-добрите семейства

на Филадельфия и Балтимър, докато извисяващите се над всички тях Ван дер Лайден сякаш се бяха стопили в някакъв незнаен небесен блясък, от който се открояваха само две фигури — на мистър и мисис Хенри ван дер Лайден. Мисис Хенри ван дер Лайден, по баща Луиз Дегонет, по майка бе правнучка на полковник Дю Лак, издънка на старинно семейство от Нормандските острови, бил се под командването на генерал Корнуолъс, който след Войната за независимост се заселва в Мериленд с младата си жена, лейди Енджилик Травена, пета дъщеря на граф Сейнт Острей. Дегонет и мерилендските Дю Лак винаги поддържаха близки сърдечни връзки със знатните си роднини Трайвън от Корнуол. Мистър и мисис Ван дер Лайден неведнъж бяха гостували задълго у сегашния пръв представител на семейство Травена херцог Сейнт Острей в семейното му имение в Корнуол и в Сейнт Острей, намиращ се в Глостършир, а негова светлост честичко бе изразявал намерение един прекрасен ден да им върне посещенията (без херцогинята, която се страхуваше да прекоси Атлантика).

Мистър и мисис Ван дер Лайден живееха ту в Травена, в имението си в Мериленд, ту в Скайтърклиф, голямото имение край брега на Хъдзън, подарено още през колониалните времена от холандското правителство на прочутия пръв губернатор, „патрон“ на което си бе останал мистър Ван дер Лайден. Огромната импозантна къща на Медисън авеню разтваряше врати крайно рядко и когато пристигаха в града, те приемаха само най-близки приятели.

— Мисля, че ще е най-добре и ти да дойдеш, Нюленд — рече мисис Арчър, като внезапно спря пред вратичката на файтона Браун. — Луиз много те обича, при това нали ти е ясно, че правя това само заради малката Мей, а и нали разбираш, че ако не се поддържахме взаимно, нашият кръг просто ще престане да съществува.

7.

Мисис Хенри ван дер Лайден мълчаливо изслуша разказа на братовчедка си мисис Арчър.

Можеш предварително да убеждаваш себе си колкото си искаш, че мисис Ван дер Лайден винаги мълчи и че сдържана по натура и с благородно възпитание, тя е много добра към хората, които ѝ харесват. Дори личният опит невинаги можеше да предпази от студените тръпки, неволно побиващи всекиго в гостната на Медисън авеню с високите тавани и белите стени, където току-що бяха свалили кальфите от тапицираните с блед брокат мебели, явно заради гостите, и където муселинените перденца все още криеха позлатения бронз върху камината и „Лейди Енджилик дю Лак“ на Гейнсбъро с великолепна резбована старовремска рамка.

Портретът на мисис Ван дер Лайден от Хентингтън (в черна кадифена рокля с венециански дантели) висеше срещу портрета на обаятелната ѝ прабаба. Смяташе се, че той не отстъпва на Кабанел, макар да бе създаден само преди двайсет години, и че приликата е „поразителна“. И наистина онази мисис Ван дер Лайден, която седеше под своя портрет и слушаше мисис Арчър, напълно можеше да мине за близначка на светлорусата младолика жена, морно облегла се в креслото сред позлата на фона на зеленото копринено перде. Когато излизаше на посещения, или по-точно, когато приемаше гости (тя никога не вечеряше във от къщи), мисис Ван дер Лайден както преди обличаше черна кадифена рокля с венециански дантели. Тънките прави кичури избледняла, но не побеляла коса, както и преди сресани на прав път, обрамчваха челото, а върхът на правия нос, разделящ бледосините очи, се бе поизострил малко от времето, когато бе рисуван портретът. Нюлънд Арчър винаги се изненадваше от някак странната ѝ консервираност в безвъздушното пространство, където протичаше безупречното ѝ съществуване, като връхлетените от смърт сред ледниците животни, които дълги години изглеждат живи.

Както и цялото му семейство, Арчър почтително се прекланяше пред мисис Ван дер Лайден, обаче смяташе, че при цялата си мекота и

доброжелателност тя е доста по-дистанцирана от мрачните престарели лели на майка му, бесни стари моми, които по принцип отговаряха „не“, преди още да са узнали за какво са дошли да ги молят.

Мисис Ван дер Лайден не отговаряше нито „да“, нито „не“. Ако се съдеше по израза на лицето ѝ, по-скоро бе склонна към снизходителност, когато внезапно върху устните ѝ се мяркаше слабо подобие на усмивка и почти неизменно прозвучаваха думите: „Ще трябва първо да се посъветвам с мъжа си.“

Тя и мистър Ван дер Лайден толкова си приличаха, че Арчър често се чудеше как след четирийсет години неразделен семеен живот тези две слели се в едно същества успяваха да се разграничат до такава степен, че да участват в толкова противоречив процес като разговора. Но тъй като досега никой от тях не бе вземал никакво решение, мисис Арчър и синът ѝ изложиха своя проблем и безропотно зачакаха познатата фраза.

Обаче мисис Ван дер Лайден, която рядко учудваше когото и да било, този път ги изненада, като протегна дългата си ръка към звънеца.

— Струва ми се, че си заслужава Хенри да чуе това, което ми разказахте — пророни тя и като се обърна към явилния се лакей, допълни: — Ако мистър Ван дер Лайден е приключил с четенето на вестника, предайте му, че го молим да ни окаже любезността да дойде при нас.

Тя произнесе „с четенето на вестника“ с такъв тон, с какъвто жената на министър-председателя би могла да произнесе „да ръководи заседанието на кабинета“ не от високомерие, а просто защото дългогодишният навик, а също отношението на роднини и приятели я бяха свикнали да разглежда най-малкия жест на мистър Ван дер Лайден като свещенодействие.

Бързината, с която бе взела мерки, доказваше, че смята въпроса за толкова спешен, колкото и мистър Арчър, но за да не си помисли някой, че поема някакви задължения, допълни с обаятелна усмивка:

— Хенри винаги много ви се радва, мила Едилин, и разбира се, ще пожелае да честити на Нюлънд.

Двойната врата тържествено се разтвори и се зададе мистър Ван дер Лайден, висок, слаб, с фрак, с избледняла светлоруса коса и със същия израз на застинало доброжелателство в очите, макар не бледосини, а бледосиви.

Мистър Ван дер Лайден роднински учтиво поздрави мисис Арчър и тихо честити на Нюлънд със същите изрази, които бе използвала и жена му, след което с непосредственостTM на царуващ владетел се отпусна в едно от брокатените кресла.

— Току-що приключих четенето на „Таймс“ — рече той, като събра крайчетата на дългите си пръсти. — Сутрин в града съм толкова зает, че намирам за по-удобно да чета вестниците след обяда.

— О, в полза на подобен обичай могат да се кажат много неща. Ако не греша, чичо Егмънт дори казваше, че по-малко се вълнува, когато чете утринните вестници вечер — веднага откликна мисис Арчър.

— Да, татко мразеше всяка припряност. Но сега живеем сред вечно бързане — монотонно произнесе мистър Ван дер Лайден, като огледа благодушно обвитата в саван гостна, изглеждаща на Арчър пълно подобие на господарите си.

— Надявам се, че си приключил с четенето, Хенри? — намеси се жена му.

— О, да, напълно — увери я мистър Ван дер Лайден.

— В такъв случай бих искала Едилин да ти разкаже...

— О, всъщност би трябвало да говори Нюлънд — усмихнатата продума мисис Арчър и още веднъж изложи страховитата история за оскърблението, нанесено на мисис Лауъл Мингът.

— Разбира се — завърши тя, — Огъста Уелънд и Мери Мингът сметнаха, че — особено като се има предвид годежът на Нюлънд — и вие е необходимо да знаете.

— Ех — с дълбока въздишка произнесе мистър Ван дер Лайден.

Възцари се тишина, сред която тракането на монументалния бронзов часовник върху бялата мраморна камина ехтеше като оръдейни изстрели. Арчър благоговейно съзерцаваше застиналите в царствена неподвижност две избледнели стройни фигури, по воля на съдбата превърнати в глашатаи на далечните предци, макар че всъщност те самите биха предпочели да живеят простичко и усамотено, да плевят невидими буренчета по безукорните цветни лехи на Скайтърклиф и вечер заедно да редят пасианс.

Пръв наруши мълчанието мистър Ван дер Лайден.

— Наистина ли предполагате, че причина за това е била... някаква умишлена намеса на Лоурънс Лефъртс? — попита той, като се

обърна към Арчър.

— Сигурен съм, сър. Напоследък Лари го удари през просото и — моля леля Луиз да ми прости — завъртя лудешка любов с жената на пощенския началник или с някаква подобна личност, негова съседка, а всеки път, когато горката Гъртруд започне да се съмнява и може да се очакват неприятности, той вдига врява, за да докаже колко е почтен, и се дере, че било нахалство да карат жена му да се среща с разни, с които той не желае да я запознава. Той просто използва госпожа Оленска като гръмоотвод; и друг път съм виждал как разиграва подобни номера.

— Ах, тези Лефъртс! — промълви мисис Ван дер Лайден.

— Да, тези Лефъртс! — като ехо повтори мисис Арчър. — Интересно как ли чичо Егмънт би погледнал на опитите на Лоурънс Лефъртс да преценява чието и да било положение в обществото. Това само показва докъде сме се докарали.

— Да се надяваме, че все още не сме се докарали дотам — твърдо възрази мистър Ван дер Лайден.

— Ех, ако вие с Луиз по-често излизахте! — въздъхна мисис Арчър.

И веднага усети каква грешка е сторила. Двамата Ван дер Лайден реагираха болезнено на всяка критична бележка за усамотения им живот. Те ръководеха съдбините на света, те бяха най-висшите съдници, знаеха това и се бяха покорили на ориса си. Плахи и свенливи по натура, те изобщо не бяха подходящи за ролята си и се мъчеха възможно повече време да прекарват в селската тишина на Скайтърклиф, а когато се появяваха в града, отхвърляха всички покани уж поради лошото здраве на мисис Ван дер Лайден.

Нюлънд Арчър се притече на помощ на майка си.

— Цял Ню Йорк знае какво място заемате в обществото. Ето защо мисис Мингът сметна за необходимо да се посъветва с вас за оскърблението, нанесено на графиня Оленска.

Мисис Ван дер Лайден погледна мъжа си, той погледна нея.

— Възразявам против самия принцип — каза мистър Ван дер Лайден. — Докато едно почтено семейство подкрепя когото и да било от членовете си, мнението му трябва да бъде приемано като окончателно.

— И на мен ми се струва така — произнесе жена му с тон, сякаш изказваше някаква нова мисъл.

— Не съм очаквал работата да вземе такъв обрат — продължи мистър Ван дер Лайден. Сетне млькна и отново погледна жена си. — Хрумна ми, скъпа, че графиня Оленска бездруго ни е роднина чрез първия съпруг на Медора Менсън. Във всеки случай ще ни стане роднина чрез сватбата на Нюлънд. Четохте ли днешния брой на „Таймс“, Нюлънд? — обърна се той към младежа.

— Да, разбира се, сър — отвърна Арчър, който имаше навика по време на сутрешното кафе да преглежда пет-шест вестника.

Съпругът и съпругата отново се спогледаха. Бледите им очи дълго и замислено се съвещаваха, сетне върху лицето на мисис Ван дер Лайден трепна слаба усмивка. Стана ясно, че е отгатнала и одобрява.

Мистър Ван дер Лайден се обърна към мисис Арчър.

— Ако здравето на Луиз й даваше възможност да вечеря във от къщи, бих ви помолил да предадете на мисис Лауъл Мингът, че Луиз и аз на драго сърце, ммм... бихме заели мястото на семейство Лефъртс на трапезата й. — Той спря, за да подчертае цялата ирония на думите си. — Ала, както знаете, това е невъзможно. — Мисис Арчър въздъхна съчувствено. — Нюлънд обаче казва, че е прочел сутрешния брой на „Таймс“. Значи му е известно, че роднината на Луиз херцог Сейнт Острей след седмица пристига с параход „Русия“. Това лято има намерение да вземе участие в международните състезания с новия си платноход „Джиневра“ и освен това да постреля патици в Травена. — Мистър Ван дер Лайден отново замлькна, след което продължи още по-добродушно: — Преди да го откараме в Мерилънд, бихме искали да поканим неколцина приятели да се запознаят с него тук — просто скромна вечеря и сетне прием. Сигурен съм, че Луиз, както и аз, ще се радваме, ако графиня Оленска позволи да я включим в списъка на нашите гости. — Той стана, поклони се приятелски на братовчедка си и допълни: — От името на Луиз, струва ми се, мога да кажа, че понеже сега излиза на разходка, ще може лично да отнесе поканата за вечеря заедно с нашите визитни картички — разбира се, заедно с визитните картички.

Мисис Арчър зърна в думите му намек, че дорестите коне, които никога не се налагаше да чакат, са вече пред вратата, и с припрени

благодарности стана от креслото. Мисис Ван дер Лайден я дари с усмивката на Есфир, умоляваща Артаксеркс да бъде великодушен, но мъжът ѝ направи протестен жест.

— Не заслужава да благодарите, мила Едилин, вярвайте, не заслужава. В Ню Йорк не бива да се допуска нищо подобно и няма да се допусне, докато мога да сторя нещо — царствено меко произнесе той, докато изпращаше роднините.

Два часа по-късно всички узнаха, че удобното ландо със S-образните ресори, с което мисис Ван дер Лайден излизаше през всички сезони, е било забелязано пред къщата на старата мисис Мингът, където е бил оставен голям квадратен плик, и още същата вечер в операта мистър Сайлъртън Джексън потвърди, че в плика е имало покана за графиня Оленска да присъства на вечерята, която семейство Ван дер Лайден следващата седмица ще даде по случай пристигането на своя братовчед херцог Сейнт Острей.

Някои младежи при тази вест размениха усмивки в клубната ложа и погледнаха бързо Лоурънс Лефъртс — той бе седнал небрежно отпуснат на първия ред и засукваше дългите си светли мустаци, а когато сопраното замлъкна, авторитетно заяви:

— Никоя, освен Пати не бива да си позволява участие в „Сомнамбула“.

8.

Ню Йорк единодушно стигна до извода, че графиня Оленска е „погрозняла“.

За пръв път се бе появила тук през детството на Нюлънд Арчър като чаровно момиченце на девет или десет години; тогава казваха, че е „същинска картинка“. Родителите ѝ постоянно кръстосваха континента и докато детството ѝ минаваше в чергарски живот, бе изгубила и двамата, затова леля ѝ Медора Менсън ѝ бе станала настойничка, а тя самата бе същинска скитница, завърнала се по онова време в Ню Йорк, уж за да „остане за постоянно“.

Горката Медора, щом овдоееше, винаги се завръщаше в родния град, за да „остане за постоянно“ (всеки път в по-евтина къща) с нов мъж или с дете, за което да се грижи, но само след няколко месеца неизменно се разделяше с мъжа си или се скарваше със закриляното същество, след което продаваше на загуба къщата и отново запрашваше да скитосва. Тъй като майката на Медора бе по баща Рашуърт, а последното ѝ несполучливо омъжване я бе свързало с един от смахнатите Чийвърси, Ню Йорк гледеше през пръсти на странните ѝ постъпки, но когато се завърна с малката осиротяла племенничка, чиито родители, въпреки достойната за съжаление страст към пътешествия, бяха доста ценени, всички много съжаляваха, че чаровното дете е попаднало в такива ръце.

Мъчеха се да утешат малката Елен Мингът, макар че мургавите румени бузки и гъстите къдрици ѝ придаваха весел вид, всъщност неподходящ за момиченце, което след смъртта на родителите си би трябвало още да носи черна рокля. Едно от чудачествата на лишената от късмет Медора бе пренебрежението към приетите в Америка строги правила за траура и когато слезе от парахода, роднините ѝ бяха шокирани, когато забелязаха, че воалът ѝ от креп, който носеше по случай смъртта на родния си брат, е седем дюйма по-къс от воалите на зълвите ѝ, а малката Елен като прибрано из пътя циганче е с пембено мериносово палтенце и кехлибарен гердан.

Ню Йорк дотолкова бе вдигнал ръце от Медора, че само няколко стари дами поклатиха глави пред крещящата премяна на Елен, а останалите роднини бяха пленени от веселия ѝ нрав и ярката ѝ руменина. Тя беше безстрашна бойка хлапачка; стъписваше големите с дръзките си въпроси и забележки, притежаваше екзотични дарби — танцуваше испански танц с шал и пееше неаполитански песни с акомпанимент на китара. Медора Менсън (истинското ѝ име беше мисис Торли Чийвърс, но тъй като бе получила разрешение от папата да носи благородническа титла, бе взела името на рода на първия си мъж и се наричаше маркиза Менсън, защото в Италия това име лесно се променяло в Манцони) даде на племенницата си скъпо, макар и несистемно образование, затова тя „рисуваше от натура“ (нещо нечувано дотогава) и свиреше на пиано в квинтет от професионални музиканти.

Разбира се, цялата тази работа не можеше да излезе на добър край, затова няколко години по-късно, когато злощастният Чийвърс в края на краищата умря в лудница, вдовицата му (пременена с екстравагантен траур) отново разпери криле и замина заедно с Елен, която се бе източила и се бе превърнала във високо недодялано девойче с огромни очи. Дълго не се чу нищо за тях, а сетне се разбра, че Елен се е омъжила за баснословно богат и прославен полски аристократ, с когото се запознала на бал в Тюйлери. Разправяха, че уж имал разкошни къщи в Париж, Флоренция и Ница, яхта в Кауса на остров Уайт, а също и обширни гори за лов в Трансилвания. Бе изчезнала, обгърната в някакво сатанинско очарование, и след няколко години, когато Медора за пореден път се завърна в Ню Йорк, потисната, обедняла, в траур по третия си мъж, и се залови да си търси още по-малка къща, всички се почудиха защо богатата племенничка не ѝ е помогнала някак. По-късно се разчу, че бракът на самата Елен приключил катастрофално и че тя също се връща у дома да дири спокойствие и забрава сред роднините.

Тези мисли прелитаха през главата на Нюлънд Арчър седмица по-късно, когато гледаше как графиня Оленска влиза в гостната на Ван дер Лайден за официалния банкет. Това бе сериозно изпитание и той мислеше как ли ще го издържи. Елен пристигна доста късно, без дори да е сложила втората си ръкавица и без да е закопчала гривната на китката си. Без ни най-малки признаци на припряност или смут, влезе

в гостната, в която най-благоговейно и трепетно се бе събрал цветът на нюйоркското общество.

Усмивайки се само с очи, тя спря и огледа стаята и в този миг Нюлънд Арчър отхвърли всеобщата присъда за външността ѝ. Наистина блясъкът от младините ѝ бе помръкнал. Румените ѝ бузи бяха преbledнели, тя бе слаба, уморена и изглеждаше по-възрастна от своите вероятно трийсет години. Ала всичко у нея излъчваше скрита властна хубост и макар че в уверено вдигнатата глава и в погледа ѝ нямаше нищо театрално, тя порази Арчър с грижливо обмисления си цялостен облик и с гордото съзнание за силата си. В същото време се държеше по-естествено от повечето присъстващи дами и мнозина (както по-късно научи от Джейни) дори се разочаровали, понеже я сметнали за недостатъчно „шик“, тъй като шикът в Ню Йорк се ценеше повече от всичко. Възможно е, помисли Арчър, това да се обяснява с голямото ѝ спокойствие — движенията, говорът и възглухите тонове на гласа ѝ бяха спокойни. От млада жена с такова минало Ню Йорк бе очаквал по-ярка външност.

Вечерята се оказа доста тежко задължение. Винаги бе мъчително да вечеряш у Ван дер Лайден, но тази вечеря в чест на херцога, техен роднина, се превърна наистина в някакво свещенодействие. Арчър с удоволствие помисли, че само нюйоркски кореняк е в състояние да долови разбираемата само за Ню Йорк тънка разлика между обикновения херцог и херцога на Ван дер Лайден. Градът се отнасяше с безразличие и дори (с изключение на Стрейзъровия кръжец) донякъде високомерно и недоверчиво към наминаващите тук аристократи, но ако връчваха акредитивни писма за подобно роднинство, ги посрещаха старомодно сърдечно — нещо, което те погрешно биха отнесли към положението си в справочника „Дебрайт“. Именно тази тънкост в държанието бе твърде ценна за младия мъж в любимия стар Ню Йорк, което впрочем не му пречеше да се шегува с нея.

Двамата Ван дер Лайден положиха усилия по всякакъв начин да изтъкнат важността на церемонията. На трапезата се кипреше севърският порцелан на Дю Лак, сребърните прибори от епохата на Георг II от Травена, английски семейни сервиси на Ван дер Лайден и Дегонет — „Лоустъфт“ (Източно-индийската компания) и „Краун Дерби“. Мисис Ван дер Лайден повече от всеки друг път приличаше на

портретите на Кабанел, а мисис Арчър с огърлицата на баба си от дребни перли и изумруди напомняше на сина си за миниатюрите на Изабел. Всички дами се бяха явили с най-хубавите си бижута, но както бе прието в тази къща при толкова тържествен случай, скъпоценните камъни в повечето случаи бяха в старинни украшения, а старата мис Лейнънг, която също бяха убедили да дойде, бе сложила дори камеите на майка си и бе наметнала испански дантелен шал.

Графиня Оленска бе единствената млада жена на трапезата и докато плъзгаше поглед по загладените пълни възрастни лица, които се кипреха между диамантените огърлици и егретките от щраусови пера, Арчър забеляза, че в сравнение с нея всички изглеждат учудващо инфантилни. Достраша го при мисълта какво ли е могло да придаде такъв израз на погледа ѝ.

Херцог Сейнт Острей, седнал отдясно на домакинята, естествено бе централната фигура на вечерята. Но докато графиня Оленска биеше на очи доста по-малко, отколкото бяха очаквали, херцогът бе почти незабележим. Като възпитан човек не се бе явил на вечерята с ловджийска куртка (както друг един херцог, малко преди него посетил Ню Йорк), но вечерният му костюм беше до такава степен охлузен и провиснал, че приличаше на стар домашен халат, и като цяло (с навика си да седи прегърбен и с дългата си брада, достигаща до нагръдника) никак не му придаваше вид на гост, явил се на тържествена вечеря. Дребничък, с увиснали рамене, със загар, с месест нос и малки очички, с усмивка на благоразположение, той почти не говореше, а дори и да кажеше нещо, произнасяше го толкова тихо, че макар гостите да замлъкваха в очакване на думите му, можеха да ги чуят само най-близките му съседи.

След вечерята, когато мъжете се присъединиха към дамите, херцогът се запъти право при графиня Оленска и двамата, седнали в един ъгъл, потънаха в оживен разговор. Очевидно на никого от тях не мина през ума, че херцогът би трябвало най-напред да изрази почитта си към мисис Лауъл Мингът и мисис Хедли Чийвърс, докато графинята бе редно да поприказва с очарователния хипохондрик мистър Ърбън Дегонет от Вашингтон скуеър, който заради удоволствието да се запознае с нея бе нарушил крайно строгото си правило да не вечеря във от къщи между януари и април. Херцогът и

графинята разговаряха едва ли не двацет минути, след което тя стана, прекоси широката гостна и седна до Нюлнд Арчър.

В нийоркските гостни не бе прието дама да изоставя джентълмен, за да дири компанията на друг. Етикецията изискваше да седи като истукан и да чака, а мъжете, които желаят да поговорят с нея, да се сменят по ред. Но графинята явно не си даваше сметка, че нарушава някакво правило — съвсем непринудено се намести на дивана до Нюлнд Арчър и го загледа приятелски.

— Разкажете ми за Мей — рече му тя.

Вместо отговор Арчър я попита:

— Познавате ли се отпреди с херцога?

— О, да, виждахме се с него всяка зима в Ница. Той много обича картите и често е идвал у нас. — Тя каза това съвсем простишко, както би могла да произнесе: „Той обича полски цветя“, а сетне чистосърдечно си призна: — Според мен е най-скучният човек на света.

Това толкова се хареса на събеседника ѝ, че той веднага се отърси от шока, в който го бе хвърлила предишната забележка на графинята. Наистина бе забавно да срещнеш дама, която смята херцога на Ван дер Лайден за скучен и има смелостта да изрази мнението си. Понечи да ѝ зададе няколко въпроса за живота, върху който небрежните ѝ думи бяха хвърлили ярка светлина, но не му се искаше да пробужда неприятни спомени и преди да намери какво да каже, тя вече бе подхванала първата си тема.

— Мей е направо чудесна, не видях в Ню Йорк друга толкова хубава и умна девойка. Много ли сте влюбен в нея?

— Толкова, колкото е възможно за човек — изчервен се засмя Арчър.

Тя продължи да го гледа замислено, сякаш се опасяваше да не пропусне дори най-лекия оттенък от значението на думите му.

— Допускате ли, че има някаква граница?

— Граница на влюбеността ли? Дори и да съществува, не зная къде е!

— Значи се отнася за истински чувства? — с пламенна симпатия попита тя.

— За най-романтичните чувства!

— Изумително! Сам ги открихте, нали? Никой ли не ви уреждаше нищо?

Арчър я погледна смаяно.

— Нима сте забравили, че в нашата страна не позволяваме никой да урежда браковете ни вместо нас?

Мургавото ѝ лице се обля в руменина и той веднага съжали за думите си.

— Да — отвърна тя. — Да, забравила съм. Трябва да ми прощавате такива грешки. Невинаги си припомням, че тук е хубаво... всичко... всичко е лошо там, откъдето идвам.

Тя наведе поглед към венецианското си ветрило от орлови пера и той забеляза, че устните ѝ треперят.

— Извинете — неволно възкликна той. — Тук сте сред приятели!

— Да, разбира се. Където и да отида, навсякъде го чувствам. Тъкмо поради това се върнах. Искам да забравя всичко друго, искам отново да стана истинска американка като Мингът и Уелънд, или като вас и чаровната ви майка, като всички останали мили хора, които са се събрали тук. А ето я и Мей, сега ще ме оставите — допълни тя, без да помръдне. И като обърна гръб на вратата, отново се загледа в него.

Стаите почнаха да се пълнят с поканените за приема след вечерята гости. Като проследи погледа на госпожа Оленска, Арчър видя Мей, която влизаше в гостната заедно с майка си. В сребристойната си рокля, с венче сребърни цветя в косата, девойката приличаше на Диана, завърнала се току-що от лов.

— Видяхте ли колко съперници имам — избъбри Арчър. — Веднага я заобиколиха, а сега ѝ представят херцога.

— Тогава останете още мъничко при мен — тихо промълви госпожа Оленска, докосвайки леко коляното му с ветрилото. Този съвсем лек допир го развълнува като милувка.

— Да, позволете ми да остана при вас — отвърна той също толкова тихо, като едва ли си даваше сметка какво говори, но в същата минута до тях се приближи мистър Ван дер Лайден заедно със стария мистър Ърбън Дегонет. Графинята ги посрещна с тъжната си усмивка и Арчър, като улови укорителния поглед на домакинята, стана.

Госпожа Оленска му подаде ръка, сякаш се сбогуваше с него.

— Значи ви чакам утре след пет — произнесе тя и се обърна, за да стори място на мистър Дегонет.

— Утре... — Арчър чу гласа си, който повтори тази дума, макар че нищо не ѝ бе обещал, а тя по време на разговора им с нищо не бе дала да се разбере, че иска да го види.

Докато се отдалечаваше, забеляза как Лоурънс Лефъртс, висок и бляскав, се приближава към графинята, за да ѝ представи жена си, и чу как Гъртруд Лефъртс, разтегнала безизразната си усмивка, произнася:

— Както ми се струва, като деца сме ходили заедно на уроци по танци...

Зад тях, в очакване да бъдат представени на графинята, бяха застанали още няколко съпружески двойки, категорично отказали да се срещнат с нея у мисис Лауъл Мингът. Също както веднъж мисис Арчър бе отбелязала: „Ако двамата Ван дер Лайден искат да дадат някому урок, чудесно знаят как да сторят това.“ Чудното беше, че твърде рядко искаха подобно нещо.

Някой го докосна по рамото и видя, че мисис Ван дер Лайден с черна кадифена рокля и със семейните диаманти го наблюдава от висотата на величието си.

— Колко любезно от ваша страна, мили Нюлънд, че толкова самоотвержено отделихте доста време на мадам Оленска. Казах на вашия чичо Хенри, че отдавна е време да ви се притече на помощ.

Почувства, че ѝ се усмихва неопределено, а тя, сякаш от снизхождение към вродената му стеснителност, допълни:

— Никога не съм виждала Мей по-очарователна. Херцогът я смята за най-хубавата девойка тук.

9.

Графиня Оленска бе казала „след пет“ и затова в пет и половина Нюлънд Арчър звънна на вратата на къщата с откъртена мазилка и вехт железен балкон, гъсто обвит от огромна глициния; тя я бе наела от скитничката Медора в далечния край на Западната 23-а улица.

Наистина мъчно можеше да се намери по-странно място за жилище. Близките ѝ съседи бяха шивачки, препаратори на птици, „хора, които пишат“, а по-надолу по мръсната улица Арчър забеляза вехтата дървена къща, в която живееше писател и журналист на име Уинсет, с когото се виждаше от време на време. Уинсет не канеше никого на гости, но веднъж по време на нощна разходка бе посочил дома си на Арчър и той потресен се бе запитал дали и в другите столици представителите на изящните изкуства се свират в такива жалки колиби.

Жилището на госпожа Оленска се различаваше от онази къща само с наскоро боядисаните рамки на прозорците и докато оглеждаше скромната фасада, Арчър си рече, че полският граф явно е лишил жена си не само от илюзиите, но и от богатството ѝ.

Младият мъж бе прекарал много неприятен ден. След обяда у Уелънд се бе надявал да изведе Мей на разходка в парка. Искаше му се да остане насаме с нея, да ѝ каже колко хубава е била предишната вечер, колко се е гордял с нея и да настоява да ускорят сватбата. Но мисис Уелънд решително му напомни, че все още не са извършили дори половината от необходимите посещения у роднини, а когато ѝ намекна, че няма да е лошо да ускорят сватбата, укорно вдигна вежди и изрече с въздишка:

— По дванайсет дузини от всичко... с ръчна бродерия...

Като се натикаха всичките в семейното ландо, обикаляха с часове от едни роднини при други и когато дневните обиколки най-сетне приключиха, Арчър се раздели с годеницата си с чувството, че го излагат на показ като диво животно, умело примамено в капана. Може би четенето на книги по антропология му беше внушило това грубо сравнение за тази толкова обикновена и естествена изява на роднински

чувства, но когато си спомни, че семейство Уелънд няма намерение да вдига сватба по-рано от следващата есен, изпадна в дълбоко униние при мисълта как ще живее дотогава.

— Утре — заяви му мисис Уелънд, — утре ще отидем у Джексън и у Далас. — Тогава му стана ясно, че тя има намерение да обиколят всички роднини по азбучен ред, а още не бяха привършили дори с първата четвърт от азбуката.

Понечи да каже на Мей за поканата — по-точно за нареждането на графиня Оленска да я посети тази вечер, — но в кратките мигове, когато оставаха сами, все изникваха някакви по-вълнуващи теми за разговор. Освен това едва ли си заслужаваше да споменава подобна дреболия. Мей искаше да се държи учтиво с братовчедка ѝ, нали тъкмо това нейно желание ускори разгласяването на годежа! Мисълта, че ако не бе пристигането на графинята, сега да е, ако не напълно свободен, поне не чак толкова обвързан, предизвика някакво странно усещане в него. Но Мей бе пожелала така и той почувства, че до известна степен отговорността за близкото бъдеще бе свалена от него, а щом е така, може да навести братовчедката когато пожелае без знанието на Мей.

От всички чувства, които изпитваше пред прага на госпожа Оленска, най-силно бе любопитството. Бе се озадачил от тона, с който го бе поканила, и си беше направил извода, че не е толкова елементарна, колкото някои си представят.

Отвори му черноока камериерка с едри гърди, която приличаше на чужденка, наметнала ярък шал. Стори му се, че най-вероятно е сицилианка. Тя му се усмихна с широка белозъба усмивка, в отговор на всички въпроси неразбиращо поклати глава и го поведе по тесния коридор към малка, ниска, осветена от камина гостна. Стаята беше празна и камериерката го остави сам задълго да се чуди и да гадае дали е отишла да дири господарката си, или не е разбрала за какво е дошъл, а просто е помислила, че идва да поправи часовника — и наистина, единственият часовник, който забеляза, не вървеше. Знаеше, че жителите на южните страни общуват чрез пантомима, затова напълно неразбираемите ѝ гримаси и усмивки го обезкуражиха. В края на краищата тя се завърна с лампа и Арчър, който през това време чрез стихотворенията на Данте и Петрарка бе успял да скалпи някаква фраза, получи отговор: „La signora e fuori; ma verra subito“, която той разбра по следния начин: „Тя излезе, но скоро ще я видите.“

Засега при светлината на мъждивата лампа зърна приятна здрачна стая, която не приличаше на никоя друга. Знаеше, че графиня Оленска е донесла със себе си това-онова от нещата си — късчета от корабокрушението, както ги наричайте, — явно тези няколко масички от тъмно дърво, изящната бронзова гръцка статуетка и закованата към избелелите тапети драперия от плътен червен плат, върху който бяха окачени две явно италиански картини в старинни рамки.

Нюлънд Арчър се гордееше, че е познавал на италианското изкуство. Младостта му бе минала под знака на Ръскин, бе чел и най-новите трудове — на Джон Едингтън Саймъндс, „Евфорион“ на Вернън Лий, очерците на Ф. Х. Хемъртън и чудесната нова книга на Уолтър Патър със заглавие „Ренесанс“. Свободно разсъждаваше за Ботичели и малко пренебрежително се изказваше за Фра Анджелико. Но тези картини го объркаха, защото с нищо не му напомняха всичко онова, което бе свикнал да гледа (а бе способен да вижда), когато бе обикалял Италия, а може и възприятията му да се бяха притъпили поради странното положение, в което се бе озовал в тази празна къща, където явно не бяха го очаквали. Съжали, че не бе казал на Мей Уелънд за поканата на госпожа Оленска, дори се обезпокои да не би годеницата му между другото да намине у братовчедка си. Какво ли ще си помисли, когато го види да седи сам пред камината на чужда дама като съвсем близък човек?

Но щом вече е тук, ще трябва да почака, и като се намести в креслото, той протегна нозе към пламтящите цепеници.

Доста странно е да го покани по такъв начин, а сетне да го забрави, но Арчър по-скоро изпитваше любопитство, отколкото раздразнение. Самата атмосфера на стаята толкова силно се различаваше от тази, с която бе свикнал, че притеснението му се смени с предчувствие за нещо увлекателно и незнайно. И преди се бе озовавал в гостни, драпирани с червено платно и с картини от „италианската школа“, но бе изненадан, че грохналата, взета под наем къщурка на Медора с жалките си украшения от трева от пампасите и статуетки на Роджърс с едно движение на ръката и с умелото използване на няколко предмета се бе превърнала в нещо уютно, „чуждестранно“, неясно напомнящо сцени от старинни сантиментални романи. Опита се да проникне в тази тайна, да намери разгадката в начина, по който бяха подредени масите и столовете, в това, че в

изящната ваза са поставени само две алени рози (а тук никой никога не купуваше по-малко от дузина), в изтънчения аромат, изпълващ всичко наоколо и напомнящ не мириса на парфюм от носна кърпичка, а по-скоро атмосферата на някакъв далечен източен пазар, където мирише, на турско кафе, на сива амбра и на рози от хербарий.

Сетне се замисли как ли ще изглежда гостната на Мей. Знаеше, че мистър Уелънд, доста щедър човек, вече бе харесал току-що завършена къща на Източната 39-а улица. Онази местност минаваше за отдалечена и къщата бе изградена от отвратителен зеленикавожълт камък, използван от младите архитекти като протест против кафявия, чийто еднообразен цвят бе залял целия Ню Йорк като студен шоколадов крем, но пък водопроводът там бе образцов. Арчър искаше да заминат на пътешествие и да отложат въпроса за къщата, но макар че семейство Уелънд одобри продължителния меден месец в Европа (а може би дори и зима в Египет), настоя младоженците да се сдобият с къща. Младият мъж чувстваше, че съдбата му е решена — до края на живота си всяка вечер ще се изкачва по стълбището с железен парапет към зелено-жълтия вход и през вестибюла в стил Помпей ще влиза в антрето с ламперия от лакирано жълто дърво. Въображението му не отиваше по-далеч. Знаеше, че на втория етаж ще има гостна с фенер, но не можеше дори да си представи как Мей щеше да я подреди. Тя с лекота понасяше лилавите атлази и пълнените с памук облегалки на креслата, тапицирани в жълто, в гостната на тяхното семейство се кипреха и масички стил „бул“, и позлатени витринки за съдове, натъпкани с модния саксонски порцелан. Нямаше причини да очаква, че у дома си ще пожелае да вижда нещо друго, и само се тешеше с надеждата, че може би ще му разреши да мебелира библиотеката по свой начин — разбира се, в истински „истлейк“ и с обикновени нови библиотечни шкафове без остъклени вратички.

Едрогърдата камериерка влезе, дръпна пердетата, стъкна цепениците в камината и успокоително произнесе:

— Verra, verra.

Когато си излезе, Арчър стана и закрачи от ъгъл в ъгъл. Дали да чака още? Положението ставаше доста глупаво. Може неправилно да е разбрал госпожа Оленска, може изобщо да не го е канила.

Вън на паважа се чу чаткане на копита, конят спря пред входа и Арчър дочу да се отваря врага на карета. Дръпна пердето и се вгледа в

ранния здрач. Точно пред прозореца имаше улична лампа и на светлината ѝ видя хубавата английска каляска на Бъфърт, запрегната с пьстър кон; банкерът слезе и подаде ръка на госпожа Оленска.

Бъфърт бе застанал с шапка в ръка и говореше нещо, спътничката му отговаряше явно отрицателно, след което двамата си стиснаха ръцете, той се върна в каляската си, а тя тръгна по стълбището.

Когато влезе в стаята, не се изненада, че вижда Арчър — явно учудването бе чувство, което никак не ѝ бе присъщо.

— Как ви харесва забавната ми къщурка? — попита тя. — Тук съм като в рая.

При тези думи започна да сваля кадифената си шапка и като я хвърли настрани заедно с дългото наметало, спря и впери замислени очи в него.

— Чудесно сте се обзавели — обади се той, като чувстваше, че думите му са банални, но искаше да прекрачи през светските условности и да каже нещо обикновено и остроумно.

— О, това е жалка мъничка къща. Роднините ми дори не искат да чуят за нея. Но поне не е толкова унила като къщата на Ван дер Лайден.

Тези думи го удариха като електрически ток, защото рядко биха се намерили бунтовни личности, които да нарекат унило величественото здание на Ван дер Лайден. Хората, удостоили се с честта да бъдат приети в него, трепереха от студ и го наричаха „прекрасно“, ала Арчър неочаквано за себе си се зарадва, че бе изразила с думи всеобщото чувство за студ.

— Направили сте този дом просто очарователен — потвърди той впечатлението си.

— Харесва ми — призна си тя, — но според мен просто ми харесва, защото е тук, в родния ми град, и защото съм сама в него.

Тя говореше толкова тихо, че едва можа да чуе последните ѝ думи, но въпреки смущението си, веднага се хвана за тях:

— Толкова ли ви харесва да живеете сама?

— Да, при това приятелите не ме оставят да страдам от самота. — Тя седна до камината и избъбри: — Настася ей сега ще ни сервира чай — и с жест му предложи да се върне отново в креслото, след което рече: — Виждам, че вече сте си намерили уютно кътче.

Облегна се назад, постави ръце зад главата си и изпод полупритворените си клепачи се загледа в огъня.

— Най-много обичам този час от вечерта. А вие?

Чувството на засегнато самолюбие го накара да отговори:

— Започнах вече да се опасявам, че сте забравили за този час. Бъфърт, изглежда, напълно е завладял вниманието ви.

Тази забележка я развесели.

— Как? Нима толкова дълго сте чакали? Мистър Бъфърт ме закара да видя няколко къщи, защото не вярвам да ме оставят в тази. — Тя сякаш веднага забрави и Бъфърт, и него, Арчър, защото продължи: — Никога досега не съм се озовавала в град, в който смятат за невъзможно да се живее в *des quartiers excentriques*^[1]. Има ли значение кой къде живее? Казаха ми, че тази улица била съвсем прилична.

— Не е модерна.

— Модерна ли? Нима всички придават толкова голямо значение на модата? Защо човек да не наложи своя мода? Но сигурно съм живяла прекалено независимо досега; вече искам да постъпвам като вас — искам да чувствам, че се грижат за мен, че съм в безопасност.

Той бе трогнат, както и предишната вечер, когато бе казала, че трябва да ѝ прощават неволните грешки.

— Вашите приятели се стремят тъкмо към това. Ню Йорк е изключително безопасно място — с доза сарказъм допълни той.

— Нима? Веднага се чувства — възкликна тя, без да забелязва присмеха. — Да съм тук, е все едно да съм в детството, когато са ме пуснали на гости, понеже съм била послушна и съм си написала домашните.

Аналогията бе избрана с най-добри намерения, но не му хареса. С готовност би се изказал непочтително за Ню Йорк, но не обичаше другите да говорят за града му с такъв тон. Нима още не е разбрала колко могъща машина е той и как тази машина едва не я премаза. Поканата за вечеря у Лауъл Мингът би трябвало да ѝ покаже, че се бе намирала на косъм от гибелта, но или изобщо не съзнаваше, че стъпва по ръба на пропастта, или бе толкова замаяна от победата у Ван дер Лайден, че бе забравила за опасността. Арчър бе готов да приеме първата версия, стори му се, че тя все още възприема Ню Йорк като нещо единно, и това предположение го подразни.

— Снощи Ню Йорк бе в краката ви — каза той. — Ван дер Лайден никога не спират на сред път.

— Да, наистина. Толкова са добри! Толкова приятна вечер беше! Всички толкова ги почитат.

Тези думи никак не се връзваха с истинското положение; така би могла да се изрази за гостуване на чай при чудесните старици, госпожиците Лейнънг.

— Семейство Ван дер Лайден — подхвана Арчър и усети, че думите му звучат патетично. — Ван дер Лайден са най-влиятелното семейство в нюйоркските среди. За съжаление поради лошото здраве на мисис Ван дер Лайден твърде рядко канят гости.

Тя отпусна ръцете си, на които досега бе опирала глава, и го погледна замислено.

— Дали пък тъкмо това е причината?

— За какво?

— Да имат толкова голямо влияние. Може би причината е, че са се превърнали в уникат.

Той се изчерви леко, погледна я внимателно и внезапно разбра цялата дълбочина на забележката ѝ. С един удар бе пробола Ван дер Лайден и те се бяха спугали. Арчър се засмя и ги принесе в жертва.

Настася донесе чай в японски чашки без дръжки и малки чинийки с капачета, и остави подноса върху ниска масичка.

— Но вие ще ми обясните, ще ми разкажете всичко, което трябва да зная — продължи госпожа Оленска и се наведе да му подаде чашка.

Откопча от една от гривните си малка златна табакера, предложи първо на него, сетне и тя взе цигара. Върху камината бяха поставени дълги тънки запалки за цигари.

— О, тогава ще можем да си помагаме взаимно. Ала аз се нуждая доста повече от помощ. Трябва да ми обясните как трябва да постъпвам.

За малко да каже: „Не обикаляйте по улиците с Бъфърт“, но атмосферата на къщата бе проникнала твърде дълбоко в него — нейната атмосфера, — а да даваш съвети от подобен род е все едно да убеждаваш човек, който си купува розово масло в Самарканд, непременно да се снабди със затворени обувки за нюйоркската зима. Ню Йорк сега му изглеждаше доста по-далеч от Самарканд и ако наистина започнат да си помагат взаимно, тя вече му оказа първата от

бъдещите взаимни услуги, като го накара непредубедено да погледне родния град. Когато го преценяваш по такъв начин, като през обърнат далекоглед, той изглежда ужасяващо малък и далечен, но нали от Самарканд сигурно изглежда точно такъв.

Цепениците лумнаха, тя се наведе и толкова доближи тънките си ръце до огъня, че около овалните ѝ нокти се появи лек ореол. Светлината бронзира тъмните ѝ къдрици, отделили се от прическата, и направи бледото ѝ лице още по-бледо.

— Има безброй хора, които ще ви обяснят как да постъпвате — възрази Арчър, като подсъзнателно завидя на тези хора.

— Ах... моите лели, нали? И чудесната ми стара баба? — Тя сякаш безпристрастно огледа забележката му. — Те малко ми се сърдят, задето съм се настанила тук сама, най-вече горката ми баба. Исква ѝ се да съм до нея, но се нуждая от свобода...

На Арчър му направи силно впечатление колко небрежно говори за всемогъщата Кетрин, и дълбоко се развълнува от мисълта какво ли кара госпожа Оленска да жадува за свобода и самота. Но мисълта за Бъфърт не му даваше мира.

— Струва ми се, че разбирам вашите чувства — рече той. — И все пак роднините ви могат да ви дадат съвет, да ви обяснят някои тънкости, да ви посочат пътя.

Тя вдигна тънките си черни вежди.

— Нима Ню Йорк е чак толкова заплетен лабиринт? Смятах го за праволинеен като Пето авеню. И всичките му напречни улици са номерирани! — Тя май се досещаше, че той не одобрява кой знае колко това, и като се усмихна с рядката си усмивка, възшебно озарила цялото ѝ лице, допълни: — Ех, да знаехте само колко го харесвам именно заради това, задето е толкова правилен и задето върху всяко нещо са окачени толкова ярки табели.

Той се хвана за тази мисъл.

— Табели може да има върху всеки предмет, но не и върху всеки човек.

— Напълно възможно. Може би опростявам, но ако е така, можете да ме предупредите. — Извърнала се от огъня, тя погледна Арчър. — Тук има само двама души, които според мен ме разбират и могат да ми обяснят всичко: вие и мистър Бъфърт.

Арчър се намръщи при неочакваното му свързване с Бъфърт, но веднага си промени мнението, разбра и се изпълни със съчувствие и съжаление. Тя сигурно толкова близо бе живяла до силите на злото, че и до днес ѝ бе по-леко да вдъхва техния въздух. Но щом все пак чувства, че и той я разбира, негов дълг е да ѝ помогне да види Бъфърт такъв, какъвто е всъщност, да види всичко зад него и да изпита дълбоко отвращение към истинската му същност.

— Разбирам — меко каза той. — Но не отблъсквайте старите си приятели: имам предвид възрастните дами, вашата баба Мингът, мисис Уелънд, мисис Ван дер Лайден. Те ви обичат, възхищават ви се и искат да ви помогнат.

Тя поклати глава и въздъхна.

— Да, зная, зная. Но само при условие, че няма да чуят нищо неприятно. Леля Уелънд направо така каза, когато се опитах... Нима тук никой не желае да знае истината, мистър Арчър? Да живееш сред тези добри хора, които искат от теб единствено да се преструваш — това е истинската самота! — Тя вдигна ръка до лицето си и той забеляза, че слабичките ѝ рамене се раздрусаха в плач.

— Госпожа Оленска! Елен! Недейте! — възкликна той, скочи и се наведе над нея. Взе ръката ѝ, започна да я гали, да я утешава като дете, но тя веднага я дръпна и го погледна с насълзени очи.

— Нима тук никой не плаче? Впрочем защо ли, нали е като в рая — вече през смях рече тя, като прибра къдриците си и се наведе за чайника.

Жегна го мисълта, че я бе нарекъл Елен, а тя дори не бе обърнала внимание. Дребна като в обърнат далекоглед видя неясната бяла фигурка на Мей Уелънд — в Ню Йорк.

Внезапно на вратата се подаде главата на Настася, която изрече нещо на мелодичния си италиански.

Госпожа Оленска отново поправи прическата си, утвърдително възкликна: „Gia, gia“ — и след потънала в кожи висока дама с черна перука и шапка с червено перо в стаята влезе херцог Сейнт Острей.

— Скъпа графиньо, доведох ви старата си приятелка мисис Стрейзърс. Тя не беше поканена на вчерашния прием, но иска да се запознае с вас.

Херцогът дари присъстващите с лъчезарна усмивка и госпожа Оленска с приветствени думи се запъти към странната двойка. Явно не

си даваше сметка колко не си подхождат и каква безтактност си е позволил херцогът, като е довел спътничката си — и за да бъде справедлив, Арчър си даде сметка, че той не съзнаваше това.

— Разбира се, че искам да се запозная с вас, скъпа моя — възкликна мисис Стрейзърс гръмовно; гласът ѝ чудесно пасваше на ярките пера и на невъзможната перука.

— Държа да се познавам с всички млади, интересни и обаятелни хора. Херцогът ми каза, че обичате музика, нали така, херцоже? И дори свирите на пиано? Искате ли утре вечер да чуете Йоахим? Ще свири у дома. През неделните вечери при мен винаги става нещо интересно, нали в неделя Ню Йорк се чуди къде да се дява, с какво да се залиса, та затова му казвам: идвайте, веселете се. Херцогът смята, че ще мога да ви съблазня с Йоахим. Ще дойдат мнозина ваши приятели.

Лицето на госпожа Оленска грейна от удоволствие.

— Чудесно! Колко мило от страна на херцога да си спомни за мен! — Тя доближи един стол до масичката за чай и мисис Стрейзърс доволно се отпусна в него. — Разбира се, ще е щастие да дойда.

— Драго ми е, скъпа. Вземете и вашия млад приятел. — Мисис Стрейзърс дружески подаде ръка на Арчър. — Изключено да си спомня как се казвате, но съм сигурна, че се познаваме — познавам всички тук, в Париж и в Лондон. Май бяхте от дипломацията? При мен идват всички дипломати. Нали също обичате музика? Херцоже, непременно доведете и него.

— Разбира се — дочу се от недрата на обширната брада и Арчър се оттегли, като учтиво отпрати общ поклон. Стори му се, че като плах ученик, попаднал сред безразлични и разсеяни възрастни, се състои само от гръбнак.

Този завършек на посещението никак не го притесни, само съжали, че не се бяха появили по-рано. Тогава щяха да го отърват от излишни изяви на чувства. Щом се озова сред студената нощ, веднага откри, че Ню Йорк отново е станал огромен и неизбежен, а Мей Уелънд — най-хубавата сред всички девойки в него. Отби се в магазина за цветя, за да ѝ прати всекидневната кутия с момини сълзи — нещо, което за свой конфуз бе забравил да стори заранта.

Докато драсваше няколко думи върху визитната си картичка и чакаше да му дадат плик, огледа подобния на беседка павилион и очите му се спряха на букет жълти рози. Никога не бе виждал такива

златисти като слънце цветя и първият му порив бе да ги прати на Мей вместо момините сълзи. Те обаче никак не подхождаха на целия ѝ облик — огнената им хубост бе някак прекалено ярка и изгаряща. Воден от внезапен душевен подтик и без напълно да си дава сметка за постъпката, Арчър поръча на собственика да ги сложи в друга дълга кутия, постави визитната си картичка във втори плик, върху който написа името на графиня Оленска, сетне на излизане измъкна визитката и остави само празния плик върху кутията.

В отговор на въпроса му собственикът го увери, че розите ще бъдат отнесени на посочения адрес.

[1] Ексцентрични квартали (фр.) — Б.пр. ↑

10.

На другия ден Арчър успя да придума Мей да се измъкне след закуска на разходка в парка. По отколешния обичай на епископален Ню Йорк в неделя през деня тя винаги ходеше с родителите си на църква, но този път мисис Уелънд прости този пропуск на дъщеря си, тъй като заранта бе успяла да я убеди да се съгласи да удължат времето до сватбата — иначе нямаше да могат да приготвят чеиза и да осигурят необходимото количество постелно и друго бельо с ръчна бродерия.

Денят бе приказен. Над голия дървесен свод блестеше лазурно небе, долу по алеята като натрошени кристали искреше снегът. Времето вълшебено подчертаваше лъчезарната хубост на Мей и тя бе поруменяла от студа като млад клен. Арчър се гордееше с погледите, които я следваха, и чистата радост на притежанието разпръсна загнездилите се съмнения.

— Прекрасно е всяка заран, когато се събуждам, да вдишвам аромата на момините сълзи — рече тя.

— Вчера късно ви ги донесоха. Сутринта не можах да отделя време.

— Това, че всеки ден си спомняте за мен, е доста по-приятно от удобството на постоянната поръчка, при която те ще се появяват точно навреме като учителката ми по музика — както бе с Гъртруд Лефъртс, когато се бяха сгодили с Лоурънс.

— Да, разбира се — засмя се Арчър на шегата ѝ.

Хвърли поглед на румената ѝ като ябълка буза и се почувства толкова богат и сигурен в себе си, че се реши да каже: — Снощи, когато ви пращах момините сълзи, видях чудесни жълти рози и ги взех за госпожа Оленска. Добре ли постъпих?

— Колко мило от ваша страна! Тя много обича цветята. Странно, че не ни спомена за тях. Сутринта по време на закуската отбеляза, че мистър Бъфърт ѝ пратил дивни орхидеи, а братовчедът Хенри ван дер Лайден — цяла кошница карамфили от Сайтърклиф. Стори ми се, че е

изненадана. Нима в Европа не е прието да се пращат цветя? Тя смята, че обичаят бил очарователен.

— О, съвсем естествено е цветята на Бъфърт да са засенчили моите — с неприятно чувство отбеляза Арчър. Сетне си спомни, че не бе оставил визитната си картичка към розите и още повече го доядя на себе си, че изобщо бе споменал за тях. Понечи да каже: „Снощи се отбих у вашата братовчедка“, но се разколеба. Щом графиня Оленска не е споменала за посещението му, няма да е удобно той пръв да каже за него. Но пък премълчаването на този епизод му придаваше твърде нежелан нюанс на тайна и за да промени темата, той заговори за общите им планове, за бъдещето им и че мисис Уелънд продължава да настоява за отлагане на сватбата.

— Не е чак толкова далеч! Изабел Чийвърс и Реджи бяха годеници цели две години, а Грейс и Торли — почти година и половина. Нима ни е лошо така?

Това бе традиционният момински въпрос и той се почувства засрамен, задето го намира за странно инфантилен. Разбира се, тя повтаря чужди думи, но нали скоро ще навърши двайсет и две години. Интересно, кога „почтените“ жени започват да говорят от свое име!

„Сигурно никога, ако ние самите не им разрешим“ — помисли си той и си спомни как бе слисал мистър Сайлъртън Джексън с дръзкото си заявление, че „жените трябва да се ползват от свобода — от същата свобода, която имаме и ние“.

Скоро ще се наложи да свали превръзката от очите на тази млада девойка и да ѝ предложи да погледне света. Но колко поколения жени, преди Мей да се появи на този свят, са легнали в семейните гробници, без никога да свалят тази превръзка? Потрепери при мисълта за някои най-нови теории и за често споменаваната в научните трудове кентъкска пещерна риба, чието зрение поради ненужността си се е атрофирало. Ами ако нареди на Мей Уелънд да отвори очи, а те не могат да съзрат нищо, освен пустота?

— Можем да се чувстваме доста по-добре. Бихме живели двамата заедно, бихме заминали на пътешествие.

Лицето ѝ просия.

— Колко хубаво би било!

Разбира се, тя на драго сърце би тръгнала по света, но нали мама няма да разбере защо настояват да постъпят не така, както постъпват

всички.

— То се разбира от само себе си! — настоя годеникът.

— Ах, Нюлънд! Толкова сте оригинален! — възторжено извика Мей.

Сърцето му се сви, защото осъзна, че говори тъкмо това, което се очаква от млад мъж в неговото положение, а нейните отговори — дори и думата „оригинален“ — са продиктувани от традициите и от инстинкта.

— Оригинален ли? Всички си приличаме като кукли, изрязани от сгънат лист хартия. Ние сме като орнамент, изрисуван по шаблон върху стената. Нима не можем да постъпваме както намерим за добре, Мей?

Спря се, пламнал, и забеляза, че ясните ѝ очи го гледат възхитено.

— Какво да сторим тогава? Да избягаме и тайно да се венчаем ли? — засмя се тя.

— Ако желаете...

— О, Нюлънд! Значи наистина ме обичате! Колко съм щастлива!

— Но защо да не бъдем още по-щастливи?

— Нима можем да се държим като герои от романите?

— Защо? Защо? Защо?

Настояванията му сякаш ѝ дотегнаха. Тя чудесно знаеше, че не могат да сторят нищо такова, но бе прекалено главоболно да го оборва с аргументи.

— Не съм достатъчно умна, за да споря с вас. Но нали това... това би било вулгарно, не намирате ли? — попита тя, зарадвана, че е намерила думата, която напълно изчерпва темата.

— Толкова ли се страхувате да бъдете вулгарна?

Този въпрос явно стъписа Мей.

— Разбира се... не бих искала... но нали и вие също — малко ядосано отвърна тя.

Арчър премълча, като нервно почукваше с бастунчето по обувката си и чувстваше, че тя наистина бе намерила успешен начин да приключи спора, Мей от своя страна безгрижно продължи:

— О, тази сутрин показах пръстена на Елен. Тя каза, че досега не била виждала толкова хубаво изработен пръстен. Каза, че подобно

нещо няма дори и на рю Дьо ла Пе. Ах, Нюлънд, толкова изискан художествен вкус имате!

На следващия ден, когато Арчър в очакване на вечерта пушеше мрачно в кабинета си, при него влезе Джейни. Тази вечер не се бе отбил в клуба на връщане от кантората — там работеше в адвокатурата, без много да се пресилва, както бе прието сред богатите нюйоркчани от неговата среда. Беше някак неспокоен и донейде в лошо настроение, а мисълта, че всеки ден по едно и също време върши едно и също, го отчайваше и ужасяваше.

„Еднообразие, еднообразие“ — натрапчиво звучеше в ума му, когато гледаше познатите фигури с цилиндри, небрежно отпуснати в креслата зад огледалните стъкла, и именно защото в този час обикновено пристигаше в клуба, днес нарочно се запъти право към къщи. Знаеше не само за какво ще си приказват членовете на клуба, но и каква роля ще изпълнява всеки от тях. Основна тема ще бъде, разбира се, херцогът, но безспорно подробно ще бъде обсъдена появата по Пето авеню на златокосата личност с малка каляска с цвета на канарче, теглена от два врани коня (а те, както всички смятаха, бяха дарени от Бъфърт). „Жените от този сорт“ (така ги наричаха) бяха малко в Ню Йорк, а такива, които имаха свои карети — още по-малко, затова появата на мис Фани Ринг на Пето авеню в часа, когато се разхождаше отбраното общество, дълбоко развълнува висшия свят. Нали вчера каретата ѝ преминала покрай каретата на мисис Лауъл Мингът и затова видната дама веднага дръпнала звънчето, висящо до лакътя ѝ, след което заповядала на кочияша да я върне в къщи. „Ами ако такова нещо се бе случило на мисис Ван дер Лайден?“ — ужасени се питаха нюйоркчани. Арчър си представи как в тази минута Лоурънс Лефъртс държи реч за разложението в обществото.

Джейни влезе в библиотеката и Арчър сърдито вдигна глава, но веднага отново се наведе над книгата (беше току-що излязлата „Шателар“ на Суинбърн), сякаш изобщо не бе забелязал влизането на сестра си. Тя погледна отрупаното му с книги писалище, вдигна едно томче и въздъхна:

— Колко заплетени книги четеш!

— Какво има? — попита той сестра си, застанала пред него с вида на Касандра.

— Мама е много недоволна.

— Недоволна ли? От кого? За какво?

— Току-що у нас беше мис Софи Джексън. Брат ѝ я пратил да ни съобщи, че щял да ни навести след вечеря. Почти нищо не каза — той ѝ забранил, защото искал лично да ни разкаже. Сега бил у леля Луиз ван дер Лайден.

— Бъди така добра, Джейни, повтори още веднъж. Дори Господ няма да разбере за какво говориш.

— Не е време да богохулстваш, Нюлънд... Мама е толкова отчаяна, че не стъпваш в църквата...

Арчър изпъшка тежко и отново се зачете.

— Нюлънд! Изслушай ме. Твоята приятелка госпожа Оленска отишла вчера на гости у мисис Лемюъл Стрейзърс, явила се там заедно с херцога и мистър Бъфърт.

При последните думи на тази новина младият мъж бе обзет от необясним гняв. За да го потисне, се засмя.

— Добре де, какво от това? Знаех, че има намерение да отиде там.

Джейни пребледня и се ококори.

— Знаел си, че ще иде там, и не си се помъчил да я спреш? Да я предвардиш?

— Да я спра? Да я предвардя? — той отново се засмя. — Нали няма да се женя за графиня Оленска! — Тези думи и на самия него му се сториха някак фантастични.

— Но се жениш за нейна братовчедка.

— Голямото роднинство! — иронично произнесе той.

— Нюлънд, нима не се интересуваш от роднините си?

— Ни най-Малко!

— Нима ти е все едно какво ще си помисли леля Луиз ван дер Лайден?

— Абсолютно ми е все едно, щом може да се занимава с празни работи като някаква стара мома — промърмори Арчър.

— Мама не е стара мома — присвила устни, заяви девствената му сестричка.

Нюлънд го избиваше отвътре да извика в отговор: „Именно като стара мома, и Ван дер Лайден са стари моми, и ние всички — щом поне за миг влезем в допир с реалността — също се превръщаме в

стари моми“, но като забеляза, че дългнестото ѝ кротко лице още миг и ще се сгърчи в плач, се засрами, че безсмислено я е засегнал.

— По дяволите графиня Оленска! Не говори глупости, Джейни, аз не съм ѝ настойник.

— Разбира се, че не си, но нали сам настоя пред семейство Уелънд всички да я подкрепяме и ако не беше твоят годеж, леля Луиз никога не би я поканила на вечерята в чест на херцога.

— Не виждам нищо лошо в тази покана. Там тя беше най-хубавата и благодарение на нея вечерята не изглеждаше като помен, подобно на всички банкети у Лайден.

— Но нали знаеш, че чичо Хенри я покани единствено заради теб, тъкмо той придума леля Луиз. А сега са толкова притеснени, че още утре се връщат в Скайтърклиф. Виж какво, Нюлънд, според мен трябва да слезеш при мама. Струва ми се, просто не разбираш как се чувства тя сега.

Нюлънд завари майка си в гостната. Като вдигна угрижено лице от бродерията, тя попита:

— Джейни каза ли ти?

— Да. — Помъчи се да говори със спокоен тон като нея. — Но не мога да възприема сериозно тази история.

— Дори и оскърблението, нанесено на братовчедката Луиз и на братовчеда Хенри?

— Нима е възможно да се чувстват оскърбени от подобна дреболия като посещението на графиня Оленска у жена, която те смятат за вулгарна?

— Смятат?

— Добре де, прави са, но при нея може да се послуша хубава музика и човек приятно да прекара неделната вечер, когато цял Ню Йорк умира от скука.

— Хубава музика, така ли? Доколкото зная, там имало жена, която се качила на масата и пяла песнички — от тези, дето ги пеят в Париж в известните заведения. Там пушили и пили шампанско.

— Но нали такива неща стават и на други места, а светът не се е обърнал наопаки.

— Надявам се, че нямаш намерение да защитаващ френския тип неделен ден, приятелю мой?

— Когато бяхме в Лондон, често чувах да корите английската неделя, мамо.

— Ню Йорк не е нито Париж, нито Лондон — заяви мисис Арчър.

— Разбира се, че не е! — изпъшка синът ѝ.

— Явно искаш да кажеш, че тукашното общество не е толкова бляскаво. Разбира се, прав си, но ние сме част от това общество, а тези, които идват при нас, трябва да уважават нашите обичаи. Особено Елен Оленска — нали уж се е върнала именно за да се освободи от онзи живот, който е водила в бляскавото общество.

Нюлънд не отговори нищо и мисис Арчър продължи:

— Канех се да си сложа шапката и исках да те помоля да дойдеш с мен за малко при братовчедката Луиз. — Понеже забеляза, че Арчър се намръщи, обясни: — Струва ми се, би могъл да ѝ обясниш, че както току-що се изрази, в чужбина обществото живее по друг начин... Там хората не са толкова придилични и може би графиня Оленска не си дава сметка как тук възприемаме подобни неща. Нали разбираш, че това би било само в интересите на госпожа Оленска — с невинно лукавство завърши тя.

— Мила мамо, вярвай, не виждам какво ни засяга това. Херцогът отишъл с госпожа Оленска у мисис Стрейзърс, дори лично доведе мисис Стрейзърс при графинята да се запознае с нея. Когато се появила, тъкмо бях у госпожа Оленска. Ако семейство Ван дер Лайден искат да се скарат с някого, виновникът е под собствения им покрив.

— Да се карат ли? Нюлънд, чул ли си някога братовчедът Хенри да се е карал с някого? Херцогът е техен гост, при това е чужденец. Чужденците изобщо не се ориентират в тънкостите — пък и къде ли биха могли да ги научат? Но графиня Оленска се е родила в Ню Йорк и би трябвало да уважава чувствата на нюйоркчани.

— Е, щом искат жертва, позволявам ви да им хвърлите госпожа Оленска, за да я разкъсат — ядосано извика Арчър. — Не разбирам защо двамата с вас трябва да изкупуваме греховете ѝ.

— О, разбира се, ти разсъждаваш от гледна точка на рода Мингът — възрази майка му с тон, който означаваше, че всеки миг може да се обиди.

Главният лакей с печалната физиономия дръпна завесите на гостната и обяви:

— Мистър Хенри ван дер Лайден.

Мисис Арчър изтърва иглата и с трепереща ръка отмести стола си назад.

— Още една лампа! — извика след излизащия слуга, а Джейни през това време се наведе над майка си, за да намести бонето ѝ.

На прага изникна фигурата на мистър Ван дер Лайден и Нюлънд Арчър се запъти да посрещне чичо си.

— Току-що говорехме за вас, сър — каза той.

Мистър Ван дер Лайден сякаш се изненада от това съобщение. Свали ръкавиците си, за да стисне ръка на дамите, а докато Джейни му местеше кресло, свенливо поглади цилиндъра си.

— И за графиня Оленска — допълни Арчър.

Мисис Арчър пребледня.

— Ах, тя е чаровна жена. Идвам направо от нея — каза мистър Ван дер Лайден и върху челото му отново се изписа безоблачно спокойствие. Той се отпусна в креслото, според стария обичай остави на пода до себе си цилиндъра и ръкавиците, сетне продължи: — Просто е надарена да подрежда цветята. Бях ѝ пратил карамфили от Скайтърклиф и останах изумен. Вместо огромните букети, каквито нашият градинар подрежда, тя ги бе разхвърляла по няколко тук и там. Дори не мога да ви обясня как. Херцогът ми каза. Той предложи: „Иди да видиш с какъв вкус е подредила гостната си.“ Наистина е така. С удоволствие щях да заведа и Луиз, ако всичко наоколо не беше... не беше толкова неприятно.

Мъртва тишина бе отговорът на този крайно неприсъщ за мистър Ван дер Лайден поток от думи. Мисис Арчър извади бродерията от кошничката, където я бе мушнала нервно, а Нюлънд, който, облегнат на камината, ровеше с пръсти параванчето от пера на колибри, при внесената допълнителна лампа видя вцепенелата се от почуда физиономия на Джейни.

— Работата е там — продължи мистър Ван дер Лайден, като плъзгаше безкръвна длан по дългия си крак, върху безименния му пръст тежеше огромен златен пръстен с печат, — работата е там, че се отбих да ѝ благодаря за милата бележка, която ми бе изпратила по повод на цветята, а също — но, разбира се, само между нас — да я предупредя най-приятелски да не позволява на херцога така да обикаля с нея по гости. Не зная дали сте чули...

Мисис Арчър изобрази снизходителна усмивка.

— Нима херцогът я води по гости?

— Нали знаете какви са тези английски аристократи. Всичките са еднакви. Двамата с Луиз много обичаме нашия братовчед, но е безсмислено да се очаква от хора, свикнали да се движат из европейските дворци, да бъдат внимателни към нашите малки републикански тънкости. Херцогът ходи там, където му е весело — мистър Ван дер Лайден замлъкна, ала никой нищо не каза. — Да, май че вчера ходил с нея у мисис Лемюъл Стрейзърс. Сайлъртън Джексън току-що ни разправи тази глупава история и на Луиз много ѝ домъчня. Реших, че най-доброто е веднага да отида при графиня Оленска и да ѝ обясня — вие сте наясно, разбира се, — с най-тънки намеци да ѝ обясня как в Ню Йорк се гледа на някои неща. Помислих, че бих могъл да извърша това съвсем деликатно... защото през онази вечер, когато тя бе на банкета у нас, отчасти бе изразила желание... отчасти ми бе дала да разбера, че ще е благодарна за съвети. Така се и оказа.

Мистър Ван дер Лайден огледа стаята с такъв израз, че — ако върху лицето му се бе изписал дори най-лек израз на низки страсти — би могъл да се нарече самодоволен. Но чертите му изразяваха само меко доброжелателство, почтително отразено от лицето на мисис Арчър.

— Колко сте мили и двамата, скъпи Хенри! Винаги! Нюлънд особено цени постъпката ви — нали това засяга нашата чудесна Мей и новите му роднини.

Тя хвърли предупредителен поглед към сина си, който рече:

— Да, сър, до най-висока степен. Но бях сигурен, че госпожа Оленска ще ви хареса.

Мистър Ван дер Лайден безкрайно кротко го погледна.

— Никога не каня у дома си хора, които не ми харесват, мой мили Нюлънд — произнесе той. — Именно това казах преди малко на Сайлъртън Джексън. — Сетне погледна часовника си, стана и допълни: — Луиз вече ме очаква. Днес вечеряме рано, тъй като с херцога отиваме на опера.

Когато завесите на вратата тържествено се прибраха зад госта, семейство Арчър потъна в мълчание.

— О, боже, колко романтично! — не се стърпя най-сетне Джейни. Никой не можеше със сигурност да каже за какво се отнасят

нейните коментари, затова роднините отдавна бяха зарязали напъните да ги разгадават.

Мисис Арчър поклати глава с въздишка.

— Дано да излезе на добър край — произнесе тя с тон на човек, който със сигурност знае, че подобно нещо не е възможно. — Нюлънд, тази вечер трябва да останеш в къщи и да приемеш Сайлъртън Джексън — направо не зная какво да му кажа.

— Горката мама! Той обаче няма да дойде — засмя се Арчър и се наведе да изтрие с целувка бръчките от навъсеното ѝ чело.

11.

Две седмици по-късно, когато Нюлънд Арчър разсеяно се бе отдал на безделие в определения за него кабинет на адвокатската кантора „Летърблър, Лаймсън и Лоу“, го извика шефът на фирмата.

Старият мистър Летърблър, неизменният адвокат на три поколения нюйоркски видни семейства, явно смутен се извисяваше над писалището си от махагон. Докато приглаждаше късо остриганите си белоснежни бакенбарди и рошеше чорлавите си прошарени къдри над изпъкналото чело, непочтителният му подчинен си мислеше колко много прилича на домашен доктор, който не е доволен от болния, чиято болест все не се поддава на определяне.

— Драги ми господине — той винаги се обръщаше към Арчър по този начин, — изпратих да ви повикат, за да ви възложи една малка работа, един въпрос, по който засега не бих желал да разговарям нито с мистър Скипуърт, нито с мистър Редууд.

Джентълмените, които бе назовал, бяха другите двама главни съдружници във фирмата, защото, както открай време си вървеше в старите юридически учреждения на Ню Йорк, всички съдружници, чиито имена се изписваха върху фирмените бланки, отдавна се бяха споминали, а мистър Летърблър, изразено на професионален език, бе, така да се каже, внук на самия себе си.

Той се облегна назад, намръщи се и продължи:

— По семейни причини...

Арчър впери поглед в него.

— Става дума за семейство Мингът — усмихнат, леко кимна мистър Летърблър. — Вчера ме покани мисис Менсън Мингът. Внучката ѝ, графиня Оленска, желае да заведе дело за развод със съпруга си. Предаде ми някои книжа. — Той замлъкна и потропа с пръсти по писалището. — Поради това, че в най-близко време ще се сродите с това семейство, бих желал да се посъветвам с вас... да разгледаме заедно този въпрос, преди да предприемем по-нататъшни стъпки.

Арчър почувства, че кръвта пулсира в слепоочията му. След посещението у графиня Оленска само веднъж се бе видял с нея, при това в ложата на семейство Мингът в операта. През това време образът ѝ доста бе избледнял и постепенно бе започнал да се оттегля на заден план, докато Мей Уелънд отново зае подобаващо място в мислите му. Откак веднъж случайно Джейни бе споменала за развода на графиня Оленска, Арчър не бе чул нищо повече по въпроса и се бе отърсил от тази история като от необоснована клюка. Теоретически самото понятие развод му бе противно не по-малко, отколкото на майка му, затова бе недоволен, че мистър Летърблър (явно подучен от старата Кетрин Мингът) толкова откровено се кани да го въввлече в тази история. В края на краищата семейство Мингът има достатъчно мъже, които да се заемат с това, а той още дори не е член на семейството им.

Зачака шефът на компанията да каже още нещо. Мистър Летърблър отключи чекмеджето и извади някакъв пакет.

— Когато прегледате тези документи...

Арчър се намръщи.

— Моля да ме извините, сър, но именно поради бъдещото ми сродяване бих предпочел да се посъветвате с мистър Скипуърт или с мистър Редууд.

Мистър Летърблър изглеждаше изненадан и дори леко засегнат. Подчинените обикновено не отхвърлят подобни предложения.

— Уважавам съмненията ви, сър, но ми се струва, че в дадения случай истинската деликатност изисква да изпълните молбата ми. Нещо повече, това предложение произтича не от мен, а от мисис Менсън Мингът и от сина ѝ. Срецнах се с Лауъл Мингът, а също и с мистър Уелънд. Те всички посочиха вас.

Арчър почувства, че го задушава гняв. През последните две седмици някак безволно се бе носил по течението, а през това време красотата и ведрата натура на Мей смекчаваше арогантните претенции на семейство Мингът. Но последната заповед на старата мисис Мингът му отвори очите за изискванията, които кланът се смяташе в правото си да предявява към бъдещия зет, а натрапваната роля дълбоко го възмути.

— Би трябвало чичовците ѝ да се заемат с този въпрос — каза той.

— Те и без това се занимават с него. Въпросът е обсъждан на семеен съвет. Не одобряват желанието на графинята, но тя твърдо държи да изпълни намерението си и иска да получи юридическа консултация.

Младият мъж отново помълча, като държеше пакета неразпечатан.

— Отново ли иска да се омъжи?

— Смятам, че да, но отрича това.

— В такъв случай...

— Бъдете така любезен най-напред да прегледате тези книжа, мистър Арчър. По-късно, когато обсъждаме въпроса, ще ви изложа своето мнение.

Арчър си излезе, с нежелание понесъл неприятните документи. От последната среща с госпожа Оленска несъзнателно се бе подчинил на обстоятелствата, за да отхвърли от себе си бремето на тази жена. През часовете, които бе прекарал с нея пред камината ѝ, между тях бе възникнала мимолетна близост, нарушена твърде уместно от нахлуването на херцог Сейнт Острей и от мисис Лемюъл Стрейзърс. Два дни по-късно Арчър бе участвал в комедията, възвърнала на графинята благоволенieto на двамата Ван дер Лайден, и с известна ирония бе отбелязал, че дама, която умее толкова изгодно за себе си да благодари на всемогъщите възрастни джентълмени за букета цветя, не се нуждае от скромните му утешения, нито от публичната подкрепа на млад господин с твърде ограничени възможности, с каквито разполага той. Тази гледна точка до голяма степен опрости позицията му, а всички посърнали домашни добродетели блеснаха учудващо ярко. Не можеше да си представи Мей дори в най-крайни условия да се оплаква от затрудненията си или да лее признания пред чужди мъже; никога досега не беше му изглеждала по-благородна и прекрасна, отколкото през последвалата седмица. Дори се бе примирил с желанието ѝ да не бързат със сватбата, защото бе успяла да намери единствения аргумент, който напълно го обезоръжи.

— Нали знаете, че в крайна сметка вашите родители винаги са ви позволявали да постъпвате така, както сте искали, дори когато сте били съвсем мъничко момиченце — бе ѝ казал той, а вперила ясните си очи в него, Мей отвърна:

— Да, и именно поради това ми е толкова трудно да откажа на последната им молба, която те отправят към мен като към малко момиче.

Това бе гласът на стария Ню Йорк, това бе отговор, който той винаги би искал да чува от жена си. Човек, свикнал да диша кристалночистия въздух на Ню Йорк, понякога намира за задушавачо всичко по-непрозрачно.

Четенето на документите не го обогати толкова с факти, колкото го потопи в атмосфера, в която започна да се задавя и задушава. Основното в тях бе кореспонденцията на адвокатите на граф Оленски с френска юридическа фирма, на която графинята възложила да уреди финансовото ѝ положение. Сред тях имаше и кратко писмо на графа до съпругата му; когато го прочете, Арчър стана, мушна обратно книгата в плика и се върна в кабинета на мистър Летърблър.

— Ето писмата, сър. Ако желаете, ще се срещна с госпожа Оленска — сподавено произнесе той.

— Благодаря, благодаря ви, мистър Арчър. Ако сте свободен тази вечер, заповядайте в къщи на вечеря, а сетне двамата ще поговорим по този въпрос, ако сте съгласен да посетите клиентката утре.

От кантората Нюлънд Арчър и този път се запъти право към къщи. Бе ясна зимна вечер, над покривите на къщите светеше невинна млада месечина, прииска му се да насити душата си с този чист блясък и да не казва никому нищо, преди двамата с мистър Летърблър да останат насаме след вечерята. Вземането, на каквото и било друго решение бе невъзможно — трябваше лично да посети госпожа Оленска, понеже бе недопустимо чужди очи да проникнат в нейната тайна. Вълна от състрадание отнесе безразличието и досадата, графинята се възправи пред него като нещастна, беззащитна жена, която на всяка цена трябва да бъде спасена от новите удари, които я дебнеха в жестоката схватка със съдбата.

Спомни си как му бе разказвала за молбата на мисис Уелънд да не засяга „неприятните“ страни от историята си и потръпна при мисълта, че именно благодарение на подобно отношение към живота въздухът в Ню Йорк вероятно остава толкова чист. „Нима сме просто фарисеи?“ — помисли си той, учуден от усилията си да примири инстинктивното отвращение към човешката низост със също толкова инстинктивно съчувствие към човешките слабости.

За пръв път през живота си разбра колко са били примитивни принципите му. Бе известен като смел млад мъж и знаеше, че тайната му връзка с горката възглушава мисис Торли Рашуърт не е била чак толкова тайна и му е създала реномето на романтичен герой. Но мисис Рашуърт бе „жена от онзи сорт“, глупава, тщеславна, потайна по натура и много повече я привличаше тайнствеността и опасността на връзката им, отколкото неговото обаяние и качества. Когато това положение достигна до съзнанието му, едва не умря от мъка, но сега то му се струваше единственото оправдание на цялата история. Накратко, тази връзка бе от множеството подобни, които младежите на неговата възраст оставят за гърба си със спокойна съвест и с твърдата увереност, че съществува непреодолима пропаст, отделяща жените, които човек обича и уважава, от жените, които притежава и съжaliaва. Това мнение бе старателно подкрепяно от майките им, от лелите и от другите възрастни роднини, единодушно споделящи твърдото мнение на мисис Арчър, че „подобни неща“ от страна на мъжа са просто глупост, докато от страна на жената, кой знае защо, са винаги престъпление. Всички познати на Арчър възрастни дами смятаха всяка безразсъдно влюбена жена непременно за безсрамна интригантка, а попадналия в ноктите ѝ простодушен наивник мъж — за безпомощна жертва. Единственото, което може да се стори в такива случаи, е да бъде убеден час по-скоро да се ожени за почтена девойка, след което вече тя да надзирава поведението му.

В сложния живот на европейското общество любовните проблеми, както бе започнал да се досеща Арчър, явно не бяха толкова елементарни и не се поддаваха лесно на определяне. Богатият и безделен разкошен живот доста по-често създава подобни ситуации, когато вероятно могат да възникнат и такива, при които деликатната и сдържана по натура жена да бъде въввлечена от условията, а също и от беззащитността и самотата си, във връзка, абсолютно непростима от обществена гледна точка.

Щом се върна в къщи, Арчър прати бележка на графиня Оленска с молба да определи време, когато да я посети на следващия ден. Слугата бързо се върна с новината, че утре заранта тя заминавала да прекара неделния ден в Скайтърклиф у Ван дер Лайден, но днес следобед щял да я завари сама у дома ѝ. Тя му бе писала на случайно листче без обръщение и без дата, но почеркът ѝ бе твърд и изящен.

Мисълта, че ще прекара уикенда в царственото усамотение на Скайтърклиф, му се стори забавна, но веднага осъзна, че именно там — по-бързо, отколкото навсякъде другаде — най-силно ще усети студа, излъчван от хората, които изпитват непримиримо отвращение към всичко „неприятно“.

Точно в седем Арчър се яви у мистър Летърблър, много доволен, че има претекст почти веднага след трапезата да се извини и да се махне. От поверените му книжа си бе изградил мнение по въпроса и никак не гореше от желание да го обсъжда с главния съдружник. Мистър Летърблър бе вдовец, затова двамата вечеряха в тъмна, занемарена стая, по чиито стени висяха пожълтели гравюри на „Смъртта на Чатъм“ и на „Коронацията на Наполеон“. На бюфета, между двете набраздени чекмедженца за ножове тип шератън, имаше гарафа с шато о брийон и гарафа със стар портвайн от избата на Лайнънг (подарък от клиент). Том Лайнънг бе разпродад портвайна година или две преди тайнствената си и позорна смърт в Сан Франциско — според общественото мнение доста по-малко унижително прежеждие за семейството от разпродажбата на изба вино.

След леката супа от скариди бе сервирана риба с краставици, сетне млада варена пуйка с царевични палачинки, последва печена патица с желе от френско грозде и салата от целина с майонеза. Мистър Летърблър, чиято закуска се състоеше от чай със сандвич, вечеряше здравата и с вкус, като изискваше същото и от госта. Най-сетне целият ритуал бе приключен, покривката вдигната, пурите запалени и мистър Летърблър, като отмести чашата си с портвайн и обърна гръб към приятната топлина на разгорелите се въглища в камината, рече:

— Цялото семейство е против развода. И да ви кажа, прави са.

Арчър мигом се озова на срещуположната страна.

— Но защо, сър? Ако някога е съществувал случай...

— Има ли смисъл? Тя е тук, той там, разделени са от Атлантическия океан. Тя никога няма да види дори долар от парите си извън малкото, което той доброволно ѝ е върнал — това е точно посочено в отвратителните им брачни договори. Според тамошните представи Оленски е постъпил великодушно — можел е изобщо да я остави без пукната пара.

Арчър бе наясно по въпроса и премълча.

— Доколкото разбирам, тя не придава значение на парите — продължи мистър Летърблър. — Защо тогава, както се изразяват роднините ѝ, да се тика между шамарите?

Само преди час Арчър, докато отиваше у мистър Летърблър, напълно бе споделял гледната му точка, но когато този сигурен в себе си, охранен, егоистичен и до немай-къде безразличен към всичко старец я бе изразил с думи, в тях внезапно зазвуча фарисейският глас на обществото, заето само с грижата да се пази от неприятности.

— Струва ми се, че този въпрос трябва да реши тя самата.

— Хм, хм... А давате ли си сметка за възможните последици, ако реши да настоява за развод?

— Имате предвид заканата в писмото на мъжа ѝ ли? Нима е от значение? Това е чисто и просто съвсем неопределено обвинение от страна на злобен мръсник.

— Да, но ако той предяви насрещен иск, това може да предизвика неприятни коментари.

— Неприятни коментари! — възкликна Арчър.

Мистър Летърблър го изгледа под въпросително вдигнатите си вежди и младият мъж, като разбираше, че всички опити да обоснове гледната си точка са безполезни, кимна в знак на съгласие с главния съдружник, който междувременно продължи:

— Разговорът винаги е неприятен. — И без да чака отговор, завърши: — Нали сте съгласен?

— Разбира се — каза Арчър.

— Значи мога да разчитам, и семейство Мингът също може да разчита, че ще се помъчите да я убедите да се откаже от намерението си?

— Не мога да поема никакви ангажименти, преди да се видя с графиня Оленска — колебливо отвърна Нюлънд.

— Не ви разбирам, мистър Арчър. Нима искате да се включите в семейство, заплашено от скандален бракоразводен процес?

— Не виждам какво общо има това с женитбата ми.

Мистър Летърблър остави върху масата чашата с портвайна и впери мрачен предупредяващ поглед в младшия си съдружник.

Арчър разбра, че рискува да бъде лишен от получените пълномощия, и поради някаква необяснима причина тази перспектива никак не го зарадва. Щом са му натрапили тази поръчка, няма

намерение да се отказва от нея, затова му стана ясно, че ако иска да премахне тази възможност, трябва да успокои лишения от въображение старец, който олицетворяваше юридическата съвест на семейство Мингът.

— Не се безпокойте, сър, няма да се обвързвам с никакви стъпки, без да се посъветвам с вас. Само исках да кажа, че предпочитам да не изразявам мнение, преди да съм изслушал госпожа Оленска.

Мистър Летърблър кимна одобрително при тази толкова прекалена предпазливост, напълно отговаряща на най-добрите нюйоркски традиции, и младият мъж, като си погледна часовника и се извини с делова среща, побърза да се оттегли.

12.

Старомодният Ню Йорк вечеряше в седем и обичаят да се правят посещения след това, макар и подигран в кръга на Арчър, все пак се бе запазил. Когато младият мъж вървеше от Уевърли плейс по Пето авеню, тази обикновено оживена дълга улица бе съвсем празна, ако не се смятат няколкото карети, спрели пред къщата на Реджи Чийвърс (където даваха вечеря в тесен кръг в чест на херцога) и отделните фигури на увитите в дебели палта и шалове възрастни джентълмени, които влизаха във входовете на кафявите къщи и потъваха в осветените им вестибюли. Докато пресичаше Вашингтон скуеър, Арчър забеляза стария мистър Дю Лак, запътил се да навести братовчедите си Дегонет, а докато минаваше край ъгъла на Западната Десета улица, видя колегата си мистър Скипуътър — той явно бързаше на гости у госпожиците Лейнънг. Малко по-нататък на Пето авеню Бъфърт, появил се като тъмен силует на фона на ярко осветената врата на дома си, излезе, качи се в каретата си и се изгуби в неизвестна и твърде съмнителна посока. Тази вечер нямаше оперно представление, никой не даваше вечеря, така че разходката на Бъфърт безспорно беше тайнствена. Арчър мислено я свърза с малката къщурка на Лексингтън авеню, на чиито прозорци наскоро се бяха появили щори с панделки и сандъчета с цветя, а пред прясно боядисаната врата често можеше да се забележи чакащата господарката си жълта като канарче каляска на мис Фани Ринг.

Отвъд малката хлъзгава пирамида, представляваща света на мисис Арчър, се простираше слабо проучена местност, където живееха художници, музиканти и „хора на перото“. Тези безредно разпилени отломки от човечеството никога не проявяваха и най-малкото желание да заемат някакво място в обществения градеж. Въпреки странния си начин на живот, повечето от тях се смятаха за съвсем достойни хора, но предпочитаха да общуват помежду си. През годините на своя разцвет Медора Менсън бе уредила в дома си „литературен салон“, ала той бързо издъхна, защото литераторите инатливо не желаеха да го посещават.

Подобни опити се правеха и от други, а у семейство Бланкър, състоящо се от енергичната приказлива майка и три дебелички дъщери, поддържащи във всичко майка си, човек можеше да срещне Едуин Бът, Пати, Уилям Уингър и Джордж Райнълд, новия актьор, който играеше в пиесите на Шекспир, редакторите на някои списания, а също и музикални и литературни критици.

Мисис Арчър и средата ѝ малко се плашеха от тези личности. Те бяха необичайни, нестабилни, в живота и умовете им се таяха много незнани неща. В кръга на Арчър изпитваха дълбоко уважение към литературата и изкуството, мисис Арчър неуморно бе повтаряла на децата си колко по-приятно и изтънчено би било обществото, ако в него се движат такива бележити хора като Уошингтън Ървинг, Фиц Грин Халък и автора на „Престъпния елф“. Най-видните писатели от онова поколение били джентълмени — съвсем неизвестните хора, които дошли вместо тях, може да са изпитвали чувства, присъщи на джентълмените, но произходът, външният им вид, прическите, близостта им до оперната и театралната сцена не давали възможност спрямо тях да се използват приетите мерки на стария Ню Йорк.

— Когато бях младо момиче — обясняваше мисис Арчър, — ние имахме представа за всички, които живееха от Батъри до Кенъл стрийт — собствени карети имаха само нашите познати. По онова време бе съвсем лесно да определиш какво място заема всеки в обществото, а сега нищо не може да се разбере и дори и не се опитвам.

Само старата Кетрин Менсън, напълно лишена от предразсъдъци, дори напротив, надарена с присъщото на парвенютата пренебрежение към нюансите, би могла да прехвърли мост над тази пропаст, но през живота си тя не бе прочела нито една книга, не бе погледнала нито една картина, а от музика се интересуваше само дотолкова, доколкото ѝ напомняше за галапредставленията на Италианския театър през дните на бляскавите ѝ победи в Тюйлери. Бъфърт, който не ѝ отстъпваше по дързост, може би щеше да осъществи тази връзка, но разкошната му къща и лакеите му с копринени чорапи никак не спомагаха за по-непосредствената атмосфера. Нещо повече, той бе също толкова невеж, колкото и старата Мингът, затова смяташе, че „драскачите“ съществуват само за развлечение на богатите хора, и никой от тези среди нито веднъж не понечи да използва влиянието си, за да го разубеди.

Понеже положението беше такава откак се помнеше, Нюлънд Арчър го смяташе за неотделима част от световния ред. Беше му известно, че има страни, където се стремят да се запознаят с художниците, поетите, авторите на романи, с учените и дори с великите актьори не по-малко, отколкото с херцозите; често си бе представял атмосферата в общество, където хората се събират с единствената цел да чуят словото на Мериме (чиито „Писма до непознатата“ бяха една от настолните му книги), Текъри, Броунинг и Уилям Морис. Но в Ню Йорк подобно нещо бе просто немислимо и подобни мисли означаваша само загуба на равновесие. Арчър се познаваше с мнозина литератори, художници и музиканти, срещаше се с тях в клуб „Сенчъри“ или в малките музикални и театрални клубове, започнали да се появяват в града. Там му беше интересно с тях, докато у Бланкър, където те попадаха в обсадата на експанзивни, мърляво облечени жени, които ги оглеждаха безцеремонно, той скучаеше и дори сред най-увлекателен разговор с Нед Уинсет всеки път изпитваше чувството, че ако неговият свят е тесен и ограничен, техният ни най-малко не е по-обширен и че ще могат да се разширят и единият, и другият, когато нравите достигнат такава равнище, при което двата свята да се слоят.

Мислеше за това, като се мъчеше да си представи обществото, в което се бе движила, живяла и страдала графиня Оленска и може би бе вкусила тайни наслади. Спомни си с каква ирония му описваше недоволството на баба Мингът и на семейство Уелънд от нейния живот в „бохемския“ квартал, където живеят „драскачите“. Роднините ѝ се притесняваха, разбира се, не толкова от опасностите, колкото от сиромашията, но тази подробност ѝ се бе изплъзнала и ѝ се струваше, че според тях светът на литературата може да я компрометира.

Тя самата ни най-малко не се страхуваше от подобно нещо и книгите, безредно разхвърляни в гостната ѝ (където се смяташе за „неуместно“ да държиш книги), най-вече романи, разпалиха любопитството на Арчър с новите за него имена на автори като Пол Бурже, Хюисмънс и братя Гонкур. Докато размишляваше за това по пътя към дома ѝ, още веднъж почувства, че по някакъв учудващ начин тя бе успяла да обърне наопаки представите му и че ако иска да ѝ помогне при сегашните затруднения, трябва да проникне в

подробностите на живота, толкова различен от всичко, познато му досега.

Настася с тайнствена усмивка разтвори вратата пред него. На стола в преддверието бе хвърлено палто от самури, сгъваем цилиндър от матова коприна със златни инициали „Дж. Б.“ на подплатата и бяло копринено шалче — все неща, които не оставяха сянка на съмнение, че принадлежат на Джулиъс Бъфърт.

Арчър се ядоса — толкова се ядоса, че му идеше да драсне няколко думи на визитната си картичка и да се махне, но сетне си спомни, че в бележката до госпожа Оленска от прекалена учтивост бе пропуснал да спомене, че иска да разговаря с нея насаме. И сега, след като е приела други, никой, освен него не бе виновен, затова младият мъж влезе в гостната с твърдото намерение да даде на Бъфърт да разбере, че е излишен, и да изчака заминаването му.

Банкерът бе застанал с гръб към каминната полица, покрита със старинен бродиран тишлайфер, върху който се кипреха медни канделабри с черковни свещи от жълтеникав восък. Изпъчил гърди, той бе пренесъл цялата си тежест върху единия крак, обут в грамадна лачена обувка. Когато Арчър влезе, Бъфърт с усмивка гледаше от горе на долу домакинята, седнала на дивана, поставен перпендикулярно на камината. Зад нея имаше маса, отрупана с цветя. На фона на орхидеи и азалии, които младежът безпогрешно разпозна като дарове от парниците на Бъфърт, госпожа Оленска бе седнала, облегната назад и подпряла глава на голата си до лакътя ръка.

Вечер дамите приемаха с „обикновени вечерни рокли“ — тесни копринени ризници, стегнати с корсети, с дантели около врата и тесни набрани ръкави, откриващи ръката точно толкова, колкото бе достатъчно, за да се види добре някоя етруска златна гривна или кадифена лентичка. Но госпожа Оленска, пренебрегвайки традицията, бе със свободна дълга рокля от червено кадифе с лъскава черна кожа, която закриваше шията ѝ чак до брадичката и се спускаше до долния край на полата. Арчър си спомни видения по време на последното му пътуване до Париж портрет на новия живописец Карлюс Дюран (чиито картини бяха направили сензация в Салона), изобразяващ дама със смела, обгръщаща фигурата ѝ рокля с пухкава кожа около врата. Кожата в добре отоплената гостна и закритата шия при разголените

ръце навеждаха на мисли за нещо порочно и съблазнително, ала общото впечатление безспорно беше приятно.

— Велики боже, цели три дни в Скайтърклиф! — гръмогласно възкликна Бъфърт, когато Арчър влезе в стаята. — Не забравяйте да си вземете кожени дрехи и грейка.

— Защо? Нима къщата е толкова студена? — попита графинята, като подаваше лявата си ръка на Арчър и сякаш му намекваше, че очаква целувка.

— Не, обаче домакинята е студена — отвърна Бъфърт, като небрежно кимна на младия мъж.

— Но тя ми се стори толкова добра. Лично дойде да ме покани. Баба казва, че непременно трябва да отида.

— Баба ви може да казва каквото си иска. Но аз ви уверявам, че направо е скандално, че няма да дойдете на скромната вечеря със стриди, която се канех да дам по случай идването ви в неделя у Делмонако. Ще дойдат Кампанини, Скалчи и куп други крайно заети хора.

Тя премести изпълнения си със съмнения поглед от банкера върху Арчър.

— Колко примамливо! Откакто съм тук, след вечерта у мисис Стрейзърс не съм виждала никого от света на изкуството.

— За какво изкуство говорите? Познавам неколцина художници, много приятни хора, и ако желаете, мога да ви ги доведа — смело се намеси Арчър.

— Художници ли? Нима в Ню Йорк има художници? — попита Бъфърт с такъв тон, който трябваше да бъде разбран като намек, че той не купува картините на тези художници и значи те просто не съществуват; госпожа Оленска с тъжната си усмивка се обърна към Арчър:

— Би било чудесно. Обаче имах предвид драматични актьори, певци и музиканти. Мъжът ми винаги ги канеше у дома.

Тя произнесе думите „мъжът ми“ с такъв тон, сякаш те не предизвикваха зловещи асоциации у нея, а напротив, едва ли не въздишки на съжаление за изгубените радости на брачния живот. Арчър я погледна напълно объркан, учуден от умението ѝ да се преструва, а може би от безразличието, което ѝ даваше възможност с

такава лекота да засяга миналото в минута, когато бе готова да заложи доброто си име на карта, само и само да приключи завинаги с него.

— Сигурна съм, че *imprévu*^[1] само увеличава удоволствието — продължи тя, като се обръщаше към двамата.

— Вероятно е голяма грешка всеки ден да се срещаш с едни и същи хора.

— Това най-малкото е дяволски скучно. Ню Йорк издъхва от скука — промърмори Бъфърт, — а когато се опитвам да ви развеселя, вие ме подвеждате. Надявам се все пак да промените намерението си. Неделята е последният шанс да видим Кампанини, следващата седмица той заминава за Балтимър и Филадельфия, а аз съм запазил сепаре с роял „Стейнуей“ и те цяла вечер ще пеят за мен.

— Колко хубаво! Може ли да помисля и да ви пиша утре сутринта?

Тя изрече това много учтиво, но в гласа ѝ се почувства все пак лек намек, че очаква той да си тръгне. Бъфърт очевидно долови това, но не бе свикнал да го отпращат, не се помръдна от мястото си и като свъси упорито вежди, продължи да я гледа.

— Защо не сега?

— Въпросът е твърде сериозен, за да го решавам в тези късни часове.

— Нима са късни?

Тя студено пресрещна погледа му.

— Да, защото трябва да поговоря по работа с мистър Арчър.

— Така ли? — възкликна Бъфърт и като не долови извинение в тона ѝ, повдигна леко рамене, с присъщата си самоувереност взе ръката на графинята, вдигна я до устните си с привично движение и извика от прага: — Вижте какво, Нюлънд, ако успеете да убедите графинята да остане в града, естествено чувствайте се поканен и вие. — После бавно и тежко излезе от стаята.

За миг на Арчър му се стори, че мистър Летърблър е предупредил графинята за идването му, но следващите ѝ думи прозвучаха толкова изненадващо, че гои веднага се отказа от тази мисъл.

— Значи познавате художници? Движете се в тяхна среда? — попита тя, като го загледа любопитно.

— О, не. Едва ли тук, в Ню Йорк, съществува някаква артистична среда; по-скоро можем да говорим за тънък повърхностен слой.

— Но вие се интересувате от изкуство?

— Много. Когато съм в Париж или Лондон, никога не пропускам нито една изложба. Мъча се да изоставам от времето.

Тя насочи поглед към връхчето на атлазената си обувка, подаващо се изпод дългата ѝ пола.

— И аз много се интересувах от такива неща, животът ми беше изпълнен с тях. Но сега се мъча да ги забравя.

— Да ги забравите ли?

— Да. Искам да отхвърля целия си предишен живот и да стана като всички останали тук.

Арчър се изчерви.

— Никога няма да станете като всички останали.

Тя леко вдигна правите си вежди.

— Ах, не говорете така! Само да знаете колко ми е мъчно, че толкова се различавам от другите!

Лицето ѝ стана мрачно като трагична маска. Тя се наведе напред, обгърна колене с тънките си ръце и като извърна лице, насочи погледа си към невидимата тъмна далнина.

— Искам да се отърва от тези неща — повтори тя.

Той помълча и се окашля.

— Зная. Мистър Летърблър ми каза.

— Наистина ли?

— Тъкмо затова дойдох. Той ме помоли... Вижте, аз съм във фирмата...

Тя го погледна учудено. Сетне очите ѝ грейнаха.

— Нима искате да кажете, че можете да ми помогнете? Че мога да говоря с вас, а не с мистър Летърблър? О, колко ще е по-леко!

Думите ѝ трогнаха Арчър. Той разбра, че бе казала на Бъфърт за деловата им среща, за да се отърве от него. Да накараш Бъфърт да отстъпи, само по себе си бе доста сериозна победа, затова задоволството го направи по-уверен.

— Дошъл съм, за да поговорим за тези неща — повтори той.

Тя остана мълчалива, все така подпряла главата си с ръка, отпусната върху облегалката на дивана. Лицето ѝ изглеждаше бледо и

угаснало, сякаш яркият цвят на роклята бе погълнал всичките му багри. Внезапно на Арчър се стори, че е нещастна и дори жалка.

„Сега се приближаваме към жестоките факти“ — помисли си той и почувства, че го обзема същото инстинктивно отвращение, което винаги бе укорявал у майка си и нейните връстници. Колко рядко му се бе случвало да се сблъска с необичайна ситуация! Дори не знаеше с какви думи да разговаря с нея, защото на пръв поглед тези думи принадлежаха на художествената литература и на сцената. Това, което сега щеше да се случи, го караше да се чувства неудобно и да се смущава като момче.

След кратко мълчание госпожа Оленска неочаквано изригна страстна тирада:

— Искам да съм свободна, искам да залича цялото минало!

— Разбирам ви.

Лицето ѝ се смекчи.

— Значи ще ми помогнете?

— Преди всичко — колебливо подхвана той — трябва да узная малко повече подробности...

Тя сякаш се учуди.

— Но нали вече знаете за мъжа ми... за живота ми с него?

Той кимна утвърдително.

— Тогава... тогава за какво да говорим още? Нима в нашата страна са допустими такива неща? Аз съм протестантка, църквата ни в такива случаи не забранява развода.

— Разбира се, че не.

Двамата отново се умълчаха и Арчър мислено видя как между тях възниква отвратително ухиленият призрак на граф Оленски. Писмото му, голямо само половин страница, бе тъкмо това, което в разговора си с мистър Летърблър той бе нарекъл твърде неопределено обвинение на злобен мръсник. Ами ако в него се съдържа поне частица истина? Само съпругата на графа можеше да отговори на този въпрос.

— Прегледах документите, които сте предали на мистър Летърблър — изрече той най-сетне.

— Възможно ли е човек да си представи нещо по-отвратително?

— Не.

Тя леко промени позата си и закри очи с ръка.

— Разбира се, вие знаете — продължи Арчър, — че ако вашият мъж пожелае да предяви насрещен иск... както се заканва...

— Какво ще се случи?

— Може да каже нещо... нещо непр... нежелателно за вас... да го каже публично, така че то да предизвика коментари и да ви навреди, дори при условие...

— При какво условие?

— Искам да кажа, дори при условие, че е напълно безпочвено.

Тя потъна в продължително мълчание, толкова дълго, че като отмести поглед от засенченото ѝ лице, той имаше достатъчно време да затвърди в паметта си формата на другата ѝ ръка — тази, която бе върху коленете ѝ, както и подробно да изследва трите пръстена на безименния пръст и на кутрето, от които нито един не беше венчален.

— Каква вреда могат да ми причинят подобни обвинения тук, дори и да ги произнесе публично?

От устните на Арчър бяха готови да излетят думите: „Горкото ми момиче, доста по-голяма от всякъде другаде!“, но вместо това, с глас, който дори в собствените му уши прозвуча като гласа на мистър Летърблър, отвърна:

— В сравнение със света, в който сте живели, нюйоркското общество се състои от шепа хора. И въпреки че не личи, то се управлява от неколцина с твърде... как да се изразя... с твърде старомодни представи.

Тя не отговори и той продължи:

— Представите ни за брака и развода са крайно старомодни. Законодателството ни одобрява развода, обичаите ни — не.

— При никакви условия ли?

— Хм... във всеки случай, ако жената — дори да е оскърбена, дори да е безупречна — може да предизвика и най-малкото подозрение, ако поне в някоя дреболия е нарушила условностите и по този начин е дала повод за... за инсинуации...

Тя сведе глава още по-ниско и той отново с пламенна надежда зачака поне да избухне гневно, да възкликне възмутено. Но не последва нито едното, нито другото.

До нея тихичко тиктакаше малко пътно часовниче, сетне една горяща цепеница се разцепи на две и лумна в рой искри. Цялата притихнала и смълчана, стаята сякаш чакаше заедно с Арчър.

— Да — прошепна най-сетне госпожа Оленска, — същото казват и моите роднини.

Той леко се намръщи.

— Съвсем естествено...

— Нашите общи роднини — поправи се тя и Арчър се изчерви.

— Нали скоро ще ми станете братовчед — меко допълни тя.

— Надявам се.

— Значи споделяте тяхното мнение?

Вместо отговор той стана, zakрачи из стаята, впери невиждащ поглед в една от картините, окачени на червеното платно, и нерешително се върна при графинята. Как би могъл да ѝ каже: „Да, ако намеците на мъжа ви имат причина или ако не можете да ги оборите.“

— Кажете искрено... — неочаквано изрече тя, като забеляза, че се кани да заговори.

Той погледна огъня.

— Напълно съм искрен. Какво според вас би могло да компенсира вредата, която ще ви причинят долните клевети?

— Свободата! Нима тя не заслужава?

В тази минута му мина през ума, че обвинението в писмото е основателно и че тя разчита да се омъжи за съучастника на своя грях. Как да ѝ обясни, че ако наистина си прави такива сметки, законите на държавата ги забраняват категорично? Дори сянката от съмнение, че разчита на подобно нещо, предизвика у него яд и неприязнено чувство към нея.

— Нали и без това сте свободна като вятъра — възрази той. — Кой би посмял да ви причини злина? Мистър Летърблър каза, че финансовият въпрос е решен...

— Да, да — безучастно потвърди тя.

— Защо тогава ще си навличате безкрайни неприятности и страдания? Помислете за вестниците, те са толкова долнопробни! Глупаво е, тесногръдо е, но кой би могъл да промени обществото!

— Никой — съгласи се тя, но гласът ѝ прозвуча толкова слабо и тъжно, че той изведнъж се засрами от жестоките си мисли.

— В такива случаи винаги принасят личността в жертва на тъй наречената обществена полза, хората се хващат за всяка условност, която запазва семейството и брани интересите на децата, ако ги има — избъбри той в скороговорка, трупайки изтъркани фрази и силейки се да

прикрие с тях грозната действителност, която мълчанието ѝ сякаш разголваше. Понеже тя не искаше или не можеше да произнесе единствената дума, която би разредила атмосферата, той се мъчеше да я отклони от мисълта, че иска да проникне в тайната ѝ. По-добре предпазливо да се плъзга по повърхността в стила на стария Ню Йорк, отколкото неволно да отвори раната ѝ, която не е в състояние да излекува.

— Разбирате, че съм длъжен да разкрия пред вас тези неща в светлината, в която ги виждат всички, които ви обичат предано: семейство Мингът, Уелънд, Ван дер Лайден, всички ваши приятели и роднини. Няма да е честно, ако не ви обясня как се преценяват неща от този род. — Настояваше, почти я умоляваше, на всяка цена се мъчеше да прехвърли мост през зейналото мълчание.

— Да, нямаше да е честно — бавно промълви тя.

Въглените в камината се замрежиха от сива пепел, една от лампите изхлипа и привлече вниманието им. Госпожа Оленска стана, намали фитила, върна се при камината и остана права.

Позата ѝ явно означаваше, че няма за какво повече да говорят, и Арчър също стана.

— Добре, ще постъпя така, както желаете — задъхано произнесе тя.

Кръвта се устреми към лицето на младия мъж. Слисан от внезапната капитулация на събеседничката си, той притеснено хвана ръцете ѝ.

— Много... много бих искал да ви помогна — рече той.

— И без това вече ми помогнахте. Лека нощ, мили братовчедо.

Наведе се, докосна с устни ръцете ѝ, безжизнени и студени. Тя ги дръпна, а той се обърна към вратата, излезе в преддверието, на мъждивата светлина на газовата лампа намери палтото си и се озова сред зимната нощ, изпълнен с думи, които не бе посмял да произнесе.

[1] Промяна (фр.) — Б.пр. ↑

13.

Театърът на Уолък бе препълнен. Даваха „Шогрен“ на Дион Бусик. Главната роля се изпълняваше от автора, ролите на любовниците — от Хари Монтегю и Ада Диас. Известността на великолепната английска трупа бе достигнала апогея си и „Шогрен“ винаги събираше пълна зала. Последният балкон бе във възторг, партерът и ложите леко се подсмиваха на пошлите сантименталности и на ситуациите, целящи евтин ефект, но се наслаждаваха не по-малко от последния балкон.

От долу до горе най-силно театърът бе увлечен от сцената, в която Монтегю след тъжното, почти едносрично прощаване с мис Диас ѝ казва „довиждане“ и си отива. Актрисата, загледана право в огъня на камината, бе със сива кашмирена рокля без модните панделки и украшения, която обгръщаше високата ѝ фигура и се спускаше на дълги дипли. Около шията ѝ бе вързана черна кадифена лентичка, а краищата ѝ се спускаха на гърба.

Когато любовникът тръгна към изхода, тя положи ръце върху полицата на камината и отпусна глава върху тях. На прага той се обърна, за да я погледне още веднъж, промъкна се обратно, вдигна краищата на лентата, целуна ги и толкова тихо излезе, че тя не усети нищо и дори не промени позата си. След това безмълвно сбогуване завесата падаше.

Нюлънд Арчър винаги ходеше на „Шогрен“ тъкмо заради тази сцена. Смяташе, че последното сбогом на Монтегю и Ада Диас по нищо не отстъпва на изиграното от Кроазе и Бресан, което бе видял в Париж, или на Мейдж Робъртсън и Кендъл в Лондон; сдържаността и мълчаливата им мъка го трогваше по-дълбоко от най-бесните сценични излияния.

Тази вечер сцената бе придобила особена острота, като му напомни — с какво, и той не знаеше — раздялата му с госпожа Оленска след откровения им разговор преди седмица.

Да се намери нещо общо между тези две сцени бе също толкова трудно, колкото и да се долови прилика във външността на

участниците в тях. Нюлънд Арчър изобщо не можеше да претендира за романтичната хубост на младия английски актьор, а мис Диас бе едра червенокоса жена с монументална снага, бледата ѝ, забавно грозна физиономия никак не напомняше за изразителните черги на Елен Оленска. Освен това Арчър и госпожа Оленска по никакъв начин не бяха сбогуващи се в сърцераздирателно мълчание любовници, а само адвокат и клиентка, разделили се след разговор, оставил у адвокатата отвратително впечатление за работите на клиентката. Каква бе тогава приликата, накарала сърцето на младия мъж да забие отчаяно при спомена за последния им разговор? Очевидно с присъщата за госпожа Оленска загадъчна способност да открива трагични, разтърсващи душата възможности, стаени някъде отвъд пределите на делничния живот. Не му бе казала нито една дума, която да създаде такова впечатление за нея; това качество по-скоро бе част от натурата ѝ, отражение на нейното тайнствено и загадъчно минало или на нещо драматично, емоционално и необичайно, скрито в самата нея. Арчър винаги бе склонен да приеме, че случайността и условията играят твърде незначителна роля в живота на хората в сравнение с вроденото предразположение към един или друг вариант на събитията. Още от пръв поглед бе почувствал подобно предразположение у госпожа Оленска. Спокойна, почти пасивна, тя му се стори именно такава жена, с която непременно трябва да стават всевъзможни събития, колкото и да ги избягва, колкото и да се мъчи да ги предотврати. Явно живееше в атмосфера, толкова наситена с драматични перипетии, че собствена ѝ склонност да ги предизвиква просто бе останала незабелязана.

Странната ѝ неспособност да се учудва му бе вдъхнала увереността, че са я измъкнали направо от водовъртежа, това, което тя приемаше като естествено, му даде възможност правилно да оцени другото, против което въставаше.

Арчър си бе тръгнал напълно сигурен, че обвинението на графа е съвсем основателно. Тайнственото лице, фигурирало в миналото на жена му като „секретар“, едва ли е останало невъзнаградено заради участието му в нейното бягство. Животът, от който е бягала, е бил непоносим, невъзможен за описване, недостижим дори за фантазията. Тя е била млада, напласена, изпаднала в отчаяние — не е ли естествено да предположим, че ще се отблагодари на спасителя си? За съжаление от гледна точка на закона и обществото тази благодарност я

смъкваше до равнището на отвратителния ѝ съпруг. Това, което се искаше от Арчър, бе да ѝ обясни положението, както и да ѝ даде да разбере, че простодушният и доброжелателен Ню Йорк, на чието великодушие явно е разчитала, е тъкмо мястото, където най-малко може да очаква търпимост.

Непоносимо тежко му бе да ѝ обясни това и да види колко покорно ще се примири тя. Чувстваше, че към нея го влече неясно чувство на състрадание и тревога, сякаш, признала мълчаливо грешката си, тя се бе озовала в неговата власт, унижена, но мила на сърцето му. Драго му беше, че тайната ѝ се бе разкрила пред него, а не пред студения изпитателен поглед на Летърблър или пред изплашените очи на роднините ѝ. Веднага се нагърби с мисията да убеди и него, и тях, че тя се е отказала от мисълта за развод, че е решила така, понеже ясно разбира безполезността на това начинание, и те всички с чувство на безкрайно облекчение отместиха очи от „неприятностите“, от които ги бе избавила.

— Не се съмнявах, че Нюлънд ще успее да постигне това — гордо бе заявила мисис Уелънд за бъдещия си зет, а старата мисис Мингът го покани на разговор на четири очи, похвали го заради ума му и рече ядосано:

— Ей, че глупости! Толкова пъти ѝ обяснявах, че е безсмислено да се представя за стара мома на име Елен Мингът, щом има щастието да е омъжена дама и графиня!

Всичко това толкова живо възкреси в паметта на младежа последния му разговор с госпожа Оленска, че когато завесата се спусна след сбогуването на актьорите, очите му се напълниха със сълзи и той стана с намерението да си върви.

На излизане се обърна и видя, че дамата, за която бе мислил току-що, седи в ложата със семейство Бъфърт, Лоурънс Лефъртс и още двама или трима мъже. От онази вечер не бе разговарял нито веднъж с нея, а когато имаше и други хора, се стремеше да не остават на четири очи, но сега погледите им се срещнаха и тъй като мисис Бъфърт също го позна и с морен жест го покани в ложата си, бе принуден да отиде.

Бъфърт и Лефъртс го пуснаха да мине напред и след като размени няколко думи с мисис Бъфърт, която винаги предпочиташе да бъде прекрасна и да мълчи, Арчър седна зад госпожа Оленска. Мъжете бяха излезли, но тук бе мистър Сайлъртън Джексън, който с тайнствен

шепот разказваше на мисис Бъфърт за приема през последната неделя у мисис Лемюъл Стрейзърс (където се чуваше, че имало танци). Възползвайки се от подробния му разказ, увлякъл мисис Бъфърт с ослепителната ѝ усмивка и с така наклонената глава, че от партера да се вижда профилът ѝ, госпожа Оленска се обърна към Арчър и като хвърли поглед към сцената, тихо попита:

— Как мислите, дали утре сутринта ще ѝ прати букет жълти рози?

Арчър се изчерви и сърцето му трепна от изненада. Само два пъти бе навестявал госпожа Оленска и двата пъти ѝ бе пращал кутия жълти рози, но и двата пъти без визитната си картичка. Преди не бе споменавала за цветята и той си въобразяваше, че не знае от кого са. Това, че си бе спомнила сега за подаръка и го бе свързала с трогателната раздяла на сцената, го изпълни с приятно вълнение.

— И аз си мислех за същото... исках да си отида още сега, за да отнеса тази картина със себе си — обади се той.

За негово учудване лицето ѝ пламна в тъмна руменина. Тя сведе очи към седефения бинокъл, хванала го в облечената си с ръкавица ръка, и след малка пауза попита:

— С какво се занимавате, докато Мей я няма?

— С работа — отвърна той, неприятно изненадан от този въпрос.

По отдавна възникнал навик семейство Уелънд още миналата седмица бяха заминали за Сейнт Огъстин, където заради легендарния бронхит на мистър Уелънд винаги прекарваха края на зимата. Мистър Уелънд, добродушен мълчалив човек, нямаше никакви мнения, но за сметка на това притежаваше куп навици. Един от тези навици, на които никой не смееше да противоречи, бе, че жена му и дъщеря му са длъжни винаги да го придружават в ежегодните му пътувания на юг. Целостта на семейното му огнище бе задължително условие за душевното му равновесие и ако мисис Уелънд не бе неотделимо до него, нямаше да знае къде са четките му за коса и как да се сдобие с пощенски марки.

Всички членове на семейството се обожаваша взаимно, ала център на обожанието им бе мистър Уелънд, затова нито мисис Уелънд, нито Мей биха помислили дори за миг да го пуснат сам в Сейнт Огъстин, а двамата му сина, и двамата юристи, не можеха през

зимата да напускат Ню Йорк, затова винаги го навестяваха на Великден и се връщаха заедно с него.

Въпросът дали Мей трябва да придружи баща си, изобщо не подлежеше на обсъждане. Авторитетът на домашния лекар на Мингът до голяма степен се крепеше върху пневмонията, от която мистър Уелънд никога не бе боледувал, затова той категорично настояваше за тези пътувания до Сейнт Огъстин. Отначало смятаха да отложат разгласяването на годежа, докато се върнат от Флорида, но фактът, че разгласата бе извършена по-рано, по никакъв начин не можеше да повлияе върху планове на мистър Уелънд. Арчър на драго сърце би се присъединил към пътешествениците и би се пекъл няколко седмици на слънце, би карал лодка с годеницата си, но и той бе оплетен от условности и обичаи. Ако въпреки твърде леките си служебни задължения би намислил да поиска отпуск посред зима, целият клан Мингът би го обявил за лекомислен, затова прие покорно заминаването на Мей; както вече беше почнал да разбира, примирението бе едно от основните качества на семейния живот.

Почувства, че госпожа Оленска го гледа изпод сведенията си клепачи.

— Постъпих както пожелавате... както ме посъветвахте — напрегнато произнесе тя.

— А... много се радвам — отвърна той, смутен, че бе заговорила на тази тема в толкова неподходящ момент.

— Разбирам... че бяхте прав — леко задъхана, продължи тя, — но животът понякога е толкова мъчителен... толкова заплетен...

— Да, действително е така.

— Затова исках да ви кажа, че наистина бяхте прав и че съм ви много благодарна — завърши тя и бързо вдигна бинокъла до очите си, когато вратата се отвори и се чу гръмовитият глас на Бъфърт.

Арчър стана и излезе от ложата и от театъра.

Тъкмо днес бе получил писмо от Мей Уелънд, в което тя с присъщата си прямота го молеше в нейно отсъствие „да бъде внимателен към Елен“.

„Тя толкова добре се отнася към вас, толкова ви се възхищава и да ви кажа, макар че не демонстрира това, все

още е много самотна и нещастна. Според мен баба не я разбира, чичо Лауъл Мингът също; струва им се, че тя е в много по-голяма степен светска дама и че много повече обича да излиза, а всъщност не е така. А аз забелязвам, че Ню Йорк може би ѝ се вижда скучен, макар че роднините мислят друго. Според мен е свикнала с много неща, които тук няма — с хубава музика, с изложби, с прочути личности, — художници, писатели и други умни хора, на каквито вие се възхищавате. Баба все не може да разбере, че се нуждае не само от официални вечери и хубави дрехи, а аз знам, че сте почти единственият човек в целия Ню Йорк, който може да разговаря за неща, представляващи интерес за нея.“

Милата Мей! Колко го трогна това писмо! Но той нямаше намерение да изпълнява молбата ѝ — първо, бе твърде зает, освен това като годеник никак не би искал твърде често да се проявява като покровител на госпожа Оленска. Смяташе, че тя би могла да се брани и сама доста по-добре, отколкото си представяше простидушната Мей. Бъфърт бе в нейните нозе; над нея като ангел пазител се рееше мистър Ван дер Лайден, а в далечината други ловци на благосклонността ѝ само дебнеха удобен случай (сред тях и Лоурънс Лефъртс). Но всеки път, когато разговаряше с нея или просто я срещаше, чувстваше, че наивността на Мей наистина граничи с ясновидство. Елен Оленска действително бе самотна и нещастна.

14.

Във фойето Арчър се натъкна на приятеля си Нед Уинсет, единствения от всичките му „умни хора“, както ги наричаше Джейни, в разговорите с когото се мъчеше да проникне малко по-дълбоко в същината на нещата, отколкото бе прието в клуба и в ресторантите.

Още в залата бе зърнал охлузения гръб и полегатите рамене на Уинсет и бе обърнал внимание, че той хвърли поглед към ложата на Бъфърт. Стиснаха си ръцете и Уинсет предложи да пийнат бира в германската кръчма на ъгъла. Арчър, който нямаше настроение за разговори, отказа под предлог, че трябва още да поработи в къщи, затова и Уинсет рече:

— Да, наистина, не пречи и аз да свърша нещо.

Тръгнаха пеш по улицата и скоро Уинсет попита:

— Чуйте, коя е тази мургава дама, която беше в онази ложа? Ако не греша, на Бъфърт. Явно е пронизала сърцето на вашия приятел Лефъртс.

Арчър, без да си дава сметка защо, малко се ядоса. Какво го интересува Уинсет Елен Оленска? А най-вече защо я свързва с Лефъртс? Подобно любопитство изобщо не бе в характера на Уинсет, но нали в края на краищата беше журналист.

— Надявам се, че нямате намерение да взимате интервю от нея?
— засмя се той.

— Защо не, но не за вестника, а лично за мен — отвърна Уинсет.

— Работата е там, че ми е съседка (доста странен квартал за такава хубавица) и тези дни се отнесе много сърдечно с момченцето ми — то гонеше някакво коте, влезе в двора ѝ, падна и доста силно си поряза крака. Тя дотърча у нас без шапка, донесе малкия на ръце, бе му превързала коляното, и се държа толкова мило и очарователно, че жена ми от почуда дори не я попита как се казва.

На Арчър му олекна. В историята на Уинсет нямаше нищо особено — всяка жена би постъпила по същия начин със съседско дете. Но това наистина много приличаше на Елен — да се втурне без

шапка, да отнесе момченцето на ръце и до такава степен да слиса горката мисис Уинсет, че тя дори да не я попита коя е.

— Тя е графиня Оленска, внучка на старата мисис Мингът.

— Виж ти, графиня! — подсвирна Нед Уинсет. — Не съм знаел, че графините могат да изпитват добросъседски чувства. Във всеки случай онези от рода Мингът не са способни на подобно нещо.

— Дори биха се радвали, но не им дават възможност.

— Аха...

Беше старият им вечен спор защо „умните хора“ упорито избягват висшето общество, но и двамата знаеха, че е безсмислено да го продължават.

— Интересно, защо ли тази графиня се е настанила в нашите бордеи? — върна се на въпроса Уинсет.

— Защото пет пари не дава къде живее и изобщо за всичките ни светски етикеции — каза Арчър, тайно доволен от този портрет на Елен Оленска, който сам си бе нарисувал.

— Хм... сигурно е виждала и по-добро — отбеляза Уинсет. — Тук трябва да завия. Довиждане.

Прегърбен, той премина на отсрещната страна на Бродуей, а Нюлътд остана неподвижен, загледан след него и замислен върху последните му думи.

Подобни изблици на прозрение бяха характерни за Нед Уинсет, те бяха сред най-оригиналните му черти и Арчър винаги се чудеше как с такава дарба спокойно се примирява с несполуката си във възраст, когато повечето му връстници още продължават да се борят.

Арчър знаеше, че Уинсет има жена и дете, но никога не ги бе виждал. Обикновено се срещаха в клуб „Сенчъри“ или в други посещавани от журналисти и художници места, като кръчмата, в която Уинсет го покани да пият бира. Веднъж бе намекнал на Арчър, че жена му е тежко болна — може да беше истина, а може и да означаваше, че горката жена не умее да се държи в обществото или няма вечерни тоалети — най-вероятно и едното, и другото. Самият Уинсет изпитваше непреодолимо отвращение към светските ритуали. Арчър, свикнал вечер да се преоблича, понеже смяташе, че така е по-хигиенично и по-удобно, и през ум не му минаваше, че хигиеничността и удобството са двете най-скъпоструващи пера от един скромен бюджет. Той смяташе гледната точка на Уинсет за част от

скучната „бохемска“ поза — хората от отбраните среди, които сменяха вечер дрехите си, без да споменават за това, и не разговаряха вечно кой колко слуги държи, изглеждаха доста по-естествени и по-общителни от представителите на бохемата. Въпреки това с Уинсет винаги му бе интересно — всеки път, щом забележеше слабото му брадато лице и тъжните му очи, го измъкваше от далечното кътче, в което обикновено се свираше, и подхващаше дълги разговори с него.

Уинсет бе станал журналист не по свое желание. Той беше способен литератор, родил се ненавреме на този свят, който не се нуждаеше от литература. След като издаде сборник кратки и изящни есета — издателите му продадоха сто и двацет екземпляра, раздадоха трийсет, а останалите (по договор) в края на краищата унищожиха, за да освободят място за по-търсена стока, — той захвърли истинското си призвание и сключи договор за помощник главен редактор в женски седмичен вестник, който публикуваше мода и кройки заедно с любовни разкази стил „Ню Ингленд“ и реклами за безалкохолни напитки.

Шегите му по адрес на „Пламяк в огнището“ (така се наричаше вестникът) бяха безкрайни, но зад тези шегички се криеше безплодната горчивина на още младия човек, който си е опитал късмета и се е примирил. Думите му винаги караха Арчър да погледне своя живот и да почувства цялата му празнота, но животът на Уинсет всъщност бе още по-празен и макар че многобройните сериозни и забавни теми придаваха възбуждаща острота на разговорите им, взаимната размяна на мнения обикновено не излизаше извън рамките на меланхолично дилетантство.

— Там е работата, че нито вашият, нито моят живот струват нещо — рече веднъж Уинсет. — Аз съм неуспял човек, в този смисъл нищо не може да се промени. Мога да произвеждам само една стока, но тук няма пазар за нея и докато съм жив, явно не ще има. Но вие сте свободен и заможен. Защо не се захванете за работа? Единственият път за вас е да се заемете с политика.

Арчър тръсна глава и се засмя. Тези думи моментално разкриха непреодолимата пропаст между хора като Уинсет и другите — такива като Арчър. В светските среди всеки от малък знаеше, че в Америка „не е редно джентълмен да се занимава с политика“. Но едва ли би

могъл да обясни това на Уинсет по този начин, затова отвърна уклончиво:

— Погледнете докъде стига честният човек в американската политика. Ние не им трябваме.

— Кои „ние“? Защо всички не се съберете заедно и не станете „те“?

Смехът на Арчър се замени със снизходителна усмивка. Нямахше смисъл да продължава спора — всички добре знаеха съдбата на малцината джентълмени, които бяха рискували доброто си име, за да се заемат в Ню Йорк с политика в кметството или на щатско равнище. Дните, когато това беше възможно, отдавна бяха отминали — страната се намиреше в ръцете на бизнесмени и имигранти, затова почтените хора трябваше да отстъпят в сферата на спорта и културата.

— На културата ли? Де да я имаше у нас! Разбира се, среща се тук-там по нещичко, но тези кълнове, как да се изразя най-добре, загиват от недостатъчната оран и наторяване. Това са последните остатъци от европейските традиции, които дедите ни са донесли. Но вие сте нищожно малцинство, нямате нито водачи, нито конкуренция, нито аудитория. Приличате на картина върху стената на изоставена къща — „Портрет на джентълмен“. Никой от вас никога нищо няма да постигне, докато не запретне ръкави и не стъпи право в калта. Или така, или имиграцията... О, Боже! Само ако можех да емигрирам от тук...

Арчър мислено вдигна рамене и отново прехвърли разговора към книгите, за които Уинсет се изказваше, макар и не толкова уверено, но винаги интересно. Да емигрира! Нима е възможно джентълмен да изостави родната си страна! Това е също толкова невъзможно, колкото да запретне ръкави и да нагази в калта. Джентълменът просто си остава в къщи и не участва в нищо. Но не е възможно да се обясни това на човек като Уинсет, затова нийоркският свят на литературните клубове и екзотичните ресторанти, приличащ на пръв поглед на калейдоскоп, преди да бъде разтърсен, се оказваше една доста помалка кутийка с далеч по-еднообразна шарка от събраните заедно части на Пето авеню.

На следващата сутрин Арчър безрезултатно кръстосва града да търси жълти рози. Заради тях закъсна за кантората, убеди се, че никой не е забелязал това, и внезапно го обзе отчаяние от съзнанието за

пълната безсмислица на целия му живот. Защо сега не е на пясъчния плаж в Сейнт Огъстин заедно с Мей Уелънд? А за служебните му задължения, с които уж бе ангажиран, никой не се заблуждаваше. В старите юридически фирми като тази, която оглавяваше мистър Летърблър и които се занимаваха най-вече с едра поземлена собственост и с „консервативни“ вложения на капитали, винаги се водеха на щат двама-трима младежи, заможни и без всякакво честолюбие; като оставаха по няколко часа дневно зад писалищата си, те изпълняваха дребни поръчки или просто четяха вестници. Макар че според всеобщото мнение трябваше да се занимават с нещо, все още се смяташе, че грубото трупане на пари унижава джентълмена, а правото като една от свободните професии е по-подходящо за него от търговията. Впрочем, никой от тези младежи нямаше намерение и ни най-малко не се стремеше истински да преуспее в попрището си, затова мнозина отрано обрастваха с плесените на безделието.

При мисълта, че и той най-вероятно ще плесеняса, Арчър потръпна. Е, да, той имаше и други вкусове и интереси, прекарваше отпуска си в пътешествия из Европа, общуваше с хора, които Мей наричаше „умни“, и изобщо се мъчеше „да не изостава от времето си“, както малко абстрактно се бе изразил в разговора с госпожа Оленска. Но в какво ще се превърне тази тясна ивичка истински живот след неговата женитба? Бе видял твърде много млади мъже, които се увличаха по същите мечти — макар може би не толкова пламенно като него, — а сетне по примера на по-възрастните постепенно потъваха в обичайната монотонност и разкош.

От кантората прати разсилния с бележка до госпожа Оленска, в която я питаше дали може да я навести вечерта, като молеше да му прати отговора в клуба, ала в клуба не получи нищо, на другия ден също не дойде никакво писмо. Това изненадващо мълчание, кой знае защо, крайно го оскърби и на следната заран, щом видя на витрината на цветарския магазин великолепен букет жълти рози, не посегна към него. Чак след два дни получи по пощата кратко писъмце от госпожа Оленска. За негово учудване то бе изпратено от Скайтърклиф, където Ван дер Лайден бяха заминали, щом качиха херцога на парахода.

„Избягах — рязко, без всякакво обръщение започваше писмото — още на следващия ден след срещата ни в театъра, а тези добри приятели ми дадоха подслон. Исках да се успокоя и да обмисля всичко. Бяхте прав, когато казахте, че те са много добри, тук се чувствам в пълна безопасност. Искан ми се да сте тук с нас.“

Бе завършила писмото с обичайното „искрено Ваша“, без да каже и думица кога ще се върне.

Тонът на бележката учуди младия мъж. От какво бе избягала госпожа Оленска и защо диреше безопасност? Отначало му мина през ума за някаква неопределена заплаха от чужбина, ала сетне се сети, че не познава епистоларния ѝ стил, който може да се характеризира с живописни преувеличения. Жените винаги преувеличават и освен това нейният английски не е съвсем свободен и изразите ѝ често звучат като превод от френски. — „Je ne suis évadée“ — изразената по този начин първа фраза на писмото просто можеше да означава желание да се отърве от скучните покани, което най-вероятно отговаряше на действителността. Той я смяташе за капризна жена, която бързо се отегчава от развлечения.

Забавното беше, че Ван дер Лайден я бяха взели за втори път в Скайтърклиф и при това за неопределено време. Вратите на Скайтърклиф рядко и със скърцане се отваряха за гости и най-значителното, на което можеха да разчитат удостоените с тази чест, бе зиморничав уикенд. Последния път в Париж Арчър бе видял чудесната пиеса на Лабиш „Пътешествието на мосю Перюшон“; сега си спомни упоритата и неотклонна преданост на мосю Перюшон към младежа, когото той бе измъкнал от ледника. Участта, от която Ван дер Лайден бяха спасили госпожа Оленска, беше почти също толкова ледена и макар че имаха много други причини да ѝ симпатизират, Арчър бе сигурен, че в основата е меката им, но същевременно непоколебима решимост на всяка цена да я спасят.

Бе доста разочарован, когато узна, че е заминала, и почти веднага си спомни, че по същото време бе отказал поканата на Реджи Чийвърс да прекара неделата у тях, на няколко мили надолу по Хъдзън.

Отдавна се бе преситил на шумните веселби в Хайбънк, където цялата компания се возеше на шейни, спускаше се по нанадолницата, разхождаше се пеш по снега, забавляваше се с невинни флиртове и с още по-невинни шеги. Току-що бе получил от познат книжар от Лондон сандък с нови книги и предпочиташе спокойно да прекара неделата в къщи, наслаждавайки се на плячката си. Сега обаче отскочи до клуба, набързо нахвърли телеграма и нареди на слугата веднага да я изпрати. Знаеше, че мисис Чийвърс не се сърди, когато поканените променят внезапно намеренията си, и че в „гумената ѝ къща“ винаги ще се намери свободна стая.

15.

Нюлънд Арчър пристигна у Чийвърс в петък вечерта, а в събота най-старателно изпълни целия ритуал на уикенда в Хайбънк.

Заранта се вози на моторница с домакинята и неколцина от най-калените гости, през деня заедно с Реджи „обиколи фермата“ и изслуша обширна лекция на тема „кон“ и усъвършенстване на конюшня, след чая поприказва пред пламтящата камина с млада девойка, която призна, че с годежа си е разбил сърцето й, но сега гореше от нетърпение да му съобщи собствените си брачни планове, и най-сетне посред нощ помогна да пуснат в кревата на един от гостите златна рибка, преоблечен като крадец се намъква в банята на нервната леля и най-сетне на разсъмване участва в битката с възглавници, разгоряла се по цялата къща от мазето до детската стая. Обаче в неделя след закуска нае двуместна шейна и замина за Скайтърклиф.

На хората непрекъснато бе внушавано, че къщата в Скайтърклиф е италианска вила. Тези, които не бяха стъпвали в Италия, вярваха; някои, посещавали Италия — също. Мистър Ван дер Лайден бе построил тази къща на младини, когато се бе завърнал от първото си пътуване из Европа, и се готвеше да се ожени за мис Луиз Дегонет. Това бе грамадно правоъгълно дървено здание, общито с дъски в бледозелено и бяло, с коринтски портик и пиластри между прозорците. От хълмчето, на което се издигаше, към малко езеро с неправилна форма, оградено с парапет и засенчено с чудновати плачещи хвойнови дървета, се спускаха обрамчени от балюстради и урни тераси, сякаш взети от гравюра. Отдясно и отляво прословутите цветни лехи без бурени, по кои го тук и там стърчаха „образцови“ дървета от различни видове, се устремяваха в далечината към тревистите ливади, оградени от желязна решетка със сложна плетеница, а долу, в низината, се гушеше четиристайна къщичка, построена от първия губернатор на подарената му през 1612 година земя.

На фона на равната заснежена ливада и сивото зимно небе „италианската вила“ изглеждаше доста мрачна; дори през лятото тя имаше толкова надменен вид, че и най-дръзките лехи с колеуса никога

не посмяваха да наближат навъсената ѝ фасада на повече от трийсет фута. Сега, когато Арчър дръпна звънеца, продължителният звън прозвуча като ехо в мавзолей, а явлият се в края на краищата майордом бе толкова изненадан, сякаш го бяха вдигнали от вечния му сън.

За щастие Арчър се падаше роднина на домакините и затова, въпреки неочакваното му посещение, учтиво му съобщи, че графиня Оленска не е в къщи, че преди около четирийсет и пет минути е тръгнала заедно с мисис Ван дер Лайден за литургия.

— Мистър Ван дер Лайден си е в къщи, сър — продължи майордомът, — но имам впечатлението, че или още дреме, или чете вчерашния „Ивнинг Поуст“. Тази заран, когато се върна от църква, спомена, че след закуска смята да прегледа „Ивнинг Поуст“. Ако нямате нищо против, сър, мога да се приближа до вратата на библиотеката и да се послушам...

Арчър му благодари, каза, че ще отиде да посрещне дамите, и майордомът с явно облекчение величествено затвори вратата зад него.

Конярят откара шейната към конюшната, а Арчър се запъти през парка към шосето. До селцето Скайтърклиф имаше само миля и половина, ала той знаеше, че мисис Ван дер Лайден никога не върви пеш и че за да пресрещне каретата, трябва да излезе на пътя. Докато слизаше по пътеката към шосето, забеляза изящна фигурка с червена пелерина. Пред нея тичаше едро куче. Ускори крачка и скоро до него с радостна усмивка спря госпожа Оленска.

— О, вие сте пристигнали! — възкликна тя, като извади ръка от маншона.

С червената пелерина изглеждаше ведра и весела като предишната Елен Мингът; щом пое ръката ѝ, Арчър се засмя и отвърна:

— Дойдох да ви попитам от какво избягахте тук.

Лицето ѝ сякаш посърна, ала тя отговори:

— Скоро ще видите.

Думите ѝ озадачиха Арчър.

— Как така? Нима искате да кажете, че са ви открили и тук?

Като вдигна рамене — също като Настася — тя небрежно избъбри:

— Ще влезем ли? Намръзнах се след проповедта. Пък и не е ли все едно от какво, щом вие сте тук, за да ме защитите.

Кръвта заблъска в слепоочията му и той хвана края на пелерината ѝ.

— Елен, какво се е случило? Трябва да ми кажете.

— Да, да, ей сега, но нека първо да потичаме, че краката ми се смръзнаха за земята! — възкликна тя и като привдигна пелерината, хукна по снега, а кучето с радостен лай заскача край нея. Към минута Арчър гледа след нея, възхитен от припламването на червения метеор върху снега, сетне се затича да я настигне и двамата, задъхани от смях, се срещнаха пред градинската врата.

Тя вдигна очи към него и се усмихна.

— Знаех, че ще дойдете.

— Значи сте искали това — отвърна той, обзет от безразсъдна радост. Обгърнатите от бял скреж дървета блещукаха тайнствено в ясни въздух и докато вървяха по снега, двамата сякаш слушаха как земята пее под нозете им.

— Откъде идвате? — попита госпожа Оленска.

Като отговори на въпроса ѝ, той допълни:

— Пристигнах, защото получих бележката ви.

След кратко мълчание тя продума с едва забележима хладина:

— Мей ли ви помоли да се грижите за мен?

— Не е необходимо някой да ме моли за това.

— Нима ви изглеждам толкова безпомощна и беззащитна? За колко нещастна ме смятате всички вие! Но пък тукашните жени май никога нямат нужда от нищо — като ангели небесни.

— Какво искате да кажете? — тихо попита той.

— Ах, не ми задавайте въпроси! С вас говорим на различни езици — троснато отвърна тя.

Тези думи му подействаха като плесница, той спря и я погледна от горе на долу.

— Защо трябваше тогава да дойда тук, щом не разбирам вашия език?

— О, мили приятелю! — Тя леко докосна рамото му с ръка и той умолително попита:

— Елен, защо не искате да ми кажете какво се е случило?

Тя вдигна рамене.

— Нима на небесата някога нещо се случва?

Той не отвърна и известно време вървяха мълчаливо. Най-сетне тя подхвана:

— Ще ви кажа, но къде все пак, къде, къде, къде? В този огромен пансион за благородни девици никой дори за миг не може да остане сам, всички врати са широко разтворени, прислугата непрекъснато носи ту чай, ту цепеница за камината, ту вестник! Нима в цяла Америка няма да се намери къща, където човек може да остане сам със себе си? Толкова сте плахи и в същото време сте толкова открити за чуждите погледи. През цялото време изпитвам чувството, че отново съм попаднала в манастир или съм застанала на сцена пред публика, пред убийствено учтива публика, която никога не ръкопляска.

— Просто не ви харесваме! — неволно възкликна Арчър.

Тъкмо минаваха покрай къщата на първия губернатор с ниски стени и малки квадратни прозорчета. Капаците бяха отворени и през току-що измитите стъкла Арчър видя, че в камината гори огън.

— Как, нима къщата е отворена? — учуди се той.

Тя се спря.

— Само за днес. Поисках да видя къщата и мистър Ван дер Лайден нареди да запалят камината и да отворят прозорците, за да мога на връщане от църквата да се отбия тук. — Тя изтича по стъпалата и дръпна вратата. — Дори е отключена! Колко ни провървя! Нека да влезем, ще можем спокойно да поговорим. Мисис Ван дер Лайден замина за Райнбък да навести старите си лели, най-малко още час никой няма да ме потърси.

Той я последва по тесния коридор. Настроението му, безнадеждно развалено от последните й думи, сега въпреки логиката отново се повиши. Уютната къщурка сякаш бе създадена от някой вълшебник специално за тях. Дървената ламперия и медните украшения блестяха от светлината на грамадното кухненско огнище, в което въглените още светеха, а над тях на старинна верига висеше желязно котле. Кресла с плетени тръстикови седалки бяха сложени едно срещу друго пред кахлена печка, по рафтовете на стените се кипреха чинии от изящен порцелан. Арчър се наведе и хвърли цепеница в огъня.

Госпожа Оленска свали пелерината и седна в креслото. Арчър се облегна до огнището и я погледна.

— Сега се шегувате, но когато сте ми писали бележката, сте се чувствали нещастна — рече той.

— Да. — Тя помълча. — Но не мога да се чувствам нещастна, щом вие сте тук.

— Няма да остана задълго — възрази той. Огромно усилие му струваше да каже само това и нищо повече, устните му застинаха от напрежение.

— Да, разбира се. Но аз съм недалновидна, живея с минутното щастие.

Тези думи се промъкнаха в сърцето му като изкушение и за да прегради пътя им към чувствата си, той се приближи до прозореца и се загледа в черните дънери на дърветата върху снежния фон. Стори му се, че госпожа Оленска също се раздвижи, и както бе застанал с гръб към нея, я видя изправена сред дърветата, сетне как се навежда към огъня със слабата си усмивка. Сърцето на Арчър неволно заби ускорено. Ами ако бе избягала именно от него и за да му каже това, бе чакала да останат сами в тази отдалечена стая?

— Елен, ако наистина мога да ви помогна, ако наистина сте искали да дойда, кажете ми какво се е случило и от какво сте избягали — настоя той.

Произнесе това, без да помръдне от мястото си, дори без да се обърне, за да я погледне — ако е писано, нека се случи...

Измина дълга минута, преди тя да заговори, през тази минута Арчър си представи, почти чу как се приближава към него отзад и обгръща врата му с леки ръце. Докато, тръпнещ тялом и духом, чакаше това чудо, очите му машинално отбелязаха появата на човек с тежко кожено палто с вдигната рошава яка, който се приближаваше по пътечката към къщата. Беше Джулиъс Бъфърт.

— А! — прихна Арчър.

Госпожа Оленска скочи, изтича до него, хвана го за ръката, но щом погледна през прозореца, пребледня и се дръпна.

— Това ли било! — иронично произнесе Арчър.

— Не знаех, че е тук — прошепна госпожа Оленска. Ръката ѝ все още здраво стискаше пръстите на Арчър, но той се отскубна, изхвърча в коридора и разтвори входната врата.

— А, Бъфърт! Заповядайте. Госпожа Оленска ви чака — рече той.

На другата заран, докато се връщаше в Ню Йорк, Арчър съсипващо отчетливо отново изживя последните минути в Скайтърклиф.

Бъфърт, явно подразнен, че го е заварил у госпожа Оленска, но все пак верен на себе си, дори не трепна. При начина му да игнорира тези, чието присъствие му пречи, хората, способни да почувстват пренебрежението, започваха да възприемат сами себе си като нещо невидимо, несъществуващо. Когато тримата тръгнаха през парка, Арчър не можеше да се отърси от усещането за безтелесност, което, поразявайки самолюбието му, му даваше все пак мъглявото предимство да забелязва всичко, като остава незабелязан.

Бъфърт влезе в къщата с обичайната си небрежна самоувереност, но усмивката не можеше да изглади вертикалната бръчка между веждите му. Беше напълно ясно, че госпожа Оленска изобщо не знаеше за пристигането му, макар че в разговора с Арчър бе намекнала за такава възможност; във всеки случай на заминаване от Ню Йорк явно не е казала на Бъфърт къде отива и необяснимото ѝ изчезване го е изкарало от кожата му. Той уж бил пристигнал, понеже през вчерашния ден бил открил „изумителна къща“ — още не била обявена за продан, била тъкмо каквато ѝ трябвала. Ако веднага не я купели, щели да я отмъкнат под носа ѝ. Бъфърт я обсипа с шеговити упреци заради глупавото положение, в което уж бил изпаднал по нейна вина, тъй като избягала тъкмо в момента, когато се натъкнал на хубавата къща.

— Ако тази особена работа с жицата, по която може да се разговаря, беше поне малко по-святна, щях да ви съобщя това от града и сега щях да си седя в клуба, да си припичам краката на камината, вместо да тичам подире ви по снега — възмущаваше се той, за да прикрие истинския си яд зад привидния, а госпожа Оленска, възползвайки се от темата, я подхвана и заговори за фантастичното откритие, което ще позволи един ден хората да разговарят, както се намират не само на различни улици, но дори и — невероятна мечта! — в различни градове. Тази възможност им напомни за Едгар Алън По, за Жул Верн и за други баналности, безгрижно изричани от устата дори на най-образованите хора, когато скучаят и от немай-къде бръщолевят

за разни изобретения, а е истинска наивност да се вярва в тяхната осъществимост. Тази тема благополучно ги върна пред голямата къща.

Мисис Ван дер Лайден още не беше се върнала и Арчър, като се сбогува, тръгна да изкара отново шейната си, докато Бъфърт влезе в къщата след графиня Оленска. Макар че Ван дер Лайден никак не поощряваха неканените гости, той напълно можеше да очаква, че ще го поканят на вечеря и ще го откарат на гарата за влака в девет вечерта, но нищо повече — през ум не можеше да им мине, че джентълмен, тръгнал без багаж, ще пожелае да пренощува, а да предложат подобно нещо на човек, с когото отношенията им никак не бяха сърдечни, направо отвращаваше домакините.

Бъфърт бе наясно и сигурно бе предвидил какво го очаква. Само крайно силното му нетърпение би могло да го прати на толкова далечен път срещу надеждата за толкова нищожна награда. Явно преследваше графиня Оленска, а когато хукнеше подир хубава жена, Бъфърт имаше само една-единствена цел. Скучната му бездетна къща отдавна му бе омръзнала и като допълнение към по-дълготрайните утехи непрестанно диреше любовни приключения в своята среда. Та ето от кого бягаше госпожа Оленска, въпросът бе само дали беше изчезнала, защото ѝ бе дотегнала неговата натрапчивост, или защото не бе сигурна в способността си да му се съпротивлява, ако, разбира се, приказките ѝ за бягство не са били просто заблуда, а заминаването — само хитра маневра.

Впрочем Арчър не вярваше в последното. Колкото и бегли да бяха срещите му с госпожа Оленска, струваше му се, че се е научил да чете по лицето и гласа ѝ, а сега и лицето, и гласът ѝ издаваха досада и дори възмущение от внезапната поява на Бъфърт. Ами ако, току-виж, е заминала нарочно от Ню Йорк, за да се срещне с него? Ако е така, тя изобщо не заслужава внимание, защото това означава, че е свързала съдбата си с най-вулгарния и долен тип, а жена, започнала флирт с Бъфърт, е безнадеждно компрометирана.

Не, хиляди пъти по-зле би било, ако — макар да укоряваше и вероятно да презираше Бъфърт — се е увлякла по това, което го отличаваше в негова полза от заобикалящите я мъже: познаването на двата континента и на висшето общество от двата, близкото му познанство с художници, с актьори и прочее знаменити хора, презрението му към местните предразсъдъци. Бъфърт бе вулгарен,

необразован и наперен, но условията, при които живееше, и известна вродена съобразителност го правеха по-увлекателен събеседник от мнозина други мъже, стоящи по-високо от него в нравствено и обществено положение, но чийто хоризонт бе ограничен от Батъри и Сентръл парк. А всяка жена, явила се тук от големия свят, безспорно не можеше да не забележи това различие и да не се заплени.

Госпожа Оленска ядосано бе заявила на Арчър, че говорят на различни езици, а младият мъж знаеше, че е права в много отношения. Бъфърт обаче прекрасно разбираше всички тънкости на нейното наречие и дори горе-долу го владееше; начинът му на мислене, държанието му, убежденията му бяха само грубо копие на онези, които тъй ярко бяха изявени в писмото на граф Оленски. На пръв поглед това би могло да постави Бъфърт в неизгодна позиция, но Арчър бе твърде умен и затова допускаше, че млада жена като Елен Оленска невинаги чувства отвращение към всичко, което ѝ напомня за миналото. Може да мисли, че ѝ е дълбоко противно, ала това, което някога я е привличало, и сега може да ѝ въздейства въпреки волята ѝ.

Така, като с всички сили се мъчеше да запази обективност, младият мъж разглеждаше положението на Бъфърт и на неговата жертва. Наистина се бе стремил да ѝ отвори очите и понякога му се бе струвало, че тя самата желае да я просветят.

През същата вечер разопакова пратените от Лондон книги. В сандъка имаше много нови издания, които бе очаквал с нетърпение — последният труд на Хърбърт Спенсър, новият сборник ненадминати новели на Ги дьо Мопасан и романът със заглавие „Мидълмарш“, наскоро предизвикал интересни отзиви. Заради тази наслада се бе отказал от три покани за обяд, но докато прелистваше страниците с чувствената наслада на познавач, едва ли разбираше какво чете, книгите една след друга падаха от ръцете му. Внезапно се натъкна на томче стихотворения, което бе поръчал, привлечен от заглавието му „Дом на живота“. Когато го разтвори, се потопи в атмосфера, каквато още не бе долавял в книгите — гореща, наситена с аромат и в същото време неизразимо нежна; тя придаваше нов, тревожен чар на най-обикновените човешки чувства. През цялата нощ върху тези вълшебни страници му се привиждаше силуетът на жена с лицето на Елен Оленска, но заранта, когато се събуди, погледна кафявите къщи отсреща през улицата, спомни си за писалището в кантората на мистър

Летърблър, за семейната пейка в църквата „Милост Господня“ и часът, прекаран в парка Скайтърклиф, му се стори толкова безкрайно далечен от действителността, колкото и нощните му видения.

— О, боже, колко си блед, Нюлънд! — възкликна Джейни по време на утринното кафе, а мисис Арчър допълни:

— Нюлънд, мили, от доста време насам забелязвам, че покашляш. Дали не си се преуморил?

Двете дами бяха убедени, че в железния ярем на главните акционери животът на младежа преминава при непоносимо тежък труд, а той никога не бе сметнал за необходимо да ги разубеждава.

Последвалите два-три дни се влачеха непоносимо бавно. Всекидневието се утаяваше като горчилка в устата му, понякога му се струваше, че е жив погребан под канарата на собственото си бъдеще. Не чуваше нищо нито за графиня Оленска, нито за „изумителната къща“ и макар че веднъж бе срещнал Бъфърт в клуба, те само безмълвно си кимнаха през масата за игра на карти. Чак на четвъртата вечер, когато се прибра, намери бележка: „Елате утре по-късничко. Трябва да Ви обясня. Елен.“ С това се изчерпваше съдържанието на бележката.

Младият мъж бе поканен на вечеря. Като се усмихна леко на френския начин на изразяване, той мушна бележката в джоба си. След вечерята отиде на театър и едва след полунощ, когато се прибра в къщи, отново извади бележката на госпожа Оленска, бавно я препрочете. Можеше да отговори по няколко начина и като цяла нощ не затвори очи, грижливо обмисли всеки от тях. Заранта най-сетне избра един — хвърли в пътната чанта няколко чифта бельо и дрехи и взе парахода, който същия ден заминаваше за Сейнт Огъстин.

16.

Когато на пясъчната главна улица на Сейнт Огъстин наближи къщата на мистър Уелънд и видя застаналата под магнолията Мей, в чиято коса искреше слънцето, не можа да си обясни защо толкова време бе отлагал идването си.

Тук беше истината, тук беше реалната действителност, тук беше неговият живот, а той, де го уж презираше измислените забрани, не смееше да се откъсне от писалището само защото някой би могъл да го упрекне заради ненавременния отпуск!

Първите й думи бяха: „Нюелънд, случило ли се е нещо?“ и му мина през ум, че би било доста „по-женствено“, ако веднага бе прочела в очите му защо е пристигнал. Но когато той отговори: „Да, почувствах, че трябва да ви видя“, радостната руменина, заляла лицето на Мей, стопи хладното му учудване и той разбра колко лесно ще му прощават и колко бързо снизходителната усмивка в неговото семейство ще заличава от паметта му мекото неодобрение на мистър Летърблър.

Въпреки ранното утро главната улица не бе подходящо място за непринудена среща, а нали Арчър бе мечтал да остане насаме с Мей, за да излее цялата си нежност и нетърпение. До късната закуска на семейство Уелънд оставаше още цял час и вместо да го покани в къщи, тя предложи да се разходят из старата портокалова горичка извън града. Мей току-що бе карала лодка и слънчевите лъчи, танцуващи по леките речни браздулици, сякаш я бяха уловили в златната си мрежа. На фона на помургавелите й бузи разрошената коса блестеше на сребърни нишки, а очите й в младежката си яснота изглеждаха светли, почти прозрачни. Когато тръгна с широка отмерена крачка до Арчър, лицето й с невъзмутимата си безоблачност напомняше лика на мраморна статуя, изобразяваща някаква амазонка.

За напрегнатите нерви на Арчър това видение беше също толкова целебно, колкото и синьото небе, тихата река. Двамата седнаха на пейка под портокаловите дървета, Арчър прегърна и целуна Мей. Целувката бе като глътка студена вода от грейнало в слънце изворче,

но прегръдката му явно се бе оказала по-силна, отколкото бе предполагал, защото лицето на Мей пламна и тя се дръпна уплашена.

— Какво ви е? — усмихнато попита той и като го погледна изненадано, тя отговори:

— Нищо.

Двамата се смутиха, Мей измъкна ръката си. Беше единственият път, когато я бе целунал по устните, ако не се брои бързата целувка в зимната градина на Бъфърт; сега забеляза, че тя се развълнува и изгуби хлапашкото си самообладание.

— Разкажете ми какво правите тук — каза той, като отметна ръце зад главата и тикна шапката си върху очите, за да ги засенчи от ослепителното слънце. Най-лесният начин да остане насаме с мислите си бе да я насочи към разказ за познатите и обикновени неща, затова го понесе поток от морски бани, разходки с платноходка и на кон, понякога танци в скромния хотел, когато в пристанището акостира военен кораб. В хотела живеели приятни хора от Балтимър и Филадельфия, освен това за три седмици пристигнало семейството на Сейлфридж Мери, защото Кейт била прекарала бронхит. Искали да направят тенискорт на плажа, но само Кейт и Мей имали ракети, а останалите изобщо не били чували за тенис.

Тези неща поглъщали маса време и тя успяла само да прелисти отпечатаното на хубава хартия томче „Сонети, преведени от португалски“, което Арчър ѝ бе изпратил преди седмица, но за сметка на това учела наизуст стихотворението „Как донесоха добрата новина от Гент в Аахен“, защото това било едно от първите стихотворения, които той ѝ прочел, и тя през смях му съобщи, че Кейт Мери си нямала представа какъв е този поет на име Робърт Броунинг.

След миг тя скочи, възкликна, че е време за закуска, и двамата забързаха към старата къщурка с небоядисана пътна врата и неподрязан жив плет, в която семейство Уелънд се бе настанило за през зимата. Мистър Уелънд като истински домошар избягваше прашните, лишени от елементарни удобства южни хотели, затова съпругата му година след година с цената на невероятни усилия и фантастични разходи уреждаше домакинството на новото място с помощта на недоволните нийоркски слуги и наетите в градчето негри.

„Докторът настоява мъжът ми да се чувства като у дома си, в противен случай ще нервничи и климатът няма да му донесе полза“ —

всяка зима обясняваше тя на изпълнените със съчувствие балтимърци и филаделфийци.

Мистър Уелънд, лъчезарно усмихнат, рече през трапезата, отрупана с всевъзможни деликатеси, кой знае как по чудо намерени:

— Видяхте ли, приятелю, тук сме като на бивак. Винаги съм казвал на жена си и на Мей, че ще ги свикна да понасят тегобите на походния живот.

Мистър и мисис Уелънд не по-малко от дъщеря си бяха изненадани от пристигането на младия мъж, но той се досети да им обясни, че замалко да го свали жестока простуда; мистър Уелънд сметна това напълно достатъчно за пренебрегване на каквито и да било задължения.

— Трябва да бъдете крайно предпазлив, особено на запролетяване — рече той, като трупаше върху чинията си купчина сламеноожълти бухти и ги поливаше със сироп.

— Ако на вашата възраст бях благоразумен, сега Мей да танцува на баловете, вместо да прекарва всяка зима тук с тежко болен старец.

— Но тук ми харесва много, татко, знаете това. Ако Нюлънд можеше да остане, щях да се чувствам хиляди пъти по-добре, отколкото в Ню Йорк.

— Нюлънд трябва да остане, докато оздравее от простудата — загрижено рече мисис Уелънд, а Арчър засмян отбеляза, че не бива да се забравя и службата.

Но размяната на телеграми с фирмата му осигури удължаване на простудата за цяла седмица; по ирония на съдбата благоволенieto на мистър Летърблър отчасти се обясняваше с постиженията на талантливия младши съдружник, който толкова успешно бе уредил главоболния проблем с развода на госпожа Оленска. Мистър Летърблър съобщи на мисис Уелънд, че мистър Арчър е „оказал неограничена услуга“ на целия род, че най-доволна е старата мисис Мингът, и веднъж, когато Мей отиде да се вози с баща си в единствения градски фойтон, мисис Уелънд, възползвала се от удобния случай, засегна темата, която винаги избягваше в присъствието на дъщеря си.

— Струва ми се, че представите на Елен никак не приличат на нашите. Едва бе навършила осемнайсет, когато Медора Менсън я върна отново в Европа — нали си спомняте каква врява се вдигна,

когато се появи на първия си бал с черна рокля? Поредната приумица на Медора, ала този път почти пророческа! Това бе преди близо дванайсет години и оттогава Елен не се е вясвала в Америка. Чудно ли е, че напълно се е европеизирала.

— Но нали европейското общество не одобрява разводите и графиня Оленска смята, че като се бори за свободата си, постъпва така според американските представи. — Когато за пръв път след заминаването си от Скайтърклиф произнасяше името ѝ, Арчър почувства, че пламва в червенина.

Мисис Уелънд се усмихна състрадателно.

— Напълно в духа на измишльотините, дето чужденците ги разправят за нас. Въобразяват си, че сме варвари и поощряваме разводите! Ето защо смятам за толкова глупаво да ги посрещаме тържествено, когато пристигат в Ню Йорк. Ползват се от гостоприемството ни, а сетне се връщат по домовете си и повтарят пак същите небивалици.

Арчър не отговори нищо и мисис Уелънд продължи:

— Но ние високо ценим, че убедихте Елен да се откаже от тази идея. Нито баба ѝ, нито чичо ѝ Лауъл можаха да я убедят, и двамата ми писаха, че е променила решението си само под ваше влияние, дори самата тя така каза на баба си. Направо е във възторг от вас. Горката Елен винаги си беше вироглаво момиче. Как ли ще потръгне животът ѝ по-нататък!

„Както ние сме го предвидили — въртеше му се на устата. — Щом вие всички предпочитате да стане любовница на Бъфърт, а не съпруга на някой свестен човек, безспорно сте на прав път.“

Интересно какво ли би казала мисис Уелънд, ако бе изрекъл тази мисъл на глас. Представи си как се изкривяват твърдите ѝ спокойни черти, на които животът ѝ, прекаран в преодоляване на въображаеми трудности, бе придал измамна величественост. В тях още личаха следите на някогашна хубост, напомняща красотата на дъщеря ѝ, и Арчър се попита дали лицето на Мей след години ще загубее по същия начин и ще добие същия израз на непоклатима наивност.

О, не, изобщо не искаше на Мей да бъде присъща такава наивност, тази наивност, която предпазва ума от въображението, а сърцето — от житейския опит.

— Сигурна съм, че ако тази ужасна история стигне до вестниците, това ще е смъртен удар за мъжа ми — продължи мисис Уелънд. — Не се впускам в подробности, не ща и да ги зная, както казах на горката Елен, когато тя се опита да ме въвлече в тях. С тежко болния си съпруг трябва винаги да съм весела и щастлива. Обаче мистър Уелънд ужасно се развълнува и докато чакахме някак да се реши този проблем, всяка заран температурата му се покачваше. Беше ужасен, че неговото момиче може да узнае за съществуването на подобни неща. Но нали и вие, скъпи Нюлънд, напълно споделяте тревогата му? Всички бяхме сигурни, че тогава сте мислили за Мей.

— Винаги мисля за Мей — каза младият мъж, като ставаше, за да приключи разговора.

Искаше му се да използва разговора насаме с мисис Уелънд, за да ускори сватбата, но не можа да измисли нито един аргумент, който да ѝ въздейства, и сега с облекчение забеляза пристигането на мистър Уелънд и Мей.

Оставаше единствената надежда — още веднъж да опита да убеди Мей, затова ден преди заминаването се запъти за изоставената градина на испанската мисия. Самата гледка навяваше мисъл за европейските пейзажи, а Мей, особено чаровна с широкополата си шапка, обгърнала в тайнствена сянка прекомерно ясните ѝ очи, с жадно любопитство слушаше разказите му за Гранада и Алхамбра.

— Още тази пролет можеше да ги разгледаме, да прекараме Великден в Севиля — убедително рече той, като нарочно съвсем скъси срока с надеждата поне малко да го послушат.

— Великден в Севиля ли? Но нали следващата седмица започват велики пости! — засмя се Мей.

— А защо да не се оженим по време на велики пости? — възрази Арчър, но Мей беше толкова шокирана, че веднага осъзна грешката си. — Разбира се, пошегувах се, скъпа, но си заслужава да помислим за времето след Великден — така че в края на април да отплаваме. Сигурен съм, че ще успея да уредя работите в кантората.

Мей мечтателно се усмихна при мисълта за такава възможност, но той осъзна, че мечтата ѝ е напълно достатъчна. Точно със същия израз го слушаше да ѝ чете стихотворения за прекрасни неща, каквито в живота няма.

— О, говорете още, Нюлънд. Толкова ми харесват вашите описания!

— Но защо да ги оставяме само описания? Защо да не ги превърнем в действителност?

— Нали тъкмо така ще постъпим, мили... следващата година — провлачено произнесе тя.

— Нима не ви се иска да сторим това по-рано? Няма ли да мога да ви убедя да захвърлите всичко още сега?

Тя наведе глава, скри се от него под спасителната широкопола шапка.

— Защо да прахосваме цяла година в празни мечти? Погледнете ме, скъпа! Нима не виждате колко искам да станете моя жена?

За миг тя се вцепени неподвижно, сетне вдигна към него толкова безнадеждно ясни очи, че той за малко да дръпне ръката си, с която здраво обгръщаше талията ѝ. Сетне погледът ѝ внезапно се промени и дълбоко в очите ѝ възникна някакъв нов, загадъчен израз.

— Струва ми се, че не ви разбирам напълно — каза тя.

— Може би... може би не сте сигурен, че ще ви харесвам и занапред?

Арчър подскочи.

— О, Господи... може би... наистина не зная! — ядосано извика той.

Мей Уелънд също стана, погледите им се срещнаха и изпълнена със съзнание за женското си достойнство, тя сякаш израсна в очите му. Двамата мълчаха около минута, сякаш неочакваният обрат на разговора ги хвърли в пълен смут. Сетне тя тихо пророни:

— Ако са такива нещата... значи има някоя друга?

— Каква друга жена може да има между вас и мен? — Той откликна на думите ѝ полека, сякаш едва ги бе доловил и му бе необходимо време, за да си повтори въпроса ѝ.

Мей сякаш долови колебливостта в гласа му, защото продължи този път по-сериозно:

— Да бъдем откровени, Нюлънд. Понякога ми се струва, че сте се променили, особено след обявяването на годежа ни.

— Скъпа, това е направо безумие! — съвзел се от изненадата, възкликна той.

Тя му отговори с лека усмивка.

— Ако е безумие, защо да не поговорим за него? — Тя спря, сетне с грациозно движение вдигна глава и допълни: — Пък и да е истина, няма да ви навреди. Лесно сте могли да сгрешите.

Навел глава, той заразглежда дантелената черна сянка от листата върху осветената от слънцето пътека под краката им.

— Винаги е лесно човек да сгреша, но ако съм сторил грешката, за която мислите, няма бих ви молил да ускорим сватбата?

Тя също погледна надолу и като мъчително търсеше думи, с края на чадърчето си разбърка дантелите.

— Да — промълви тя най-сетне, — може би сте искали да приключите с това веднъж завинаги — нали има и такъв начин.

Безоблачната яснота на Мей изплаши Арчър, накара го да я подозира, че е безразлична. Изпод широкополата шапка виждаше само бледия ѝ профил и лекото трепкаме на ноздрата над стиснатите устни.

— Какво значи това? — попита той, като отново седна на пейката и отново престорено се намръщи.

Тя също седна и продължи:

— Не бива да мислите, че момичетата знаят само толкова, колкото си въобразяват техните родители. Те гледат, наблюдават, имат чувства и мисли. И разбира се, доста преди да ми кажете, че ви харесвам, знаех, че има друга жена, от която се интересувате — преди две години в Нюпорт всички приказваха само за това. А веднъж по време на танци ви видях да седите заедно на верандата, а когато тя влезе в къщата, лицето ѝ беше тъжно; тогава ми дожаля за нея. Спомних си за това по-късно, чак след нашия годеж.

Гласът ѝ се сниши почти до шепот, тя стискаше и отпускаше в ръцете си чадърчето. С чувство на неописуемо облекчение Арчър нежно ги докосна с ръка.

— Мъничката ми, ето какво сте имали предвид! О, само да знаехте истината!

Тя бързо вдигна глава.

— Значи има истина, която не зная?

Без да вдига длан от ръцете ѝ, той рече:

— Искях да кажа: истината за онази стара история, която имате предвид.

— Нали тъкмо това трябва да зная, Нюлънд, тъкмо това. Как ще бъда щастлива, като причинявам някому болка или обида? Искам да

мисля същото и за вас. Какъв ще е този наш живот, ако го градим върху тайни?

Лицето ѝ доби толкова трагичен смел израз, че бе готов да падне в нозете ѝ.

— Отдавна исках да ви кажа, че ако двама души наистина се обичат, според мен може да възникне такова положение, когато те трябва... трябва да тръгнат против общественото мнение. И ако чувствате, че сте обвързани от някакво обещание... от обещание към жената, за която говорихме... и ако може някак... да се изпълни то... дори ако тя получи развод... Нюлънд, не я изоставяйте заради мен!

Смайването, обзело го при осъзнаването, че страховете ѝ са предизвикани от толкова далечен епизод, отдавна потънал в миналото, като връзката му с мисис Торли Рашуърт се замени от възторг пред нейното великодушие. Имаше нещо невероятно в гледната точка, толкова дръзко отхвърляща общоприетите възгледи, и ако не бяха другите неотложни грижи, просто щеше да се слиса пред това чудо — може ли да си представи човек, че дъщерята на Уелънд ще го убеждава да се ожени за някогашната си любовница! Но главата му все още бе замаяна само при мисълта за пропастта, по чийто ръб са ходили досега, и отново благоговейно сведе глава пред горчилките на моминството.

Към минута не можа да каже нищо, сетне рече:

— Не съществуват никакви обещания, никакви задължения, каквито си мислите. Подобни истории са доста по-сложни, отколкото изглеждат на пръв поглед... Но това няма значение... Прекланям се пред вашето великодушие, защото гледам на тези неща по същия начин като вас. Мисля, че всеки подобен случай трябва да се разглежда поотделно... независимо от глупавите условности. Искам да кажа, че правото на всяка жена да бъде свободна... — Той се сепна, уплашен от дебрите, в които го бяха отвели мислите му, и като я погледна усмихнат, продължи: — Щом разбирате тези неща, скъпа, защо не отидете още малко по-далеч и не разберете колко е глупаво да се примиряваме с друга подобна форма на същите безсмислени условности? Ако между нас не стои никой и нищо, нима това не е аргумент в полза на по-скорошната ни сватба, вместо да я отлагаме още по-надалеч?

Тя вдигна към него грейнало от радост лице и той забеляза, че очите ѝ се напълниха с щастливи сълзи. Но още в следващия миг гордото съзнание за женско величие се замени от плахата безпомощност на млада девойка и той разбра, че цялата смелост и предприемчивост на Мей се отнасят само до другите. Заучената сдържаност с нищо не издаде какви усилия ѝ струват тези думи и щом чу новите му молби, тя веднага възвърна обичайното си състояние — прекомерно разлудувалото се дете дири спасение в прегръдките на майка си.

На Арчър сърце не му даде да настоява повече — твърде силно го огорчи изчезването на непознатото същество, което му хвърли бърз поглед от дълбините на прозрачните ѝ очи. Мей сякаш долови разочарованието му, но не знаеше как да го смекчи, затова и двамата станаха и се запътиха към къщи.

17.

— Твоята братовчедка графинята посети мама, когато ти замина — заяви Джейни на брат си вечерта след завръщането му.

Младият мъж, който вечеряше в къщи с майка си и сестра си, вдигна учудено очи и забеляза, че мисис Арчър се е взряла демонстративно в чинията си. Макар да се бе оттеглила от обществото, мисис Арчър не смяташе, че поради това светът трябва да я забрави, затова Нюлънд си даде сметка, че учудването му от посещението на графиня Оленска доста я ядосва.

— Беше с черна кадифена полонеза с копчета от черен кехлибар и мъничък маншон от маймунска кожа; никога досега не бях я виждала толкова изискано облечена — продължи Джейни. — Дойде сама, в неделя през деня, за щастие камината в гостната бе запалена. Беше с калъфче за визитни картички по новата мода. Каза, че искала да се запознае с нас, понеже си й сторил толкова добрини.

— Госпожа Оленска винаги говори така за приятелите си — засмя се Нюлънд. — Радва се, че отново е сред близките си.

— Да, и тя каза същото — отбеляза мисис Арчър. — Струва ми се, че тук ѝ е приятно.

— Надявам се да ви е харесала, мамо.

Мисис Арчър сви устни.

— Наистина се мъчи на всички да направи добро впечатление, дори когато е на гости на бабичка.

— Мама не я смята за простодушна — намеси се Джейни, като погледна бързо брат си.

— Нали съм със старомодни представи, моят идеал е нашата мила Мей — възрази мисис Арчър.

— Да, двете никак не си приличат — съгласи се той.

В Сейнт Огъстин дадоха куп поръчки на Арчър за мисис Мингът, затова два дни след завръщането си той отиде да я посети.

Старицата го посрещна необичайно приветливо; беше му много признателна, че е убедил графиня Оленска да се откаже от развода, а когато ѝ разправи как е избягал без разрешение от кантората и се е

явил в Сейнт Огъстин само защото е искал да види Мей, тя прихна, разлюля цялото си огромно тяло и го погали по коляното с пухкавата си ръка.

— Охо, значи направо през просото? Огъста и Уелънд, разбира се, са се вкиснали и са се държали така, сякаш е настъпил краят на света. Но малката Мей, тя обаче веднага е разбрала каква е работата!

— Надявам се, но не се съгласи да изпълни молбата ми.

— Нима? А за какво я молихте?

— Исках да ми обещае, че ще направим сватбата през април. Защо да губим още цяла година?

Мисис Мингът в пристъп на престорен свян изви малките си устни, лукавите ѝ очички блеснаха.

— Да питате майка ѝ и тъй нататък, нали? Ех, тези Мингът, всичките са еднакви. Цял живот вървят по утъпканата пътечка, опитайте се само да ги отместите от нея. Когато вдигах тази къща, човек би си казал, че се местя в Калифорния. Никой никога не бил строил по-далеч от Четирийсета улица — добре де, казвам, не е строил. И оттатък Батъри също, дори от времето, преди Колумб да открие Америка. Не, не, никой от тях не желае да се различава от останалите, пазят се от подобно нещо като от огън. Ах, мили мистър Арчър, слава Богу, просто съм от вулгарния род Спайсър, но от всичките ми деца и внуци никой не се е метнал на мен, освен малката Елен. — Тя замлъкна и с все още блеснали очи и с присъщата на старците непоследователност внезапно ни в клин, ни в ръкав попита: — Защо ли не се оженихте за малката Елен?

— Дори само защото я нямаше тук — засмя се Арчър.

— Да, толкова по-жалко. А сега вече е твърде късно, животът ѝ е приключен. — Тя говореше с хладнокръвното добродушие на старостта, погребващо младежките надежди.

Тръпки побиха Арчър и той припряно рече:

— Ще мога ли да ви помоля, мисис Мингът, да повлияете на семейство Уелънд? Толкова дълъг годеж не ми е по нрава.

Старата Кетрин го дари с грейнала усмивка.

— Да, виждам, виждам. От бързите сте. Като дете сигурно сте настоявали да сервира първо на вас. — Тя отметна глава, засмя се и многобройните ѝ брадички се разлюляха като вълни. — А, ето я и Елен!

Зад гърба ѝ завесите се разтвориха и в стаята влезе усмихнатата Елен. Лицето ѝ грееше оживено и щастливо, като се наведе да целуне баба си, тя непринудено подаде ръка на Арчър.

— Тъкмо му казвах: защо не се оженихте за моята малка Елен?

Все още усмихнатата, госпожа Оленска погледна Арчър.

— А какво ви отговори той?

— Ах, миличка, оставям на теб да изясниш. Бил ходил във Флорида да се види с годеницата си.

— Да, чух. — Тя все още не сваляше поглед от него. — Навестих майка ви, за да разбере къде се дяхахте. Бях ви пратила бележка и като не получих отговор, се притесних, че сте се разболели.

Арчър промърмори нещо за неочаквано заминаване, за бързането си и че имал намерение да ѝ пише от Сейнт Огъстин.

— Да, но щом сте се озовали там, естествено веднага сте забравили за мен.

Тя все още го гледаше с весела усмивка, може би в стремежа си да изглежда безразлична.

„Дори още да съм ѝ необходим, решила е да не ми показва това“ — помисли си той, засегнат от тона ѝ. Понечи да ѝ благодари заради посещението при майка му, но под коварния поглед на прародителката се почувства скован и не можа да каже нищо.

— Само го погледни, толкова няма търпение да се ожени, че избягал от работа без позволение и се втурнал да моли на колене едно глупаво момиченце! Това се вика любов! По същия начин красавецът Боб Спайсър отвлякъл горката ми майка, но преди още да ме е отбила, вече му омръзнала, макар да съм се родила осмаче! Но нали вие не сте Спайсър, младежо — за ваше и на Мей щастие. Само горката Елен е наследила палавата им кръв, всички останали са образцови Мингът! — презрително възкликна старицата.

Арчър забеляза, че госпожа Оленска, седнала наблизко, все още внимателно се взира в него. Очите ѝ угаснаха и тя с дълбока нежност проговори:

— Мисля, бабо, че ще успеем да ги убедим да изпълнят желанието му.

Вече на тръгване, когато стисна ръка на госпожа Оленска, Арчър почувства, че тя очаква от него намек за останалата без отговор бележка.

— Кога ще мога да ви видя? — попита той, като вървеше до нея към вратата на стаята.

— Когато желаете, но ако искате още веднъж да посетите малката ми къщичка, ще трябва да побързате. Следващата седмица се местя.

Мисълта за часовете, прекарани в осветената от лампа ниска гостна, болезнено бодна Арчър. Колкото и да бяха кратки, те пробудиха безброй спомени.

— Утре вечерта?

— Да, но по-раничко. Ще ходя на гости.

На другия ден бе неделя и щом в неделя вечерта ще ходи на гости, явно ще е у мисис Лемюъл Стрейзърс. Стана му някак неприятно — не защото щеше да иде именно там (драго му беше, че ходи където си иска, напук на Ван дер Лайден), а защото там непременно ще срещне Бъфърт, предварително е сигурна, че ще го срещне, а може и да отива именно с тази цел.

— Чудесно, утре вечерта — повтори той, като реши за себе си, че няма да отиде рано, а щом се яви късно, или ще й попречи да тръгне за мисис Стрейзърс, или изобщо няма да я завари, което при сегашното положение безспорно ще бъде най-добрият изход.

Беше обаче само осем и половина — половин час преди времето, което си бе определил, — когато Арчър, воден от някакво странно безпокойство, звънна на обвитата с глицинии врата. Наистина си бе помислил, че неделният прием у мисис Стрейзърс не е бал и че гостите, за да намалят сериозността на нередната си постъпка, най-вероятно ходят по-рано.

Ако не бе очаквал да види нещо в преддверието на госпожа Оленска, това бяха чужди палта и шапки. Защо му бе казала да дойде по-рано, като ще има гости за вечеря? Когато огледа внимателно дрехите, до които Настася сложи и неговите, възмущението на Арчър се замени с любопитство. В почтените къщи още не бе срещал такива палта и от пръв поглед определи, че нито едната, нито другата връхна дреха са на Джулиъс Бъфърт. Едната представляваше опърпан жълт ълстър, от тези, които се продават в магазините за конфекция, другата — много старо поръждавяло пардесю с пелерина, нещо като модела,

който французите наричат „макфарлън“. Второто, ако се съдеше по размерите му, бе на човек с огромен ръст и изглеждаше доста износено, а черните му, сякаш позеленели гънки издаваха миризма на мокри стърготини, представяща собственика му като редовен посетител на кръчмите. Отгоре бе хвърлен прокъсан сив шал и невъобразима мека шапка, далечен намек за пасторска капела.

Арчър въпросително вдигна вежди. Настася отвърна със същото и като махна обречено с ръка, отвори пред него вратата на гостната.

Младият мъж се учуди много, като видя, че домакинята я няма вътре, а до камината е застанала някаква друга дама. Тази дама, дългнеста, кльоцава и недодялана наглед, беше със сложна, украсена с ресни дреха, при която десенът включваше райета и карета в такова съчетание, разгадката, на което явно бе безвъзвратно загубена. Косата ѝ, на която ѝ се искаше да побелее, но бе успяла само да избледнее, бе събрана във висока прическа, победно увенчана от испански гребен и черен дантелен шал, а върху разкривените от ревматизъм ръце се кипреха неумело закърпени копринени ръкавици без пръсти.

До нея в облак дим от пури бяха застанали собствениците на палтата, и двамата в дневни костюми, които явно не бяха сменяли от сутринта. За своя почуда Арчър позна единия — беше Уинсет; другият, по-възрастен и съвсем непознат на младежа, ако се съдеше по гигантския му ръст, бе притежателят на „макфарлъна“; той тръскаше лъвската си грива, широко разперваше ръце, сякаш величествено благославяше покорно коленичилата тълпа.

И тримата бяха застанали на килима пред камината, насочили погледи към грамадния букет тъмночервени рози, оставен до китката градински теменуги на дивана, където госпожа Оленска обикновено седеше.

— Колко ли струват през това време на годината? Макар че, разбира се, ценни са не парите, а чувствата! — в поривисто стакато изрече дамата, когато Арчър влизаше.

При появата му и тримата се обърнаха изненадани, а дамата пристъпи напред и му подаде ръка.

— Скъпи мистър Арчър, може да се каже, братовчеде Арчър! — възкликна тя. — Аз съм маркиза Менсън.

Арчър се поклони, а тя продължи:

— Моята мила Елен ме приюти за няколко дни. Пристигнах от Куба, където прекарвам зимата с испанските си приятели, крайно мили, крайно почтени хора, висша аристокрация на старата Кастилия. Как бих искала да ви запозная с тях! Но ме извика моят добър приятел доктор Карвър. Не се ли познавате с доктор Ейгъртън Карвър, основателя на общността „Долина на любовта“?

Доктор Карвър наклони лъвската си глава, а маркизата продължи:

— Ах, Ню Йорк, Ню Йорк, колко малко допирни точки имаш с живота на духа! Обаче забелязвам, че се познавате с мистър Уинсет.

— О, да, имах допирни точки с него преди известно време, но не из тези места — избъбри Уинсет със сухата си усмивка.

Маркизата укорно поклати глава.

— Защо сте толкова сигурен, мистър Уинсет? „Духът живее там, където иска.“

— Да, да, където иска! — гръмовно подхвана доктор Карвър.

— Моля, седнете, мистър Арчър. Четиримата чудесно обядвахме и сега моето момиче се качи горе да се преоблече. Тя ви очаква, всеки момент ще слезе. А ние тъкмо се възхищавахме на тези великолепни цветя, които толкова приятно ще я изненадат.

Уинсет остана прав.

— Струва ми се, че е време да тръгвам. Моля, предайте на госпожа Оленска, че ще ни бъде много мъчно, когато напусне нашата улица. Тази къща бе истински оазис.

— Ах, но вас тя няма да изостави. Поезията и изкуството за нея са въздухът на самия живот. Нали пишете стихове, мистър Уинсет?

— Не, но понякога чета — каза Уинсет и като им отпрати общ поклон, се измъкна от стаята.

— Проникновен ум... un peu sauvage^[1]. Но е толкова остроумен. Доктор Карвър, нали и вие смятате, че е остроумен?

— Остроумието не е от моята сфера — строго възрази доктор Карвър.

— Ах, ах, остроумието не било от вашата сфера! Колко е безмилостен към нас, слабите смъртни, мистър Арчър. Но той живее само живота на духа и сега мислено се готви за сказката, която ще изнесе тази вечер у мисис Бланкър. Кажете, доктор Карвър, ще имате ли време, преди да заминете за мисис Бланкър, да обясните на мистър

Арчър вашето изумително откритие за „Прекия контакт“? О, не, виждам, че е почти девет, нямаме право да ви задържаме, когато толкова много хора очакват откровенията ви.

Доктор Карвър сякаш леко посърна от това заключение, но като свери масивния си златен часовник с малкото пътно часовниче на госпожа Оленска, без желание се наклони да си тръгва.

— Ще се видим по-късно, нали, мила приятелко? — попита той маркизата, която отвърна усмихната:

— Щом дойде каретата на Елен, веднага ще се присъединя към вас, надявам се да стигна преди началото на лекцията.

Доктор Карвър погледна замислено Арчър.

— Може би, ако този младеж се интересува от моите опити, мисис Бланкър няма да има нищо против да го доведете.

— О, скъпи приятелю, стига да беше възможно... Сигурна съм, че дори ще се зарадва. Но ми се струва, че Елен разчита на неговата компания.

— Много жалко — каза доктор Карвър. — Все пак заповядайте визитната ми картичка.

Той връчи картичката си на Арчър, на която пишеше с готически шрифт:

ЕЙГЪРТЪН КАРВЪР
ДОЛИНАТА НА ЛЮБОВТА
КАЙТАСКОТЪМИ
НЮ ЙОРК

Доктор Карвър се сбогува, а мисис Менсън с въздишка, която едновременно можеше да означава и съжаление, и облекчение, отново с жест предложи на Арчър да седне.

— Елен ей сега ще дойде, а дотогава ще съм щастлива да ви посветя няколко тихи минути.

Арчър измърмори нещо за радостта си по повод на толкова приятната среща и маркизата с ниския си, сякаш задъхан глас продължи:

— Всичко зная, мистър Арчър, моето момиче ми разказа всичко, което сте сторили за нея. Вашият мъдър съвет, вашата мъжествена

твърдост, слава богу, че не е било твърде късно!

Младият мъж я изслуша дълбоко смутен. Има ли на света поне един човек, на когото госпожа Оленска да не бе разказала за намесата му в личните ѝ работи?

— Мадам Оленска преувеличава, просто по нейна молба ѝ дадох юридически съвет.

— Да, но при това... при това сте били несъзнателно пратеник на... с каква дума ние, съвременните хора, назоваваме Провидението? — възкликна маркизата, като сведе глава към рамото си и загадъчно спусна клепачи. — През онази минута не сте знаели, че и към мен са се обърнали с молба, и на мен е бил зададен въпрос през Атлантическия океан!

Тя погледна назад през рамо, сякаш се страхуваше да не ги подслушват, след което премести по-близо до него стола си и като вдигна до устните си миниатюрното ветрило от слонова кост, прошепна:

— Към мен се обърна самият граф, клетият, безумен, глупав Оленски, който я умолява да се върне при него на каквито и да било условия.

— Велики боже! — извика Арчър и скочи от стола.

— Ужасен ли сте? Да, да, естествено, разбирам. Не оправдавам горкия Станислав, макар че винаги ме е наричал най-добрата си приятелка. Той дори сам не се оправдава, само пада в нозете ѝ... в мое лице. — Тя се тупна по хлътналите гърди: — Тук е неговото писмо.

— Писмо ли? Госпожа Оленска видя ли го? — избъбри Арчър, съвсем объркан от това изненадващо съобщение.

Маркиза Менсън леко поклати глава.

— Време, време. Трябва ми време. Познавам Елен, упорита е, надменна и бих казала, понякога не умее да прощава.

— Господи, едно е да простиш, съвсем друго — да се върнеш в този ад...

— Е, да — съгласи се маркизата, — това са нейни думи, на горкото ми чувствително момиче! Но от материална гледна точка, мистър Арчър, ако може да се слезе мислено до такива неща, знаете ли от какво се отказва? Като тези рози на дивана там има цели плантации, и в оранжерии, и под открито небе в изумителни градини, спускащи се на тераси към морето в Ница! Скъпоценни камъни, исторически перли,

изумрудите на рода Собески, самури... Но на нея това не ѝ трябвало! Изкуство и красота — това ѝ трябвало, с това живее тя, също както винаги съм живяла и аз, — но и това имаше предоволно. Картини, безценни мебели, музика, блестящи разговори — о, мили младежо, извинете, но тук дори нямате представа за тези неща! А тя имаше всичко, свръх това и преклонението на най-видните световни личности. Тя казва, че в Ню Йорк не я смятали за хубава. О, боже! Девет пъти са рисували портрета ѝ, най-великите европейски художници са се домогвали до тази чест. Нима е без значение? А разкажанието на безкрайно любещия съпруг?

Спомените от миналото накараха маркиза Менсън да изпадне в екстаз и възторженото ѝ лице доста би развеселило Арчър, ако не беше вцепенен от смайване.

Би прихнал, ако му бяха казали, че за пръв път ще види нещастната Медора Менсън като пратеничка на Сатаната, но сега никак не му беше смешно и му се струваше, че е дошла направо от пъкълата, откъдето Елен Оленска едва е успяла да се изскубне.

— Тя не знае ли още... за тези неща? — задъхано попита той.

Мисис Менсън допря лилав показалец до устните си.

— Не съм ѝ казала още, но може да предчувства! Кой знае? Откровено казано, мистър Арчър, преди това исках да говоря с вас. Откакто узнах за твърдата позиция, която сте заели, за влиянието ви върху Елен, се надявах, че ще ме подкрепите... че ще мога да ви убедя...

— Че трябва да се върне при него ли? Бих предпочел да я видя мъртва! — извън кожата си възкликна младият мъж.

— Е — без видими признаци на възмущение избъбри маркизата. Известно време остана да седи в креслото, пръстите ѝ отваряха и затваряха нелепото ветрило от слонова кост, сетне внезапно вдигна глава и се послуша. — Идва — бързо прошепна тя и като махна към оставения на дивана букет, допълни: — Трябва ли да ви разбирам, че предпочитате това, мистър Арчър? В края на краищата бракът си е брак... и моята племенничка е все още съпруга...

[1] Малко груб(фр.) — Б.пр. ↑

18.

— Какви интриги плетете двамата, лельо Медора? — възкликна госпожа Оленска, като влизаше в стаята. Беше облечена като за бал. Всичко по нея блещукаше и прели ваше, сякаш изтъкано от лъчите на примигващата свещ, тя държеше високо глава като хубава жена, хвърляща предизвикателство на цяла стая съпернички.

— Говорихме, душко, че те очаква омайна изненада — отвърна мисис Менсън, като стана и закачливо посочи цветята.

Госпожа Оленска спря и погледна букета. Лицето ѝ не се изчерви, озари се от бял гневен пламък като от светкавица в лятна буря.

— Уф! — възкликна тя рязко, с глас, какъвто Арчър не бе чувал досега. — Ама че дивотия, да ми праща букет! Защо букет? И то тъкмо тази вечер? Не отивам на бал, не съм годеница. Има едни хора, които винаги се държат смахнато.

Тя се върна към вратата, отвори я и извика:

— Настася!

Пъргавата камериерка се яви веднага и Арчър чу как госпожа Оленска, като нарочно произнасяше бавно всяка дума, за да може той да долови смисъла на казаното, рече на италиански:

— Веднага го изхвърли на боклука! — И в отговор на възмутения поглед на Настася допълни: — Впрочем, недей. Какво са виновни горките цветя. Кажи на момчето да ги отнесе през две къщи оттук, на мистър Уинсет — на този тъмнокос джентълмен, дете днес вечеря у нас. Жена, му е болна, може да им се зарадва. Момчето си е отишло? Няма как, миличка, изтичай ти. Наметни мантото ми и прескочи до там. Искам час по-скоро да ги махна от дома си. И в никакъв случай не казвай, че са от мен!

Тя наметна камериерката си с изящното си кадифено манто и се върна в гостната, като затръшна вратата. Гърдите ѝ бурно се вдигаха под дантелите, Арчър си помисли, че ей сега ще заплаче, но вместо това тя се засмя и като премести поглед от маркизата към Арчър, попита:

— Е, сприятелихте ли се?

— Да каже мистър Арчър, мила. Той търпеливо те изчака да се преоблечеш.

— Да, имали сте достатъчно време, все не можех да си прибера косата — рече госпожа Оленска и вдигна ръка към непокорните си къдрици. — Впрочем, доктор Карвър вече е тръгнал, да не закъснеете за мисис Бланкър, лелю. Мистър Арчър, бъдете така добър, помогнете на леля да се настани в каретата.

Тя излезе заедно с маркизата в преддверието, проследи да я облекат с всевъзможни високи обувки, палантини и шалове, сетне извика след нея:

— Погрижете се каретата да се върне за мен към десет — и се прибра отново в гостната.

Когато отново се озова в гостната, Арчър я завари пред камината, вперила очи в огледалото. В нюйоркското общество дамите не наричат камериерките си „милички“ и не ги пращат по поръчки с празничните си манта, затова Арчър въпреки напирещите у него бурни чувства, изпита все пак приятно възмущение, че се е озовал в свят, където действието с такава олимпийска бързина следва порива.

Когато се приближи към застаналата гърбом госпожа Оленска, тя продължи да стои неподвижно, погледите им за миг се срещнаха в огледалото, сетне тя се обърна, седна на края на дивана и въздъхна:

— Сега е моментът да запалим.

Той ѝ подаде кутията с цигарите, запали тънка тресчица и когато пламъкът освети лицето ѝ, тя го погледна със засмени очи и попита:

— Харесвам ли ви ядосана?

Арчър помълча, събра кураж и отговори:

— Това ми помага да разбера казаното за вас от леля ви.

— Така си и знаех, че е говорила за мен. Какво ви каза все пак?

— Каза, че сте свикнала с много такива неща, каквито тук никога не ще можем да ви дадем: разкош, развлечения и удоволствия.

Госпожа Оленска се усмихна леко сред облачето дим, излетяло от устните ѝ.

— Медора е непоправима романтичка. Това ѝ заменя толкова други качества!

Арчър отново се поколеба, но реши пак да рискува:

— Кажете, не влияе ли понякога романтичността на леля ви върху верността на съжденията ѝ?

— Искате да попитате дали говори истината? — замисли се племенничката на маркизата. — Бих ви отговорила така: почти във всичко, което казва, има част истина и част неистина. Но защо питате? Какви ви ги е наприказвала?

Той се извърна към огъня, сетне отново погледна бляскавата ѝ фигура. Сърцето му се сви при мисълта, че днес е последната им вечер пред тази камина и че след няколко минути каретата ще я откара.

— Тя казва... тя твърди, че граф Оленски я помолил да му съдейства, за да се върнете при него.

Госпожа Оленска не отвърна нищо. Остана неподвижна, хванала цигарата във вдигнатата си ръка. Изразът на лицето ѝ не се промени, Арчър си спомни, че отдавна бе забелязал привидната ѝ способност да не се учудва.

— Значи сте знаели? — неволно възкликна той.

Тя мълча толкова дълго, че от цигарата ѝ се отрони пепел. Тръсна я на пода.

— Намекваше ми за някакво писмо. Горката! Намеците на Медора...

— Дали пък не е пристигнала толкова изненадващо по поръчение на съпруга ви?

Госпожа Оленска сякаш се замисли върху тази възможност.

— И това не може да се твърди със сигурност. На мен ми каза, че я „призовал“ доктор Карвър. Току-виж, се кани да се омъжи за него... Клетата Медора, вечно има някой, за когото иска да се омъжи. Но може просто онези хора в Куба да са се уморили от нея. Според мен при тях е нещо като компаньонка. Вярвайте, не зная защо е тук.

— Но все пак допускате, че носи писмо от мъжа ви?

Госпожа Оленска отново потъна в размисъл, сетне рече:

— Е, тъкмо това трябваше да се очаква.

Младият мъж стана и се подпря до камината. Внезапно го обзе тревога и мисълта, че времето им изтича и че всеки миг ще чуе шума от колелата на идващата карета, за миг го лиши от дар слово.

— Знаете ли, вашата леля е сигурна, че ще се върнете.

Госпожа Оленска бързо вдигна глава. Гъстата руменина, избила върху лицето ѝ, се разля по шията и раменете. Тя се изчервяваше рядко

и мъчително, сякаш кръвта обгаряше кожата ѝ.

— И преди са мислили лошо за мен — каза тя.

— О, Елен, извинете ме, просто съм глупак и лош човек!

Тя се усмихна леко.

— Много сте нервен. Имате свои грижи. Зная, не одобрявате лекомисленото отношение на семейство Уелънд към вашата сватба и ви разбирам напълно. Европейците не схващат смисъла на нашите продължителни американски годежи, струва ми се, те не са толкова уравновесени като нас. — Думите „като нас“ тя произнесе малко натъртено и те прозвучаха иронично.

Арчър долови иронията, но не посмя да приеме предизвикателството. Може би нарочно не бе подхванала разговора за своите грижи, а сега, когато с последната си фраза явно ѝ бе причинил болка, оставаше му само да ѝ се подчини. Но усещането за неумолимия ход на времето го тласна към отчаяна стъпка; не можеше да понесе мисълта, че между тях още веднъж ще възникне бариера от думи.

— Да — напрегнато изрече той. — Пътувах до Флорида, за да помоля Мей да се омъжи за мен след Великден. Нищо не ни пречи да се оженим именно тогава.

— Мей ви обожава, нима не сте успели да я убедите? Стори ми се, че е твърде умна, за да споделя подобни предразсъдъци.

— Наистина е твърде умна и не ги споделя.

Графиня Оленска устреми поглед в него.

— В такъв случай не разбирам...

Арчър се притесни и побърза да отговори:

— Разговаряхме откровено, може да се каже, за пръв път. Тя смята, че нетърпението ми е лош признак.

— Боже милостиви! Как така лош признак?

— Според нея не съм бил сигурен, че след време ще я харесвам все така. Направо казано, тя мисли, че искам веднага да се ожения за нея, за да се отдалеча от друга жена, която... която ми харесва повече.

Госпожа Оленска го погледна любопитно.

— Но ако мисли така, защо и тя не побърза?

— Защото не е такава, а е доста по-благородна. Настоява за продължителен годеж, понеже иска да ми даде време...

— Да се откажете от нея заради друга жена?

— Ако пожелая.

Госпожа Оленска се наведе и впери неподвижен поглед във въглените. От тихата улица до Арчър достигна тропотът на конете ѝ.

— Да, това е много благородно — гласът на госпожа Оленска трепна.

— Много. Но е смешно.

— Смешно ли? Понеже не обичате друга жена, нали?

— Понеже нямам намерение да се женя за никоя друга.

— Ааа — отново настъпи продължително мълчание.

Най-сетне тя вдигна очи към него и попита:

— Тази друга жена... обича ли ви?

— А, няма друга жена. Тоест онази личност, за която мислеше Мей... никога...

— Тогава защо бързате толкова?

— Каретата ви се върна — каза Арчър.

Тя стана и се огледа невидждащо. Ветрилото и ръкавиците бяха до нея на дивана, тя машинално ги взе.

— Да, май е време да тръгвам.

— У мисис Стрейзърс ли отивате?

— Да. — И допълни усмихната: — Трябва да ходя там, където ме канят, иначе ще съм напълно самотна. Защо не дойдете с мен?

Арчър почувства, че на всяка цена трябва да я удържи, да я принуди да остане с него до края на вечерта. Без да отговаря на въпроса ѝ, остана прав, подпрян до камината, устремил поглед в ръката ѝ, в която държеше ръкавиците и ветрилото, сякаш искаше да провери дали ще му стигнат силите, за да я накара да ги остави.

— Мей отгатна истината — промълви той. — Има друга жена, но не тази, за която тя мисли.

Елен Оленска остана безмълвна и неподвижна. След известно време той се приближи и седна до нея, взе ръката ѝ, полека разтвори пръстите ѝ, така че ръкавиците и ветрилото паднаха на дивана между тях.

Тя веднага стана, дръпна ръката си и се отдалечи към другия край на камината.

— Моля ви, не се опитвайте да флиртувате с мен! Прекалено много хора вършиха същото — свъсила вежди, възкликна тя.

Арчър се смути и също стана. Не би могла да го упрекне погорчиво.

— Никога не съм се опитвал да флиртувам с вас — каза той — и никога няма да се опитам. Но вие сте жената, за която бих се оженил, стига да бе възможно и за двама ни.

— Възможно и за двама ни ли? — Тя го погледна искрено поразена. — Нима го казвате вие, след като сам направихте това невъзможно?

Той впери очи в нея, сякаш диреше изход от мрака, през който проникваше единствен лъч ослепителна светлина.

— Аз ли съм го направил невъзможно?

— Вие, вие, вие! — извика тя. Устните ѝ трепереха като на дете, което всеки миг ще заплаче. — Нали вие ме накарахте да се откажа от развода, нали вие ми обяснихте колко е лошо и егоистично да настоявам, че трябва да се пожертвам за запазването на свещените брачни връзки... за спасяването на рода от коментари и от скандал! И понеже моето семейство трябва да стане ваше семейство... заради Мей и заради вас постъпих както ми казахте, както според вас трябва да постъпя. — Тя неочаквано се засмя. — Дори не криех, че постъпвам така заради вас!

Тя отново приседна на дивана, клюмнала сред празничните вълни на хубавата си премяна като уморена маска след карнавал, а младият мъж остана до камината, без да сваля очи от нея.

— Боже мой — изпъшка той, — а аз си мислех...

— Какво?

— Не ме питайте!

Все още загледан в нея, видя как предишната изгаряща руменина отново се вдига и залива лицето ѝ. Тя се изправи и погледът ѝ, изпълнен със строго достойнство, отвърна на неговия.

— И все пак ви питам.

— Разбирате ли... в онова писмо, което сте дали, за да го прочета... се казваше...

— В писмото на мъжа ми ли?

— Да.

— Никак не ме е страх от казаното в онова писмо. Страхувах се само от едно: да не навлека срам и укори върху семейството заради вас и Мей.

— Боже мой — отново изпъшка той и закри лицето си с ръце.

Настъпилото мълчание ги притисна с бремето на непоправимата загуба. На Арчър му се стори, че го смазва като надгробен камък и че в цялото безкрайно бъдеще няма да има нищо, което да свали когато и да било това бреме от душата му. Не помръдна, не свали ръце от лицето си, а затворените му очи все така се взираха в непрогледния мрак.

— Поне ви обичах... — изтръгна се от него.

От другата страна на камината, от края на дивана, където според него тя все още седеше, се чу слаб потиснат плач, сякаш бе заплакало дете. Той трепна и се втурна към нея.

— Елен! Каква лудост! Защо плачете? Всичко, което сме сторили досега, може да се поправи. Все още съм свободен, вие също ще се освободите. — Той я прегърна, лицето ѝ като мокро цвете докосна устните му, всичките им напразни страхове се стопиха като призраци по изгрев. Защо им беше цели пет минути да спорят през цялата стая, когато само от един допир всичко стана толкова ясно?

Тя отговори на целувката му, но веднага цялата се сви в прегръдките му, отстрани го и стана.

— Мили Нюлънд, рано или късно това трябваше да се случи, но то не променя нищо.

— Това променя целия ми живот.

— Не, не, така не бива, нищо не бива да променяме. Вие сте сгодени с Мей Уелънд, аз съм омъжена.

Арчър пламна и също стана.

— Вятър! — решително възрази той. — Твърде късно е да мислим за тези неща! Нямаме право да лъжем себе си и другите. Няма да говорим за вашия брак, но как можахте да си представите, че след всичко това ще се ожения за Мей?

Тя премълча, опряна с две ръце в плочата на камината, профилът ѝ се отразяваше в огледалото зад гърба ѝ. Един кичур се бе изплъзнал от прическата и се спускаше по врата ѝ. Тя изглеждаше измъчена, дори остаряла.

— Не мога да си представя как ще кажете това на Мей. А вие можете ли?

Той безразлично вдигна рамене.

— Късно е да се стори нещо друго.

— Говорите така, защото сега е най-лесно да се кажат именно тези думи, а не защото е истина. Всъщност твърде късно е да променяме решението и на двама ни.

— Просто не ви разбирам!

Тя се усмихна измъчено, лицето ѝ не се разведри, а сякаш още повече се сгърчи.

— Не разбирате, защото не знаете как променихте всичко за мен — да, да, още от самото начало, доста преди да узная какво сте сторили за мен.

— Какво съм сторил ли?

— Да. Отначало просто не разбирах, че тук всички странят от мен, смятат ме за паднала жена. Май дори бяха отказали да седнат на една трапеза с мен. Едва по-късно разбрах, че сте убедили майка си да отидете у Ван дер Лайден и сте настояли годежът ви да бъде разгласен на бала у Бъфърт, за да могат да ме подкрепят два рода вместо един...

При тези думи той се засмя.

— Представяте ли си колко съм била глупава и ненаблюдателна! — продължи тя. — Нямах представа за тези неща, преди баба веднъж да ми ги издрънка. Ню Йорк означаваше за мен просто спокойствие и свобода, просто завръщане в къщи. Бях толкова щастлива отново да се озова сред близки и ми се струваше, че всички са толкова добри, мили и се радват да ме видят. Но от самото начало почувствах, че никой не е по-добър от вас; никой не ми обясни защо трябва да сторя това, което отначало ми се стори толкова мъчно и... ненужно. Тези добри хора не можаха да ме убедят, чувствах, че никога не са се изкушавали. Но вие знаехте, вие разбрахте, вие чувствахте как външният свят се вкопчва за хората с всичките си златни ръце, и все пак ви бе омразно това, което той изисква от тях, вие мразехте щастието, купено с цената на вероломството, на жестокостта и безразличието. Преди не знаех това... и то е най-доброто, което узнах.

Тя говореше със задавен, монотонен глас, без сълзи, без видими признаци на вълнение и всяка дума от устата ѝ изгаряше гърдите му като разтопено олово. Оборил глава върху ръцете си, той се загледа в килима пред камината и във върха на атлазената обувка, подаваща се изпод роклята, сетне внезапно коленичи и целуна тази нежна обувка.

Тя се наведе, отпусна ръце върху раменете му и насочи към него толкова дълбок поглед, че той не можа да се помръдне.

— О, не можем да променим това, което вече сме сторили! — извика тя. — Вече не мога да се върна към предишния си начин на мислене. Няма да мога да ви обичам, ако не се откажа от вас.

Отчаян, той протегна ръце към нея, но тя се отдръпна и се загледаха безмълвни през стената, издигната от нейните думи. Внезапно го обзе гняв.

— Ами Бъфърт? Значи той ще ме замени?

Когато тези думи излетяха, той се приготви за насрещен взрив от гняв, дори би се радвал, ако тя подкрепи яростта му. Но госпожа Оленска само леко пребледня, отпуснала ръце и навела леко глава, остана неподвижна, сякаш обмисляше нещо.

— Сега той ви чака у мисис Стрейзърс, нали? Защо не отивате? — усмихна се криво Арчър.

Тя позвъни.

— Тази вечер няма да ходя никъде, заповядай на каретата да се върне за госпожа маркизата — рече тя на влязлата камериерка.

Когато вратата се затвори отново, Арчър все още я гледаше, изпълнен с горчивина.

— Защо правите тази жертва? Нали казахте, че сте самотна, не бих ви пречил да се срещате с приятели.

Тя му се усмихна изпод мокрите ресници.

— Сега вече няма да съм самотна. Бях самотна, страхувах се. Но вече ги няма пустотата и мракът, сега, когато поглеждам в сърцето си, се чувствам като дете, което посред нощ влиза в стая, в която винаги е светло.

С целия си вид и с тона си тя сякаш довършваше между тях невидима, ала непреодолима стена, затова Арчър отново изстена:

— Не ви разбирам!

— Ала разбирате Мей!

Той пламна от яд, но не свали очи от нея.

— Мей е готова да се откаже от мен.

— Какво? Само три дни след като на колене сте я молили да ускори сватбата?

— Тя се отказа и това ми дава право...

— Ах, нали ми обяснихте колко отвратителна е тази дума — рече тя.

Той се извърна, смазан от смъртна умора. Сякаш много часове се бе катерил по отвесна скала, а сега, когато най-сетне бе успял да стигне до върха, ръцете му бяха отмалели и се бе стоварил в пропастта надолу с главата.

Ако можеше да я затвори в прегръдките си, щеше да опровергае всички нейни аргументи, но тя все още го държеше на разстояние — в облика и в погледа ѝ имаше нещо непостижимо далечно, пък и той бе изпълнен с преклонение пред нейната искреност.

— Трябва да направим това още сега, сетне ще стане по-лошо, по-лошо за всички... — примоли ѝ се той.

— Не, не, не! — извика тя, сякаш я бе уплашил с нещо.

В тази минута екна дълъг, пронизващ звън. Не бяха чули пред къщата да спира карета и застинаха неподвижни, като се загледаха тревожно.

В преддверието се чуха стъпките на Настася, тя отвори входната врата и след миг връчи телеграма на госпожа Оленска.

— Дамата много се зарадва на розите — каза Настася, като си поглаждаше престилката. — Помисли си, че ѝ ги праща *signor marito*^[1], та дори си поплака малко и каза, че било безумие.

Графинята се усмихна, като вземаше жълтия плик, разкъса го и вдигна листа до лампата, а когато вратата се затвори зад Настася, подаде телеграмата на Арчър.

Депешата беше изпратена от Сейнт Огъстин и бе до графиня Оленска. Той прочете:

„Телеграмата на баба помогна. Татко и мама са съгласни да се оженим след Великден. Телеграфирам и на Нюлънд. Не намирам думи от щастие и ви обичам нежно. Благодаря.

Мей.“

След половин час, щом отключи главния вход на дома си, Арчър върху купчинката очакващи го бележки и писма видя на масата в преддверието същия жълт плик. Телеграмата, също от Мей Уелънд, гласеше:

„Родителите са съгласни сватбата да бъде вторник след Великден в дванайсет, църквата «Милост Господня» с осем шаферки. Моля говорете с пастора. Щастлива съм, обичам ви.

Мей.“

Той смачка жълтото листче, сякаш с този жест можеше да премахне новината, съдържаща се в него. Сетне извади малко джобно календарче и с треперещи пръсти се захвана да го прелиства, но понеже не намери това, което търсеше, мушна телеграмата в джоба си и се качи по стълбището.

Изпод вратата на малката стая, която служеше за дневна и приемна на Джейни, проникваше светлина и той нетърпеливо почука. След миг пред него застана сестра му с допотопен лилав халат от каша и с навита на книжки коса. Изглеждаше бледа и разтревожена.

— Нюлънд! Нали в телеграмата няма нищо лошо? Нарочно те чаках, та ако... — Нищо от кореспонденцията му не можеше да убегне на Джейни.

Той не обърна внимание на въпроса ѝ.

— Слушай, кога е Великден тази година?

Безбожието на брат ѝ сякаш поразил Джейни.

— Великден ли? Нюлънд! Разбира се, първата неделя на април! Как може да не знаеш?

— Първата неделя ли? — Той отново запрелиства календарчето, с нетърпелив шепот почна да пресмята нещо. — Значи казваш, първата неделя?

— Господи, какво се е случило?

— Нищо не се е случило, ако не се смята, че след месец се женя.

Джейни се хвърли на врата му и се притисна към него.

— О, Нюлънд! Прекрасно! Толкова се радвам! Но, мили, защо се смееш? Тихо, ще събудиш мама!

[1] Съпруг (ит.) — Б.пр. ↑

ВТОРА КНИГА

19.

Денят бе свеж, пролетният ветрец вдигаше уличен прах. Старите дами от двата рода наизвадиха поизбелелите си самури и пожълтелите хермелини, та миризмата на камфор от предните редове почти напълно потисна пролетния аромат на белите кремове от олтара.

По знак на пастора Нюлънд Арчър излезе от ризницата и заедно с шафера застана на стъпалата пред олтара в църквата „Милост Господня“.

Това означаваше, че каретата с младоженката и баща ѝ вече приближава църквата, но предстои още дълга суетня и шетня в притвора, където като китка цветя се трупаха шаферките. Цялата тази неизбежна пауза младоженецът, като доказателство за нетърпението му, трябваше самотно да изчака пред погледите на публиката; Арчър се покори на това правило толкова безропотно, колкото и на всички досега, благодарение на които нюйоркската сватба от XIX век приличаше на някакъв ритуал, извършван сякаш в зората на историята. Всичко бе еднакво лесно или еднакво мъчително, зависи от гледната точка, по пътя, който бе обречен да следва, затова следваше указанията на свидетеля също толкова благоговейно, колкото и другите младоженци му се бяха подчинявали през дните, когато ги бе превеждал през същия лабиринт.

Беше сигурен, че досега е изпълнил всичките си задължения. Осемте букета бял люляк и момини сълзи за шаферките бяха разпратени навреме, както и златните копчета със сапфири на осмината шафери, а също и халцедоновата щипка за вратовръзка на свидетеля. Багажът му бе вече в къщата на мисис Менсън Мингът, където щеше да се състои сватбената закуска, пак там бе и костюмът за път, в който щеше да се преоблече, беше запазено отделно купе във влака, който щеше да откара младоженците в неизвестна посока — тайната, обгърнала мястото, където щяха да прекарат първата брачна нощ, бе сред най-категоричните табути в цялата тази допотопна церемония.

— Пръстенът у вас ли е? — шепнешком попита младият Ван дер Лайден. Още съвсем неопитен свидетел, той преливаше от съзнание за отговорността си.

Арчър повтори жеста на видените преди многобройни младоженци — с дясната ръка без ръкавица опипа джобчето на тъмносивата си жилетка, убеди се, че тънката златна халка (на чиято вътрешна страна бе изгравирано: „На Мей от Нюлънд, април 187... година“) е на място, след което зае предишната поза и хванал в лявата ръка цилиндъра и бисерносивите ръкавици с черен кант, продължи да стои, загледан във вратата на църквата.

Под каменните сводове тържествено ехтеше маршът на Хендел; вълните от звуци носеха неясни спомени за многобройни сватби, по време на които бе стоял весело безразличен на същото олтарно стъпало, наблюдавайки как други младоженки плуват към други младоженци.

„Колко прилича на премиера в операта!“ — помисли си той, разпознавайки същите физиономии в същите ложи (не, на същите пейки). Интересно, когато прозвучи последният звук на архангелската тръба, дали ще присъства мисис Сейлфридж Мери с неизменния си висок като кула плюмаж от щраусови пера върху шапката и мисис Бъфърт с неизменните диамантени обици и с неизменната си усмивка, подготвени ли са вече съответните им места на авансцената на онзи свят?

След това му остана още време да огледа едно след друго познатите лица от първите редове: женските, изпълнени с любопитство и вълнение, мъжките — начумерени при мисълта, че им предстои още веднъж да се преоблекат, този път във фрак, а сетне да се блъскат за почерпката на сватбената закуска.

На младоженеца му се стори дори, че чува думите на Реджи Чийвърс: „Жалко, че закуската е предвидена у старата Кетрин. Наистина Лауъл Мингът настоя всичките ястия да бъдат приготвени от неговия готвач, значи ще бъдат свестни — стига да се доберем до тях.“ А Сайлъртън Джексън авторитетно заявява: „Мили приятелю, нима не знаете? Закуската ще бъде сервирана на малки масички по най-новата английска мода.“

Погледът на Арчър за миг се спря върху лявата редица пейки, където майка му, влязла под ръка с мистър Ван дер Лайден, тихичко

плачеше под дантеления си воал, скрила ръце в маншона на баба си, украсен с хермелин.

„Горкичката Джейни — помисли си той, загледан в сестра си, — дори да си изкълчи врата, ще види само първите редове, където са наседали най-вече грозно облечените родове Нюлънд и Дегонет.“

От другата страна на бялата лента, очертаваща местата за двете семейства, видя червената физиономия на Бъфърт, който от височината на ръста си дръзко оглеждаше жените. До него величествено стърчеше съпругата му, цялата в сребристи хермелини и теменужки, а в далечния край на лентата се забелязваше зализаният Лоурънс Лефъртс, който сякаш бдеше на стража на „добрия тон“, това невидимо божество, управляващо всички церемонии.

„Интересно, колко ли грешки ще забележи острото око на Лефъртс в ритуала на своя кумир?“ — помисли си Арчър. Сетне внезапно си спомни, че някога и той бе смятал всичко това за твърде важно. Всичко, което някога бе изпълвало дните му, сега му се струваше детинска имитация на живот, а може би нещо като споровете на средновековните схоластици за метафизичните термини, чийто смисъл никой никога не е разбирал. Бурната дискусия, дали трябва да направят „изложба“ на сватбените подаръци, помрачи последните часове преди сватбата; Нюлънд просто не можеше да разбере как е възможно големи хора да изпаднат в бяс от подобни дреболии. В края на краищата решиха въпроса (отрицателно): мисис Уелънд възмутена, през сълзи заяви, че по-скоро ще пусне репортери у дома си. А нали бе време, когато Арчър имаше съвсем твърдо и доста непримиримо мнение за всичко това и когато се отнасяше до обичаите и нравите на малкия му клан, бе непримирим, сякаш се отнасяше до нещо със световно значение.

„А през цялото това време — рече си той — някъде сигурно са живели истински хора и с тях са се случвали истински събития...“

— Идват! — развълнувано прошепна свидетелят, младоженецът обаче знаеше, че все още не са те.

Предпазливо открянатата врата на църквата само означаваше, че собственикът на транспортната фирма мистър Браун (целият в черно, както прилича на епитроп, какъвто се явяваше той сега) правеше предварителен преглед на войските си, преди да ги строи в боен ред. Вратата безшумно се затвори, сетне след още малко

тържествено я разтвориха и през църквата премина шепот: „Роднините!“

Начело, под ръка с големия си син, се движеше мисис Уелънд. Едрото ѝ румено лице изразяваше подобаваща тържественост. Тъмно лилавата ѝ атлазена рокля с бледосини гарнитури отстрани и сини щраусови пера върху малката атлазена шапчица предизвикаха всеобщо одобрение, но още преди да си заеме мястото в реда срещу мисис Арчър, след като величествено бе прошумоляла с копринени фусти, зрителите проточиха вратове да видят кой иде след нея. Предишния ден се бе пръснал фантастичният слух, че уж мисис Менсън Мингът, презряла телесната си немощ, е решила да присъства на церемонията, и това намерение бе толкова в стила на храбростта ѝ, че в клубовете се обзалагаха на големи суми дали ще може да мине през вратата и да се нацеди на пейката. Чу се, че пратила дърводелеца си да огледа дали ще може да се свали облегалката на пейката ѝ и да измери разстоянието между облегалката на предната пейка и нейната седалка, но резултатът се оказал неблагоприятен и цялото семейство изживяло трескав ден, през който старицата настоявала на идеята да мине по пътеката между пейките с огромното си кресло на колелца и като на трон да се извиси в подножието на олтара.

Чудовищното хрумване на мисис Мингът да се изложи на всеобщ оглед по толкова неприличен начин причини такива страдания на близките ѝ, че бяха готови да позлатят умника, който внезапно откри: креслото е прекалено широко и не може да мине между железните стойки на затворения платнен навес, разпънат пред входа на църквата.

Мисълта да махнат този закрит навес и да предоставят младоженката пред погледите на навалищата от шивачки и репортери, които се блъскаха пред входа на навеса, бе непреодолима дори за старата Кетрин, макар че тя известно време обсъжда и този план.

— Но нали тогава ще направят снимка на моето момиче и ще я пуснат във вестниците! — изплака мисис Уелънд, когато ѝ намекнаха за най-новата щуротия на леля ѝ, при което целият клан единодушно потрепери при толкова небивалото неприличие. Прародителката се предаде от немай-къде, ала отстъпката ѝ бе купена единствено чрез обещанието сватбената закуска да се състои при нея, макар че, както отбеляза един роднина от Вашингтон скуеър, защо трябва да плащат на

Браун грешни пари да откара сватбарите накрай света, като къщата на Уелънд е просто отсреща.

Благодарение на двамата Джексън цялата тази паника бе широко разгласена, но неколцина любители на силни усещания все още се надяваха, че старата Кетрин ще пристигне в църквата, затова, когато вместо нея се появи снаха ѝ, нажежените надежди угаснаха. Мисис Лауъл Мингът бе ярко румена и с угаснал поглед след непосилните мъки, с които дамите на нейна възраст и телеса се натикват в нова рокля, но когато разочарованието от липсата на свекърва ѝ се уталожи, всички бяха единомдушни, че черните копринени дантели, бледо лилавия атлаз и шапката от пармски теменужки чудесно се съчетават със сините и тъмно виолетови тонове на мисис Уелънд. Съвсем различно впечатление направи кокалестата дама, която вървеше под ръка с мистър Мингът и когато това раздърпано видение в невероятна премяна от щръкнали на вси страни панделки, ресни и развети шалове се озова в полезрението на Арчър, сърцето му се сви и за миг престана да бие.

Беше сигурен, че маркиза Менсън е във Вашингтон, закъдето бе заминала преди около месец с племенничката си Елен Оленска. Смяташе се, че внезапното ѝ заминаване е предизвикано от стремежа на госпожа Оленска да предпази леля си от пагубното влияние на доктор Карвър, който за малко да я завербува като привърженичка на „Долината на любовта“, затова не бяха очаквали, че някоя от двете дами ще се яви на сватбата. Арчър се вцепени за около минута, вперил поглед във фантастичната фигура на Медора и силейки се да разпознае кой идва след нея, но се оказа, че тя затваря шествието. По-незначителните членове на рода незабелязано бяха заели местата си, а осмината снажни шафери като готвещи се за прелет птици се измъкнаха през страничните врати и се събраха в притвора.

— Нюлънд! Не чувате ли? Тя е тук! — прошепна свидетелят.

Арчър трепна.

Откак сърцето му бе престанало да бие, явно бе изминало доста време, защото бяло-розовата процесия вече бе стигнала до средата на пътеката, епископът, двамата му белокрили помощници и пасторът бяха застанали пред обрамчения с бели кремове олтар, а първите акорди от симфонията на Шпор се ронеха като цветя в нозете на младоженката.

Арчър отвори очи (нима наистина са били затворени, или така му се е сторило?), почувства, че сърцето му отново се залови за обичайната си работа. Музиката, ароматът на белите кремове откъм олтара, надвисващият все по-близо облак от тюл и флърдоранж, лицето на мисис Арчър, сгърчило се внезапно от щастлив плач, гласът на пастора, неразбираемо мърмореще благословии, заучените маневри на осемте розови шаферки и на осмината черни шафери — всички тези образи, звуци и усещания, толкова познати по начало, но толкова необяснимо странни и безсмислени сега, когато имаха пряко отношение към него, напълно се объркаха в главата му.

„О, боже, къде е пръстенът?“ — помисли си и още веднъж повтори конвулсивния жест на всички младоженци.

След секунда Мей се озова до него и пръскайте такъв блясък, че стопли застиналото сърце на Нюлънд, той се изправи и я погледна усмихнат.

— Щом така е отсъдил Спасителят... — подхвана пасторът.

Пръстенът е вече на пръста ѝ, епископът е произнесъл благословията, шаферките са готови отново да заемат местата си в процесията, органът всеки миг ще гръмне марша на Менделсон, без който досега не бе влязла в живота нито една млада нюйоркска девойка. „Ръката! Подайте ѝ ръка!“ — нервно изсъска младият свидетел и Арчър отново бе обзет от чувството, че се лута из незнайна далнина. Какво го бе накарало да се зарее из нея? Може би внезапно мярналият се в тълпата тъмен кичур под широкопола шапка, която след миг се оказа дългоноса дама, до такава степен неприличаща на онази, за чийто образ му бе напомнила, че Арчър през смях се запита дали няма халюцинации.

И ето ги с жена си плават по пътеката върху гребена на леката менделсонова вълна, пролетният ден ги примамва от широко разтворената врата, а дорестите коне на мисис Уелънд с големи бели розетки на челата наперено пристъпват от крак на крак в далечния край на платнения тунел.

Лакеят с още по-едра бяла розетка в петлицата загърна Мей с бяла пелерина, Арчър седна до нея в каретата. Тя се обърна към него с ликуваща усмивка, ръцете им се срещнаха под воала ѝ.

— Мила! — каза Арчър и пред него отново зейна същата черна пропаст, почувства, че пропада все по-дълбоко и по-дълбоко в нея,

докато гласът му весело и без запъване произнася: — Да, разбира се, стори ми се, че съм изгубил пръстена, има ли сватба без притеснения! Доста ме накара да почакам! Какво ли не си помислих!

Мей го изненада с това, че пред очите на цялото Пето авеню се обърна и му се хвърли на врата.

— Но нали вече не може да се случи нищо ужасно, щом сме заедно, нали, Нюлънд?

Денят бе пресметнат до минутата, след сватбената закуска младоженците успяха да се преоблекат в пътни костюми, да се спуснат по широкото мингътовско стълбище сред засмените шаферки и плачещите родители, да се качат в каретата под традиционния град от ориз и атлазени домашни пантофки, след което им бе останал още половин час да стигнат до гарата, с вид на опитни пътници да си купят новите седмични издания в павилиона за вестници и да заемат купето си, където камериерката на Мей вече бе закачила сиво-синкавата ѝ пътна наметка и изписания от Лондон чисто нов несесер.

Старите лели от Райнбък, примамени от перспективата да прекарат седмица в Ню Йорк у мисис Арчър, на драго сърце предоставиха дома си на младата двойка, а Нюлънд, зарадван от възможността да избегне обикновената „сватбена стая“ във филаделфийски или балтимърски хотел, също на драго сърце прие предложението.

Мей, във възторг от предстоящото пътуване извън града, като дете се забавляваше с напразните усилия на осемте шаферки да узнаят тайната на убежището им. Да се сдобият за временно ползване с извънградска вила се смяташе за нещо „твърде английско“ и придаваше още по-голяма изисканост на тази според всеобщото мнение най-великолепна сватба на годината, но къде се намира тази вила не знаеше никой, освен родителите на младоженеца и младоженката, а те в отговор на всички въпроси само вдигаха рамене и тайнствено отговаряха: „Ах, те нищо не ни казват...“, което впрочем си беше самата истина, понеже не бе нужно.

Когато младоженците се наместиха в купето и влакът, прекосил безкрайните дървени предградия, се озова сред бледия пролетен пейзаж, разговорът дори стана по-непринуден, отколкото Арчър бе очаквал. Мей — по външност и държание все още довчерашното наивно момиченце — нетърпеливо бе очаквала минутата, когато ще

може да размени с него впечатления от сватбата, затова се зае да обсъжда всички подробности тъй непринудено, сякаш бе свидетелката на младоженката, бърбеща със свидетеля. Нюлънд отначало реши, че тази отчужденост е маска, зад която се крие душевен трепет, но ясните очи на Мей не отразяваха нищо, освен блажено незнание. За пръв път бе останала насаме с мъжа си, но мъжът ѝ, както и досега, си бе останал само добър и мил приятел. Харесваше ѝ повече от всички, имаше му пълно доверие, но „солта“ на цялото чудесно представление на годеща и сватбата бе именно в това двамата заедно да поемат на пътешествие, все едно че е голяма, а най-важното — „омъжена дама“.

Смайващо бе — нещо, което бе забелязал още в градината на испанската мисия в Сейнт Огъстин — как подобни чувства могат да се съчетават с пълна липса на въображение. Но като си спомни, че и тогава Мей го бе изненадала, като веднага щом бе облекчила съвестта си, отново се бе потопила в състояние на аморфно моминство, Арчър разбра, че най-вероятно така и ще преживее живота си, като се старее колкото може по-добре да се справя с всички перипетии, които ѝ се изпречат, но никога не ще предвиди никоя от тях, като поне за малко надникне в бъдещето.

Може би тъкмо това незнание придаваше такава прозрачност на очите ѝ, а на целия ѝ облик такъв вид, сякаш не е човек, а някаква абстракция, нещо като изображение на някоя от човешките добродетели или на гръцките богини. Но вените, които прозираха през бялата ѝ кожа, може би течеше не гореща жива кръв, а някаква консервирана течност, но благодарение на младостта си не изглеждаше строга и отпусната, а само примитивна и чиста. Потънал в тези размишления, Арчър се улови, че я наблюдава с уплашения поглед на външен наблюдател, затова се върна към сватбената закуска, на която непоколебимо царуваше баба Мингът.

Мей с искрено удоволствие се залови да обсъжда тази тема.

— Впрочем много се изненадах, а сигурно и вие, че леля Медора все пак е решила да дойде. Елен ми писа, че и двете са настинали и не могат да пътуват. Колко жалко, че тъкмо леля е оздравяла! Успяхте ли да видите какви дивни старинни дантели ми подари?

Ясно му бе, че рано или късно тази минута ще настъпи, но кой знае защо, си въобразяваше, че с усилие на волята ще успее да я предотврати.

— Не съм... аз... Да, прекрасни са — рече той, вперил празен поглед в нея и уплашен, че целият този тъй грижливо граден свят ще рухне като къщичка от карти при звука на нейното име.

— Не се ли чувстваш изморена? Добре ще е веднага след пристигането да прием чай. Вярвам, лелите са се погрижили за всичко — неуморно бърбеше той, взел ръката ѝ в своята, а мислите на Мей веднага се прехвърлиха върху великолепните сервизи за чай и кафе от балтимърско сребро, изпратени от семейство Бъфърт, и които толкова „идеално се връзват“ с подносите и съдините, подарени от чичо ѝ Лауъл Мингът.

По здрач влакът спря на гара Райнбък и двамата тръгнаха по перона към каретата, която ги очакваше.

— Ах, колко любезно от страна на семейство Ван дер Лайден, че са изпратили слугата си от Скайтърклиф! — възкликна Арчър, когато една важна личност с униформа се приближи до тях и взе пътните чанти от ръцете на камериерката.

— Много съжалявам, сър — промълви пратеникът, — но в къщата на госпожици Дю Лак се е случила малка авария, пробила се цистерната за вода. Тази неприятност е станала вчера и щом узна, мистър Ван дер Лайден прати с ранния влак слугинята да приготви къщата на губернатора. Надявам се, че ще ви бъде удобно в нея, сър. Госпожици Дю Лак пратиха там готвачката си, така че ще се чувствате също като в Райнбък.

Арчър толкова слисано загледа лакея, че той с още по-извиняващ се тон повтори:

— Съвсем същото ще бъде, уверявам ви, сър...

Радостният възглас на Мей прекъсна потискащото мълчание:

— Също като в Райнбък ли? В къщата на губернатора? Напротив, там ще бъде сто хиляди пъти по-добре, нали, Нюлънд? Колко мило и любезно от страна на мистър Ван дер Лайден!

Камериерката седна до кочияша, новите сватбени пътни чанти бяха оставени на седалката срещу младоженците, каретата потегли, а Мей унесено продължи:

— Каква възможност! Досега никога не съм била в къщата на губернатора. А вие? Ван дер Лайден не допуска почти никого в нея. Обаче я отворили заради Елен, а тя ми е разправяла колко е хубаво там.

Казва, че била единствената къща в цяла Америка, където би се чувствала напълно щастлива.

— Надявам се, че и ние също! — весело възкликна Арчър, а Мей с хлапашка усмивка откликна:

— Да! Нали щастието ни едва сега започва, а ние винаги ще бъдем щастливи заедно!

20.

— Разбира се, трябва да вечеряме у мисис Картрай, скъпа — каза Арчър, а Мей, угрижено начумерена, го погледна над масивните прибори от британски метал, украсяващи сервираната за закуска трапеза в техния пансион.

Из цялата дъждовна пустиня на Лондон имаше само двама души, които младите Арчър познаваха, но тъкмо тях се мъчеха да избягват по стара нюйоркска традиция, според която е „неделикатно“ да натрапват компанията си на познати в чужбина.

Мисис Арчър и Джейни, когато посещаваха Европа, толкова твърдо се придържаха към това правило и толкова непоколебимо стоически отхвърляха всеки опит за дружеско общуване от страна на спътниците си, че буквално не разменяха дори дума с „чужденците“ освен със служителите в хотелите и по железниците. Към съотечествениците си, без да се броят личните познати или тези, за които бяха чували, се отнасяха още по-пренебрежително, така че, ако не се случеше да налетят на някого от рода Чийвърс, Мингът или Дегонет, прекарваха дълги месеци из Европа изключително тет-а-тет. Но дори най-крайните предпазни мерки понякога се оказваха напразни и вечерта в Боцен едната от настанените в другия край на коридора англичанки (чиито имена, тоалети и обществено положение Джейни вече бе успяла да проучи най-подробно) почука на вратата и попита дали у мисис Арчър няма да се намери камфоров спирт. Бронхитът на втората дама — сестрата на неканената гостенка, мисис Картрай — внезапно се изострил, затова мисис Арчър, която никога не тръгваше от къщи без малка пътна аптечка, за щастие успя да я снабди с търсеното лекарство.

Мисис Картрай сериозно се разболя, а тъй като тя и сестра ѝ мис Харл пътуваха сами, бяха много благодарни на госпожите Арчър, които се мъчеха по всякакъв начин да облекчат участието им и чиято чевръста слугиня им помогна да вдигнат болната на крака.

Когато напуснаха Боцен, мисис и мис Арчър не разчитаха да видят когато и да било мисис Картрай и мис Харл. Според мисис

Арчър нямало нищо „по-неделикатно“ от това, да се натрапваш на „чужденците“, на които си оказал случайна услуга. Обаче мисис Картрай и сестра ѝ не само не подозираха за тяхната гледна точка, но просто през ум не можеше да им мине, че тя може да съществува, затова се чувстваха дълбоко задължени на „очарователните американки“, които се бяха отнесли толкова любезно към тях в Боцен. С трогателно постоянство използваша всяка възможност да се срещнат с мисис Арчър и Джейни по време на пътуването им из континента и с истинска свръхестествена находчивост разузнаваха кога американките ще се появят в Лондон на път за Щатите или от Щатите. Приятелството им стана непреодолимо и всеки път, когато мисис Арчър и Джейни се озоваваха в хотела на Браун, вече ги очакваха две мили приятелки, които също като тях отглеждаха папрати в сандъчета на Уърд, плетяха макраме, четяха спомените на баронеса Бунзен и имаха свое мнение за най-известните лондонски проповедници. Според мисис Арчър познанството с мисис Картрай и мис Харл „напълно преобрази Лондон“, затова по време на годежа на Арчър между двете семейства се установи толкова близка връзка, че бе преценено като „напълно уместно“ да пратят покана на англичанките за сватбата, в отговор на което те ги дариха с очарователен букет от хербарийни алпийски цветя под стъкло. А на пристанището, когато Нюлънд и жена му отплаваха за Европа, мисис Арчър го напътства с думите: „Непременно да запознаеш Мей с мисис Картрай.“

Нюлънд и жена му ни най-малко нямаха намерение да изпълнят това указание, но мисис Картрай с обичайната си находчивост се изхитри да ги открие и да им прати покана за вечеря и именно тази покана накара Мей Арчър да въси вежди по време на чая с кифли.

— На теб ти е добре, Нюлънд, защото ги познаваш. А аз ще се чувствам неудобно сред толкова много непознати хора. Освен това какво да облека?

Нюлънд се облегна на стола и погледна усмихнат жена си. Тя никога не бе изглеждала толкова хубава и никога не бе приличала толкова много на Диана. Сякаш английската киша бе направила руменината върху бузите ѝ още по-ярка, момински резките ѝ черти се бяха смекчили, може би ги стопляше лъчът на щастието, избликващ отвътре като светлина изпод лед.

— Какво да облечеш ли, скъпа? Нима миналата седмица от Париж не пристигна цял сандък с рокли?

— Да, разбира се. Просто не зная какво е редно да облека. — Тя леко изду устни. — Нито веднъж не съм била канена тук на вечеря и не искам да изглеждам смешна.

Той се опита да я извади от затруднението.

— Нима англичанките вечер не се обличат като навсякъде?

— Нюлънд! Как можеш да задаваш такива глупави въпроси, щом ходят на театър със стари бални рокли и без шапки!

— Ами ако и в къщи носят бални рокли? Впрочем това не се отнася до мисис Картрай и мис Харл. Те ще са с бонета като мама и с шалове, с много меки пухкави шалове.

— Да допуснем. Но как ще бъдат облечени останалите дами?

— Не толкова изискано като теб, мъничката ми — отвърна той, чудејки се откъде внезапно у нея се бе появил присъщият на Джейни болезнен интерес към премени.

Тя с въздишка отмести стола си назад.

— Много мило от твоя страна, Нюлънд, но не ми стана по-леко.

Внезапно му хрумна идея.

— Защо не облечеш сватбената си рокля? Според мен ще е съвсем уместно.

— Ах, скъпи! Де да беше тук! Изпратиха я в Париж да я преправят за идната зима, затова Уърт още не я е върнал.

— Няма как тогава — рече Арчър, като ставаше. — Виж, мъглата се вдига. Ако побързаме, ще успеем да видим картините в Националната галерия.

Младите Арчър се стягаха за къщи след тримесечно сватбено пътешествие, впечатленията от което Мей в писмата си до приятелките определи с думата „блаженство“.

Така и не стигнаха до италианските езера — след трезв размисъл Нюлънд реши, че не си представя жена си на фона на този пейзаж. Пак тя (като прекара месец в компанията на парижките модни шивачки) предпочете през юли да се катери из планините, а през август да плува. Желанията ѝ бяха грижливо изпълнени, прекараха юли в Интерлакен и Гринделвалд, а август — на Нормандското крайбрежие, в малкото

градче Егрета, препоръчано им като екзотично и тихо. В планините Арчър понякога посочваше на юг и казваше: „Там е Италия“, а Мей, весело усмихната, отвърщаше: „Добре ще е да идем там през зимата, но нали ще се наложи да останеш в Ню Йорк.“

Всъщност пътешествията се нравеха на Мей дори по-малко, отколкото бе очаквал. След като всички тоалети бяха поръчани, тя започна да разглежда пътуването из Европа като възможност да се разхожда, да язди, да плува и да изпитва силите си в новата увлекателна игра тенис, а когато се завърнаха в Лондон (където щяха да прекарат две седмици, докато той си поръча костюми), Мей вече не криеше нетърпението, с което чакаше деня на отплаването.

В Лондон Мей се интересуваеше само от театрите и от магазините. Впрочем театрите ѝ се сториха не толкова увлекателни, колкото парижките кафе-шантани под куполите на цъфтящите кестени на Шан'з Елизе, където бе изпитала непознати дотогава усещания, докато бе оглеждала от терасата на ресторанта седящите долу „кокотки“ и бе слушала в превод на мъжа си текстовете на песничките, които той бе сметнал за не особено волни и подходящи за ушите на новобрачна.

Арчър се върна към всичките наследени от него старинни представи за брака. Доста по-лесно е да следваш обичаите и да се държиш с Мей така, както всичките им приятели се държат с жените си, отколкото да се мъчиш на практика да осъществяваш теориите, които си лелеял по време на волния си ергенски живот. Няма смисъл да се силиш да еманципираш жена си, която изобщо не подозира, че не е свободна. При това отдавна бе разбрал, че Мей се интересува от мнимата свобода само за да я положи върху олтара на съпружеската любов. Не унижено, подобно нещо не би ѝ позволило чувството за собствено достойнство, нещо повече, може би дори ще настъпи ден (което дори веднъж се бе случило), когато ще намери сили в себе си да вземе обратно този дар, ако сметне, че постъпва така за негово добро. Ала представите ѝ за съпружески живот бяха толкова опростени, че подобна критична ситуация би била предизвикана само от открити негови оскърбления, но дълбокото ѝ чувство към него напълно изключваше подобно нещо. Арчър знаеше, че каквото и да се случи, Мей винаги ще си остане вярна, мъжествена и незлопаметна, а това изискваше същите качества и от него.

Цялата ситуация спомагаше за завръщането му към предишния начин на мислене. Ако елементарността на Мей бе породена от ограниченост, той би се възмутил и би въстанал, но тъй като чертите на характера ѝ, макар и не всичките, притежаваха явно благородство, присъщо на чертите на лицето ѝ, тя се превърна в ангел пазител на всичките му стари светини и традиции.

Тези качества, въпреки че я правеха приятна и сговорлива спътничка, едва ли можеха да разнообразят пътуването им из чужбина, но веднага бе забелязал, че печелят много в естествената за тях обстановка. Арчър не се опасяваше от игото им; неговият артистичен и интелектуален живот и преди бе протичал извън семейния кръг, а в границите му не очакваше нищо дребнаво и потискащо — когато се връща при жена си, никога няма да прилича на човек, влизащ в задушна стая след разходка. А когато дойдат и децата, празнотите в живота им естествено ще се запълнят.

Такива мисли му минаваха през ума, докато пътуваха дълго и бавно към Сауткенсингтън, където живееше мисис Картрай и нейната сестра. Арчър също би предпочел да избегне гостоприемството на майчините си приятелки — по семеен обичай винаги бе пътувал като любител на забележителности и външен наблюдател, преструвайки се, че не забелязва присъствието на себеподобните си. Само веднъж, когато завърши Харвард, бе прекарал няколко седмици във Флоренция в компанията на ексцентрични европеизирани американци, танцувайки по цели нощи с титулувани дами в дворците и прекарвайки дните в игра на карти с модни лондончани и дамски ухажори в прочути великосветски клубове, но всичкото това веселие му се стори нереално като карнавал. Ексцентричните космополитни жени, потънали в сложни любовни интриги, за които непременно държаха да разправят под път и над път, бляскавите млади офицери и възрастните шегобийци с боядисани коси, обекти на любовта им или довереници, поразително се различаваха от хората, сред които Арчър бе пораснал, и толкова му напомняха за скъпите и тежко миришещи оранжерийни цветя, че не можаха дълго да ангажират въображението му. А да въведе жена си в подобна среда и дума не можеше да става, при това през цялото им пътуване никой друг не претендираше особено за компанията му.

Наскоро след пристигането в Лондон бе срещнал херцог Сейнт Острий, който веднага го позна и радушно го покани на гости, но естествено нито един добре възпитан американец не би сметнал за необходимо да приеме подобна покана, затова повече не се видяха. Дори се изхитриха да избегнат срещата с лелята на Мей — съпругата на английския банкиер. Тя наистина още не беше се завърнала от йоркшърското си имение, по-точно те нарочно бяха отложили идването си в Лондон за есента, та когато се явят в разгара на сезона, да не дават повод на непознатите си роднини да ги обвиняват в натрапчивост и липса на деликатност.

— Предполагам, че у мисис Картрай няма да видим никого, през този годишен сезон Лондон е истинска пустиня, а ти май прекалено се нагизди — рече Арчър на жена си, седнала до него във фойтона и толкова безупречно прекрасна с небесносинята си наметка, подплатена с лебедов пух, че бе просто безчовечно да я излага на лондонските сажди.

— Да не си мислят, че се обличаме като диваци — отвърна тя с презрение, на което би завидяла дори самата Покахонтас, и Арчър още веднъж се учуди на религиозния плам, с който дори далечните от всякаква суетност американки се прекланят пред своето божество — дрехите.

„Това е тяхната ризница, по този начин се отбраняват от неизвестното и му хвърлят предизвикателство“ — помисли си той. И за пръв път разбра защо Мей, на която никога не би хрумвало да украси прическата си с някоя панделка в повече, за да се хареса на мъжа си, толкова грижливо и в самозабрава избира и поръчва обширния си гардероб.

Не се бе излъгал, когато предположи, че у мисис Картрай няма да има много гости. Освен домакинята и сестра ѝ в дългата студена гостна видяха още една увита в шал дама, нейния мъж, добродушен енорийски свещеник, мълчалив младеж, племенник на мисис Картрай, и нисичък мургав господин с живи очи, когото тя представи като гувернант на младежа като при това назова някакво френско презиме.

В тази мъждиво осветена мъждива компания Мей Арчър доплава като лебед сред лъчите на залеза — толкова стройна, прекрасна, толкова пременена в разкошните си шумолящи коприни мъжът ѝ не я

бе виждал досега, но чувстваше, че руменината и този шумол е само признак на крайна, почти детинска плахост.

„О, боже, за какво да говоря с тях?“ — умолително го питаше безпомощният поглед на жена му в минутата, когато бляскавият ѝ образ предизвика същата плахост в сърцата на присъстващите. Но красотата, дори и изпълнена със съмнение в силите си, пробужда чувство на увереност в мъжките сърца, затова свещеникът и французинът гувернант бързо проявиха готовност да ѝ се притекат на помощ.

Обаче въпреки всичките им старания вечерята се проточи непоносимо. Арчър забеляза, че Мей, понеже желаше да покаже колко свойски се чувства сред чужденци, става все по-провинциална в съжденията си и поради това, макар че красотата ѝ предизвикваше възхищение, репликите ѝ замразяваха всякакво остроумие. Свещеникът бързо се отказа от напразните усилия, но възпитателят, който говореше английски много правилно и свободно, галантно продължи да излива красноречието си върху нея, докато дамите, за явно облекчение на заинтересованите страни се качиха в гостната.

Свещеникът изпи чаша портвайн и се разбърза за някакво молитвено събрание, а свенливият племенник, който се оказа тежко болен, бе пратен да си легне. Арчър и учителят останаха да седят пред чашите си, по някое време Арчър неочаквано усети, че разговаря, както не бе разговарял от времето на последната си среща с Нед Уинсет. Оказа се, че над племенника на мисис Картрай била надвиснала заплахата от туберкулоза, затова бил принуден да напусне Хароу и да замине за Швейцария, където прекарал две години в мекия климат край брега на езеро Леман. Понеже имал склонност към сериозно учене, бил поверен на мосю Ривер, който го върнал отново в Англия и смятал да остане при него до постъпването му идната пролет в Оксфорд. Мосю Ривер направо допълни, че тогава ще се наложи да си търси ново място.

Бащата на мосю Ривер, който починал млад, заемал някаква незначителна дипломатическа служба, затова се очаквало синът да тръгне по пътя на баща си, ала неудържимата страст към изящната словесност тласнала младежа отначало към журналистиката, сетне към литературата (явно без всякакъв успех) и най-сетне — след дълги опити и злощастия, които той премълча — станал гувернант на

английски момчета в Швейцария. Преди това впрочем дълго живял в Париж, посещавал grenier^[1] на братя Гонкур, Мопасан го посъветвал да не пише (дори това се стори на Арчър изключителна чест) и често разговарял с Мериме в дома на майка му. Явно винаги е бил много беден и обременен от грижи (издържал майка си и неомъжената си сестра) и си личеше, че честолюбивите му литературни пориви са претърпели фиаско. Положението му от материална гледна точка едва ли се различаваше от сиромашията на Нед Уинсет, но за сметка на това живееше в свят, в който според думите му любителят на идеи няма да се спомине от духовен глад. Тъй като именно от подобна неутолена любов издъхваше Уинсет, Арчър, като се постави на негово място, с лека завист възприе този пламенен алтруист, толкова богат в цялата си мизерия.

— Мисля, ще се съгласите, мосю, че интелектуалната свобода и независимостта на критичните преценки е над всичко. Именно затова заряха журналистиката и избрах доста по-безинтересната професия на гувернант и частен секретар. Разбира се, свързано е със скучна, тежка работа, но за сметка на това запазваш моралната си свобода и както казват французите, си оставаш *quanta soi*^[2]. Затова, щом се завърже интересен разговор, свободно можеш да изразиш своето мнение, а не на господарите си, или просто да слушаш и да отговаряш мислено. О, приятният разговор! Има ли нещо на света, което да се сравни с него? Въздухът на идеите е единственият въздух, който си заслужава да се диша. Затова никога не съм съжалявал, че захвърлих дипломацията и журналистиката — двете различни форми на отказ от себе си. — Като запали нова цигара, той спря подвижния си поглед върху Арчър. — *Voulez vous*^[3], мосю, заслужава си да живееш на таван, за да гледаш живота право в очите, нали? Но естествено налага се да припечелваш по нещо, за да плащаш за този таван, и да ви призная, перспективата завинаги да остана гувернант или частен секретар смразява въображението ми почти толкова, колкото и ролята на секретар в посолството в Будапеща. Понякога чувствам, че трябва да направя решителна стъпка. Например как смятате, мога ли да разчитам на някакво място в Америка, в Ню Йорк?

Арчър сепнато се втренчи в събеседника си. Ню Йорк за млад мъж, посещавал братята Гонкур и Флобер, който смята за единствено достоен животът на идеите! Той продължи недоумяващо да гледа мосю

Ривер, без да знае как да му обясни, че дори предимствата и дарбите му безспорно само ще му пречат в Ню Йорк.

— Ню Йорк, Ню Йорк... Защо непременно Ню Йорк? — промърмори той, като напразно се силеше да си представи какво би могъл родният му град да предложи на един млад мъж, който явно се нуждае само от приятен разговор.

Под бледата кожа на Ривер внезапно изби руменина.

— Аз... си казах, че това е вашата столица, че е център на мисловни идеи — рече той. Сетне, явно уплашен да не би събеседникът му да си помисли, че му отправя молба, припряно продължи: — Понякога човек изрича едно или друго не толкова заради хората, колкото заради себе си. Откровено казано, не виждам възможност в най-близко бъдеще... — И като се надигна, непринудено допълни: — Вероятно мисис Картрай очаква вече да ви съпроводи до гостната на горния етаж.

Из пътя към хотела Арчър дълбоко се замисли над този епизод. Часът, прекаран с мосю Ривер, му беше подействал като глътка чист въздух, затова първото му желание бе да покани французина утре на вечеря, но вече бе започнал да разбира защо женените мъже невинаги следват първите си пориви.

— Този млад учител се оказа много интересен човек, приятно си поговорихме за книги и за много други неща — предпазливо отбеляза той, докато седеше във фойтона.

Мей се отърси от мечтателния си унес, в който мъжът й влагаше толкова разнообразни значения, докато шестте месеца брачен живот не му дадоха ключа към него.

— Дребното французче ли? Но той изглежда толкова ужасно посредствен! — студено изрече Мей; Арчър се досети, че дълбоко в себе си е разочарована: заслужавало ли си е да иде на гости в Лондон, за да се запознае със свещеник и французин гувернант! Това разочарование не бе предизвикано от състоянието, прието да се нарича снобизъм, а само от присъщата на стария Ню Йорк представа на какво може да се разчита, когато излага достойнството си на риск в чуждите страни. Ако родителите на Мей посрещаха семейство Картрай на Пето авеню, щяха да им предложат нещо по-тежко от енорийски свещеник и обикновен учител.

Но Арчър се подразни и не можа да премълчи.

— Посредствен ли? На кого може да се стори посредствен? — попита той и Мей с неприсъща за нея разпаленост отговори:

— Според мен на всички, освен на учениците си. Тези хора винаги са толкова недодялани в добро общество. Впрочем — примирително допълни тя, — вероятно просто не мога да разбера колко е умен.

Думата „умен“ в устата на Мей не му харесваше също толкова, колкото и „посредствен“, но почваше да го плаши собствената му склонност да обръща внимание на качества й, които не му допадат. В края на краищата гледната й точка винаги бе еднаква. Тя съвпаднаше с гледната точка на всички, сред които бе пораснал, и винаги я бе смятал за необходима, но не особено същностна. Само до преди няколко месеца не бе познавал нито една „почтена“ жена, която другояче да гледа на живота, а нали когато човек се жени, избира почтена жена.

— Добре, в такъв случай няма да го покани на вечеря — засмян заключи той, при кое го Мей ужасено възкликна:

— О, боже! Да каниш учителя на Картрай?

— Е, във всеки случай не заедно с тях, щом си против. Но с удоволствие бих поговорил още веднъж с него. Той питаше за място в Ню Йорк.

— За място в Ню Йорк ли? За какво място? Никой не взема френски гувернанти. Какво според него би правил там?

— Доколкото разбрах, най-вече би се наслаждавал на приятни разговори — от желание да й противоречи отвърна Арчър, а Мей одобрително се засмя.

— Ах, Нюлнд! Колко забавно! Съвсем по френски!

Всъщност дори се зарадва, че тя реши всичко вместо него, като просто превърна в шега желанието му да покани мосю Ривер. При още една вечеря би било трудно да се избегне разговора за Ню Йорк, а колкото повече мислеше за това, толкова по-малко можеше да си представи мосю Ривер в онзи Ню Йорк, който познаваше.

Внезапно разбра, че не един проблем занапред ще се решава така от нея, вместо от него, и макар че при тази мисъл го побиха студени тръпки, той плати на файтонджията и докато влизаше в къщи след дългия шлейф на жена си, се утеши с баналната мисъл, че първата половин година от брака винаги е най-тежката.

„Дано по-късно престанем да се блъскаме в острите си ъгли“ — помисли той, ала най-лошото беше, че натискът на Мей бе започнал да се отразява именно върху тези ъгли, на чиято острота най-много държеше.

[1] Таван (фр.) — Б.пр. ↑

[2] Верен на себе си (фр.) — Б.пр. ↑

[3] Виждате ли (фр.) — Б.пр. ↑

21.

Малката ярка полянка се отправяше като равна ивица към голямото ярко море.

Зелената трева бе грижливо обрамчена с алени мушката и колеус, а от шоколадовокафявите железни вази, наредени на равно разстояние покрай лъкатушната пътечка към морето, върху грижливо преметените пясъчни пътечки на гирлянди се спускаха къдриви петунии и пеларгонии.

На равно разстояние от скалистата урва и от квадратната дървена къща (също шоколадова на цвят, с изключение на железния покрив на верандата, боядисан на жълти и кафяви райета като сенник) на фона на храстите бяха поставени две огромни мишени. От другата страна на полянката, срещу мишените, беше опънат истински сенник, заобиколен от пейки и градински столове. Няколко дами с летни рокли и джентълмени в сиви рединготи и цилиндри бяха застанали на полянката или седяха по пейките. От време на време някоя стройна девойка с колосана муселинена рокля излизаше изпод навеса и пращаше стрела по една от мишените, а зрителите прекъсваха разговора си, за да преброят точките.

Нюлънд Арчър любопитно наблюдаваше тази сцена от верандата. От двете страни на боядисаните с лъскава боя стъпала върху яркожълти порцеланови поставки се кипреха сини порцеланови саксии. Във всяка имаше бодливо зелено растение, а покрай верандата се точеше широк бордюро от сини хортензии, обрамчени също с алени мушката. Зад гърба на Арчър през остъклените врати на гостната, през които току-що бе минал, зад развяващите се дантелени завеси блестеше лъснатият паркет с островчета от ниски меки столчета, облечени в басма, ниски кресла и масички, отрупани със сребърни джунджурийки.

Августовските състезания на нюпортския клуб по стрелба с лък винаги се провеждаха у Бъфърт. Този вид спорт, нямащ равен досега, ако не броим крикета, бе започнал да отстъпва пред тениса, макар че тази игра все още бе смятана за груба и неизящна, а най-добрата

възможност да се изперчиш с новите си тоалети и с грациозни пози можеше да предостави успешно само стрелбата с лък.

Арчър изумено гледаше познатата картина. Странно, че животът си върви както преди, когато отношението му към него толкова се е променило. Именно в Нюпорт за пръв път бе осъзнал колко са големи тези промени. Миналата зима, откак с Мей се бяха настанили в новата зеленикавожълта къща с еркер и вестибюл в стил Помпей, той с облекчение бе потънал в обичайния ред на своята кантора, а завръщането към всекидневната дейност стана нещо като свързваща брънка с предишното му „аз“. Сетне дойде приятното възбуждане от покупката на разкошния сив бегач за каляската на Мей (бяха ѝ я подарили семейство Уелънд) и грижите, свързани с подредбата на новата библиотека, която въпреки съмненията и явното неодобрение на семейството му бе такава, за каквато бе мечтал: с тъмни щамповани тапети, с библиотечни шкафове стил „истлейк“, с обикновени матирани маси и уютни кресла. В клуб „Сенчъри“ отново срещна Уинсет, в „Никърбокър“ — светските младежи от своята среда; ако добавим и часовете, посветени на юридическите занимания, поканите за вечеря, домашни приеми, а понякога и посещенията в операта или в театъра — животът, в който се бе потопил, все още му се струваше нещо напълно естествено и неизбежно.

Ала Нюпорт символизираше бягство от задълженията в атмосферата на непресекващи забавления. Арчър се помъчи да убеди Мей да прекарат лятото на далечен остров в щата Мейн с твърде изразителното име Маунт Дейзърт^[1], където неколцина безумци от Бостън и Филадельфия бяха разпънали стан в „туземни“ котеджи и откъдето до Ню Йорк достигаха слухове за омайни диви пейзажи и диво, почти ловджийско съществуване сред гори и води.

Но семейство Уелънд винаги бе отсядало в Нюпорт, където притежаваше една от квадратните къщи на скалите; зет им не можа да измисли нито една убедителна причина защо той и Мей да не отидат с тях. Както твърде хапливо отбеляза мисис Уелънд, струвало ли си е Мей да се съсипва от мерене на летни тоалети в Париж, щом няма да има възможност да ги облече, а Арчър още не се бе научил да парира подобни аргументи.

Самата Мей изобщо не можеше да си обясни спонтанната му антипатия към толкова разумната и приятна лятна почивка. Тя напомни

на мъжа си, че преди женитбата Нюпорт винаги му е харесвал, а тъй като това не подлежеше на съмнение, остана му само да отговори, че сега, когато ще бъдат там заедно, сигурно още повече ще му хареса. Но както бе застанал на верандата на Бъфърт и оглеждаше пъстрилото от ярки премени на полянката, със свито сърце почувства, че това никак не му харесва.

Разбира се, клетата Мей за нищо не беше виновна. Ако по време на сватбеното пътешествие им се бе случвало да се спречат, сговорът веднага се възстановяваше, щом се върнеха към обичайните за Мей условия на живот. Арчър винаги бе предвиждал, че тя няма да излъже очакванията му, и се бе оказал прав. Също като повечето млади мъже, беше се оженил, защото бе срещнал твърде обаятелно момиче точно в момента, когато внезапно му бяха дотегнали безплодните любовни похождения, а Мей му се бе сторила олицетворение на спокойствието, постоянството, другарството и отрезвяващото съзнание за непреклонността на дълга.

По никакъв начин не би могъл да каже, че е сгрешил в избора си — Мей му бе дала всичко, каквото бе очаквал. Безспорно е ласкателно да е съпруг на една от най-красивите и ползващи се с успех млади жени в Ню Йорк, особено когато тя бе при това и най-милата и благоразумна съпруга, а Нюлънд Арчър винаги бе ценял подобни качества. Що се отнася до минутното безумие, обзело го тъкмо преди сватбата, бе си внушил, че е последният от несполучилите му експерименти. Мисълта, че в здрав разум е можел да мечтае за женитба с госпожа Оленска, му се струваше почти невероятна, затова графинята бе останала в паметта му просто като най-трогателния и печален призрак от върволицата видения от миналото.

Обаче толкова пъти се бе отдръпвал и отказвал от нещо, че в мозъка му се бе образувала еклива пустота и тъкмо затова вероятно разгорещената компания на полянката у Бъфърт му правеше неприятното впечатление на деца, лудуващи сред гробове.

До него прошумоляха фусты, от стъклената врата на гостната маркиза Менсън, както винаги в шарена премяна на фестончета, с увиснала шапка от италианска слама, бинтована към главата с избеляло газено шалче, а над необятните поля на шапката нелепо стърчеше миниатюрно чадърче от черно кадифе с резбована костена дръжка.

— Скъпи ми Нюлънд, представа си нямах, че вие с Мей сте тук! Вчера ли сте пристигнали? Да, да, разбира се... работа... работа... служебни задължения... Разбирам. Мнозина съпрузи могат да идват само през уикенда. — Тя отпусна глава настрани и морно се загледа в него, леко примижала. — Но бракът е жертва от край до край, винаги напомням това на милата Елен...

Сърцето на Арчър, както веднъж вече се бе случвало, странно трепна и спря, сякаш затръшна врата между него и външния свят, но този път паузата бе явно съвсем кратка, защото веднага чу как Медора отговаря на въпроса, който все пак бе успял да изрази с думи.

— Не, не живея тук, а у Бланкър в тяхното приятно уединение в Портсмут. Тази заран Бъфърт любезно прати прочутите си коне, за да мога поне с едно око да зърна гостите на Реджина, но вечерта се връщам към селския живот. Тези мили чудаци Бланкър са наели обикновена стара ферма в Портсмут и събират видни личности на гости... — Прегърбила се под спасителната широкопола шапка, тя допълни леко поруменяла: — Тази седмица доктор Карвър организира у тях сеанси на „Вътрешната мисъл“. Какъв контраст с тази весела картина на светски наслади, но нали винаги съм живяла с контрасти! За мен скуката значи смърт. Винаги казвам на Елен: „Пази се от скуката, тя е майка на всички смъртни грехове!“ Но клетото ми момиченце сега изживява период на екзалтация, на отвращение към света. Сигурно знаете, че отхвърли всички покани да прекара лятото в Нюпорт, дори у баба си Мингът. Ще повярвате ли, едва можах да я придумам да дойде с мен у Бланкър. Животът, който води, е убийствен, противоестествен. Ах, ако ме беше послушала, когато още бе възможно... когато вратата бе още отворена... Но дали да не погледаме този увлекателен турнир? Казват, че вашата Мей е от претендентките за наградата?

По полянката срещу тях вървеше Бъфърт, висок, едър, с твърде тесен редингот, с орхидея от оранжерията си в петлицата. Арчър не беше го виждал около два месеца и бе изумен от промяната в него. При ярката лятна светлина си личеше, че моравото му лице е подпухнало и провиснало и ако не бе навикът му да се движи изправен, с вдигнати рамене, би изглеждал като преял наконтен старец.

За Бъфърт се приказваше какво ли не. През пролетта бил заминал на продължително пътуване до Индия с новата си парна яхта,

при това се говореше, че където и да пуснел котва, винаги се появявал в компанията на личност, силно напомняща за мис Фани Ринг. Яхтата от клайдската корабостроителница с бани с плочки и тем подобен нечуван разкош му излязла половин милион, както се чуваше, а бисерната огърлица, която след завръщането си подарил на жена си, била невиджано великолепна, както е редно за подобни изкупителни пожертвования. Богатството на Бъфърт бе достатъчно голямо и можеше да си позволи подобни разноски, но тревожните слухове не заглъхваха, при което не само на Пето авеню, но и на Уолстрийт. Едни приказваха, че бил играл несполучливо с железопътни акции, други — че една от най-ненаситните представителки на най-старата професия му измъква парите, ала при всеки намек за надвиснал банкрут Бъфърт неизменно отговаряше с поредно безумно начинание — построи нови оранжерии за орхидеи, купи си нов бегач, нови картини от Мейсоние или Кабанел за картинната си галерия.

Той се приближи до маркизата и Нюлънд с обичайната си полуиронична усмивка.

— Хелоу, Медора! Как са конете? Четирийсет минути, нали? Е, не е лошо, при това нали трябваше да ви пазим нервите.

Щом стисна ръка на Арчър, обърна се да тръгне заедно с тях и като се приближи до мисис Менсън от другата страна, полугласно й рече нещо, което спътникът им не дочу.

Маркизата му отговори с една от екстравагантните си чужбински гримаси и с думите „Que voulez-vous?“^[2], при което бръчката между веждите на Бъфърт задълба още повече, но щом погледна Арчър, изобрази доста близко подобие на одобрителна усмивка и рече:

— Знаете ли, струва ми се, вашата Мей ще получи първата награда.

— О, в такъв случай наградата ще остане в нашия род — бръмна Медора и веднага се озоваха до сенника, където ги посрещна мисис Бъфърт с моминския си облик в мъгла от розово-люляков муселин и развяващи се воали.

Мей Уелънд тъкмо в тази минута излезе изпод сенника. С бяла рокля, препасана със светлозелена лента, с венец от бръшлян на шапката, изпълнена със студено достойнство като Диана, тя бе съвсем същата като в дена на годежа им на бала у Бъфърт. Сякаш оттогава в очите й не се бе мярнала нито една мисъл, а в сърцето й — ни едно

чувство, и макар че мъжът ѝ знаеше, че нито едното, нито другото ѝ е чуждо, още веднъж се учуди как житейският опит не оставя дори най-малка следа върху нея.

Хванала лъка и стрелите, тя се спря на полянката пред варосаната черта, вдигна лъка до рамото си и се прицели. Позата ѝ бе изпълнена с такава класическа грация, че през тълпата премина одобрителен възглас, а Арчър бе обзет от гордостта на собственик, толкова често внушаваща му измамното чувство на удовлетворение. Съперничките на Мей — мисис Реджи Чийвърс, сестрите Мери и китката розови девойки от рода Торли, Дегонет и Мингът — развълнувано пристъпваха зад нея, свели очарователни тъмнокоси и златисти главици над таблицата с точките, докато разнообразните бледи нюанси на муселина и на венчетата върху шапките им се преливаха с цветовете на дъгата. Те всички бяха миловидни, всички блестяха с чара на младостта, но нито една не притежаваше лекотата на нимфа, с която жена му, напругайки мускули и мръщейки се от прекомерното щастие, от все сърце се стремеше към спортна победа.

— Боже милостиви — чу Арчър гласа на Лоурънс Лефъртс, — никоя от тях не може така да държи лъка — на което Бъфърт възрази:

— Да, но това е единствената мишена, която е способна да улучи.

Арчър бе обзет от лудешки гняв. Презрителното признание за „почтеността“ на Мей от страна на домакина на пръв поглед би могло само да поласкае съпруга. Щом някой заблуден тип смята жена ви за непривлекателна, това само още веднъж подчертава нейната почтеност, и въпреки това думите на Бъфърт парнаха сърцето на Нюлънд. Ами ако „почтеността“, въздигната до крайна степен, е само завеса, зад която се крие пустота? Когато гледаше как пламналата Мей, за последен път изпратила стрелата точно в центъра, спокойно се завръща под сенника, той имаше чувството, че нито веднъж досега не бе успял да вдигне тази завеса.

Мей приемаше поздравленията на съперничките си и на останалите гости с непосредствеността, увенчаваща нейните качества. Никой не завиждаше на успехите ѝ, защото умееше да внуши съзнанието, че настроението ѝ би останало също толкова безоблачно и в случай на несполука. Но когато очите ѝ срещнаха погледа на мъжа ѝ, тя грейна от радостта, която прочете върху лицето му.

Плетената каляска на мисис Уелънд ги очакваше и те пое на път заедно с всички останали коли. Мей караше понитата, а Нюлънд седеше до нея.

Вечерното слънце още се бавеше над ярките полянки и храстите, по Белвю авеню се движеха в две редици виктории, догкарти, ландо и визави, връщайки се след всекидневната разходка преди вечеря по Океанския булевард.

— Хайде да навестим баба — неочаквано предложи Мей. — Иска ми се аз да ѝ кажа, че спечелих първата награда. Има още куп време до вечеря.

Арчър се съгласи и каляската пое по авеню Нерънгансет, пресече Спринг стрийт и се насочи към хълмистия пущинак. В тази далечна от модата местност Екатерина Велика с вечната си стиснатост и безразличие към общоприетите обичаи още на младини си бе построила на малко парцелче евтина земя над залива нещо като френски замък с многобройни островърхи покриви и напречни греди. Ниските му веранди, скрити сред дебрите дъбове лилипути, гледаха към осеяния с острови залив. Входната алея лъкатушеше между железни елени и стъклени кълба по лехите с мушката и водеше към главния вход под раирания сенник, лакираната орехова врата се отваряше към тесния коридор с ръчно изработен паркет от черни звезди върху жълт фон. От този коридор се влизаше в четири малки стаи с кадифени тапети, с тавани, изрисувани от художник италианец с всички обитатели на Олимп. Когато тежкото бреме на плътта се стовари върху мисис Мингът, тя уреди в едната от тези стаи спалнята си, а в съседната си прекарваше дните, като се разполагаше в огромно кресло между отворената врата и прозореца и непрестанно си вееше с ветрилото от палмови листа. Впрочем необятният ѝ бюст се издаваше толкова напред, че въздухът, раздвижван от ветрилото, разлюляваше само ресните на покривките върху ръчките на креслото.

Тъй като старата Кетрин бе помогнала на Арчър да ускори сватбата, тя се държеше сърдечно с него, както обикновено се отнасяме с хората, на които сме имали случай да окажем услуга. Той я бе убедил, че причина за нетърпението му е безумна любов, и тъй като бе пламенна привърженичка на импулсивните пориви (стига да не са съпроводени с харчене на пари), тя винаги го посрещаше

съзаклятнически със закачливо пламъче в очите и с градушка от намеци, за щастие напълно недостъпни за Мей.

Мисис Мингът любопитно огледа и много одобри стрелата с диамантено връхче, която забодоха върху гърдите на Мей в края на състезанието, и отбеляза, че по нейно време биха се ограничили с изкусно изработена брошка, но Бъфърт безспорно проявява вкус и широта.

— Това е истинска семейна скъпоценност, миличка — усмихнато отбеляза старицата. — Трябва да я оставиш един ден на голямата си дъщеря. — Като ощипа Мей за ръката, тя я загледа как пламва в руменина. — Хайде, какво толкова казах? Няма ли да ви се родят дъщери, нима само момчета? О, Господи! Погледнете я само как се изчервява! Дори и толкова ли не мога да кажа? Боже милостиви, когато моите деца настояват да съм замажела всичките тези богове и богини на тавана, винаги им отговарям: слава богу, че имам компания, която от нищо не се трогва!

Арчър избухна в смях, Мей, изчервена до корените на косата, последва примера му.

— Разкажете ми сега подробно за празника, защото от тази смахната Медора не мога да измъкна дори една разумна дума — продължи прародителката.

— От леля Медора ли? А аз си мислех, че се е върнала в Портсмут! — възкликна Мей.

— Да — невъзмутимо отвърна старицата. — Но най-напред трябва да се отбие тук за Елен. Впрочем, вие не знаете, че Елен ми дойде на гости за един ден. Колко глупаво, че не иска да прекара тук цялото лято. Впрочем, още преди петдесет години престанах да споря с младите. Елен, Елен! — с остър старчески глас извика тя, като се силеше да се наведе напред, за да види полянката зад верандата.

Никой не отговори и мисис Мингът нетърпеливо тропна с бастуна по лъскавия паркет. Явилата се на призива слугиня мулатка с шарен тюрбан каза на господарката си, че видяла как „мис Елен“ се спуснала по пътеката към брега, затова старицата се обърна към Арчър:

— Бъдете послушен, идете да я повикате, а тази очарователна дама да ми опише празника — каза тя и Арчър се надигна като насън.

През тази година и половина, изминала от последната му среща с графиня Оленска, нито веднъж не бе чул името ѝ и дори не знаеше какви са основните събития в живота ѝ. Известно му бе, че прекарала миналото лято в Нюпорт, където постоянно се движела из великосветските среди, но есента внезапно дала под наем „изумителната къща“, която Бъфърт с толкова усилия ѝ бе намерил, и решила да живее във Вашингтон. През зимата бе дочул, че (както винаги се говори за хубавите жени във Вашингтон) блестяла в „изисканите дипломатически среди“, които трябвало да запълнят липсата на внимание към светските развлечения от страна на правителството. Бе слушал тези разкази и всевъзможните противоречиви мнения за външността ѝ, за нейните разговори и мнения, за приятелите ѝ с отчуждеността, с която се слушат спомени за отдавна починал човек, и само в мига, когато Медора неочаквано бе произнесла името ѝ на състезанието по стрелба с лък, Елен Оленска отново бе оживяла за него. Глупавото бърбене на маркизата бе пробудило във въображението му картината на малката, осветена от огъня камина в гостната и тропотът на колелата на идващата по празната улица карета.

Пътечката, спускаща се към брега, се виеше по стръмния склон, на който се бе залепила къщата, и стигаше до обрамчената от плачеши върби пътека над водата. През листака се съзираше фарът Лайм Рок с бялата кула и миниатюрната къщичка, в която прославената му пазачка Ида Луис доживяваше последните си години. По-нататък се виждаше плоският бряг на Козия остров и уродливите комини на разположената там държавна фабрика, а още по-нататък златисто трепкащият залив се точеше на север към обрасналия с дъбове лилипути остров Прюдънс и към бреговете на Кънаникът, едва провиждащи се в предзалезната омара.

Засенчената от върбите пътека водеше към тесни дървени кейчета с беседка във формата на пагода, а в пагодата, облегната на перилата, бе застанала гърбом към склона някаква жена. Арчър спря, сякаш се пробуди. Този призрак от миналото бе мечта, а в къщата на високия склон го очакваше реалната действителност — запрегнатата с понита каляска на мисис Уелънд пред входа, седналата под безсрамните олимпийци Мей в тръпнещото сияние на скрити надежди, вилата на семейство Уелънд в другия край на Белвю авеню и най-сетне

— самият мистър Уелънд, който вече се е преоблякъл за вечеря и с часовник в ръка снова напред-назад по гостната, пламнал от нетърпението на човек, страдащ от диспепсия, нали това бе една от къщите, където винаги със сигурност се знае какво става всеки час.

„Кой съм аз? Зет...“ — помисли си Арчър.

Фигурата до перилата на беседката не помръдваше. Младият мъж дълго стоя посред склона, загледан в залива, по който сновяха платноходки, разхождащи се яхти, рибарски съдове и шумни буксири, влачещи черни шлепове с въглища. Дамата в беседката сякаш също бе потънала в гледката. Зад сивите стени на Форт Адамс на хиляди огнени късчета блестеше закъснелият залез, пламъкът му внезапно оцвети платната на едномачтовата лодка, която излизаше от пролива между брега и Лайм Рок. Загледан в този пейзаж, Арчър си спомни сцената от „Шогрен“ и Монтегю, вдигащ до устните си панделката на Ада Диас, която дори не знаеше, че той е в стаята.

„Тя не знае... не се досеща. Нима и аз също не бих почувствал, ако се бе приближила до мен незабелязано? — помисли той и внезапно си рече: — Ако не се обърне, докато тази платноходка отmine фара на Лайм Рок, ще се върна.“

Лодката се плъзгаше бавно по вълните на отлива. Тя се приближи до Лайм Рок, закри къщичката на Ида Луис и мина покрай кулата, в която бе сигналният фенер. Арчър дочака минутата, когато между скалистия остров и кърмата на лодката блесна широка ивица вода, ала фигурата в беседката не се помръдна.

Обърна се и закрачи нагоре по склона.

— Колко жалко, че не намери Елен, с удоволствие бих се срещнала с нея — каза Мей, когато потеглиха към къщи сред вечерния здрач. — Но изглежда й е все едно, тя толкова се е променила...

— Променила ли се е? — с безразличен глас повтори Арчър, без да сваля очи от понитата, които непрестанно предяха с уши.

— Искам да кажа, че е станала равнодушна към приятелите си, остави Ню Йорк, дома си и си прекарва времето сред толкова странни хора. Представи си колко ли й е неприятно у Бланкър! Тя казва, че била удържала Медора да не върши глупости — пречела й да се омъжи

за долен човек. Но понякога ми се струва, че просто с нас винаги ѝ е било скучно.

Арчър не отговори нищо и тя с коравосърдечна нотка, каквато преди никога не беше забелязвал в чистия ѝ, искрен глас, продължи:

— И все пак ми се струва, че щеше да е доста по-щастлива при мъжа си...

— О, *sancta simplicitas*^[3] — засмя се Арчър и в отговор на учудения поглед на жена си допълни: — Досега не бях чувал толкова жестоки думи от теб.

— Жестоки ли?

— Да. Казват, че гледката как се гърчат грешниците била най-обичната за ангелите, но дори и те едва ли смятат, че хората са доста по-щастливи в ада.

— В такъв случай си заслужава да съжаляваме, че се е омъжила в чужбина — избъбри Мей със същия безгрижен тон, с който майка ѝ винаги откликваше на чудачествата на мистър Уелънд, и Арчър почувства, че меко са го преместили в групата на неразумните съпрузи.

Свърнаха от Белвю авеню и през вратата, чиито обли стълбове бяха увенчани от железни фенери, влязоха във владенията на Уелънд. Прозорците на вилата вече светеха и когато каляската спря, Арчър видя тъста си — също както си го бе представил, той сновеше напред-назад по гостната с часовник в ръка и със страдалчески израз, който, както отдавна се бе убедил, бе доста по-въздействащ от всякакъв скандал.

Щом влезе в преддверието след жена си, младият мъж внезапно усети, че настроението му по някакъв необясним начин рязко се е променило. В разкоша на къщата на Уелънд, в гъстата атмосфера, наситена с дребнави правила и забрани, имаше нещо, което му действаше като наркотик. Дебелите килими, внимателните слуги, вечно напомнящото за хода на времето тиктакане на дисциплинираните часовници, вечно обновяващата се купчинка визитни картички и покани върху масичката в преддверието, дългата върволица тиранични празни грижи, свързващи единия час със следващия и всеки член на семейството с всички останали — от всичко това едно по-неподредено и благополучно съществуване би започнало да изглежда опасно и нереално. Но сега нереална и безсмислена бе станала къщата на Уелънд и животът, който трябваше

да води в нея, а кратката сценка на брега, когато нерешително бе стоял
посред склона, му бе близка като кръвта, пулсираща във вените му.

Цяла нощ лежа с отворени очи до Мей в голямата спалня,
тапицирана с басма, гледа как полегатият лъч лунна светлина се движи
бавно по килима и мисли за Елен Оленска, която конете на Бъфърт
вързат в къщи по примигващите брегове на залива.

[1] Планинска пустиня (англ.) — Б.пр. ↑

[2] Какво искате? (фр.) — Б.пр. ↑

[3] Свещена простота (лат.) — Б.пр. ↑

22.

— Прием в чест на Бланкър ли? На Бланкър?

Мистър Уелънд остави ножа и вилицата, тревожно и недоверчиво загледа през масата жена си, а тя, надянала очилата си в златни рамки, с тон на актриса от класическа комедия зачете на глас:

— „Професор и мисис Емерсън Сайлъртън молят мистър и мисис Уелънд да почетат с присъствието си приема в чест на мисис Бланкър и дъщерите ѝ на 25 август точно в три следобед в клуба «Вечер в сряда». Ред Гейбълз, Кетрин стрийт. R.S.V.P.^[1]“

— Боже милостиви! — изпъшка мистър Уелънд, сякаш чудовищната нелепост на това послание бе достигнала до него едва когато то бе прочетено два пъти.

— Горката Ейми Сайлъртън, никога не може да се отгатне какви ли ще ги забърка още мъжът ѝ — въздъхна мисис Уелънд. — Сигурно току-що е открил семейство Бланкър.

Професор Емерсън Сайлъртън бе трън в крака на нюпортското общество, при това трън, който не може да се извади, защото е пораснал върху почтено и уважавано родово дърво. Както се казва, бе се родил с късмет. Баща му беше чичо на Сайлъртън Джексън, майка му по баща бе Пенилоу от Бостън, двете семейства притежаваха значително богатство и положение в обществото и напълно си подхождаха.

„Нищо — честичко повтаряше мисис Уелънд, — нищо не принуждаваше Емерсън Джексън да стане археолог или професор на каквито и да било науки, както и да живее в Нюпорт през зимата или да извършва всички останали революционни постъпки или поне във всеки случай, щом е решил да скъса с традициите и да хвърли предизвикателство на обществото, поне да не се беше женил за горката Ейми Дегонет, която с право можеше да разчита на «нещо съвсем друго», а освен това бе достатъчно богата, за да си осигури участие в светския живот.“

Никой от кръжеца на семейство Мингът не можеше да разбере защо Ейми толкова безропотно търпеше ексцентричните изпълнения

на мъжа си, който вечно събираше у дома им дългокоси мъже и късо подстригани жени, разкарваше жена си да изследват гробниците в Юкатан, вместо да я разхожда из Париж или Италия. Но така или иначе, те инатливо държаха на увлеченията си и явно не разбираха, че се различават от всички останали, а веднъж годишно, когато в градината им се уреждаха тягостни приеми, всички жители на Скалите от уважение към родовете Сайлъртън, Пенилоу и Дегонет бяха принудени да хвърлят жребий и почти насила да пращат някого от членовете на семейството.

— Пак е чудо, че не са избрали деня, когато се провеждат надбягванията за купата — отбеляза мисис Уелънд. — Нали си спомняш, по-миналата година бяха организирали прием в чест на някакъв негър едновременно с the dansant^[2] на Джулия Мингът! За щастие този път май няма нищо друго, та ще се наложи да идем.

Мистър Уелънд въздъхна нервно.

— Ние ли, скъпа? Нима не е достатъчен само някой от нас? Три часът е толкова неудобно време! В три и половина трябва да съм си в къщи, за да си взема капките. Заслужаваше ли си да започна нов курс на лечение при доктор Бенкъм, щом няма да постоянавам, а ако се присъединя към теб по-късно, ще пропусна разходката.

При тази мисъл отново остави ножа и вилицата и бузите му, покрити с тънка мрежичка от бръчки, пламнаха от вълнение.

— Изобщо няма защо да отиваш там, мили — отвърна жена му с разпаленост, отдавна станала машинална. — Налага се да отнеса няколко визитни картички в техния край на Белвю авеню и тъкмо ще намина към тях към три и половина, ще остана точно толкова, колкото клетата Ейми да не се обиди. — Тя нерешително погледна дъщеря си. — А ако Нюлънд днес е ангажиран, Мей ще може да те повози с понитата и тъкмо ще изпробва новите такъми.

В семейство Уелънд се придържаха към принципа, според който часовете и дните на всичките му членове, както се изразяваше мисис Уелънд, непременно трябва да бъдат „ангажирани“. Печалната необходимост да си „убиват времето“ (особено мъчителна за тези, които не обичаха да играят на карти) преследваше мисис Уелънд, както призракт на безработния преследва филантропа. Друг неин принцип се състоеше в това, че родителите никога (поне открито) не се намесват в работите на женените или омъжените си деца, а за да

съчетае независимостта на Мей с желанията на мистър Уелънд, се изискваше толкова съобразителност, че на самата мисис Уелънд не ѝ оставаше свободна минута.

— Разбира се, че ще изляза с татко. Нюлънд сигурно ще намери с какво да се заеме — обади се Мей с тон, който меко напомни на мъжа ѝ, че не е достатъчно отзивчив. Неспособността на зетя предварително да планира заниманията си бе извор на постоянни огорчения за мисис Уелънд. През двете седмици, прекарани под нейния покрив, на въпроса как смята да си прекара времето Арчър вече няколко пъти бе отговарял с някакъв каламбур като: „Вместо да си прахосвам времето, май за разнообразие ще го спестя“, а веднъж, когато Уелънд и Мей се запътиха на отдавна отлаганите посещения, той призна, че целия ден се е излежавал на плажа близо до къщата.

— Нюлънд никога не предвижда напред — осмели се веднъж да се оплаче на дъщеря си мисис Уелънд, на което Мей безгрижно отговори:

— Да, но всъщност това е без значение, защото няма ли какво да прави, чете книга.

— Ах, съвсем като баща си! — възкликна мисис Уелънд, сякаш готова да прости наследствените чудачества, след което въпросът за неангажираността на Нюлънд повече не бе обсъждан.

Но с приближаването на приема у Сайлъртън Мей започна да проявява напълно оправдана грижа за благополучието на мъжа си и като утеха за кратковременното си дезертърство да му предлага ту партия тенис у Чийвърс, ту разходка с катера на Джулиъс Бъфърт.

— Ще се прибера към шест, мили, татко никога не остава до по-късно навън — увери го тя и се успокои чак когато Арчър каза, че ще наеме кола и ще намине към северния край на острова до конезавода, за да избере още един кон за каретата ѝ. От доста време диреха такъв кон и предложението му се стори толкова разумно на Мей, че тя погледна майка си, сякаш ѝ казваше: „Ето, видя ли, и той умее да си разпределя времето не по-лошо от нас.“

Мисълта за конезавода и за коня възникна у Арчър още същия ден, когато за пръв път стана дума за поканата на Емерсън Сайлъртън, но доста време я бе премълчавал, сякаш в това намерение се криеше някаква тайна и споменаването му можеше да попречи за неговото осъществяване. За всеки случай все пак нае каляска с чифт стари

файтонджийски коне, които все още бяха в състояние да изминат осемнайсет мили равен път, после в два подир пладне скочи припряно от трапезата, метна се в каляската и замина.

Денят се случи чудесен. Лек северен ветреца бе подкарал по ултрамариновото небе разкъсани бели облачета, а долу тичаха прозрачни вълни. По това време Белвю авеню бе пустинна и като остави момчето коняр на ъгъла до Мил стрийт, Арчър свърна по пътя за старото пристанище, минаващ покрай Ийстмънз Бийч.

Обгърна го безпричинна радост, с каквато изхвърчаше от училище по време на кратките ваканции за среща с неизвестността. Пусна впряга в лек тръс, разчитайки до три да стигне до конезавода, разположен недалеч от Райските камъни, за да огледа сетне конете и да му останат още цели четири блажени часа, с които ще може да разполага по свое усмотрение.

Щом чу за приема на Сайлъртън, веднага си помисли, че маркиза Менсън непременно ще пристигне в Нюпорт заедно с всичките Бланкър, а госпожа Оленска може би отново ще използва случая, за да прекара деня у баба си. Както и да е, фермата на Бланкър вероятно ще е празна и без да рискува да мине за нахален, ще може да види как изглежда. Никак не беше сигурен, че иска още веднъж да срещне графиня Оленска, но откак я бе наблюдавал от пътеката над залива, бе го обзело странното, необяснимо желание да види мястото, където живее, да възкреси във въображението си образа на жената, която бе зърнал тогава в беседката. Този стремеж не му даваше мира ни денем, ни нощем като капризното, мъчително желание на болен да хапне или пийне нещо, което някога му е харесвало, но чийто вкус отдавна е забравил. Не знаеше какви могат да бъдат последиците, защото нямаше осъзнато желание да поговори с госпожа Оленска или да чуе гласа ѝ. Просто чувстваше, че ако успее да отнесе със себе си спомена за късчето земя, по което тя стъпва, и как небето и морето го обграждат, целият останал свят може би няма да му изглежда толкова празен.

Щом стигна в конезавода, веднага си даде сметка, че няма подходящ кон, но все пак огледа един, сякаш за да увери сам себе си, че не бърза за никъде, и чак в три свърна по един от черните пътища за Портсмут. Вятърът бе утихнал, леката мараня на хоризонта предвещаваеше мъгла, която с началото на прилива се вдига нагоре по

река Саконит, но сега околните нивя и гори бяха облени от златна светлина.

Караше покрай облицовани с дъски фермерски къщи с овощни градини, покрай ливади и дъбови горички, покрай селца с вирнати в изсветлялото небе островърхи покриви и най-сетне, като попита работещите из нивите хора, свърна по пътя между високи шубраци от енчец и къпинак. В края на тесния път проблясваше синя река, а отляво, пред китка дъбове и кленове, се провидя дълга овехтяла къща, обшита с дъски с изронена бяла боя.

В края на пътя, срещу дворната врата, имаше навес, от тези, под които жителите на Ню Ингленд прибират селскостопанските си сечива, а пристигащите си връзват конете. Арчър скочи от колата, отведе впряга под навеса, върза конете за стълбата и се запъти към къщата. Полянката пред къщата бе запусната, отляво, зад буйно разрасналия се жив плет от чемшир, се мяркаха гергини и по-ръждавели розови храсти, заобикалящи призрачна беседка с някога бяла решетка, на чийто покрив се кипреше дървен Купидон — той бе изгубил лъка и стрелите си, но продължаваше напразно да се цели кой знае в какво.

Арчър остана известно време неподвижен, подпрян на вратата. Не се виждаше никой, през отворените прозорци не долиташе дори звук, сивият шофаундленд, дремещ пред къщата, изглеждаше също толкова безобиден пазач, колкото и лишеният от стрелите Купидон. Мисълта, че това царство на тишината и немарата е обител на неудържимите Бланкър, изглеждаше странна, но Арчър беше сигурен, че не се е заблудил.

Дълго остана така, наслаждавайки се на картината и поддавайки се постепенно на сънената ѝ магия, докато най-сетне мисълта, че времето отминава, го накара да се овладее. Дали пък да не се нагледа до насита и да си замине? Засега остана така, без да се реши на каквото и да било, ала внезапно му се прииска да надникне в къщата, за да си изгради представа за стаята, в която живее госпожа Оленска. Нищо не му пречеше да се приближи до вратата и да позвъни — ако тя е заминала с всички останали, както предполагаше, само ще назове името си и ще поиска разрешение да влезе в гостната и да остави бележка.

Обаче вместо това прекоси поляната и свърна към живия плет. В беседката се мярна някакво ярко петно и когато се приближи, видя

розово чадърче. То го привличаше като магнит — сигурно беше нейно. Арчър влезе в беседката, седна на люлеещата се пейка, взе чадърчето и започна да разглежда резбованата дръжка от някакво рядко дърво, което издаваше почти неуловим тънък аромат. Арчър вдигна дръжката до устните си.

Прошумоляха фусти, закачващи се за живия плет. Младежът се опря на дръжката на чадърчето и загледан в земята, застина изчаквателно. Винаги бе знаел, че това трябва да се случи.

— О, мистър Арчър! — възкликна гръмко млад глас и когато вдигна очи, видя пред себе си най-малката, най-високата от сестрите Бланкър, чорлава блондинка с омачкана муселинена рокля. Ако се съдеше по червеното петно върху бузата ѝ, току-що се бе отлепила от възглавницата, а сънените ѝ очи гледаха Арчър приветливо, макар и малко смутено.

— Господи, откъде се взехте? Сигурно съм заспала в хамака. Всички заминаха за Нюпорт. Вие звънихте ли? — несвързано се разбъбри девойката.

Арчър се смути повече и от нея.

— Аз ли? Не... Тоест тъкмо се канех... Бях наблизил, исках да избира кон и се отбих у вас с надеждата да заваля мисис Бланкър и вашите гости. Но ми се стори, че къщата е съвсем празна, затова реших да поседя тук и да почакам.

Мис Бланкър се събуди напълно и го загледа с нарастващ интерес.

— Наистина къщата е празна. Нито мама, нито маркизата, всички заминаха, само аз останах. — В очите ѝ се появи упрек. — Нима не знаете, че днес професорът и мисис Сайлъртън уреждат градински празник в чест на мама и на цялото семейство? Ужасно не ми провървя, гърлото ме боли и мама се опасява, че на връщане ще бъде хладно. Толкова ми е мъчно! Разбира се — разпалено допълни тя, — нямаше толкова да се ядосвам, ако знаех, че ще дойдете.

Щом забеляза тези недодялани опити да кокетира с него, Арчър се овладя и попита:

— А госпожа Оленска, и тя ли замина за Нюпорт?

Мис Бланкър го погледна учудено.

— Госпожа Оленска ли? Нима не знаете, че я извикаха?

— Така ли? Къде?

— Ах, любимото ми чадърче! Бях го дала на онази разсеяна Кети, понеже отиваше на панделките ѝ, а тя го забравила тук. Ние, Бланкър, всички сме такива... същински бохеми! — Тя грабна чадърчето с могъща ръка и го отвори над главата си. — Да, Елен вчера я повикаха... Тя ни позволи да я наричаме Елен. Получи телеграма от Бостън и каза, че заминава за два дни. Ужасно ми харесва прическата ѝ, а на вас? — не млъкваше мис Бланкър.

Арчър се бе загледал през нея, сякаш беше прозрачна, виждаше само нелепото чадърче, издигащо се като розово кубе над засмяната ѝ физиономия.

След миг събра сили да попита:

— Не знаете ли случайно защо е заминала госпожа Оленска за Бостън? Надявам се, не е получила никакви лоши новини?

Мис Бланкър весело отхвърли това толкова невероятно предположение.

— А, не, едва ли. Не ни каза за какво е телеграмата. Според мен искаше да я скрие от маркизата. Тя изглежда толкова романтична, нали? Не ви ли прилича на мисис Скот Сидънс, която чете „Любовта на лейди Джералдин“? Не сте ли я чували?

Арчър трескаво се мъчеше да сложи в ред напиралците в главата му мисли. Сякаш пред него внезапно се разкри цялото му бъдеще и той видя как по безкрайна пустиня се движи постепенно смалващата се фигура на човек, на когото никога нищо няма да се случи. Погледна занемарената градина, старата къща и дъбовата горичка, в която здрачът вече се сгъстяваше. Сякаш именно на такова място трябваше да намери госпожа Оленска, но тя бе далеч, дори розовото чадърче не беше нейно...

Намръщи се и след кратко мълчание произнесе:

— Вижте, работата е там, че утре ще бъде в Бостън. Ако има възможност да я видя...

Почувства, че мис Бланкър губи интерес към него, макар че усмивката не изчезна от лицето ѝ.

— О, разбира се, колко мило от ваша страна! Отседнала е в хотел Паркър хаус, в тези жеги там сигурно е ужасно.

След това до Арчър само от време на време достигаше смисълът на забележките, които си разменяха. Помнеше само, че решително отхвърли молбата ѝ да дочака останалите и преди да си тръгне, да

хапнат и да пие чай с тях. В края на краищата заедно с посрещачката си се измъкна извън владенията на Купидон, отвърза конете и замина. На завоя зърна мис Бланкър да стои пред вратата и да му маха с розовото чадърче.

[1] *Repondez sil vous plait* (фр.) — много молим да отговорите. — Б.пр. ↑

[2] Вечерен или следобеден чай с танци (фр.) — Б.пр. ↑

23.

На следващата сутрин, щом слезе от влака, Арчър се озова в задушния летен Бостън. По улиците около гарата, вмирисани на бира, кафе и загнили плодове, непринудено като квартиранти в пансион, тръгнаха по коридора за тоалетната, щъкаха местните жители само по ризи.

Арчър намери файтон и потегли да закуси в Самърсет клуб. Най-аристократичните квартали изглеждаха немарливо разхвърляни, както европейските градове не изглеждат дори в тропически зной. Портиерки по басмени рокли бяха насядали пред богатските къщи, а паркът Комън приличаше на обществена градина заранта след масонски излет. Ако Арчър би искал да си представи Елен Оленска в някаква невероятна среда, нищо по-лошо не би могъл да измисли от този изтощен от жегата, напуснат от всички Бостън.

Закуси методично и с удоволствие, започна с резен пъпеш и докато чакаше яйцата на очи с препечените хлебчета, прегледа утринния вестник. Откак снощи бе съобщил на Мей, че има работа в Бостън и че още тази нощ ще тръгне с парахода за Фоул Ривър, сетне на другия ден привечер ще поеме за Ню Йорк, се почувства изпълнен с нови сили и енергия. Всички знаеха, че към началото на седмицата трябва да се върне в града, затова писмото от кантората, по воля на съдбата озовало се на масичката в хола тъкмо при завръщането му от Портсмут, се оказа напълно достатъчна причина за внезапното му заминаване. Дори се засрами — толкова лесно му се размина — и за част от секундата изпита отвращение, като си припомни остроумните извъртания, чрез които Лоурънс Лефъртс си осигуряваше свобода. Обаче това не го безпокои дълго — сега никак не бе настроен за размишления.

След закуската Арчър изпуши една цигара и надникна в „Комерсиъл адвъртайзър“. През това време в трапезарията на клуба влязоха трима негови познати, с които си размени обичайните поздравя — нали в края на краищата животът си върви по реда,

въпреки обзелото го странно чувство, че се е измъкнал от мрежата на времето и пространството.

Като си погледна часовника и се убеди, че вече е девет и половина, стана, мина в съседната стая, седна на писалището, написа няколко реда, нареди на слугата за поръчки да вземе файтон, да отнесе бележката до Паркър хаус и да изчака отговор, сетне отново се скри зад вестника и се помъчи да пресметне за колко време ще стигне файтонът до хотела.

— Госпожата е излязла, сър — внезапно се чу гласът на слугата зад гърба му.

— Излязла ли? — промърмори той, сякаш му бяха казали тези думи на непознат език, сетне стана и се запъти към хола. Станало е недоразумение, не би могла да излезе толкова рано. Дори пламна от яд заради глупостта си, че не прати бележката веднага с влизането!

Арчър грабна шапката и бастуна си и се озова навън. Градът внезапно стана толкова чужд, празен и огромен, сякаш бе пътник, пристигнал тук от далечни страни. След като постоя минута на прага, Арчър реши да се запъти към Паркър хаус. Ами ако слугата нещо се объркал и тя е още там?

Закрачи по парка Комън и още на първата пейка под сянката на едно дърво я зърна. Бе седнала под разтворено чадърче от сива коприна — как би могъл да допусне, че ще има розов чадър? Когато я приближи, остана поразен от безгрижността на позата ѝ — седеше така, сякаш нямаше какво друго да прави. Видя посърналия ѝ профил, ниско закрепения кок под тъмната периферия на шапката и дългата измачкана ръкавица на ръката ѝ. Приближи се на още две крачки и тогава тя се обърна и го погледна.

— О... — рече тя и той за пръв път забеляза уплаха върху лицето ѝ, която впрочем веднага се смени с радостна усмивка. — О... — прошепна отново тя вече със съвсем друг тон.

Той все още стоеше до нея и я гледаше от горе, тя се отмести, за да му стори място.

— Тук съм по работа, току-що пристигнах — обясни Арчър и без да знае защо, се престори на изненадан от срещата. — Но какво правите вие в тази пустиня?

Едва ли си даваше сметка какво говори, струваше му се, че ѝ крещи през безкрайни пустини, а тя отново може да изчезне и тогава

вече няма да я настигне.

— Аз ли? И аз съм тук по работа — отвърна тя и извърна глава, така че се оказаха лице срещу лице. Смисълът на думите трудно достигаше до него, чуваше само гласа ѝ, при това се изненадваше, че в паметта му не е останал дори най-малкият спомен за него. Дори не помнеше, че гласът ѝ е нисък и че произнася съгласните малко дрезгаво.

— С нова прическа сте — рече, чувствайки, че сърцето му бие толкова силно, сякаш е произнесъл нещо непоправимо.

— Друга ли? Не, просто това е най-доброто, на което съм способна без Настася.

— Как така без Настася? Не е ли с вас?

— Не, сама съм. Нямахте смисъл да идва и тя само за два дни.

— Сама, в Паркър хаус?

Тя го погледна с искрица от предишното лукавство.

— Смятате ли, че е опасно?

— Не, не е опасно... но...

— Но не е съвсем обичайно, нали? Да, сигурно сте прав. — Тя се замисли за минута. — Не ми бе минавало през ум, защото сега направих нещо още по-необичайно. — В очите ѝ се мярна ирония. — Току-що отказах да си взема обратно парите... собствените си пари.

Арчър скочи и се отдалечи на няколко крачки встрани. Госпожа Оленска затвори чадъра и разсеяно се захвана да чертае орнаменти по алеята. Скоро той се върна и спря пред нея.

— Пристигнал е... някой, за да говори с вас?

— Да.

— С такова предложение?

Тя кимна.

— И вие отказате, заради поставените условия?

— Аз отказах — след кратка пауза отговори тя.

Той отново седна до нея.

— В какво се състояха тези условия?

— О, нищо особено трудно, само от време на време да седя начело на трапезата му.

Отново настъпи мълчание. Сърцето на Арчър — както вече му се бе случвало — внезапно спря, сякаш в гърдите му се затръшна врата, и той напразно се мъчеше да намери думи.

— Иска да се върнете и е готов да плати всякаква сума, така ли?

— Да, сумата е доста значителна. Във всеки случай за мен.

Той отново замлъкна и си заблъска главата с какви думи да изрази въпроса, който му се искаше да зададе.

— Значи сте тук, за да се срещнете с него?

Тя го погледна изумена и се разсмя.

— С него ли? С моя мъж? Тук? Той винаги прекарва лятото в Кауса или в Баден.

— Значи е изпратил някого?

— Да.

— С писмо ли?

Тя поклати отрицателно глава.

— Не, просто със задача. Той никога не пише. Струва ми се, че съм получила от него само едно писмо. — Споменът за това писмо предизвика руменина върху бузите ѝ, тази руменина веднага се отрази и върху лицето на Арчър.

— Защо никога не пише?

— С какво биха се занимавали тогава секретарите му?

Младият мъж се изчерви още по-силно. Тя произнесе тази дума така, сякаш в нея не се съдържаше никакво по-различно значение, отколкото в другите думи. На езика му се въртеше въпросът: „Значи е пратил своя секретар?“, но споменът за единственото писмо на граф Оленски до жена му бе твърде ярък в паметта му. Отново замлъкна, сетне направи още един отчаян опит.

— А този човек?...

— Пратеникът ли? — все още усмихната, подхвана госпожа Оленска. — Според мен пратеникът би могъл да си замине вече, но е решил да изчака до тази вечер... в случай че... че внезапно се появи някаква възможност...

— И вие дойдохте тук, за да обмислите тази възможност?

— Дойдох тук да глътна малко въздух. Жегата в хотела е непоносима. Днес се връщам с влака в Портсмут.

Останаха да седят мълчаливи, без да се гледат, вперили очи право пред себе си. Най-сетне тя се обърна към него и рече:

— А вие сте си все същият.

Искаше му се да ѝ отговори: „Бях все същият, преди да ви срещна отново“, но вместо това стана решително, огледа мръсния и

напечен парк.

— Тук е отвратително. Защо да не слезем към залива? Там духа прохладен ветреца. Можем да се повозим на параход до Пойнт Арли — заяви той и в отговор на нерешителния ѝ поглед допълни: — В понеделник сутрин на парахода няма да срещнем жива душа. Влакът ми е чак довчера, връщам се в Ню Йорк. Защо да не вземем парахода? — настоя той, загледан в нея, и внезапно неволно възкликна: — Нима не сторихме всичко, каквото можахме?

— О... — отново прошепна тя, стана, разтвори чадърчето и се огледа, сякаш искаше да намери в околната гледка доказателство, че тук повече не може да остане. Сетне го погледна в лицето. — Не бива да говорите такива неща.

— Ще ви говоря всичко каквото пожелаете или съвсем нищо. Няма да си отворя устата, преди да ми разрешите. Кому може да навреди това? Искам само вас да слушам — запъвайки се, мърмореше той.

Тя извади малко златно часовниче с емайлирана верижка.

— О, не мислете за времето — възкликна той, — подарете ми този ден! Искам да ви отдалеча от този човек. В колко часа трябва да се видите с него?

— В единайсет — отново обливайки се в руменина, отвърна тя.

— Тогава веднага трябва да тръгвате.

— Няма от какво да се страхувате — дори да не отида.

— И вие — дори да отидете. Кълна ви се, само искам да узная от вас как сте живели, какво сте правили през всичкото това време. Не сме се виждали сто години, а може да изминат още сто, преди отново да се видим.

Тя все още се колебаеше, загледана тревожно в него.

— Защо не слязохте при мен на брега през онзи ден, когато бях у баба?

— Защото не се обърнахте, защото не знаехте, че съм там. Зарекох се, че няма да се приближа до вас, ако не се обърнете. — Той се засмя, изумен от детинската наивност на признанието си.

— Но аз нарочно не се обърнах.

— Как така?

— Когато пристигнахте, познах понитата ви. Затова слязох на брега.

— За да сте възможно най-далеч от мен ли?

— За да съм възможно най-далеч — тихо потвърди тя.

Той отново се разсмя, този път с момчешка радост.

— Видяхте ли, всичко е безполезно. А работата, която ме доведе тук, беше да ви открия. Време е обаче да тръгваме, ще изпуснем парахода.

— Парахода ли? — учудено се намръщи тя, сетне допълни усмихната: — Да, обаче най-напред трябва да се върна в хотела, за да оставя бележка...

— Дори и десет. Можете да я напишете тук. — Той извади портфейла и самописката си — тъкмо бяха започнали да излизат на мода. — Имам дори и плик. Сега вече се убедихте, че е предопределено. Ето, сложете портфейла на коленете си, а аз ще задействам самописката. Човек трябва да знае как, само момент... — И чукна няколко пъти ръката си със самописката в облегалото на пейката. — Много е лесно, също както се сваля живакът на термометър. Ето, опитайте сега...

Тя се засмя и наведена над листа хартия, започна да пише. Арчър се дръпна на няколко крачки, загледан с невиждащи грейнали очи в минавачите, които на свой ред учудено наблюдаваха необичайната картина — модерно облечената дама, която пише бележка на коляно на пейка в парка Комън.

Госпожа Оленска сложи бележката в плика, написа някакво име върху него, пусна го в джоба си и също стана.

Тръгнаха по посока на Бейкън стрийт и пред клуба Арчър забеляза файтон с плюшени седалки — същият, който бе откарал неговата бележка в Паркър хаус и файтонджията сега си отдъхваше от непосилния труд, плискайки лицето си от противопожарния кран на ъгъла.

— Нали ви казах, че има предопределение! Ето и файтон! Виждате ли?

Двамата се засмяха, удивени от редкия късмет — да се натъкнат на обществено превозно средство в такъв час на деня, на най-неподходящото място и при това в град, в който пиаците за файтони все още минаваха за „чужбинска измишльотина“.

Като си погледна часовника, Арчър се убеди, че до тръгването на параходчето ще имат време да се отбият в Паркър хаус. Файтонът

заромоля по напечените улици и спря пред хотела.

Арчър протегна ръка да вземе писмото.

— Да го отнеса ли? — попита той, но госпожа Оленска поклати глава, скочи от файтона и се изгуби зад стъклената врата. Още нямаше десет и половина, но току-виж, пратеникът, очакващ нетърпеливо отговора и без да знае с какво да се заеме, е седнал сред гостите на хотела, пиещи разхладителни напитки в хола — Арчър ги бе забелязал, докато тя влизаше.

Зачака, като се разхождаше назад-напред пред хотела. Младеж сицилианец с очи като на Настася предложи да му лъсне обувките, а дебела ирландка — да му продаде праскови; вратата непрестанно се отваряше, от нея излизаха запотени мъже с кипнати на тила сламени шапки и на минаване покрай него го оглеждаха. Учуди се колко често се отваря вратата и колко тези хора си приличат, както и всички останали потни мъже, които в този час непрекъснато влизат и излизат през двукрилите врати на всички хотели в страната.

Внезапно пред него възникна лице, което по никакъв начин не би могъл да свърже с всички останали. Мярна го бегло, защото в тази минута се намираще при най-далечната точка на своя пост и когато се връщаше обратно към хотела, сред множеството типични физиономии, слаби и уморени, кръгли и учудени, добродушни и мрачни, видя едно лице, което изразяваше едновременно нещо доста по-значително и при това напълно различно. Това бе лице на млад мъж, също бледо и посърнало от жегата или от грижи, или и от едното, и от другото заедно, но кой знае защо, по-изразително, подвижно, по-смислено, но може само така да му се бе сторило, защото самият той не бе като другите. За миг Арчър се хвана за тънката нишка на паметта си, но тя веднага се скъса и отплава заедно с потъналото в тълпата лице — най-вероятно на някой чужденец търговец, който в това обкръжение изглеждаше двойно по-чужд. То се изгуби в потока от минавачи и Арчър отново тръгна да обикаля.

Не искаше да го виждат пред хотела с часовник в ръката и като се мъчеше напосоки да определи колко време чака, реши, че щом госпожа Оленска се бави толкова, значи или е срещнала пратеника, или той я е издебнал.

При тази мисъл страховете му се замениха с душевна болка.

— Ако не се върне още сега, ще вляза и ще я намеря — закани се той.

Вратата пак се отвори и тя се озова до него. Качиха се отново във файтона и когато той потегли, Арчър погледна часовника си и видя, че е липсвала само три минути. Файтонът така дрънчеше, че не бе възможно да разговарят, и като громоляха по разбития паваж на улицата, се отправиха към пристанището.

Седнали един до друг на пейка в полупразния параход, те внезапно разбраха, че почти няма какво да си кажат, или по-точно, това, което искат да си кажат, най-добре може да се изрази чрез мълчанието на самотата и свободата.

Когато гребните колела се завъртяха, а лодките и корабите от пристана постепенно се стопиха в знойната мараня, на Арчър му се стори, че целият привичен свят също е започнал да се стапя. Много му се искаше да попита госпожа Оленска дали и тя не е с чувството, че отпътуват за далечни страни, откъдето връщане няма. Но не смееше да каже това или каквото и да е друго, за да не прекъсне тъничкото косъмче, на което се крепеше доверието ѝ към него. Не би желал да излъже това доверие. В миналото бе имало дни и нощи, когато споменът за целувката им бе горял върху устните му и дори снощи на път за Портсмут мисълта за Елен се разливаше като огън в кръвта му, но сега, когато тя бе до него и отплаваха заедно в незнайния свят, между тях като че бе възникнала толкова дълбока духовна близост, която може да рухне дори и от най-лекия досег.

Когато параходът излезе в открито море, духна лек ветрец и по залива се проточиха дълги, сякаш намаслени вълни с лека пяна отгоре. Заддушната влажна мъгла все още висеше над града, но пред тях се простираше прозрачният свят на неспокойни, набраздени води и осветени от слънцето фарове по далечните брегове. Госпожа Оленска, облегнала се на перилата, с полуразтворени устни пиеше морския хлад. Бе обгърнала шапката си с дълъг воал, но лицето ѝ бе останало открито и Арчър бе поразен от безоблачното ѝ оживление. Сякаш възприемаше пътуването им като нещо разбиращо се от само себе си и не само не се страхуваше от изненадващи срещи, но (което е доста по-лошо) изразяваше неуместен възторг по този повод.

В скромната параходна трапезария, където се бе надявал, че ще останат сами, седеше креслива компания от безобидни наглед младежи и девойки — както обясни собственикът, учители във ваканция — и сърцето на Арчър се сви при мисълта, че ще трябва да разговарят при тази връва.

— Безнадеждно е, ще помоля да ни дадат отделна стая — каза той и госпожа Оленска, без дума да възрази, го зачака да се върне.

Сепарето, което им предоставиха, гледаше към дълга дървена палуба, а през прозореца се виждаше морето. Тук беше хладно и пусто, наред масата, постлана с груба карирана покривка, се мъдреше буркан дребна туршия и сладкиш с черни боровинки под стъклен похлупак. Никога нито една диреща усамотение двойка не бе попадала в толкова простичък *cabinet particulier*^[1], а Арчър остана с впечатлението, че е забелязал чувство на облекчение в едва забележимата присмехулна усмивка, с която госпожа Оленска седна на трапезата срещу него. Жена, избягала от мъжа си, и то според слуховете с друг мъж, най-вероятно владее изкуството без предубеждение да гледа на нещата, но в самообладанието на госпожа Оленска имаше нещо, което притъпи иронията на Арчър. Нейното спокойствие, умението да не се учудва от нищо и непосредствеността ѝ бяха помогнали да пренебрегне условностите и да му внуши, че желанието да останат насаме е напълно естествено за двама стари приятели, които трябва да си кажат толкова много неща.

[1] Сепаре (фр.). — Б.пр. ↑

24.

Те се хранеха полека и спокойно, като понякога прекъсваха устремния поток на разговора. Когато притеснението се разпръсна, се намериха многобройни теми за разговор, но този разговор понякога се превръщаше само в експеримент към дългите мълчаливи диалози. Арчър не говореше за себе си — не умишлено, а просто защото не искаше да пропусне нито една дума от разказа ѝ, — а тя, подпряла брадичка върху отпуснатите си на масата ръце, му разправяше за тази година и половина, изминала от последната им среща.

Дотегнало ѝ тъй нареченото „общество“. Ню Йорк бил просто снизходителен, бил просто потискащо гостоприемен, тя никога нямало да забрави колко радушно я посрещнал, но увлечението от новите условия бързо се сменило със съзнанието, че тя, както се изрази, е „съвсем друга“, затова не ѝ е необходимо това, което е нужно на Ню Йорк. Тогава решила да си опита късмета във Вашингтон, където разнообразието от хора и мнения е доста по-голямо. И изобщо, вероятно би трябвало да се настани във Вашингтон и да вземе при себе си горката Медора, която е изчерпила търпението на останалите роднини тъкмо в момента, когато най-много се нуждае от грижи и от защита от опасни брачни посегателства.

— Ами доктор Карвър? Не се ли опасявате от него? Чува се, че и той живеел у семейство Бланкър?

— О, тази опасност отмина — усмихна се тя. — Доктор Карвър е много умен човек. Той търси богата съпруга, която да финансира начинанията му, а Медора просто му служи за реклама като негова привърженичка.

— Привърженичка ли? На какво?

— На всевъзможните му нови и безумни социални реформи. Но според мен те са по-интересни от сляпото подражаване на традициите — на чуждите традиции, — което наблюдавам сред нашите приятели. Заслужаваше ли си Америка да бъде открита, само за да бъде превърната в точно копие на друга страна? — Тя го погледна усмихната през масата. — Как мислите, би ли се нагърбил Христофор

Колумб с толкова трудна задача, само за да отиде на опера със семейство Сейфридж Мери?

Арчър се изчерви.

— Ами Бъфърт... И на него ли говорите така? — поривисто попита той.

— Отдавна не съм го виждала. Но преди съм му говорила така и той ме е разбирал.

— Ех, винаги съм твърдял именно това — ние не ви харесваме. А Бъфърт ви допада, защото е толкова различен от нас. — Арчър огледа празното сепаре, пустинният бряг и безупречно белите селски къщурки, проточили се в равна редичка покрай брега. — Ние сме непоносимо скучни. Лишени сме от характер, от разнообразие, от багри. Не разбирам защо не се върнете в Европа!

Очите ѝ потъмняха, той зачака ядосано да му отговори. Но тя остана безмълвна, сякаш обмисляше забележката му, и той започна да се опасява да не му отвърне, че и тя самата не разбира защо.

Най-сетне тя изрече:

— Струва ми се, заради вас.

Едва ли можеше да се направи признание по-равнодушно или с тон, който по-малко да ласкае самолюбието на този, за когото се отнасяше. Арчър се изчерви до корените на косата, не посмя нито да се помръдне, нито да заговори. Думите ѝ като че бяха някаква рядка пеперуда, която при най-малкото движение ще трепне и ще отлети, но ако не я безпокоят, ще събере около себе си цяло ято.

— Във всеки случай — продължи тя — именно вие ми помогнахте да забележа под тази скука нещо толкова изтънчено, възвишено и прекрасно, че много неща, които особено високо ценях в другия живот, в сравнение с това ми изглеждат евтини и нищожни. Не зная как най-добре да се изразя — каза тя, угрижено сбърчила чело, — но имам чувството, че никога досега не съм разбирала с каква жестокост, низост и безчестие се налага понякога да заплащаме най-изисканите наслади.

„Изисканите наслади, о, те си заслужават!“ — за малко да възкликне Арчър, но безмълвната молба в очите ѝ му попречи да заговори.

— Искам да бъда напълно честна с вас и със себе си — продължи тя. — Винаги се бях надявала, че рано или късно ще имам

възможността да ви кажа колко ми помогнахте, какво направихте от мен...

Арчър я загледа изпод вежди и накрая, като се разсмя, прекъсна думите ѝ:

— А имате ли представа какво вие сторихте от мен?

— От вас ли? — попита тя, пребледнявайки.

— Да. Защото аз съм ваше произведение в доста по-голяма степен, отколкото вие мое. Аз съм човек, който се е оженил за една жена, понеже така му е заповядала друга.

Бледото ѝ лице за миг се обля в руменина.

— Аз си мислех... бяхте ми обещаали... Не бива днес да ми говорите за това...

— Съвсем по женски! Нито една от вас не е способна да погледне горчивата истина в очите!

— Нима това е горчива истина за Мей? — тихо промълви тя.

Застанал до прозореца, той забарабани с пръсти по стъклото и с всяка своя клетка усети пронизващата нежност, с която тя произнесе името на братовчедка си.

— Винаги трябва да помним, че са важни не думите, а постъпките. Нима вие не ми дадохте пример?

— Пример ли? — машинално попита той, без все още да сваля безучастен поглед от морето.

— А ако не е така — продължи тя, като с мъчително упорство продължи да развива мисълта си, — ако не си е заслужавало да се отказваме от всичко, за да избавим другите от разочарование и мъка, тогава всичко, заради което се върнах в къщи, всичко, в сравнение с което животът ми изглеждаше толкова празен и оскъден, защото там никой не мисли за това, значи всичко това е фалш и химера...

Той се обърна, без да помръдне.

— И в такъв случай нищо не ще ви попречи да се върнете? — завърши той вместо нея.

— О, нима наистина нищо?

Тя в пълно отчаяние впери поглед в него.

— Не, ако сте пожертвали всичко в името на моето семейно щастие, то едва ли ще ви удържи тук! — кипнал, извън себе си изкрещя той и тъй като тя не отговори нищо, продължи: — За какво е всичко това? Благодарение на вас за пръв път през живота си можах

поне с едно око да зърна истинския живот, но вие веднага ми заповядахте и занапред да се задоволявам с фалша. Свръх човешките сили е да се търпи такова нещо... това е.

— О, не говорете така, нали аз го търпя! — изтръгна се от нея и очите ѝ се напълниха със сълзи.

Тя отпусна ръце на масата и сякаш забравила за всичко, откри лице пред погледа му като в минута на смъртна опасност. То я издаваше така, сякаш пред него бе цялото ѝ същество, цялата ѝ душа. Арчър остана безмълвен, потресен от това, което то му бе казало.

— Как, и вие ли? И вие също? През цялото време?

Отговор бяха само сълзи, които изпълниха очите ѝ и бавно се стекоха по бузите.

Почти половината сепаре все още ги отделяше един от друг, и нито един от тях не направи дори и най-малкото движение. Арчър бе някак странно равнодушен към физическото ѝ присъствие, дори едва ли би го забелязал, ако ръката ѝ, която тя отпусна върху масата, не бе привлякла погледа му както през деня, когато в малката къща на 23-а улица не бе свалял очи от ръцете ѝ, за да не я гледа в лицето. Сега въображението му се мятеше около тази ръка като около водовъртеж, но все още не бе направил опит да се приближи. Познаваше любовта, която се храни с милувки, но тази страст го бе поразила до мозъка на костите и бе ясно, че няма да може да я задоволи лесно и безгрижно. Плашеше се само от едно — да не стори нещо, което да заличи звука и значението на думите ѝ, мислеше само за едно — сега вече никога не ще бъде напълно самотен.

Но още през следващия миг го обзе чувство на безизходица и невъзвратима загуба. Ето ги двамата тук — толкова близко, толкова сигурно скрити от чужди погледи — и въпреки това всеки е толкова здраво прикован към самотната си участ, все едно че целият свят се е прострял между тях.

— Защо е това, щом ще се върнете обратно? — възкликна той, а зад думите му звучеше безнадеждният вик: „Как бих могъл да ви удържа?“

Тя седеше неподвижно, свела поглед.

— О... Засега няма да се връщам!

— Засега ли? Значи по-късно, и вече сте определили кога?

В отговор тя вдигна ясения си поглед към него.

— Обещавам ви, няма да замина дотогава, докато вие се държите. Дотогава, докогато ще можем да се гледаме право в очите, така, както сега.

Той се стовари на стола. Отговорът ѝ значеше: „Ако помръднете дори пръст, ще ме прогоните обратно — обратно при всички мръсотии, които са ви известни, и при всички изкушения, за които само можете да се досещате.“ Разбра я толкова ясно, все едно че го бе изразила с думи, и тази мисъл го удържа на масата трогнат, в благоговейно покорство.

— Какъв ще е този ваш живот! — простена той.

— О, нищо страшно — докато този живот е част от вашия!

— А моят — част от вашия?

Тя кимна утвърдително.

— Само толкова — и за двама ни?

— Но нали и без това си е така — нима греша?

При тези думи той скочи, забравил всичко на света, освен омайното ѝ лице. Тя също стана — не за да тръгне към него или за да бяга, а се изправи спокойно, сякаш най-мъчното вече бе отминало и сега ѝ оставаше само да чака толкова спокойно, че когато той се приближи, протегнатите ѝ ръце не го отблъснаха, а напротив — поведоха го. Щом улови ръцете му, тя меко го отстрани на разстояние, от което далечното ѝ лице му каза останалото.

Стояха така много дълго или може би миг, но напълно достатъчно, за да може мълчанието ѝ да предаде докрай това, което би искала да му каже, а той разбра, че само едно е важно. Той не бива да предприема никаква стъпка, която да превърне тази среща в последна, а да ѝ повери бъдещето и да я моли само да не го изпуска от ръцете си.

— О, вие не бива да бъдете нещастен — промълви тя с пресекващ глас, като отдръпна ръцете си.

— Нали няма да се върнете, няма да се върнете там? — примоли се той, сякаш това бе единственото, което не би понесъл.

— Не, няма да се върна — отвърна тя, отдалечи се, отвори вратата и мина в общата трапезария.

Гласовитите учители си събираха багажа, готвеха се да се втурнат към пристанището. Пред тях на кея бе спрял бял параход, а над слънчевия залив като ивица мараня неясно трептеше Бостън.

25.

Когато Арчър се озова на палубата сред чуждите хора, обзе го спокойствие, което, колкото и да е чудно, укрепя душевните му сили.

Резултатът от деня, ако го преценеше чрез обичайните мерки, бе направо отчайващ — дори не бе докоснал с устни госпожа Оленска и не бе изтръгнал от нея нито дума, обещаваща бъдещи срещи. И въпреки това друг човек, разкъсан от неутолена страст и за неопределено време разделящ се с обекта на любовта си, едва ли би могъл да се чувства толкова унижително смирен и доволен. Развълнува го, ала и го успокоява идеалното равновесие, което тя успя да установи между верността им към другите и честността им един към друг — равновесие, което по никакъв начин не бе резултат от хитра пресметливост, за което говореха нейните колебания и сълзи, а напротив, естествено бе произтекло от неподправената ѝ искреност. Сега, когато опасността отмина, той бе препълнен с трепетна нежност и благодарност към съдбата, задето нито тщеславието, нито съзнанието, че играе някаква роля пред обръгнали зрители, не го подмамиха да изкуси и нея. Дори след като си размениха ръкостискания на фолривърската гара и той се върна сам, у него остана сигурността, че от тази среща е получил доста повече, отколкото е изгубил.

Върна се в клуба и докато седя в празната библиотека, отново и отново възкресява в паметта си всяка секунда, прекарана с нея. Беше му ясно, а след спокоен размисъл и още по-ясно, че ако тя в края на краищата реши да се завърне в Европа — или другояче казано, при мъжа си, — причината не ще е привлекателността на предишния ѝ живот, дори при новите условия, които ѝ се предлагат. Тя ще замине единствено в случай, че почувства, че е изкушила Арчър да излезе извън строгите рамки, които двамата си бяха поставили. Ще остане близо до него, докато той не я помоли да се приближи още повече, в негова власт е да я удържи тук на безопасно, макар и голямо разстояние.

Във влака тези мисли все така не го оставяха. Сякаш го обгръщаха в златиста мъгла, през която лицата на хората наоколо изглеждаха далечни и размити; имаше чувството, че ако заговори спътниците си, те просто няма да го разберат. В такава разсеяност се пробуди на следващата сутрин за реалността на задушния септемврийски Ню Йорк. Когато на излизане от гарата през същата златиста мъгла гледаше посърналите от жегата лица на минаващите покрай него пътници на дългия влак, едно от тези лица неочаквано се отдели от общата маса, приближи се и привлече вниманието му. Веднага си спомни, че беше лицето на младия мъж, когото бе видял да излиза от Паркър хаус, и бе забелязал колко рязко се различава от типичната физиономия на американски пътник.

Същото му направи впечатление и сега и отново пробуди неясни асоциации с нещо видяно в миналото. Младият мъж се бе спрял и се озърташе смутено като чужденец, озовал се във властта на грубата стихия, чиято жертва става всеки, тръгнал да пътува из Америка, сетне се приближи до Арчър и като свали шапка, рече на английски:

— Ако не се лъжа, господине, ние сме се срещали в Лондон.

— Да, да, разбира се, че в Лондон! — с любопитство и симпатия възкликна Арчър и го хвана за ръката. — Значи все пак пристигнахте? — допълни той, като хвърли учуден поглед върху умното възслабо лице на френския учител на младия Картрай.

— Пристигнах, както виждате — с лека усмивка рече Мосю Ривер. — Обаче за малко, вдругиден се връщам обратно.

Бе останал неподвижен, хванал в ръка с грижливо изпълната ръкавица лека пътна чанта и уплашено, стъписано, почти умолително бе вперил поглед в Арчър.

— Питам се, господине, щом имах щастието да ви срещна... дали не бих могъл...

— Тъкмо исках да ви поканя на закуска. Ако минете да ме вземете от кантората, ще отидем в един съвсем приличен ресторант наблизо, в деловата част на града.

Мосю Ривер бе явно изненадан и трогнат.

— Много сте добър, господине, но само исках да ви попитам как бих могъл да намеря файтон. Не виждам носачи и никой не желае да ме изслуша...

— Да, американските гари, разбира се, сигурно ще ви изненадат. Ако потърсите носач, ще ви предложат дъвка. Елате, ще гледам да ви помогна, но непременно трябва да дойдете с мен на закуска.

Младежът след кратко колебание изрече куп благодарности и доста неубедително отвърна, че за съжаление бил зает, ала когато най-сетне се озоваха на улицата в сравнително спокойна обстановка, попита дали не би могъл да навести Арчър през деня.

Арчър, който никак не бе претрупан с работа поради летния сезон, определи час и му записа адреса, французинът отново свали шапка, благодари и прибра листчето в джоба си. Щом го изпрати до конния трамвай, Арчър се запъти към къщи.

Точно в определеното време мосю Ривер се появи в кантората, чисто избърснат и сресан, но както и досега, сериозен и угрижен. Арчър бе сам в кабинета си и младежът, преди да седне на стола, кажи-речи, още от вратата заяви:

— Струва ми се, господине, че ви видях вчера в Бостън.

Забележката бе съвсем безобидна и Арчър вече бе готов да потвърди, когато внезапно нещо загадъчно и многозначително се мярна в съсредоточения поглед на госта.

— Изумително, направо изумително, че се срещнахме отново при такива обстоятелства — продължи мосю Ривер.

— Какво имате предвид? — попита Арчър, навестен от доста баналната мисъл, че събеседникът му се нуждае от пари.

Мосю Ривер не сваляше смутен поглед от него.

— Пристигнах, не за да търся работа, както миналия път бяхме говорили с вас, а със специална поръчка.

— А! — извика Арчър и веднага свърза двете им предишни срещи. Млъкна, за да обмисли положението, внезапно представило му се в нова светлина, и мосю Ривер също се умълча, сякаш преценяваше, че е казал достатъчно.

— Значи със специална поръчка — повтори замислено Арчър след продължително мълчание.

Младият французин леко разпери ръце и двамата се загледаха мълчаливо през писалището, докато най-сетне Арчър се сети да покани французина да седне, а той, като избра стол в другия край на кабинета, отново се вцепени в очакване.

— Искате да говорите с мен във връзка с тази поръчка ли? — попита най-сетне Арчър.

Мосю Ривер кимна.

— Не от свое име. Това, което ми бе възложено, вече съм изпълнил. Бих желал, ако позволите, да поговоря с вас за графиня Оленска.

Арчър вече очакваше тези думи, но когато те бяха произнесени, кръвта заблъска в слепоочията му, сякаш внезапно бе ударил главата си в дърво сред тъмна гора.

— От чие име желаете да разговаряте?

Мосю Ривер посрещна въпроса, без да трепне.

— Бих могъл да кажа, че от името на графинята, ако не би ви прозвучало твърде фамилиарно. Може би ще е по-правилно да кажа — от името на абстрактната справедливост.

Арчър го изгледа иронично.

— Значи сте пратеник на граф Оленски?

Този път червенина — още по-силна — изби върху бледото лице на мосю Ривер.

— Да, но не са ме пращали при вас, господине. Дошъл съм при вас по съвсем други причини.

— Какво ви дава право, като се имат предвид сегашните условия, да изтъквате някакви други причини? — възрази Арчър. — Едно от двете: или сте пратеник, или не сте.

Младежът се замисли.

— Мисията ми е приключена. Доколкото става дума за графинята, претърпях несполука.

— С нищо не мога да ви помогна — все така иронично рече Арчър.

— Безспорно, ала можете да помогнете в друго отношение — мосю Ривер замлъкна, ръцете му, все така грижовно обгърнати от ръкавиците, обърнаха шапката, той надникна в нея и отново насочи поглед към Арчър. — Убеден съм, господине, че може да спомогнете за несполуката ми и пред нейното семейство.

Арчър отмести стола и стана.

— Бог е свидетел, тъкмо това ще сторя! — възкликна той.

Мушнал ръце в джобовете, той се изправи и загледа вбесен дребния французин, чието лице, макар че също бе станал, бе на два

дуюма по-ниско от очите на Арчър.

Лицето на мосю Ривер доби обичайната си бледност, сякаш не би могло да стане вече по-бледо.

— Защо, по дяволите, сте си въобразили — кипнал, продължи Арчър, — доколкото, както предполагам, се обръщане към мен като към роднина на госпожа Оленска, че моето мнение е противоположно на становището на семейството й?

За известно време единствен отговор му бе промяната в лицето на мосю Ривер. Стеснителността му се примеси с дълбоко отчаяние — при първата им среща толкова умен и находчив, едва ли би могъл да изглежда по-безпомощен и беззащитен от сега.

— О, господине...

— Не ми е ясно защо сте дошли именно при мен, като има безброй хора, много по-близки на графинята, защо си въобразявате, че аз непременно ще се вслушам в аргументите, чрез които явно е трябвало да й въздействате.

Мосю Ривер посрещна атаката обезоръжаващо смирено.

— Аргументите, които имам намерение да изтъкна пред вас, господине, са лично мои, а не на този, който ме е изпратил.

— В такъв случай почти нямам причини да ги изслушам.

Мосю Ривер отново огледа вътрешността на шапката си, сякаш се чудеше дали в тези думи има достатъчно силен намек, за да я наложи и да си иде. Сетне, като внезапно се изпълни с решителност, заяви:

— Господине, позволете да ви попитам нещо. Смятате ли, че нямам право да се намирам тук? Или според вас въпросът вече е решен?

Невъзмутимото му упорство накара Арчър да почувства колко неуместна бе шумната му атака. Безспорно мосю Ривер успя да му направи впечатление. Леко смутен, Арчър отново седна и с жест покани младежа да последва примера му.

— Извинете, но защо смятате, че въпросът е решен?

Мосю Ривер отвърна покрусен на погледа му.

— Значи споделяте мнението на останалите членове на семейството, че поради нови предложения мадам Оленска ще трябва все пак да се върне при мъжа си?

— О, Господи! — извика Арчър, а гостът тихичко промърмори нещо в подкрепа на думите си.

— Преди да се видя с нея, по молба на граф Оленски аз се срещнах с господин Лаулъл Мингът, с когото разговарях няколко пъти, преди да отпътувам за Бостън. Доколкото разбирам, той изразява мнението на майка си, а мисис Менсън Мингът има голямо влияние в семейството си.

Арчър остана безмълвен, с чувството, че се вкопчва в хлъзгавия край на зейнала в краката му пропаст. Изненадващото откритие, че са го отстранили от участие в тези преговори и че дори не са му споменали за тях, го изуми; пред смайването му отиде на заден план дори изненадата от това, което бе чул сега. Внезапно се досети, че щом роднините са престанали да се съветват с него, значи някакъв дълбок родов инстинкт им е внушил, че вече не е на тяхна страна, и веднага си припомни добилите нов смисъл думи на Мей по пътя към къщи на връщане от мисис Менсън Мингът в деня на състезанията по стрелба с лък: „И все пак ми се струва, че щеше да е доста по-щастлива при мъжа си.“

Дори в объркването, предизвикано от тези нови разкрития, Арчър си припомни колко се бе възмутил, и положението, че оттогава жена му нито веднъж не бе споменала името на госпожа Оленска. Небрежната ѝ забележка явно бе наплюнченият пръст, вдигнат, за да определи откъде духа вятърът, резултатите са били докладвани на семейството, след което то мълчаливо е изключило Арчър от съвещанията си. Изненада го силната родова дисциплина, принудила жена му да се покори на това решение. Беше сигурен, че Мей не би постъпила така, ако не ѝ бе позволила съвестта, но тя явно споделяше мнението на семейството, че за госпожа Оленска е по-добре да бъде нещастна съпруга, отколкото разведена жена, и че няма смисъл този въпрос да се обсъжда с Нюлънд, който има щурия навик внезапно, ни в клин, ни в ръкав, да се съмнява в най-очевидни истини.

Щом вдигна очи, Арчър срещна тревожния поглед на госта.

— Нима не знаете, господине... възможно ли е да не знаете... роднините ви започват да се съмняват дали имат право да посъветват графинята да отхвърли най-новите предложения на съпруга си.

— Предложенията, които сте донесли вие, нали?

— Да, предложенията, заради които пристигнах тук.

Арчър вече бе готов да възрази, че не е грижа на мосю Ривер доколко е в течение на въпроса, но смиреният и същевременно твърд поглед на французина го накара да се откаже, затова отговори с въпрос:

— Защо разговаряте с мен за тези неща?

Французинът не закъсня да отговори:

— За да ви помоля, господине — бързо изрече той, — за да ви помоля най-горещо, с цялата убедителност, на която съм способен: не я оставяйте да се върне. О, не я пускайте обратно! — изкрещя той.

Арчър го загледа с нарастваща почуда. Отчаянието на мосю Ривер и силата на решителността му не оставяха никакво съмнение: бе решил да се изкаже, каквото и да му струва. Арчър се замисли.

— Мога ли да ви попитам — обади се най-сетне, — от тази гледна точка ли разговаряхте с госпожа Оленска?

Мосю Ривер се изчерви, но не отмести поглед.

— Не, господине, честно изпълних задачата си. Наистина смятах, че за мадам Оленска ще е по-добре, ако отново получи имуществото си и заеме мястото в обществото, което ѝ дава положението на мъжа ѝ.

— Така си и мислех, защото в противен случай не бихте поели подобен ангажимент.

— Разбира се, че не.

— Тогава защо всъщност... — Арчър отново замлъкна и двамата отново си размениха продължителни изпитателни погледи.

— Ех, господине, когато я видях, когато я изслушах, разбрах, че тук се чувства по-добре.

— Така ли смятате?

— Да, аз добросъвестно си изпълних задачата, изложих аргументите на графа, предадох предложенията му, въздържайки се от каквито и да било лични коментари. Графинята бе толкова любезна, че търпеливо ме изслуша, учтивостта ѝ стигна дотам, че се срещна дори два пъти с мен, и безпристрастно обмисли казаното. Но при тези два разговора промених мнението си и започнах да гледам по съвсем друг начин на въпроса.

— Мога ли да попитам какво послужи като причина за толкова категоричната промяна?

— Само фактът, че забелязах промяна у нея — отвърна Мосю Ривер.

— Промяна ли? Значи сте я познавали отпреди?

Младият мъж отново се смути.

— Срещал съм я в дома на съпруга ѝ. От дълги години познавам граф Оленски. Разбира се, ясно ви е, че не би изпратил с подобна поръчка съвсем непознат човек.

Погледът на Арчър, залутан по голите стени на кабинета, се спря върху календара, украсен със суровото лице на президента на САЩ. Мъчно би могло да си представи човек нещо по-странно от възможността да се води подобен разговор върху много милиони квадратни мили под негова закрила.

— Промяна ли?... От какво естество?

— О, господине, ако можех да ви разкажа! — Мосю Ривер млъкна за миг. — Струва ми се, открих нещо, което никога досега не бях подозирал — че тя е американка. А за американците — такива като нея или като вас — много неща, които в другите страни са приети или с които във всеки случай се примиряват като удобен компромис за всички, стават немислими, просто немислими. Ако роднините на госпожа Оленска разбираха какво е това, и те като нея категорично биха възразили срещу връщането ѝ, но очевидно смятат желанието на графа да я върне у дома си като доказателство на горещата му преданост към семейното огнище. — Мосю Ривер направи пауза и допълни: — А всъщност цялата работа никак не е толкова проста.

Арчър отново се извърна към президента на Съединените щати, сетне погледна разхвърляните книжа по бюрото. Около секунда не се реши да каже нищо. През това време чу как Мосю Ривер отмести стола и разбра, че е станал. Отново вдигна очи и забеляза, че гостът му е развълнуван не по-малко от самия него.

— Благодаря ви — просто рече Арчър.

— Няма за какво да ми благодарите, господине, по-скоро аз — Мосю Ривер заекна, сякаш и на него му бе трудно да говори. — Но бих искал да ви кажа още нещо — вече по-твърдо продължи той. — Попитахте ме дали съм на служба у граф Оленски. Да, сега е точно така — върнах се при него на работа преди няколко месеца по лични причини, познати всекиму, на чиито ръце са болни стари хора. Но от минутата, когато реших да дойда при вас, за да ви кажа тези неща, се

смятам за уволнен от служба и веднага щом се върна, ще известя графа за това, ще му изложя причините, които са ме подтикнали да постъпя така. Това е, господине.

Мосю Ривер се поклони и се отдръпна крачка назад.

— Благодаря ви — повтори Арчър и му стисна ръка.

26.

Всяка година на петнайсети октомври Пето авеню отваряше капаци, постилаше килими и окачваше трите реда пердета на прозорците.

Към първи ноември този домашен ритуал приключваше и висшето общество започваше да хвърля погледи наоколо и критично да се вглежда в себе си. Към петнайсети сезонът бе вече в разгара си, операта и театрите примамваха публиката с нови изкушения, всички разпращаха покани за вечери и определяха датите за баловете. И всяка година тъкмо по това време мисис Арчър винаги казваше, че Ню Йорк много се е променил.

Оглеждайки го от извисената гледна точка на безпристрастен наблюдател, с помощта на мистър Сайлъртън Джексън и мис Софи тя забелязваше всяка нова пукнатина върху повърхността му и всяко ново буренче в подредените лехи на представителната му градина. На младини едно от любимите развлечения на Нюлънд бе да изчака това годишно заключение на майка си и да чуе как изброява най-дребните признаци на разложение, пропуснати от небрежния му поглед. Защото според мисис Арчър, ако Ню Йорк се променя, този процес винаги е за по-лошо; мис Софи Джексън напълно споделяше мнението ѝ.

Що се отнася до мистър Сайлъртън Джексън, както е редно за аристократ, той не бързаше да изрази преценката си и искрено се забавляваше, докато слушаше вайкането на дамите. Ала и той никога не отричаше, че Ню Йорк се е променил, а Нюлънд Арчър на втората година от женитбата си бе принуден да признае, че дори и Ню Йорк да не се е променил напълно, безспорно все пак се променя.

Тези теми както обикновено бяха засегнати у мисис Арчър на вечеря по случай Деня на благодарността. През този ден, когато бе редно да се възнасят хвалебствия заради благословените дарове на отминалата година, тя бе добила навика мрачно, макар и не твърде ожесточено, да се вглежда в мъничкия си свят и да разсъждава за какво всъщност би трябвало да благодари. Във всеки случай не заради състоянието на обществото — върху обществото, ако може да се

твърди, че то изобщо съществува, трябваше да се призоват библейските проклетия, нищо друго; нали всеки знае какво бе имал предвид негово преподобие доктор Ешмър, когато бе избрал за проповедта в Деня на благодарността текст от Книгата на пророк Йеремиа (глава II, стих 25). Доктор Ешмър, новият пастор на църквата „Свети Матей“, бе избран именно поради изключително „напредничавите“ си възгледи, проповедите му бяха смели по мисли и оригинални по език. Когато хвърляше светкавици и гръмотевици върху отбраното общество, винаги говореше за „тенденцията“ на развитието му, и от съзнанието, че принадлежи към обществото, което се развива, мисис Арчър изпаднаше в сладък ужас.

— Доктор Ешмър безспорно е прав: наистина съществува определена тенденция — заяви тя с такъв той, сякаш тази тенденция бе нещо видимо за окото и поддаващо се на измерване като пукнатина в стената на къща.

— И все пак е малко странно да се държи проповед на тази тема по случай Деня на благодарността — отбеляза мис Джексън, на което домакинята възрази сухо:

— Ах, той ни призоваваше да благодарим за това, което още се е запазило.

Арчър обикновено се подсмиваше на ежегодните пророчества на майка си, но тази година, като изслуша списъка на промените, дори и той бе принуден да се съгласи, че „тенденцията“ е очевидна.

— Екстравагантни тоалети — подхвана мис Джексън.

— Сайлъртън ме заведе на премиера в операта и мога да кажа, че само Джейн Мери бе с миналогодишната си рокля, но и нея бе преправила леко, а аз знам, че я получи от Уърт само преди две години, защото моята шивачка винаги преправя парижките ѝ тоалети, преди да ги облече.

— Ах, Джейн Мери е част от нас — с въздишка отбеляза мисис Арчър, сякаш намираще за доста непривлекателен века, през който дамите, едва заплатили за тоалетите си на митницата, без да са ги оставили да отлежат и да узреят на тъмно, веднага тръгват да се перчат с тях, за разлика от съвременничките на мисис Арчър.

— Да, малко са като нея — подхвана мис Джексън. — По време на младините ми се смяташе за вулгарно човек да се облича по най-новата мода, затова Ейми Сайлъртън винаги ми казваше, че в Бостън

имало правило парижките рокли да се държат две години. Старата мисис Бакстър Пенилоу — тя винаги стриктно спазваше етикета — всяка година поръчваше дузина рокли: две кадифени, две атлазени, две копринени, а останалите шест от най-тънък вълнен плат. Това бе постоянна поръчка. Преди да се спомине, две години боледува, а когато издъхна, в гардероба ѝ намериха четирийсет и осем рокли от Уърт, още увити в цигарена хартия; веднага след траура дъщерите ѝ поднесиха на симфонични концерти роклите от първата партида, без да се страхуват, че ще изпреварят модата.

— Да, но нали Бостън е доста по-консервативен от Ню Йорк. Впрочем винаги съм смятала, че е най-сигурно френските тоалети да се обличат година по-късно — заяви мисис Арчър.

— Бъфърт натрапи тази нова мода, принуждавайки жена си да се перчи с новите си рокли още щом ги докарат, затова трябва да кажа, че само благодарение на изисканата си външност понякога Реджина не изглежда като... като... — Мис Джексън огледа трапезата, срещна ококорените очи на Джейни и се помъчи да заличи неудобството, като измърмори нещо неразбираемо.

— Като съперничката си — завърши мистър Джексън с физиономията на човек, измислил епиграма.

— Ах — в хор възкликнаха дамите, а мисис Арчър, отчасти за да отвлече вниманието на дъщеря си от забранените теми, допълни:

— Горката Реджина! Май не посреща много весело Деня на благодарността. До вас стигнаха ли слухове за неуспешната борсова игра на Бъфърт? — рече тя на мистър Сайлъртън.

Мистър Джексън небрежно кимна. Куцо и сакато знаеше за тези слухове, а той смяташе за по-ниско от достойнството си да потвърждава общоизвестна новина.

На трапезата се възцари мрачно мълчание. Никой не обичаше кой знае колко Бъфърт и не можеше да се каже, че съмненията в честността му им бяха чак толкова неприятни, но мисълта, че е навлякъл финансов резил на рода на жена си, бе толкова чудовищна, че не можеха да ѝ се радват дори враговете му. Ню Йорк на хора като Арчър допускаше лицемерието в личния живот, но в деловите отношения изискваше идеална, безукорна почтеност. Отдавна вече никой от големите банкери не бе фалирал, но всички помнеха как обществото бе шокирано от едни собственици на фирма, които бяха

стигнали до банкрут. Същото ще стане и с Бъфърт въпреки цялата му сила и известност, дори съвместните усилия на всички Далас няма да успеят да спасят горката Реджина, ако има поне трошица истина в слуховете за незаконните далавери на мъжа ѝ.

Разговорът се прехвърли върху не толкова зловещи теми, но върху каквото и да се спрещ, всичко сякаш потвърждаваше сигурността на мисис Арчър, че „тенденцията“ непрестанно се ускорява.

— Разбира се, Нюлънд, наясно съм, че си разрешил на Мей да посещава неделните вечери у мисис Стрейзърс... — подхвана тя. На което Мей весело възрази:

— Но нали сега всички ходят у мисис Стрейзърс, а освен това тя бе поканена на прием у баба.

Ето по този начин, помисли си Арчър, Ню Йорк преодолява промените — отначало упорито ги игнорира, а след като са вече свършен факт, искрено си въобразява, че така си е било открай време. Винаги ще се намери предател в крепостта и когато той (или по-често тя) вече е изнесъл ключовете, какъв смисъл да се преструват, че крепостта е била непревземаема? Вкусили веднъж непринуденото неделно гостоприемство на мисис Стрейзърс, хората едва ли ще са съгласни да си седят в къщи, размишлявайки по въпроса, че нейното шампанско е продукт от преваряването на вакса за обувки.

— Зная, скъпа, зная — въздъхна мисис Арчър. — Тези неща явно са неизбежни, щом хората душа дават за развлечения, но все пак не мога да простя на братовчедка ви госпожа Оленска, че първа подкрепи мисис Стрейзърс.

Руменината, обляла лицето на младата мисис Арчър, учуди мъжа ѝ не по-малко, отколкото всички останали на трапезата.

— Ах, тази Елен... — промърмори тя също толкова укорно и съкрушено, както родителите ѝ биха казали: „Ах, тези Бланкър...“

Именно такъв тон бе взело семейството ѝ към графиня Оленска след като ги бе изненадала и ги бе поставила в неудобно положение, като бе отхвърлила категорично предложенията на мъжа си, но в устата на Мей подобни нотки даваха повод за размишления и Арчър я погледна с чувство на отчуждение, обземащо го понякога, когато тя твърде явно припяваше на родителите си.

Майка му, която сякаш внезапно бе изгубила присъщото си чувство на деликатност, упорито си знаеше едно и също:

— Винаги съм смятала, че тези, които като госпожа Оленска са се движили сред европейските аристократи, трябва да ни помагат да поддържаме обществените различия, а не да ги пренебрегват.

Ярката руменина не слизаше от лицето на Мей — явно зад нея се криеше нещо по-сериозно от обикновеното признаване на вероломството на братовчедка ѝ спрямо обществото.

— Сигурна съм, че чужденците ни възприемат като съвсем еднакви — кисело отбеляза мис Джексън.

— Според мен Елен не се интересува ни най-малко от обществото, но впрочем никой не знае от какво се интересува — продължи Мей, сякаш се мъчеше да се изрази колкото може по-дипломатично.

— Ах — отново въздъхна мисис Арчър.

Всички знаеха, че графиня Оленска е изпаднала в немилост пред роднините си. Дори вярната ѝ защитничка, мисис Менсън Мингът не можа да оправдае отказа ѝ да се завърне при мъжа си. Родът Мингът не изказваше гласно неодобрението си — чувството им за солидарност бе прекалено силно. Просто, както се бе изразила мисис Уелънд, „оставиха горката Елен сама да заеме подходящото за нея място в живота“, а това място — какъв ужас! — се намираще в невъобразими низини, където се разпореждат Бланкър и вършат своите мрачни обреди „тези, които пишат“. Невероятно, но факт — Елен въпреки всичките си възможности и предимства бе паднала до равнището на „бохемата“. Това за сетен път укрепи мнението им, че е извършила фатална грешка с отказа си да се върне при граф Оленски. В края на краищата мястото на младата жена е в дома на мъжа ѝ, особено ако го е напуснала при положение, при което... как да се изразят... ако човек го огледа по-внимателно...

— Госпожа Оленска се ползва с голям успех сред джентълмените — каза мис Софи уж като примирителна бележка, но всъщност доста хапливо.

— Ах, подобна опасност винаги тегне над толкова млада жена като госпожа Оленска — горчиво се съгласи мисис Арчър, след което дамите, привдигнали шлейфовете си, се отдалечиха под лампите на

Карсел в гостната, докато Арчър и мистър Сайлъртън Джексън се запътиха за готическата библиотека.

Щом се намести пред камината и компенсира с прекрасна пура дефектите на вечерята, мистър Джексън отново възвърна цялата си величественост и приказливост.

— Ако Бъфърт се разори — заяви той, — истината ще излезе наяве.

Арчър бързо вдигна глава — при споменаването на Бъфърт пред него винаги изникваше крачещата през снега в Скайтърклиф тежка фигура в скъпо кожено палто и боти.

— Ще пламне крайно неприятен скандал. Далеч не всичките му пари отиваха за Реджина — продължи мистър Джексън.

— Това е без значение. Сигурен съм, че ще успее все пак да се измъкне — рече младият мъж в желанието си да смени темата.

— Възможно е, възможно е. Със сигурност зная, че днес е имал намерение да посети някои влиятелни лица. Разбира се — без желание се съгласи мистър Джексън, — да се надяваме, че ще успеят да го спасят, във всеки случай поне този път. Не ми се иска да мисля, че клетата Реджина ще трябва да проведе остатъка от живота си в някой жалък чуждестранен курорт за банкрутирвали.

Арчър не каза нищо. Стори му се напълно естествено, макар и трагично, че на човек, печелещ пари по нечестен начин, е съдено тежко изкупление, затова мислите му, без да се бавят с печалната съдба на мисис Бъфърт, се върнаха към по-близки за него въпроси. Защо ли при споменаването на госпожа Оленска Мей се изчерви?

Четири месеца бяха изминали от летния ден, който бе прекарал с госпожа Оленска, а оттогава не я бе виждал. Знаеше, че се е върнала във Вашингтон, в малката къща, която наели с Медора Менсън; веднъж ѝ бе писал, само няколко думи, бе я попитал дали може да я иди, а тя още по-кратко бе отговорила: „Още не.“

Откак всякаква връзка между тях се бе прекъснала, той бе издигнал в душата си храм, в който тя царуваше сред съкровенията му мисли и желания. Постепенно там се бе образувано място, където протичаше реалният му живот и се извършваха единствено разумните му постъпки, там отнасяше книгите, които четеше, там таеше мислите и чувствата си, мечтите и съжденията си. Извън пределите на храма, в който преминаваше реалният му живот, се движеше с все по-

нарастващо чувство за нереалност и непълноценност, натъквайки се на познатите предразсъдъци и на общоприетите възгледи, като човек, който разсеяно се блъска непрестанно в мебелите из стаята. Беше далеч, толкова безкрайно далеч от всичко, което бе реално и близко за околните, че понякога дори го стряскаше увереността им, че все още е сред тях.

До съзнанието му достигна, че мистър Джексън се окашля, готов за нови разкрития.

— Разбира се, нямам представа до каква степен семейството на жена ви е осведомено за разговорите във връзка... във връзка с отказа на госпожа Оленска да приеме последното предложение на мъжа си.

Арчър остана безмълвен и мистър Джексън се опита да се приближи до целта си по заобиколен път.

— Жалко, много жалко, че го отхвърли.

— Жалко ли? За Бога, по каква причина?

Мистър Джексън огледа внимателно крака си и спря поглед върху грижливо опънатия чорап, съединяващ глезена с лачената обувка.

— Е, ако говорим за материалните неща, с какви пари ще живее от тук нататък?

— От тук нататък ли?

— Щом Бъфърт...

Арчър скочи и удари с юмрук по края на писалището от черен орех. В гнездата на медния прибор за писане подскочиха стъклените чашки.

— Какво искате да кажете, по дяволите?

Мистър Джексън се поразмърда на стола, невъзмутимо спря поглед върху пламналото лице на младия мъж.

— Хм... от съвсем достоверни източници, по-точно от самата стара Кетрин узнах, че семейството значително е намалило издръжката на графиня Оленска, откак е отказала категорично да се върне при мъжа си, а тъй като поради този свой отказ, се лишава и от собствените си пари, макар че граф Оленски е бил готов да ѝ ги предостави, в случай че се върне, какво, по дяволите, искате да кажете, момчето ми, като ми задавате този въпрос? — добродушно се възмути мистър Джексън.

Арчър се приближи до камината, наведе се и изтърси пепелта от пурата си в нея.

— Не зная нищо за личните работи на госпожа Оленска, но от вашите намеци се разбира...

— Първо, изобщо не са мои, а на Лефъртс... — поправи го мистър Джексън.

— На Лефъртс, нали, който се мъчеше да я ухажда и удари на камък! — презрително възкликна Арчър.

— Какво говорите? Нима? — трепна събеседникът му, сякаш бе чакал тъкмо този отговор, както ловецът очаква дивеч в капана. Беше седнал отстрани до огъня и студеният му стари очи, без да трепват, гледаха Арчър в лицето, сякаш го бяха стегнали в стоманени пружини.

— Да, много жалко, че не се върна преди краха на Бъфърт — повтори той. — Ако се върне сега и ако той фалира, това само ще потвърди мнението, което впрочем споделя не само Лефъртс.

— О, няма да се върне нито сега, нито когато и да било?

Преди още думите да излетят от устата му, отново го обзе усещането, че мистър Сайлъртън сякаш през цялото време е очаквал тъкмо тях.

Старецът го изгледа проникателно.

— Така ли смятате? Е, може би по-добре знаете от мен. Но всеки ще ви каже, че жалките трохи, останали още у Медора, са в банката на Бъфърт, и откровено казано, направо не ми е ясно как тези дами ще се удържат на повърхността, ако той потъне. Разбира се, не е изключено госпожа Оленска някак да спечели отново на своя страна старата Кетрин, макар че тя най-много бе настоявала за връщането ѝ в Европа, а нали старата може да ѝ определи всякаква издръжка. Но, от друга страна, всички знаем, че точно тя не обича да пилее пари, останалите роднини пък нямат никаква причина да удържат тук госпожа Оленска.

Арчър кипна в лудешки гняв. Бе именно в това състояние, в което човек е готов да извърши всякаква глупост, съзнавайки през цялото, време, че я извършва.

Видя колко изумен остана мистър Джексън, когато откри, че той нищо не знае за разногласията между госпожа Оленска и нейната баба, както и останалите ѝ роднини. Старецът безспорно си е направил изводи за причините, поради които не са допуснали Арчър на семейния съвет. Това ясно показва на младия мъж, че трябва да

внимава, но намеците за Бъфърт го изкараха от кожата му. Той обаче не забравяше, ако не опасността, надвиснала над самия него, поне, че мистър Джексън е на гости в дома на майка му, а следователно и на него самия. Старият Ню Йорк стриктно спазваше законите на гостоприемството, а според тези закони разногласията с госта по никакъв начин не бива да се превръщат в свада.

— Дали да не се качим горе при мама? — задъхано попита той, когато мистър Джексън хвърли угарката от пурата в поставения до него меден пепелник.

На връщане към къщи Мей бе необичайно мълчалива и дори в мрака той сякаш съзираше странната ѝ руменина, таяща закана. Какво означаваше тази опасност, не можеше да отгатне, но фактът, че я бе предизвикало само споменаването на графиня Оленска, бе достатъчно предупреждение само по себе си.

Качиха се горе и Арчър се запъти към библиотеката. Мей обикновено го следваше, но този път я чу как отива към другия край на коридора, в спалнята си.

— Мей! — нетърпеливо я повика той и тя, малко изненадана от тона му, се върна.

— Лампата отново пуши. Нима прислугата не е в състояние да скъси фитила както трябва? — раздразнено промърмори той.

— Извинявай, моля те, няма да се повтори — отвърна тя невъзмутимо, с бодрия тон, който бе усвоила от майка си, и Арчър отегчено си помисли, че започва вече да му угажда като на по-млад мистър Уелънд. Наведе се да поправи фитила и когато светлината от лампата падна върху белите ѝ рамене и върху чистите черти на лицето ѝ, той си помисли: „Колко е млада! Колко безкрайни години ще продължи този живот!“

Почти ужасен си даде сметка и за своята младост, и за горещата кръв, пулсираща във вените му.

— Знаеш ли — внезапно заяви той, — вероятно ще се наложи да отскоча за няколко дни до Вашингтон... съвсем скоро, може би дори следващата седмица.

Без да сваля ръка от лампата, Мей се обърна бавно към него. Пламъкът отново озари лицето ѝ с руменина, но когато вдигна очи, Арчър забеляза, че пребледнява.

— По работа ли? — попита с тон, от който се подразбираше, че не може и дума да става за друг вариант и че задава въпроса съвсем машинално, сякаш просто да завърши фразата му.

— Естествено по работа. Върховният съд ще разглежда един патент... — той назова презимето на изобретателя и се залови да изброява подробностите с бодър тон на някой като Лоурънс Лефъртс, а Мей го слушаше внимателно и от време на време произнасяше: „Да, да, ясно.“

— Промяната на обстановката ще ти се отрази добре — просто рече тя, когато той свърши — и непременно се срещни с Елен.

Усмивната с безоблачната си усмивка и загледана право в очите му, тя произнесе тези думи така, сякаш го молеше да извърши неприятно семейно задължение.

С това приключи обсъждането на въпроса, но на условия език, на който бяха обучени и двамата, то означаваше: „Разбира се, даваш си сметка, че зная всичките клюки за Елен и че от все сърце съчувствам на роднините си, които се мъчат да я убедят да се върне при мъжа си. Освен това зная, че поради някаква причина, която предпочете да скриеш от мен, си й дал съвет, обратен на усилията на всичките ни роднини, включително и на баба, и че тъкмо благодарение на твоята подкрепа Елен тръгна против всички ни и по този начин даде повод за критични преценки, намеци, за които си чул сигурно тази вечер от мистър Сайлъртън Джексън и което те е раздразнило толкова... Намеците бяха предостатъчно, ала щом не желаеш да ги чуваш от другите, сама ще ти намекна в единствената форма, в която добре възпитаните хора като нас могат да си съобщават неприятни неща, че ми е ясно намерението ти да се срещнеш с Елен във Вашингтон, както и другото, че намерението ти вероятно е единствената цел да заминеш за Вашингтон, а щом тъй и тъй ще се срещнеш с нея, поне стори това с мое одобрение и използвай възможността да й обясниш докъде може да я докара държанието й, което ти поощряваш.“

Ръката й все още беше върху лампата, когато до него достигна и последната дума от безмълвното й слово. Тя намали фитила, свали стъклото и духна тъмния пламък.

— Когато ги духнеш, не миришат чак толкова — обясни с бодрия тон на грижовна домакиня. На прага спря и изчака целувката му.

27.

На следващия ден от Уолстрийт дойдоха по-утешителни сведения за положението на Бъфърт. Те не бяха кой знае колко ясни, но обнадеждаваха. Чу се, че в критичния момент могъл да прибегне до помощта на влиятелни лица, което успешно било сторено, и същата вечер, когато мисис Бъфърт се появи в операта с предишната си усмивка, с нова изумрудена огърлица на шията, висшето общество си отдъхна.

Ню Йорк неумолимо осъждаше непочтеността в деловите отношения. Досега не бяха допускани изключения от неписания закон: този, който е постъпил нечестно, трябва да си плати, и всички знаеха, че дори Бъфърт и жената на Бъфърт ще бъдат пожертвани безмилостно за този принцип. Ала жертвата ще бъде не само неприятна, но и неудобна. Изчезването на семейство Бъфърт ще остави значителна пробойна в малкия им кръжец, затова тези, които поради незнание или безразличие не трепнаха от моралния им крах, вече предварително оплакваха загубата на най-добрата бална зала в Ню Йорк.

Арчър твърдо бе решил да замине за Вашингтон. Само изчакваше да започне делото, за което бе споменал на Мей, за да насрочи пътуването си за същата дата, но следващия вторник мистър Летърблър му съобщи, че делото най-вероятно ще бъде отложено с няколко седмици. Въпреки това същата вечер се върна в къщи с намерението на другия ден на всяка цена да замине. Разчиташе на това, че Мей, която си нямаше представа за служебните му работи и никога не се бе интересувала от тях, няма да узнае, че делото е отложено, а дори да споменат пред нея имената на хората, които се съдеха, няма да си ги спомни; така или иначе, не можеше повече да отлага срещата си с госпожа Оленска. Твърде много неща трябваше да й каже.

В сряда заранта, когато пристигна в кантората, завари мистър Летърблър крайно потиснат. Оказа се, че Бъфърт не е успял „да се измъкне“, но като е пръснал слуха, че е вързал двата края, е обнадеждал вложителите си и до предишната вечер в банката са

продължили да постъпват значителни суми, а след работно време отново са плъзнали тревожни слухове. Поради това тази заран всички са хукнали да си теглят парите и до края на деня се очакваше закриването на банката. Хората настървено хулели Бъфърт заради подлата му маневра и фалитът на банката му щял да се превърне в едно от най-срамните събития в историята на Уолстрийт.

Огромните размери на катастрофата бяха стъписали мистър Летърблър.

— Виждал съм какви ли не злощастия през живота си, но това май ще е най-лошото. Всички наши познати ще пострадат по един или друг начин. А как да помогнем на мисис Бъфърт? Възможно ли е да ѝ помогнем? Най-много ми е жал за мисис Менсън Мингът — знае ли се как може да приключи тази история за жена на нейната възраст. Тя винаги е вярвала в Бъфърт, дори го бе направила свой приятел! Освен това как да постъпим с рода Далас — нали горката Реджина е роднина на всички ни. Единственото, което ѝ остава, е да напусне мъжа си, но кой би я посъветвал да постъпи така? Неин дълг е да остане до него и за щастие май винаги е била сляпа за личните му слабости.

На вратата се почука и мистър Летърблър се обърна раздражен.

— Кой е? Бях казал да не ни пречат.

Чиновникът подаде писмо на Арчър и излезе. Щом позна почерка на жена си, младият мъж отвори илика и прочете: „Не би ли могъл днес да се върнеш по-рано? Тази нощ баба е получила лек удар. По някакъв необясним начин най-рано от всички ни е узнала тази ужасна новина за банката. Чичо Лауъл е на лов, а на горкия татко мисълта за този срам така му е опънала нервите, че вдигна температура и трябва да седи в къщи. Много си необходим на мама и се надявам, че ще можеш веднага да излезеш от работа и да дойдеш направо у баба.“

Арчър подаде бележката на главния акционер и след няколко минути бавно пълзеше към северната част на града в препълнения конен трамвай. Щом стигна до 14-а улица, се прехвърли в един от друсациите омнибуси, отиващи до Пето авеню. Бе вече един следобед, когато това студено превозно средство го стовари пред къщата на мисис Мингът. През прозореца на гостната на първия етаж, където обикновено се извисяваше старицата, се мяркаше напълно неспособната да я замени мисис Уелънд, която печално поздрави

Арчър, щом го забеляза, а на вратата излезе да го посрещне Мей. В преддверието цареше необичайно безредие, характерно за образцово поддържаните къщи, когато някой внезапно се разболее — на масата до палтото и чантата на доктора имаше купчинка забравени покани и пликове.

Мей беше бледа, но се усмихваше — доктор Бенкъм, току-що явил се за втори път, стигнал до по-благоприятно заключение, а непреклонната решителност на мисис Мингът да остане жива и да оздравее вече бе повлияла благотворно върху роднините ѝ. Мей заведе Арчър в гостната, чиито плъзгащи се врати водеха към спалнята, а сега бяха закрити с дебели завеси от жълта дамаска; тук мисис Уелънд с уплашен шепот му събщи подробности за нещастиято. Оказа се, че предишната вечер се случило нещо тайнствено и ужасно. Към осем вечерта, веднага след като мисис Мингът си завършила пасианса, който тя винаги редеше след вечеря, се чул звънец и дама с толкова гъст воал, че слугите не могли да я познаят веднага, поискала да бъде приета от мисис Мингът.

Лакеят, дочул познат глас, отворил вратата на гостната и съобщил: „Мисис Джулиъс Бъфърт“ и отново я затворил, като оставил дамите насаме. Както му се сторило, двете останали около час. Когато мисис Мингът позвънила, мисис Бъфърт вече се била измъкнала незабелязано от къщата, а домакинята, бледа, подпухнала и страшна, се била отпуснала в огромното си кресло. Поискала от лакея да я премести в спалнята. През това време, макар и доста притеснена наглед, явно била още напълно здрава и с ума си. Мулатката камериерка я сложила в леглото, дала ѝ както обикновено чаша чай, подредила стаята и излязла, но в три през нощта отново се чул звънецът и слугите, побързали при този необичаен зов (старата Кетрин винаги спеше дълбоко като дете), видели, че господарката им седи в леглото, усмихната криво и безсилно отпуснала едната си дебела ръка с миниатюрна длан.

Ударът явно бил лек, защото могла да обясни какво иска и скоро след първото посещение на доктора овладяла лицевите си мускули. Но тревогата бе огромна и не по-малко бе възмуцението, когато от откъслечните фрази на мисис Мингът се бе изяснило, че Реджина Бъфърт е идвала да иска — какво нахалство! — да подкрепят мъжа ѝ, да го спасят или както тя се изразила, да „не изоставят семейството ѝ в

нещастieto“, тоест направо казано, родът да прикрие и да забрави чудовищния им срам.

— Рекох ѝ: „В къщата на Менсън Мингът честта винаги е била чест, а честността — честност, и така ще бъде, докато не ме изнесат оттук с краката напред“ — запъвайки се, разправила старата на племенницата си с дрезгавия шепот, с който приказват полупарализираните. — И когато ми каза: „Лельо, но какво ще стане с моето име, нали се казвам Реджина Далас“, ѝ отговорих: „Когато те отрупваше със скъпи накити, ти се казваше Бъфърт. Името ти трябва да си остане Бъфърт и сега, когато те посрами пред всички.“

Всичко това, през хълцане и задъхана от ужас, изрече мисис Уелънд пред Арчър; беше бледа и покрусена от печалната необходимост в края на краищата да обърне поглед към нещо неприятно и срамно.

— О, ако можех да го скрия от вашия тъст! Той винаги ми е казал: „За Бога, Огъста, не разрушавай последните ми илюзии.“ Но как да попреча да узнае тези ужаси? — безутешно се вайкаше тя.

— Ах, мамо, нали той няма да види нищо — намеси се дъщеря ѝ, но мисис Уелънд отвърна с въздишка:

— Слава Богу, че няма! Благополучно го сложихме в леглото, а доктор Бенкъм обеща да го държи там, докато клетата мама се съвземе, а Реджина замине нанякъде.

Арчър седна до прозореца и тъпо впери очи в празната улица. Беше напълно ясно, че е необходима не помощта, а моралната му подкрепа за дамите, убити от мъка. Извикаха мистър Лауъл Мингът с телеграма, а на роднините, живеещи в Ню Йорк, разпратиха бележки със слуга и сега им оставаше само полугласно да обсъждат последствията от срама на Бъфърт и непростимата постъпка на жена му.

Мисис Лауъл Мингът, която пишеше бележките в съседната стая, скоро дойде при тях и се присъедини към разговора. Едно време, казаха по-възрастните дами, жената на човек, който е въртял нечестен бизнес, е имала само една грижа: да не я видят и чуят, да се скрие от всички.

— Например клетата баба Спайсър, твоята прабаба, Мей. Разбира се — побърза да допълни мисис Уелънд, — паричните затруднения на праядо ти са били чисто лични, май загубил на карти

или подписал като гарант чужда полица, не можах да си изясня, защото мама никога не пожела да ми каже. Но тя пораснала в провинцията, защото опозоряването — няма значение в какво се изразява то — принудило майка ѝ да напусне Ню Йорк, затова зиме и лете живеели край брега на Хъдзън, докато мама навършила шестнайсет години. На баба Спайсър дори през ум не би ѝ минало да иска „подкрепа“ от роднините си, така, доколкото разбрах, Реджина нарича тези неща, макар че срамът в личния живот е нищо пред безочливото разоряване на стотици невинни хора.

— Е, да, би трябвало Реджина никаква да не се мярка, а вместо това дири помощ да остане в обществото — съгласи се мисис Лауъл Мингът. — Разправят, че изумрудената огърлица, с която се бе явила в операта миналия петък, ѝ била пратена като мостра от Бейл и Блейк. Интересно дали ще си я получат отново, или ще пият една студена вода.

Арчър равнодушно слушаше безмилостния хор. Понятието за безупречна честност във финансовите въпроси като основна точка от кодекса на джентълмена бе проникнало толкова дълбоко в плътта и кръвта му, че никакви сантиментални аргументи не можеха да го разклатят. Авантюрист като Лемюъл Стрейзърс можеше да спечели милиони с ваксата за обувки чрез тъмни далавери, но безукорната почтеност бе въпрос на чест за финансистите от стария Ню Йорк. Съдбата на мисис Бъфърт също не трогваше особено Арчър. Е, да, съжеляваше я повече от възмутените ѝ роднини, но му се струваше, че връзките между мъж и жена, които могат да бъдат прекъснати в дни на благополучие, в дни на изпитания и нещастия трябва да останат най-здрави. Както се бе изразил мистър Летърблър, когато съпругът бъде сполетян от злощастие, „дълг на жената е да остане до него“, обществото обаче ни най-малко не е задължено да остава до него, затова хладнокръвната увереност на мисис Бъфърт в обратното я поставяше почти в положението на негова съзаклятница. Самата мисъл, че съпругата може да се обърне към роднините си с молба да потулят финансовия позор на съпруга, бе недопустима, защото тъкмо това родът като обществена институция не бе в състояние да извърши.

Мулатката камериерка повика мисис Лауъл Мингът в спалнята и след малко тя се върна, угрижено свъсила вежди.

— Иска да изпратя телеграма на Елен Оленска. Разбира се, писах на Елен и Медора, но явно това вече не е достатъчно. Нареди да изпратя телеграма, за да пристигне само тя.

Тази новина бе посрещната с всеобщо мълчание. Мисис Уелънд въздъхна примирено, а Мей стана и се залови да събира захвърлените на пода вестници.

— Според мен трябва тъкмо така да сторя — продължи мисис Лауъл Мингът, сякаш с надеждата да ѝ възразят.

— Разбира се, че трябва — каза Мей и се обърна към двете жени. — Баба знае какво иска и трябва да изпълняваме всичките ѝ желания. Ще позволите ли аз да напиша телеграмата, лельо? Ако я пратим веднага, Елен може би ще успее да хване сутрешния влак.

Тя произнесе името на Елен толкова точно и ясно, че сякаш екна сребърно звънче.

— Не можем обаче да я изпратим веднага — Джъспър и момчето са из града, разнасят бележки и телеграми.

Мей се обърна усмихната към мъжа си.

— Но нали Нюлънд е тук. Готов е да ни окаже всякаква услуга. Нали ще изпратиш телеграмата, Нюлънд? Ще имаш време преди вечеря.

Арчър стана и промърмори нещо в смисъл, че е съгласен, и Мей седна до розовото *Bonheur du Jour*^[1] на старата Кетрин. Щом завърши телеграмата, написана с едрия ѝ детски почерк, тя грижливо попи мастилото, сгъна я и я подаде на Арчър.

— Колко неприятно, че ще се разминете с Елен! — рече тя. — Налага се Нюлънд да замине за Вашингтон по делото за патента, което се гледа във Върховния съд — обясни тя на майка си и на леля си. — Надявам се, че чичо Лауъл ще се завърне до утре вечер, а щом баба е по-добре, не виждам защо Нюлънд да отхвърля толкова важната поръчка на фирмата си, нали?

Тя замлъкна, сякаш в очакване на отговор, затова мисис Уелънд припряно поде:

— Да, да, разбира се, мила. Баба ти за нищо на света не би се съгласила да попречи на работата му.

На излизане с телеграмата в ръка Арчър чу как тъща му казва явно на мисис Лауъл Мингът:

— Не разбирам за какво ѝ е да пращаме телеграма на Елен Оленска... — а ясният глас на Мей заяви:

— Може би иска още веднъж да ѝ внуши, че нейният дълг е да бъде до мъжа си.

Щом затвори вратата, Арчър излезе от къщата и бързо закрачи към телеграфа.

[1] Малко писалище, бюро (фр.) — Б.пр. ↑

28.

— Ол... Ол... тук нещо не мога да разчета — каза наперената млада госпожица, на която Арчър подаде телеграмата през медното гише на кантората „Уестърн юниън“.

— Оленска. О-л-е-н-с-к-а — повтори той, като дръпна листчето, за да напише чуждестранното име с печатни букви над едрия почерк на Мей.

— Твърде необичайно име за нюйоркския телеграф, във всеки случай поне в тази част на града — произнесе нечий глас и щом се обърна, Арчър видя застаналия зад гърба му Лоурънс Лефъртс, който невъзмутимо сучеше мустак и се преструваше, че уж не гледа в текста.

— Хелоу, Нюлънд, така си и знаех, че ще ви хвана тук. Току-що чух за удара на старата мисис Мингът, но пътя към къщи ви зърнах да свивате насам, затова се завтекох да ви настигна. От там идвате, нали?

Арчър кимна и отново подаде телеграмата.

— Как е, на зле ли отива, та разпращате телеграми до роднините? Сигурно е съвсем безнадеждна, щом викат и графиня Оленска — заключи Лефъртс.

Арчър стисна устни — у него назря бясното желание да удари с юмрук тази дългнеста, достолепна, самодоволна физиономия.

— Как ви хрумна подобно нещо? — попита той.

Лефъртс, известен с това, че никога не влизаше в пререкания, вдигна иронично вежди, за да предупреди събеседника за присъствието на любопитната телеграфистка зад гишето. Погледът му напомни на Арчър, че гневният изблик на обществено място е твърде „лош тон“.

Арчър никога не бе проявявал такова безразличие към изискванията на добрия тон, и все пак желанието му да напердаши Лоурънс Лефъртс бе съвсем краткотрайно. Да обсъжда Елен Оленска в такова време и по какъвто и да било повод, бе просто немислимо. Плати телеграмата и излезе навън заедно с Лефъртс. Там отново си възвърна самообладанието и заяви:

— Мисис Мингът е много по-добре, докторът не вижда причини за тревога. — Лефъртс, като изрази с куп приказки облекчението си, го попита дали знае, че отново се чуват дяволски лоши неща за Бъфърт...

През същия ден всички вестници съобщиха за фалита на Бъфърт. Новината затъмни вестта за удара на мисис Мингът и само малцината, подочули за връзката между двете събития, не си обясниха болестта на старата Кетрин с други причини извън тежкото бреме на годините и плътта.

Целият Ню Йорк посърна от историята за срама на Бъфърт. Както бе казал мистър Летърблър, той не помнеше нищо толкова лошо, както вероятно не помнеше подобно ужасно събитие дори далечният Летърблър, основателят на фирмата. Банката продължила да приема пари през целия ден, когато банкрутът бил вече съвсем ясен, а тъй като клиентите на Бъфърт бяха от един или друг господстващ клан, вероломството му изглеждаше съвсем цинично. Ако мисис Бъфърт не бе заявила, че подобни нещастия „проверявали дружеските чувства“ (неин израз), съчувствието към нея може би щеше да смекчи всеобщото възмущение от мъжа ѝ. Но сега, особено откак стана известна целта на нощното ѝ посещение у мисис Мингът, всички сметнаха, че цинизмът ѝ надминава дори цинизма на Бъфърт, а тъй като тя не можеше да се оправдае с „чуждестранен“ произход, нищо не я извиняваше и нейните хулители злорадстваха. Някои (от тези, чиито ценни книжа не пострадаха) се утешаваха с мисълта, че Бъфърт е чисто и просто чужденец, но в края на краищата, щом представителка на южнокаролинските Далас застава на негова страна и се мъчи да твърди, че скоро отново щял да „си стъпи на краката“, този аргумент изгубваше силата си и оставаше само да приемат това отвратително доказателство за здравината на брачните връзки. Обществото занапред трябваше да минава без семейство Бъфърт и с това сложиха точка всички, освен, разбира се, злополучните стари госпожици Лейнънг и още няколко заблудени дами от добри семейства, които, ако бяха послушали навреме мистър Хенри ван дер Лайден...

— Най-доброто, което могат да сторят двамата Бъфърт — заключи мисис Арчър с тон, сякаш поставяше диагнозата и предписваше лечение, — е да се преместят в малкото имение на Реджина в Северна Каролина. Бъфърт винаги е отглеждал бегачи, сега

е времето сериозно да се заеме с конезавод. Според мен има всички качества за подобно нещо и сигурно ще успее.

Всички се съгласиха с нея, но никой не слезе толкова ниско, че да обсъжда въпроса какво всъщност трябва да сторят Бъфърт.

На следващия ден мисис Менсън Мингът се почувства доста по-добре, вече бе в състояние ясно да говори и забрани пред нея да споменават за Бъфърт, а когато се яви доктор Бенкъм, го попита защо роднините ѝ са вдигнали такава врява около здравето ѝ.

— Когато на моите години човек вечеря кокошка със салтата, какво друго може да се очаква? — заяви тя и още щом докторът ѝ подписа подходяща диета, превърна удара в лошо храносмилане.

Но въпреки решителния си тон старата Кетрин не можа да си възвърне предишното отношение към живота. Макар че разрастващият се старчески егоизъм не намали любопитството ѝ към работите на другите, той притъпи и бездруго не кой знае колко остро съчувствие към техните злощастия и наглед без особени усилия тя изхвърли от главата си катастрофата на Бъфърт. За сметка на това за пръв път се захвана да изследва симптомите на болестта си и трогателно да се интересува от някои членове на семейството, които бе пренебрегвала преди.

С особеното ѝ внимание се бе удостоил мистър Уелънд. От всичките си зетъве тя най-упорито не забелязваше тъкмо него и в отговор на опитите на мисис Уелънд да изобрази мъжа си като човек с твърд характер и забележителен ум („О, стига само да бе поискал!“), само иронично се изкискваше. Сега, напротив, феноменалните му болези го направиха обект на изключителния ѝ интерес и мисис Мингът му заповяда да се яви пред царствените ѝ очи, щом му спадне температурата, защото сега вече старата Кетрин на драго сърце призна, че с температурата шега не бива.

Едно денонощие след като повикаха мадам Оленска, се получи вестта, че тя ще пристигне от Вашингтон на следващия ден. По време на закуската у Уелънд, където младите Арчър присъстваха случайно, веднага възникна въпросът кой ще я посрещне в Джърси Сити и семейството толкова разпалено се захвана да обсъжда тази задача, сякаш гарата Джърси Сити бе далечна крепост на Дивия Запад. Всички се съгласиха, че мисис Уелънд в никакъв случай не е в състояние, защото същия ден трябва да придружи мъжа си при старата Кетрин;

каляската също е заета, защото, ако мистър Уелънд „се разстрои“, щом види тъща си за пръв път от заболяването ѝ, ще се наложи веднага да бъде върнат в къщи. Младите Уелънд естествено ще бъдат заети в деловата част на града. Мистър Лауъл Мингът по същото време тъкмо ще се върне от лов и тяхната карета ще бъде пратена да го посрещне, а що се отнася до Мей, едва ли някому би минало през ум да я праща сама в зимната вечер на ферибота, дори и в собствената ѝ карета. В същото време, да не посрещнат госпожа Оленска на гарата, би означавало да нарушат законите за гостоприемство и да погазят ясно изразеното желание на старата Кетрин.

— Съвсем в стила на Елен е да постави цялото семейство в толкова затруднено положение — уморено произнесе мисис Уелънд. — Лошото никога не идва само — заоплаква се клетницата, осмелила се веднъж в живота си да възроптае против съдбата. — Започвам да се опасявам, че състоянието на леля наистина е по-сериозно, отколкото доктор Бенкъм признава. Според мен само така може да се обясни болезненото ѝ желание веднага да повика Елен, при положение че няма кой да я посрещне.

Тези думи, изречени в яда ѝ, се оказаха доста необмислени, защото мистър Уелънд веднага се хвана за тях.

— Огъста — рече той, пребледнял и оставил вилицата, — имаш ли някакви причини да смяташ, че доктор Бенкъм не заслужава вече досегашното доверие? Може би си забелязала, че не следи вече толкова внимателно в какво състояние е моето здраве, както и здравето на леля ти?

Сега, когато пред мисис Уелънд се ширнаха неизброимите последици от нейната непредпазливост, тя на свой ред също пребледня, но все пак намери сили да се засмее и да си вземе втора порция печени в мидени черупки стриди, след това, отново навлякла изпитаната ризница от бодрост, възрази:

— Мили, как можа да ти хрумне? Само исках да кажа, че откак леля решително заяви: дълг на Елен е да се върне при мъжа си, изглежда странно, че ни в клин, ни в ръкав ѝ щукна да я вика, при положение, че тук живеят дузина други нейни внуци и внучки. Но не бива да забравяме, че въпреки поразителната си енергия леля е много стара жена.

Челото на мистър Уелънд все още си оставаше навъсено и развълнуваното му въображение се съсредоточи върху последните й думи.

— Да, леля ги е много стара жена, а Бенкъм може би не умее да лекува много стари хора. Както каза преди малко, скъпа, лошото никога не идва само, след десет или петнайсет години пред мен явно ще се изправи приятната необходимост да си търся друг лекар. Винаги е най-разумно подобна промяна да се извърши навреме. — След толкова категоричното спартанско решение мистър Уелънд отново хвана вилицата.

— И все пак — отново поде мисис Уелънд, като стана от трапезата и се запъти към дебрите от лилав атлаз и малахит, известни с името „далечната гостна“, — и все пак още не ми е ясно как Елен ще стигне до тук утре вечерта, а нали съм свикнала да уреждам нещата не по-малко от ден напред.

Арчър откъсна вцепенен поглед от малката картина с осмоъгълна рамка от слонова кост с ониксови медальони, на която бяха изобразени двама гуляещи кардинали.

— Дали да не я посрещна аз? — предложи той. — Мога да изляза по-рано от кантората и при ферибота да се прехвърля в каляската, ако Мей я прати там.

При тези думи сърцето му заби развълнувано.

Мисис Уелънд въздъхна с облекчение, а Мей, която тъкмо се бе отдалечила към прозореца, се обърна към мъжа си и го дари с грейнала усмивка.

— Видяхте ли, мамо, как всичко се уреди един ден напред — избъбри тя и като се наведе, целуна угрижено сбърченото чело на майка си.

Каретата на Мей бе пред къщи, тя трябваше да откара Арчър на Юниън скуеър, където, прехвърляйки се на бродуейския конен трамвай, щеше да стигне до кантората. Щом се намести в ъгъла на каретата, тя му рече:

— Не исках да огорчавам мама с нови въпроси, но не ми е напълно ясно как тъй утре ще посрещнеш Елен и ще я докараш в Ню Йорк, като ще заминеш за Вашингтон.

— Няма да замина — отвърна Арчър.

— Така ли? Случило ли се е нещо? — гласът на Мей звучеше като камбанка и бе изпълнен със съпругеска загриженост.

— Делото е отложено.

— Виж ти! Колко странно. Тази сутрин видях бележка от мистър Летърблър, с която известява мама, че заминава утре за Вашингтон, за да пледира пред Върховния съд по важно дело. Нали тъкмо за това дело ми бе казал?

— Е, не може цялата кантора да зареже всичко и да хукне. Тази сутрин мистър Летърблър реши, че ще замине сам.

— Значи делото не е отложено? — продължи тя с неприсъщо й упорство, а Арчър така бурно се изчерви, сякаш жена му наведнъж бе нарушила всички обичайни условности.

— Не е отложено делото, а пътуване ми — отвърна той, като се проклрнаше заради ненужните обяснения около намерението му да пътува до Вашингтон и се помъчи да си спомни къде бе чел, че умните лъжци посочват подробности, а най-умните ги избягват. Два пъти полесно бе да излъже Мей, отколкото да гледа как тя се мъчи да не се издаде, че го е хванала да я заблуждава.

— Ще замина следващия път — за удобство на семейството ти — продължи той, като страхливо се прикриваше със сарказъм. Докато говореше, през цялото време чувстваше, че тя го гледа, и за да не си помисли, че избягва погледа й, се втренчи право в нея. За миг погледите им се срещнаха и може би дори казаха и на двамата повече, отколкото биха желали.

— Да, страшно е удобно, че все пак ще можеш да посрещнеш Елен — бодро се съгласи Мей. — Нали си забелязал, че мама оцени твоята любезност.

— Разбира се, с удоволствие ще отида.

Каретата спря и когато той скочи на паважа, Мей се наведе към него и постави длан върху ръката му.

— Довиждане, мили — каза тя, загледана в него с толкова непоносимо сини очи, че сетне се попита дали не бяха блеснали от сълзи.

Обърна се и се забърза през Юниън скуеър, сякаш си тананикаше: „Цели два часа път от Джърси Сити до старата Кетрин, цели два часа, а може и повече.“

29.

Синята карета на жена му, неизгубила още сватбения си гланц, чакаше Арчър на ферибота и го откара на Пенсилванската гара в Джърси Сити.

Денят беше мрачен, валеше сняг и на огромната шумна гара светеха газовите фенери. Докато кръстосваше перона в очакване на вашингтонския експрес, Арчър размишляваше за хората, които вярват, че един ден под Хъдзън ще бъде построен тунел и влаковете от Пенсилванската железница ще пристигат направо в Ню Йорк. Тези фантазори предсказваха също появата на параходи, които за пет дни ще пресичат Атлантическия океан, изобретяването на летателен апарат, на електрическо осветление, на телеграф без жици и други чудеса от „Хиляда и една нощ“.

„Да изпълнят всички тези фантазии, само да не прокарат тунела“ — мина му през ума. Обзет от блажен хлапашки възторг, той си представи как госпожа Оленска слиза от влака, познава го отдалеч сред гъмжилото нищо незначещи лица, опира се на ръката му, докато я води до каретата, сетне каляската полека пълзи до пристанището сред хлъзгащите се коне, сред претоварените фургони, сред кряскащите колари, намества се на ферибота и тогава внезапно се възцарява тишина и двамата, седнали един до друг в неподвижната карета, чувстват как земята се завърта около слънцето и се изплъзва изпод краката им. Да се чудиш колко много неща трябва да й каже и в каква красноречива последователност са се подредили в главата му...

Влакът с гръм и тътен наближи перона и чудовището с претъпкан търбух полека допълзя до посрещачите. Арчър се втурна напред, разблъска навалищата и занаднича в прозорците на високите вагони. Сетне наблизо внезапно изникна бледото и учудено лице на госпожа Оленска и отново го обзе горчивото чувство, че напълно е забравил как изглежда.

Приближиха се един към друг, ръцете им се срещнаха и той промуши ръката й под своята.

— Насам, моля, с карета съм — рече той.

По-нататък бе също както беше мечтал. Настани я в каляската, подреди багажа ѝ и както по-късно неясно си припомняше, помъчи се да я успокои за здравето на баба ѝ, накратко ѝ разправи за положението на Бъфърт (и остана смаян от съчувствия ѝ възглас: „Горката Реджина!“). През това време каляката се измъкна от гаровата тъпканица и запълзя по хлъзгавото нанадолнище към пристана, притисната от всички страни с клатушкащи се въглищарски колички, уплашени коне, препълнени фургони и дори празна катафалка. Ах, тази катафалка! При появата ѝ госпожа Оленска затвори очи и хвана Арчър за ръката:

— Горката баба!

— Не, не, сега е много по-добре, почти напълно се възстанови. Вижте, отминахме я! — възкликна той така, сякаш целият им живот зависеше от това. Ръката ѝ остана в неговата и когато каретата се наведе настрани, докато се спускаше от кея на ферибота, той разкопча тясната кафява ръкавица и благоговейно като светиня целуна дланта ѝ. Тя измъкна ръката си с лека усмивка и той попита: — Не очаквахте ли аз да ви посрещна?

— Не.

— Тъкмо се бях накарал да замина за Вашингтон, за да ви видя. Вече всичко бях уредил... и за малко да се разминем.

— О! — извика тя, сякаш уплашена от опасност, която бяха избегнали по чудо.

— Знаете ли, напълно бях забравил лицето ви.

— Напълно ли?

— Искам да кажа... как по-добре да обясня... Винаги с мен е така. Сякаш всеки път се явявате за пръв път пред мен.

— Да, да, разбирам!

— Значи... значи и на вас ви се случва?

Тя обърна глава към прозореца и кимна.

— Елен, Елен, Елен!

Младата жена не отговори нищо и той мълчаливо загледа как профилът ѝ се размива на фона на снежната мъгла вълн. Какво ли бе направила през тези четири месеца? Колко малко всъщност знаят един за друг! Скъпоценните минути отминаваха, но бе забравил всичко, което бе искал да ѝ каже, само безпомощно можеше да размишлява за

тайната на тяхната разединеност и близост, символизирана сякаш от това, че сега седят един до друг, но дори не си виждат лицата.

— Колко приятна карета! На Мей ли е? — попита госпожа Оленска, неочаквано обърнала се към него.

— Да.

— Значи Мей ви е пратила да ме посрещнете? Колко мило от нейна страна!

След кратко мълчание той ядосано изтърси:

— На следващия ден след срещата ни в Бостън при мен дойде секретарят на вашия мъж.

В краткото си писмо до нея дори не бе споменал за посещението на Мосю Ривер и се канеше да погребее този епизод в паметта си. Напомнянето обаче, че седят в каретата на жена му, веднага го подтикна да си отмъсти. И на нея да ѝ бъде неприятно да чуе за Ривер, както на него за Мей! Но както и в други случаи, когато бе разчитал да наруши обичайната ѝ сдържаност, тя с нищо не издаде учудването си и той веднага заключи, че Мосю Ривер си пише с нея.

— Нима Мосю Ривер е идвал при вас?

— Да, не знаехте ли?

— Не — просто отговори тя.

— Не се ли учудвате?

Тя помълча.

— Нима е чудно? В Бостън ми бе казал, че се познава с вас, че, ако не се лъжа, сте се срещали в Англия.

— Елен, искам да ви питам нещо.

— Моля.

— Веднага след срещата с Мосю Ривер исках да ви попитам, но не ми се щеше да го излагам върху хартия. Ривер ли ви помогна да заминете, когато напуснахте мъжа си?

Сърцето му биеше до пръсване, той се задъхваше. Нима и към този въпрос ще се отнесе все толкова сдържано?

— Да, много съм му задължена — отвърна тя, без гласът ѝ да трепне.

Тонът ѝ беше толкова естествен, почти безразличен, че тревогата на Арчър се уталожил. Още веднъж само чрез своята непосредственост го бе накарала да почувства колко е скован в нелепите условности, при това дори в минутата, когато си въобразява, че завинаги е скъсал с тях.

— Вие сте най-почтената жена на света! — възкликна той.

— О, по никакъв начин, но може би една от най-спокойните — рече само тя. От гласа ѝ личеше, че се усмихва.

— Наречете го както искате. Гледате непредубедено на света.

— О, защото ми се е случвало да гледам Медуза Горгона в лицето.

— Но това не ви е ослепило! Видели сте, че и тя е същото вехто плашило като всичко останало.

— Тя не ослепява, а пресушава сълзите.

Отговорът ѝ, избликнал сякаш от недостъпни за Арчър дълбини на житейския ѝ опит, потисна молбата, готова да се отрони от устата му. Фериботът, който напредваше бавно, спря, носът му толкова силно се блъсна в кея, че каретата се залюля, а пътниците се озоваха един до друг. Щом усети как рамото на госпожа Оленска го докосна, Арчър разтреперан я обгърна с ръка.

— Щом не сте сляпа, трябва да видите, че повече така не може да продължава.

— Кое не може да продължава?

— Това, че сме заедно и не сме.

— Не. Не трябваше вие да ме посрещнете днес — с променен глас рече тя, сетне внезапно се обърна, притисна се до гърдите му и го целуна по устните. В същия миг каретата потегли, през прозореца блесна улична лампа, поставена при слизането от ферибота. Тя се отдръпна и двамата, без да помръднат, мълчаливо зачакаха каретата да се измъкне от задръстването край пристана. Когато най-сетне излязоха на улицата, Арчър забързано подхвана:

— Не се страхувайте от мен, не се отдръпвайте в ъгъла. Една открадната целувка не е това, което ми е нужно. Виждате, дори не се опитвам да докосна ръката ви. Прекрасно разбирам: не искате нашето чувство да се превърне в долнопробна тайна връзка. Не бих могъл да говоря така до вчера, защото, когато не сме заедно, нетърпеливо чакам да ви срещна и мислите ми изгарят в нажежен пламък. Но вие идвате и сте дотолкова повече за мен от това, което съм запомнил, искам от вас толкова повече, че час или два днес или утре, а в паузите — безкрайно очакване, е нищо за мен и затова мога съвсем спокойно да седя до вас както сега и да се опивам с мечтата си, и да вярвам, че тя ще се сбъдне.

След кратко мълчание тя попита:

— Какво значи „да вярвам, че тя ще се сбъдне“?

— Нима не знаете, че тя ще се сбъдне?

— Мечтата ви да не се разделяме ли? — Тя внезапно се засмя като дете. — Да, намерили сте подходящото място да ми го кажете!

— Имате предвид каретата на жена ми ли? Може би ще е по-добре да слезем и да вървим пеш? Надявам се, не ви притеснява снегът?

Тя отново се засмя, този път по-меко.

— Не, няма да изляза и няма да вървя пеш, защото трябва час по-скоро да стигна при баба. И вие ще седите до мен, но ще гледаме реалността в очите, а не мечтата.

— Не зная какво наричате реалност. За мен единствената реалност е само това.

Тя отвърна с дълго мълчание, а през това време каретата, излязла от някаква тъмна улица, се озова под ослепителните светлини на Пето авеню.

— Значи, щом не мога да стана ваша съпруга, искате да ви стана любовница, така ли? — попита госпожа Оленска.

Грубостта на въпроса сепна Арчър — жените от неговата среда избягваха тази дума дори в случаите, когато разговорът засягаше подобни теми. Забеляза, че госпожа Оленска я произнесе така, сякаш тя заемаше определено място в нейния речник. Нима свободно я бяха употребявали пред нея в онзи ужасен живот, от който бе избягала? Изненадата го стъписа и като се запъваше, той произнесе:

— Аз... искам по някакъв начин да се махна оттук заедно с вас и да отида другаде, където подобни думи... подобни понятия... не съществуват. Там, където просто ще живеем като двама души, които се обичат, не си представят живота един без друг и където нищо друго няма значение.

С дълбока въздишка, преминала в смях, тя изрече:

— О, мили мой, къде е тази страна? Посещавали ли сте я? — Когато млъкна и забеляза, че той се е навъсил, продължи: — Познавам толкова хора, които са се мъчили да я открият, но повярвайте, те всички по грешка са слизали на междинни гари като Монте Карло, Болоня или Пиза, а те по нищо не са се различавали от стария свят, който са напусkali, освен че новият е бивал доста по-ограничен, помръсен и раздърпан.

Никога досега не бе я чувал да говори с такъв тон, затова си припомни одеवेशната ѝ фраза:

— Да, Медуза Горгона наистина е пресушила сълзите ви.

— И ми отвори очите. Хората се лъжат, като мислят, че тя ги ослепява. Напротив, тя не ги оставя да си затворят очите, затова никога вече не могат да потънат в блажен мрак. Струва ми се, че има такова китайско мъчение. Непременно трябва да има. О, вярвайте, това е ограничена жалка страна!

Каретата пресече 42-а улица — якото конче на Мей препускаше на север с бързината на кентъкски бегач. Арчър се задъхваше от напразно пропилените думи и минути.

— Какво ни очаква според вас? — попита той.

— Нас ли? Но нали не съществуваме в този смисъл. Близки сме само когато оставаме далеч един от друг. Тогава можем да бъдем верни на себе си. В противен случай сме само Нюлънд Арчър, съпругът на братовчедката на Елен Оленска, и Елен Оленска, братовчедката на съпругата на Нюлънд Арчър, които се мъчат да бъдат щастливи зад гърба на тези, които им имат доверие.

— О, отхвърлил съм всичко това — изпъшка той.

— Не! Никога не сте го отхвърляли! Аз съм го отхвърляла — с някак странен глас произнесе тя — и зная какво е.

Той остана безмълвен, замаян от смазваща болка. Сетне, като пошари в мрака за звънеца и си припомни, че когато Мей искаше да слезе, звънеша два пъти, звънна и каретата спря до тротоара.

— Защо спирате? Нали тук не е къщата на баба! — възкликна мадам Оленска.

— Не, но тук ще слеза — промърмори той, отвори вратата и скочи на паважа. На уличната лампа видя уплашеното ѝ лице и инстинктивното движение да го спре. Затвори вратата и за миг се приближи до прозореца.

— Права сте, не трябваше да ви посрещам днес — изрече той, като сниши глас, за да не го чуе кочияшът. Тя се наведе, сякаш искаше да каже нещо, но той вече бе подканил кочияша да тръгва и застанал на ъгъла, се загледа след отдалечаващата се карета. Снегът бе спрял, резкият вятър го блъскаше в лицето. Внезапно усети нещо студено и твърдо върху ресниците си и разбра, че плаче и че вятърът превръща сълзите му в ледени късчета.

Мушна ръце в джобовете си и с бърза крачка се запъти по Пето авеню към дома си.

30.

По тъмно, когато се върна в къщи тъкмо преди вечеря, гостната бе празна.

Щяха да вечерят двамата с Мей — по повод болестта на мисис Менсън Мингът всички покани бяха анулирани, а тъй като Мей бе поточна от него, се зачуди, че още я няма. Знаеше, че е в къщи — докато се преобличаше, чу стъпките ѝ в нейната стая, и сега започна да гадае защо се бави.

Беше му станало навик да гради подобни предположения, за да свърже по-яко мислите си с реалността. Понякога му се струваше, че е открил причината защо неговият тъст до такава степен е затънал в дребнавости — може би някога отдавна мистър Уелънд също е бил обзет от мечти и пориви и е повикал всички духове на домашното огнище, за да се защити от тях.

Когато Мей се яви, обърна внимание на уморения ѝ вид. Беше облякла тясна рокля със стегнат корсет и дълбоко деколте, каквато мингътският етикет изискваше дори и в най-неофициални случаи. Както винаги бе събрала светлорусата си коса в голям кок, но лицето ѝ изглеждаше посърнало и дори попарено. Очите ѝ обаче го гледаха нежно както винаги, блестяха с ослепителна синя светлина.

— Къде се изгуби, мили? — попита тя. — Чаках те у баба, но Елен пристигна сама и каза, че си слязъл по пътя, тъй като си бързал по работа. Случило ли се е нещо?

— Нищо, просто си спомних, че преди вечеря трябва да пратя няколко писма.

— Ааа — проточи тя. — Жалко, че не намина у баба, но щом писмата са били спешни...

— Много бяха спешни — отвърна той, изненадан от настойчивостта ѝ. — Пък и за какво ли да се отбивам у баба ти. Не знаех, че си там.

Мей се обърна и застана пред огледалото, окачено над камината. Когато се изправи така и вдигна ръка, за да прибере измъкнал се кичур от сложната си прическа, Арчър остана поразен от някаква скованост и

напрежение в позата ѝ, помисли си, че убийственото еднообразие на живота им започва да ѝ се отразява. Сетне си спомни, че когато заранта излизаше, я бе чул от стълбището да вика след него, че довечера ще го чака у баба си, откъдето заедно ще се приберат. Той весело отговори: „Добре!“ и ето че, потънал в мечти, бе забравил. Сега се засрами, но го хвана яд, че такъв дребен пропуск му се брой за грях след двегодишен брак. Дотегнало му бе да живее в умерено топла атмосфера на безкраен меден месец, без горещи пориви на страст, но с всичките ѝ претенции. Ако Мей се бе оплакала (а той подозираше, че укорите ѝ против него бяха доста), би могъл през смях да ги отхвърли, но я бяха навикнали да крие въображаемите рани под спартанска усмивка.

За да прикрие досадата си, попита как е баба ѝ със здравето, а тя отговори, че мисис Мингът е по-добре, но че са ѝ подействали последните новини за Бъфърт.

— Какви новини?

— Чува се, че се канели да останат в Ню Йорк. Май искал да се заеме със застрахователна дейност или с нещо от този род. Търсели по-скромна къща.

Подобна идея бе явно нелепа и те се качиха в трапезарията. По време на вечерята разговорът се завъртя по обичайния ограничен кръг, но Арчър забеляза, че жена му нито веднъж не спомена госпожа Оленска, нито как я бе посрещнала старата Кетрин. Макар че това го зарадва, то му се стори и донякъде зловещ признак.

Кафето бе сервирано в библиотеката и Арчър, като запали пура, взе от рафта томче на Мишле. Откак Мей си бе създала навика вечер, щом видеше в ръцете му книга със стихотворения, да иска да ѝ чете на глас, той се пристрасти към историята — не защото не понасяше звука на гласа си, а защото винаги можеше да предвиди коментарите ѝ върху прочетеното. По време на годежния им период тя (както сега му бе ясно) просто бе повтаряла думите му, но когато бе престанал да ѝ предоставя готови преценки, бе започнала да изказва свои и тъкмо те му разваляха удоволствието.

Щом се убеди, че е спрял избора си на исторически труд, тя извади работната си кошничка, премести креслото си до лампата със зеления абажур и извади възглавничката, която бродираше за неговия диван. Не беше любителка на ръкоделието — едрите ѝ силни ръце бяха създадени за езда, за гребане и за други занимания на открито, — но

щом всички съпруги бродират възглавнички за мъжете си, значи и тя не бива да пренебрегва и това доказателство за съпружеската си преданост.

Бе седнала така, че Арчър, щом вдигнеше очи, виждаше наведената ѝ над гергефа глава, дантелите на ръкавите ѝ, спускащи се към яките заоблени лакти, проблясващия сапфир над широката венчална халка на лявата ръка, и дясната, която бавно и старателно пробождаше плата. Загледан в нея на ярката светлина от лампата, той със скрито отчаяние си казваше, че винаги ще знае какви мисли се крият под това гладко чело и че в бъдеще нито веднъж няма да го изненада с никакво неочаквано настроение, с никаква нова мисъл, с никаква проява на слабост, жестокост или каприз. Целият си запас от поезия бе изразходвала по време на кратката им любов и способността ѝ за емоции се бе атрофирала, защото вече нямаше нужда от нея. Сега Мей просто узряваше, постепенно се превръщаше в копие на майка си и по някакъв тайнствен начин се мъчеше да го превърне във втори мистър Уелънд. Той остави книгата, шумно стана и тя веднага вдигна глава:

— Какво има?

— Задушно е, не може да се диша.

По негово настояване плътните пердета в библиотеката не бяха закрепени неподвижно над няколкото слоя тюл както в гостната и свободно се движеха по позлатения корниз, затова сега ги дръпна, вдигна прозоречната рамка и подаде глава навън, в ледената нощ. Дори само защото не виждаше Мей как седи под неговата лампа до неговата маса, а съзираше други къщи, покриви и комини, защото чувстваше, че съществуват други хора, освен него, други градове извън Ню Йорк и цял свят извън неговия свят, главата му се проясни и задиша по-леко.

Щом постоя така няколко минути, чу гласа на Мей:

— Нюлънд! Затвори прозореца. Смъртоносно ще настинеш.

Той пусна рамката и се обърна.

— Смъртоносно ли ще настина? — повтори и му се прииска да добави: „Но аз съм мъртъв, мъртъв съм от много месеци насам.“

Тези думи внезапно го тласнаха към безумна мисъл. Ами ако тя умре? Ами ако е обречена да умре, ако умре скоро и той се окаже свободен? Мисълта, че стои в тази позната топла стая, гледа я и ѝ желае смъртта, бе толкова невероятна, толкова примамлива и

всепоглъщаща, че не може веднага да схване колко е чудовищна. Просто му се стори, че съдбата му праща сламка, за която да се хване болната му душа. Да, Мей може да умре, нали хората умират също толкова млади и здрави като нея, тя може внезапно да умре и да му върне свободата.

Тя го погледна и от широко разтворените ѝ очи разбра, че е доловила нещо странно в погледа му.

— Нюлънд! Да не си болен?

Той поклати глава и тръгна към креслото си. Тя се наведе над гергефа и докато минаваше покрай нея, той я погали по косата.

— Клетата Мей!

— Клетата ли? Защо да съм клетата? — с напрегнат смях попита тя.

— Защото никога няма да мога да отворя прозореца, без да се разтревожиш — също през смях отговори той.

Тя помълча, сетне, без да вдигне глава от работата си, тихо промълви:

— Никога няма да се тревожа, ако си щастлив.

— Ах, скъпа, как бих могъл да съм щастлив, щом ми е забранено да отварям прозорците!

— В такова време? — възрази тя и той с въздишка се зачете.

Изминаха шест или седем дни. Арчър нищо не чуваше за госпожа Оленска и разбра, че никой от членовете на семейството няма да спомене името ѝ пред него. Не правеше опити да се срещне с нея — докато тя се намиралше край бдително охраняваното легло на старата Кетрин, и дума не можеше да става за подобно нещо. В такова състояние на неопределеност си позволи да се остави на течението, съзнавайки как у него подмолно назрява решителността, която бе добил с отварянето на библиотечния прозорец през ледената нощ. Силата на тази решителност му помагаше да чака, без да се издава с нищо.

И ето, веднъж Мей му каза, че мисис Мингът го моли да настане при нея. В тази молба нямаше нищо странно, защото старицата постепенно се възстановяваше, при това никога не бе скривала, че предпочита Арчър пред съпрузите на всичките си внучки. Мей му

предаде поканата с явно удоволствие — много се гордееше, че старата Кетрин харесва мъжа ѝ.

Възцари се минутна пауза, а сетне нещо подтика Арчър да каже:

— Добре. Ще отидем заедно, нали?

Лицето на жена му се разведри, но тя веднага отговори:

— О, по-добре иди сам. На баба ѝ омръзва често да вижда едни и същи лица.

Когато Арчър звънна на вратата на старата мисис Мингът, сърцето му биеше отчаяно. Най-много от всичко бе искал да дойде сам, с надеждата, че ще успее да каже няколко думи насаме на госпожа Оленска. Бе решил да изчака подобна възможност да се появи сама, и ето че това се случи, той е тук, на прага. Зад тази врата, зад тези завеси от жълта дамаска в стаята до преддверието тя сигурно го очаква, след минута той ще я види и ще може да разговаря с нея, преди да го отведе в стаята на болната.

Искаше да ѝ зададе само един въпрос и тогава щеше да му стане ясно как да постъпи. Интересуваше го само на коя дата се връща във Вашингтон, едва ли щеше да откаже да му отговори на този въпрос.

Но в жълтата гостна го очакваше мулатката камериерка. Тя блесна със зъби като белите клавиши на роял, отвори плъзгащите се врати и той се озова пред старата Кетрин.

Старицата се извисяваше в огромното като трон кресло до леглото. До нея на поставка от махагон бе сложена лята бронзова лампа с кръгъл гравирани абажур и зелен хартиен отражател. Никъде не се виждаха нито книги, нито вестници, нищо, с каквото обикновено се залисват жените — единствен интерес за мисис Мингът винаги бе представлявал само разговорът и тя би сметнала за по-долу от достойнството си да се преструва, че обича някакви други занимания.

Арчър не забеляза никакви последици от удара. Тя просто изглеждаше по-бледа от обичайното, в гънките и падините на огромната ѝ снага бяха се настанили тъмни сенки, а гофрираното ѝ боне с колосани панделки между първите две брадички и муселинената кърпа, завързана на кръст над издуващия се върху гърдите лилав пеньоар, ѝ придаваше прилика с някоя от нейните умни и добродушни прародителки, малко прекалили с чревоугодieto.

Тя му подаде едната от малките си ръчици — като любими котета те се бяха сгушили уютно върху необятните ѝ колене — и рече

на камериерката:

— Не пускай никого. Ако дойде племенницата или снахата, кажи им, че спя.

Камериерката излезе и старицата се обърна към Арчър:

— Как е, приятелю, много ли съм страшна? — весело попита тя, като вдигна другата ръка, за да разглади гънките на муселина върху недостижимите си гърди. — Близките ми разправят, че на моята възраст нямало значение, но нали грозотата е още по-страшна, когато мъчно се скрива!

— Скъпа моя, прекрасна сте както никога! — в тон ѝ отговори Арчър и тя отметна глава, засмя се.

— Обаче съм далеч от Елен! — с лукаво пламъче в очите изтърси тя и преди още той да отговори, допълни:

— Надявам се, още веднъж сте се убедили в това, докато сте я карали от ферибота?

Той се засмя, а старицата продължи:

— Дали пък не е това причината да ви свали от каретата — защото сте ѝ го казали? По мое време младите мъже не напускаха по свое желание хубавите жени! — Тя отново се позасмя и ядосано допълни: — Колко жалко, че не се омъжи за вас, отдавна ѝ го казвам. Това щеше да ми спести толкова главоболия. Но мисли ли някой да избави баба си от главоболия!

Дали не е изкуфяла, помисли си Арчър, но тя внезапно заяви:

— Впрочем сега вече всичко се уреди, тя остава при мен, а другите роднини нека си дрънкат каквото искат! Щом постоя пет минути при мен, вече бях готова да падна на колене пред нея и да я моля да остане — като нищо щях да коленича, ако през последните двайсет години поне веднъж си бях видяла краката!

Арчър слушаше безмълвно, а тя продължи:

— Придумаха ме, сигурно знаете — Лауъл, Летърблър, Огъста Уелънд и всички останали, — внушиха ми, че трябвало твърдо да държа на мнението си и да не ѝ давам пари, докато не разбере, че неин дълг било да се върне при Оленски. Въобразявах си, че са сполучили да ме убедят, когато този секретар се яви тук с най-новите предложения, Впрочем много изгодни. В края на краищата бракът си е брак, парите са си пари, и едното, и другото са полезни по свой начин неща... не знаех какво да кажа... — Тя замлъкна и въздъхна дълбоко,

сякаш ѝ стана трудно да говори. — Но щом я видях, казах: „Ах, дивното ми птиче! Отново да те затворя в клетка ли? Никога!“ И ето вече е решено: тя остава тук и ще се грижи за баба си, докато има баба, за която може да се грижи. Перспективата не е от най-веселите, но Елен няма нищо против и затова, разбира се, казах на Летърблъър да ѝ плаща прилична издръжка.

Младият мъж слушаше, порумениял от вълнение, без да знае дали да се радва, или да съжалява. Толкова грижливо бе разработил плана за по-нататъшните си действия, че не можа веднага да насочи мислите си по друго русло. Но постепенно го обзе чудесното съзнание, че всички пречки са премахнати и пред него вълшебно се разкриват нови възможности. Елен се е съгласила да се премести при баба си явно защото не може да се раздели с него. Това е нейният отговор на последната му молба: щом не иска да направи решителната стъпка, за която той настоява, поне се е съгласила на половинчата мярка. Той потъна в тези мисли с неволното облекчение на човек, който е бил готов на всякакъв риск и внезапно е усетил заплашителната сладост на безопасността.

— Как би могла да се върне... това е невъзможно! — възкликна той.

— Ах, приятелю, винаги съм знаела, че сте на нейна страна, затова ви повиках днес и когато очарователната ви жена предложи да дойде заедно с вас, ѝ казах: „Не, душко, искам да се видя с Нюлънд и с никого не желая да споделям радостта от нашата среща.“ Защото, приятелю — тя отметна глава, доколкото ѝ позволяваха многобройните брадички, и го погледна право в очите, — защото тепърва с вас ще влезем в бой. Роднините не искат тя да остане тук, ще кажат, че ме е придумала, защото съм болна и немощна бабичка. Не съм се съвзела дотолкова, че да ги разгромя един по един, и вие трябва да сторите това вместо мен.

— Аз?! — промърмори той.

— Вие. Защо не? — отсече тя, забола кръглите си очи в него. Те внезапно станаха остри като джобни ножчета. Ръката ѝ изпърха от ръчката на креслото и се вкопчи в неговата с малките си бледи ноктенца, приличащи на птици. — Защо не?

Проницателният ѝ поглед възвърна самообладанието на Арчър.

— О, те няма да се съобразяват с мен... твърде незначителен съм за тях.

— Но нали сте колега на Летърблъър. Трябва да действате чрез Летърблъър. Разбира се, ако нямате нищо против — настоя тя.

— О, скъпа моя, сигурен съм, че ще се справите с тях и без мен, но ако ви потрябва моята подкрепа, готов съм — увери я той.

— Тогава няма от какво да се плашим! — въздъхна мисис Мингът и като му се усмихна с цялото си старешко коварство, допълни, облегната на възглавниците: — Винаги съм знаела, че ще ни подкрепите, нали, когато разправят, че Елен била длъжна да се върне при мъжа си, никога не изтъкват вашето мнение.

Той леко се намръщи от ужасяващата ѝ проникателност и за малко да попита: „А Мей, и нейното мнение ли не сочат?“, но навреме се отказа и вместо това попита:

— А госпожа Оленска? Кога ще мога да я видя?

Старицата прихна, примижа и изобрази някаква закачливост върху лицето си.

— Само не днес. Моля, не искайте всичко наведнъж. Госпожа Оленска я няма в къщи.

Щом забеляза разочарованието му, старицата продължи:

— Няма го, милото ми дете, отиде с моята карета при Реджина Бъфърт.

Замлъкна, очаквайки съобщението да направи съответното впечатление.

— Ето вече докъде ме е докарала. На втория ден от пристигането си сложи най-хубавата си шапка и без да ѝ мигне окото, ми заяви, че отивала да навести Реджина Бъфърт.

„Не познавам такава. Коя е?“ — попитах я аз. „Вашата племенничка и много нещастна жена“ — отвърна тя. „Тя е съпруга на мошеник“ — рекох аз. „Но нали и аз също, а всичките ми роднини настояват да се върна при него“ — рече тя. Това ме сломи и я пуснах. И ето, един прекрасен ден ми заявява, че вали страхотен дъжд и не можело да се излезе навън, затова ме молела да ѝ дам каретата. „За какво ти е?“ — попитах я, а тя ми отговори: „Да отида при братовчедката Бъфърт.“ При братовчедката! Тогава погледнах през прозореца и видях, че няма никакъв дъжд, но я разбрах и ѝ позволих да

вземе каретата... В края на краищата Реджина е смела жена, тя също, а най-много на този свят съмценила мъжеството.

Арчър се наведе и целуна малката ръка, която все още бе върху неговата.

— Хайде, хайде! Бих искала да зная, младежо, коя ръка ви се струва, че целувате. Надявам се, че на вашата жена — като изпухтя присмехулно, рече старицата и когато той стана и се запъти към вратата, извика след него: — Поздравете я от мен, но, моля, не й казвайте нищо за нашия разговор.

31.

Разказът на старата Кетрин смая Арчър. Бързината, с която госпожа Оленска бе пристигнала от Вашингтон в отговор на бабиния си зов, изглеждаше напълно естествена, но че се бе решила да остане под един покрив с мисис Мингът — особено сега, когато тя бе оздравяла почти напълно, — по-мъчно можеше да се обясни.

Арчър бе убеден, че промяната във финансовото положение не би повлияла върху решението на госпожа Оленска. Със сигурност знаеше размера на скромната парична издръжка, определена ѝ от нейния съпруг, когато са се разделили. Без помощта на баба ѝ с тези пари мъчно можеше да съществува, във всеки случай в смисъла, който влагаха в тази дума Мингът, и сега, когато Медора Менсън, която живееше заедно с нея, се бе разорила покрай Бъфърт, тези жалки грошове едва ли биха стигнали за дрехи и храна за двете. И все пак Арчър беше сигурен, че госпожа Оленска е приела предложението на баба си не от користи подбуди.

Тя притежаваше безгрижна щедрост и бе поривисто разпиляна като хората, свикнали с богатство и безразлични към парите, но при това можеше да мине без много неща, които близките ѝ смятаха за крайно необходими, и мисис Лауъл Мингът заедно с мисис Уелънд често се бяха чудили как човек, вкусил космополитния разкош на граф Оленски, може до такава степен да пренебрегва „приличията“. Нещо повече, Арчър знаеше, че са изминали вече няколко месеца, откак са орязали издръжката ѝ, но през всичкото това време нито веднъж не се е опитала отново да си възвърне благоразположението на баба си. Значи, щом е променила решението си, причината е другаде.

Нямаше смисъл да отива далеч в търсенето на тази причина. По пътя от ферибота му бе казала, че не бива да бъдат заедно, ала бе произнесла това с глава върху гърдите му. Знаеше, че в тези нейни думи няма нито кокетство, нито пресметливост: тя се мъчеше да се спаси от съдбата също като него, отчаяно вкопчвайки се в решимостта да не мами тези, които им имат доверие. Но през десетте дена, които е прекарала в Ню Йорк, от мълчанието му и от това, че не се мъчи да я

види, тя може би се досеща, че той планира решителна крачка, след която връщане няма. При това може да се е уплашила от слабостта си и да е почувствала, че в края на краищата по-добре да приеме обичайния в такива случаи компромис и да тръгне по пътя на най-малката съпротива.

Само преди час, когато Арчър позвъни на вратата на мисис Мингът, му се струваше, че пътят му е напълно ясен. Ще поговори с госпожа Оленска насаме и ако не сполучи, ще узнае от баба й кога и с кой влак се връща във Вашингтон. Ще вземе същия влак и ще замине заедно с нея до Вашингтон или някъде още по-далеч — където тя пожелае. Самият той би предпочел Япония. Както и да е, тя веднага би разбрала, че ще я последва дори накрай света. Мей ще получи писмо, от което ще разбере, че е изгорил всички мостове между тях.

Въобразил си бе, че не само е способен на отчаяна стъпка, но и че жадува да я извърши, но щом узна, че събитията са взели друг обрат, преди всичко изпита облекчение. Но сега, когато се връщаше у дома си от мисис Мингът, бъдещето му се струваше все по-отвратително. Пътят, по който предстоеше да тръгне, не криеше нищо неизвестно и необичайно, но когато бе вървял преди по него, бе свободен човек, който нямаше защо да дава сметка на когото и да било за постъпките си, можеше безгрижно да си играе на предпазни мерки, на увъртания, на отстъпки и клопки, каквито тази роля изисква. Всичко това накуп се наричаше „да пазиш честта на жената“ и художествената словесност заедно с разговорите след вечеря отдавна го бе посветила във всички тънкости.

Сега цялата история се разкри пред него в нова светлина, а собствената му роля забележимо се смали. Нали всъщност това бе ролята, която мисис Торли Рашуърт бе разигравала пред любещия и доверчив съпруг и която той, Арчър, бе наблюдавал със скрито самодоволство — усмихната, ласкаеща, неуловима, предпазлива, непрекъснатата лъжа. Лъжа денем, лъжа нощем, лъжа при всеки допир и всеки поглед, лъжа при всяка милувка и при всяка свада, лъжа във всяка дума и във всяко премълчаване.

По начало тази роля бе по-малко мъчителна и срамна, когато я разиграваше съпруга. Според общото мъчаливо убеждение не може да се иска жената да бъде също толкова правдива, както мъжът — понеже е зависимо същество, тя се е усъвършенствала в увъртанията,

присъщи на робите. Освен това, за да не я корят твърде строго, се извинява с лошо настроение или с нерви, а дори и най-високонравственото общество се занимава повече с положението на измамения съпруг, отколкото с лъжливата съпруга.

В тесния свят на Арчър никой не се подиграваше на измамените съпруги, а към мъжете, продължаващи и след женитбата да миткат по жени, се отнасяха с леко презрение. Всяко нещо с времето си — младежките лудории бяха безусловно разрешени само на ергените.

Арчър винаги бе споделял този възглед и дълбоко в душата си презираше Лефъртс. Но да обича Елен Оленска по никакъв начин не означаваше да се превърне в нещо като Лефъртс — за пръв път през живота си Арчър се сблъскваше с неприятната необходимост да разглежда индивидуалните особености на отделния случай. Елен Оленска не беше като другите жени, а той не бе като другите мъже, следователно положението им не приличаше на никое друго и не подлежеше на никакъв трибунал, освен съда на съвестта им.

Да, но след десетина минути ще се изкачи по стъпалата на дома си, там го очаква Мей, очакват го навиците, честта му и всички стари правила, в които винаги са вярвали близките му и той самият...

Като се повъртя нерешително на ъгъла на своята улица, той продължи напред по Пето авеню.

Пред него в мрака на зимната нощ се очерта неясно огромна тъмна къща. Щом се приближи повече, Арчър си припомни колко често я бе виждал блеснала в светлини, когато спрелите в два реда карети чакаха реда си да се приближат до стъпалата, покрити с килими, над които е опънат сенник. В зимната ѝ градина, чиято мъртвешки черна грамада се точеше по дължина на пресечката, за пръв път бе целунал Мей, в тази осветена от безброй свещи бална зала тя бе влязла висока, огряна от сребристо сияние като млада Диана.

Сега къщата бе тъмна като гроб, само в подземиято примигваше газова лампа и от някакъв прозоречен капак проникваше слаба светлина. От ъгъла Арчър забеляза, че пред вратата е спряла каретата на мисис Менсън Мингът. Истинска находка за Сайлъртън Джексън, стига да мине отгук! Арчър бе дълбоко трогнат от разказа на старата Кетрин за отношението на госпожа Оленска към мисис Бъфърт — в

сравнение с него праведният гняв на Ню Йорк изглеждаше грубо посегателство. Ала твърде добре знаеше как ще изтълкуват посещението на Елен Оленска у братовчедка ѝ във всички гостни и клубове.

Спря и се вгледа в осветения прозорец. Двете жени седяха в тази стая, а Бъфърт най-вероятно се бе запътил да дири утеха някъде другаде. Дори се приказваше, че бил заминал от Ню Йорк с мисис Фани Ринг. Впрочем, ако се съдеше по държанието на мисис Бъфърт, едва ли бе така.

Освен Арчър нямаше почти никого на нощното Пето авеню. През този час повечето му познати си седяха в къщи, преобличаха се за вечеря, затова скришом се зарадва, че Елен най-вероятно ще успее да се измъкне незабелязано. Тъкмо когато тази мисъл му мина през ума, вратата се отвори и тя се яви на прага. Зад нея грееше слаба светлина, сякаш някой ѝ осветяваше пътя. Тя се обърна, каза няколко думи на някого и тръгна към уличното платно.

— Елен — тихо промълви той, когато тя се озова на паважа.

Младата жена трепна и спря, в същия миг той забеляза, че към тях се приближават двама младежи от доброто общество. Имаше нещо твърде познато в кройката на палтата, в гънките на модните копринени шалове, вързани над белите вратовръзки, и той се учуди, че младежи от техните среди толкова рано са се запътили на официална вечеря. Сетне си спомни, че семейство Реджи Чийвърс, което живееше наблизо, тази вечер бе поканило мнозина познати на „Ромео и Жулиета“ с певицата Нилсън, и разбра, че тези двамата са явно от поканените. Когато минаха под уличната лампа, позна Лоурънс Лефъртс и един от по-малките братя Чийвърс.

Подлото желание никой да не забележи госпожа Оленска пред вратите на Бъфърт се изпари, щом с цялото си същество усети топлината на нейната ръка.

— Ще мога вече да ви виждам... ще бъдем заедно — бърбеше той, без самият да си дава сметка какво говори.

— Ах — обади се тя, — баба ли ви каза?

Загледан в нея, все пак забеляза, че Лефъртс и Чийвърс от ъгъла на пресечката преминаха на отсрещния тротоар. Такава мъжка солидарност бе присъща преди и нему, но сега тази маневра му се

стори отвратителна. Нима тя наистина си представя, че биха могли да живеят по този начин? А ако не, какво си мисли тогава?

— Утре трябва да ви видя някъде, където ще можем да останем само двамата — рече той с глас, който дори на самия него се стори ядосан.

Тя нерешително пристъпи към каретата.

— Но нали съм у баба, тоест, искам да кажа, засега — допълни тя, сякаш почувства, че промяната на плановете ѝ изисква някакво обяснение.

— Някъде, където ще можем да останем насаме — настоя той.

Тя се засмя с лекия си смях, който този път подразни слуха му.

— В Ню Йорк ли? Но нали тук няма нито църкви, нито исторически паметници.

— Обаче има музей в парка — забелязал учудването ѝ, рече той. — В два и половина ще бъда на входа.

Тя не отговори нищо и като се обърна, бързо се качи в каретата. Когато конете потеглиха, госпожа Оленска се наведе напред и в мрака му се стори, че му помахаше с ръка. Разкъсан от противоречиви чувства, той се загледа след нея. Стори му се, че е говорил не с жената, която обича, а с някоя друга, с която споделяше вече станали привични удоволствия — толкова непоносимо бе за него да се чувства във властта на попитите думи и представи.

— Ще дойде! — почти презрително си рече той.

Избягвайки широко известната колекция на Уулф, чиито забавни картини заемаха една от най-големите зали в чудноватата сграда от желязо и разноцветни кахлени плочи, наричана Метрополитен музей, те минаха по коридора към стаята, където в тъжна самота плесеняваха антиките на Чеснола.

Никой не обезпокояваше самотата на това унило убежище и като седнаха на дивана до централното отопление, мълчаливо се загледаха в шкафовете от черно дърво, в които под стъкло се пазеха изтръгнатите от земята отломки на Ил йон.

— Странно, никога не бях влизала тук — рече госпожа Оленска.

— Хм... вярвам, че един ден тук ще има великолепен музей.

— Да — разсеяно се съгласи тя.

Тя стана и мина по стаята. Арчър се залюбува на леките ѝ движения, на момински стройната ѝ фигура дори в тежкото кожено палто, на модната малка шапчица, изящно украсена с крило от чапла, и на наподобяващите плоски мустачки на лоза тъмни къдрички по слепоочията. Както при всяка тяхна среща, изцяло бе погълнат от дребните чертици, внушаващи особения ѝ чар. Скоро и той се изправи и се приближи до шкафа, пред който бе спряла. Стъклените рафтчета бяха отрупани с дребни отломки, в които трудно се разпознаваха предмети от домакинството, украшения и играчки от стъкло, глина, потъмнял бронз и други похабени от времето материали.

— Колко жестоко, че в края на краищата всичко губи смисъл... — рече тя. — Също като тези неща — някога са били необходима и важна покъщнина на забравени хора, а сега трябва да се разглеждат с лупа и да им се слага надпис „с неизвестно предназначение“.

— Да, обаче засега...

— Е, засега...

Както бе застанала пред него с дългото си палто от морски котки, скрила ръце в малкия кръгъл маншон, с воалетка като прозрачна маска, наполовина закриваща лицето ѝ, с букетче теменужки, разлюлени от дъха ѝ, направо не му се вярваше, че тази безупречна хармония от линии и багри един ден ще стане жертва на нелепия закон за промяна на живата природа.

— А засега има значение всичко, що се отнася до вас — заключи той.

Като го погледна замислено, тя се върна при дивана. Той седна до нея и мълчаливо зачака, когато внезапно чу звук от стъпки с екливо ехо сред анфиладата от празни стаи и физически усети игото на отминаващите минути.

— Какво искахте да ми кажете? — попита тя, сякаш също бе получила предупреждение.

— Какво исках да ви кажа ли? — повтори той. — Струва ми се, вие пристигнахте в Ню Йорк, защото се изплашихте.

— Така ли мислите?

— Да, изплашихте се, че ще дойда във Вашингтон.

Тя сведе поглед към маншона и той забеляза, че ръцете ѝ неспокойно се движат.

— Какво ще кажете?

— Какво ли? Така е — отвърна тя.

— Значи наистина сте се уплашили? Знаехте ли?

— Да, знаех...

— Е?... — настоя той.

— Ами... Така ще е по-добре, нали? — с въздишка попита тя, загледана въпросително в него.

— Така ли мислите?

— Просто няма да причиняваме мъка на другите. Нали тъкмо това искахте?

— Да живеете тук, близо до мен, и въпреки това далеч? Да се срещам с вас както сега, скришом? Това е точно обратното на моите желания. Миналия път ви казах какво искам.

Тя мълча известно време.

— Нима както преди смятате, че така ще е по-лошо?

— Хиляди пъти! — Той млъкна. — Лесно ще е да си изкривя душата, но истината е, че ми се струва отвратително.

— И аз така мисля — с дълбока въздишка на облекчение възкликна тя.

Той нетърпеливо скочи.

— Ето на... сега е мой ред да ви попитам, за бога, кое според вас е по-доброто?

Тя обори глава, като все още свиваше и отпускаше ръце в маншона. Стъпките се приближиха, пазач с обшита с ширити шапка мина безразлично покрай тях като привидение през гробище. Двамата машинално впериха очи в шкафа пред тях, а когато служителят потъна сред върволицата от мумии и саркофази, Арчър поде отново:

— Кое според вас е по-доброто?

Вместо отговор тя прошепна:

— Обещах на баба да остана при нея. Стори ми се, че така най-сигурно ще се скрия от опасността.

— Тоест от мен?

Без да го гледа, тя кимна едва забележимо.

— От опасността да ме обичате?

Профилът ѝ остана неподвижен, но Арчър видя как едра сълза се плъзна от ресниците ѝ и увисна на воалетката.

— От опасността да причиня непоправимо нещастие. О, нека да не бъдем като всички други! — примоли се тя.

— Като другите ли? По нищо не се различавам от тях. Имам същите стремежи, същите мечти.

Тя почти ужасена го погледна и той видя, че бузите ѝ забележимо поруменяха.

— Искате... искате веднъж да дойда при вас, а сетне да си замина, така ли? — внезапно събрала смелост, тихо и ясно произнесе тя.

Кръвта заблъска в слепоочията му.

— Любима! — изрече той, без да помръдва. Сякаш държеше в ръце сърцето си и то като пълна чаша щеше да се разплиска от най-слабото движение.

Сетне до съзнанието му достигна смисълът на последната ѝ фраза и той се намръщи.

— Да си заминете ли? Къде?

— При мъжа си.

— Нима искате да ви кажа да?

Тя вдигна тъжните си очи към него.

— А какво друго ми остава? Не мога да остана тук и да лъжа тези, които ми сториха толкова добрини.

— Но нали именно затова ви моля да заминете заедно с мен!

Арчър скочи и в безмълвно отчаяние се загледа в нея. Найлесното бе да каже: „Да, елате, елате веднъж.“ Знаеше каква власт ще добие, ако тя се съгласи — след това вече няма да е трудно да я убеди да не се връща при мъжа си.

Ала нещо попречи тези думи да бъдат изречени. Крайната честност на Елен му попречи дори да допусне възможността да я примами в тази обичайна клопка. „Ако ѝ позволя да дойде, означава да ѝ позволя да си иде“ — рече си той. Не, изключено.

Ала щом зърна сянката на мокрите ресници върху бузата ѝ, се разколеба.

— В края на краищата имаме свой живот — подхвана отново той. — Няма смисъл да се стремим към невъзможното. Вие толкова непредубедено се отнасяте към някои неща, толкова сте свикнали, както твърдите, да гледате Медуза Горгона в очите, че просто не разбирам защо се страхувате да видите положението ни тъкмо такова, каквото е всъщност — ако, разбира се, не смятате, че това би било твърде скъпа жертва.

Тя също стана, стиснала устни, помрачняла.

— Добре... Така го наречете... Време е да тръгвам.

Тя погледна малкото часовниче, окачено на верижка върху гърдите ѝ, обърна се и тръгна към изхода. Той се втурна след нея, хвана я за ръката.

— В такъв случай елате при мен веднъж — рече той, като почувства, че при мисълта да я загуби главата му се размътва и двамата се гледаха почти секунда като врагове.

— Но кога? — настоя той. — Утре?

— Вдругиден — след кратко колебание, отвърна тя.

— Любима! — отново неволно изрече той.

Тя издърпа ръката си, но още миг не отделиха очи един от друг, тогава видя, че лицето ѝ, покрито се с мъртвешка бледност, внезапно грейна, озарено от дълбока вътрешна светлина. Сърцето на Арчър заби възторжено и той си помисли, че за пръв път пред него се яви живото олицетворение на любовта.

— Закъснявам. Довиждане. Не, не, не ме изпращайте! — извика тя, като припряно мина през безкрайната стая, сякаш уплашена от светлината, отразила се в неговите очи. Щом стигна до вратата, се обърна и на раздяла бързо му помахаша с ръка.

Арчър се запъти самотен към къщи. Когато влезе в преддверието, здрачът вече се сгъстяваше и познатите предмети му се сториха толкова странни, сякаш ги гледаше от оня свят.

Камериерката, дочула стъпките му, изтича по стълбището да запали газовата лампа на горната площадка.

— Мисис Арчър в къщи ли е?

— Не, сър, след закуска замина с каретата и още не се е върнала.

С чувство на облекчение влезе в библиотеката и се стовари в креслото. Камериерката внесе лампата с абажур и добави въглища в позагасналата камина. След излизането ѝ остана да седи, опрял лакти върху коленете си, с брадичка върху дланите и устремен в пламъците поглед.

Седеше така, без да мисли, без да забелязва как минава времето, в дълбока възторжена почуда, която обаче не ускоряваше, а забавяше течението на живота. „Значи така е трябвало да се случи... така е

трябвало да се случи“ — като обречен повтаряше в ума си. Мечтите му до такава степен се различаваха от действителността, че гробищен студ вледеняваше сърцето му.

Вратата се отвори и влезе Мей.

— Ужасно се забавих. Не се ли обезпокои? — попита тя, като в необичаен порив на нежност отпусна длан върху рамото му.

Той изненадано вдигна поглед към нея.

— Нима е вече късно?

— Минава седем. Сигурно си бил задрямал! — засмя се Мей и като измъкна иглите, захвърли кадифената си шапка върху дивана. Изглеждаше по-бледа от обикновено, ала цялата искреше от някаква необичайна възбуда.

— Отскочих да видя баба и тъкмо се наках да си тръгна, Елен се върна от разходка, затова останах и доста дълго си говорихме. Цяла вечност не бяхме си говорили истински... — Отпусна се в креслото, в което обикновено седеше, и се захвана да прибира косата си. Стори му се, че чака да ѝ отговори нещо.

— Много добре си поприказвахме — усмихната продължи тя със същата възбуда, сторила се някак неестествена на Арчър. — Толкова бе мила, съвсем предишната Елен. Дано напоследък не съм била несправедлива към нея. Понякога ми се струваше...

Арчър стана и като се отдалечи от пламъка, се облегна върху каминната полица.

— Какво ти се е струвало? — възползвал се от паузата, попита той.

— Може би твърде рязко я укорявах. Толкова се е променила, във всеки случай поне външно. Среца се с толкова странни хора, сякаш ѝ харесва да я коментират непрестанно. Вероятно причината е в живота, който е водила в онова лекомислено европейско общество, затова с нас ѝ е мъчително скучно. Ала не искам да я упреквам.

Тя отново замлъкна — необичайно дългата реч я задъха. Устните ѝ се полуотвориха, бузите ѝ пламнаха.

Загледан в нея, Арчър си спомни как се бе осветило лицето ѝ в градината на испанската мисия в Сейнт Огъстин. Почувства, че в момента прави същото усилие, отново се стреми да осъзнае нещо недостъпно за нея.

„Тя мрази Елен — помисли си той, — мъчи се да преодолее това чувство и иска да ѝ помогна, за да го превъзмогне.“

Тази мисъл дълбоко го трогна и за миг бе готов да наруши възцарилото се мълчание, да се отдаде на милостта ѝ.

— Разбира се, обясняваш си защо роднините понякога са недоволни? — продължи тя. — В началото правехме всичко за нея, всичко, което бе по силите ни, но тя така и не разбра нищо. А сега ѝ щукнало да навести мисис Бъфърт, на всичкото отгоре — с каретата на баба. Струва ми се, че така завинаги настрои против себе си семейство Ван дер Лайден...

— Ах! — ядосано се изсмя Арчър. Открехналата се между тях врата отново се затръшна. — Време е да се обличаме, май днес сме канени на вечеря — рече той и се отдалечи от камината.

Мей също стана, но се побави пред огъня. Когато минаваше покрай нея, тя, увлечена от внезапен порив, протегна ръка, сякаш искаше да го удържи. Очите им се срещнаха, забеляза в нейните онази влажна синева, която бе забелязал за пръв път на тръгване за Джърси Сити.

Тя се хвърли на врата му и притисна буза до лицето му.

— Нито веднъж не си ме целунал днес — прошепна Мей и Арчър почувства, че трепери в прегръдката му.

32.

— В двореца Тюйлери — изрече мистър Сайлъртън Джексън, усмихнат на спомените си, — в двореца Тюйлери се гледало през пръсти на тези неща.

Разговорът се водеше в трапезарията от черен орех в къщата на Ван дер Лайден на Медисън авеню на другия ден след посещението на Нюлънд Арчър в музея Метрополитен. Мистър и мисис Ван дер Лайден бяха пристигнали в града за няколко дни от Скайтърклиф, където панически бяха избягали след вестта за фалита на Бъфърт. Бяха ги уведомили, че смущението, обзело обществото в резултат на тази печална история, по-категорично от всеки друг път изисква присъствието им в града. Това бе едно от събитията, при които според израза на мисис Арчър „техен дълг пред обществото“ бе да се появят в операта и дори да разтворят вратите на дома си.

— Не бива да се допуска личности като мисис Ламюел Стрейзърс да си въобразяват, че могат да заемат мястото на Реджина, скъпа Луиз. Именно в такива моменти парвенютата се мъчат да се промушат в обществото. Онази зима, когато мисис Стрейзърс за първи път се появи в Ню Йорк, имаше епидемия от шарка и мъжете тихомълком отскачаха при нея, докато жените им седяха при болните деца. Вие и вашият мил Хенри, Луиз, както винаги трябва да посрещнете удара.

Мистър и мисис Ван дер Лайден не можеха да останат глухи към този призив и без всякакво желание, но самоотвержено пристигнаха в града, свалиха калъфите от мебелите и разпратиха покани за две официални вечери и за един прием.

Вечерта, за която става дума, бяха поканили Сайлъртън Джексън, мисис Арчър и Нюлънд с жена си да ги придружат в операта, където за пръв път през този сезон се изпълняваше „Фауст“. В къщата на Ван дер Лайден нищо не се извършваше без церемонии и макар че гостите бяха само четирима, трапезата бе сложена точно в седем, за да бъдат сервирани всички ястия без бързане; преди джентълмените да запалят пурите си.

Арчър не бе виждал жена си от предишната вечер. Бе тръгнал за кантората рано, където бе потънал в безброй незначителни неща. През деня неочаквано го бе забавил един от главните съдружници, поради което се прибра в къщи толкова късно, че Мей, без да го дочака, бе заминала за Ван дер Лайден сама и бе върнала каретата да докара и него.

Сега на фона на скайтърклифските карамфили и масивните прибори тя му се стори бледа и отпусната, ала очите ѝ блестяха и преувеличено оживено участваше в общия разговор.

Този разговор, предизвикал горната любима забележка на мистър Сайлъртън Джексън, бе подхванат (съвсем умишлено, както си помисли Арчър) от самата домакиня. Фалитът на Бъфърт или по-точно, държанието на Бъфърт след фалита, все още бе неизчерпаема тема за този светски моралист и когато по подобаващ начин бе анализирано и осъдено, мисис Ван дер Лайден обърна проникателния си поглед към Мей Арчър.

— До мен достигнаха слухове, че уж каретата на баба ви Мингът била забелязана пред входа на мисис Бъфърт. Възможно ли е това, мила? — Достойно за отбелязване беше, че не назоваваше вече престъпничката по име.

Мей пламна, а мисис Арчър припряно се намеси:

— Дори да е истина, сигурна съм, че мисис Мингът не е знаела нищо.

— Така ли мислите?... — Мисис Ван дер Лайден млъкна, въздъхна и погледна мъжа си.

— Имам чувството, че госпожа Оленска е била тласната към подобна прибързана постъпка от доброто си сърце — каза мистър Ван дер Лайден.

— Или от симпатиите си към ексцентричните хора — сухо се намеси мисис Арчър, вперила невинен поглед в очите на сина си.

— Не бих искала да мисля така за госпожа Оленска — заяви мисис Ван дер Лайден, а мисис Арчър прошепна:

— Ах, скъпа... и то след като два пъти я поканихте в Скайтърклиф!

Тъкмо тогава мистър Джексън, възползвал се от удобния случай, вметна любимата си забележка:

— В кралския двор в Тюйлери — повтори той, щом видя, че погледите на компанията изчаквателно са обърнати към него — в някои отношения не са се придържали към особено строги правила и ако попитате как Морни се снабдява с пари... или кой плаща дълговете на някои придворни хубавици...

— Надявам се, драги Сайлъртън, че не ни предлагате да последваме техния пример — кротко отрязва мисис Арчър.

— Никога нищо не предлагам — невъзмутимо възрази мистър Джексън. — Но чуждестранното възпитание на госпожа Оленска може да е повлияло върху нейната взискателност...

— Ах! — въздъхнаха двете по-възрастни дами.

— Но да държи каретата на баба си пред вратата на фалирал човек!... — възмути се мистър Ван дер Лайден, а Арчър си помисли, че явно съжالياва за кошниците с карамфили, които бе изпращал в малката къща на 23-а улица.

— Е, да, винаги съм казвала, че гледа на нещата по доста различен начин — направи извод мисис Арчър.

Лицето на Мей пламна като божур. Тя погледна мъжа си през масата и притеснено избъбри:

— Сигурна съм, че Елен е действала, водена от добри подбуди.

— Непредвидливите хора често действат от най-добри подбуди — заяви мисис Арчър, сякаш подобно нещо едва ли би послужило дори отчасти като оправдание, а мисис Ван дер Лайден промърмори:

— Поне да се беше посъветвала с някого...

— Ах, тъкмо това никога не прави! — възкликна мисис Арчър.

Тогава мистър Ван дер Лайден погледна жена си, която леко кимна на мисис Арчър и блестящите шлейфове на трите дами се изгубиха зад вратата, а джентълмените междувременно запалиха пурите си. През вечерите, когато предстоеше да отидат на опера, мистър Ван дер Лайден предлагаше скъсени пури, но толкова хубави, че караха гостите да съжالياват за непоколебимата му точност.

След първото действие Арчър остави спътниците си и отиде в клубната ложа. Застанал зад гърбовете на многобройните Чийвърс, Мингът и Рашуърт, той видя същата картина, която бе наблюдавал преди две години, вечерта, когато за пръв път срещна графиня Оленска. Дори се мярна надеждата, че ей сега ще я зърне в ложата на старата мисис Мингът, но тя бе все така празна и той остана

неподвижен, без да сваля очи от нея, докато не чу звучното сопрано на госпожа Нилсън: „Обича ме, не ме обича...“

Арчър се обърна към сцената, където върху познатия фон от гигантски рози и парцалчета за почитване на пера във вид на гигантски теменуги все същата висока блондинка всеки миг бе готова да стане жертва на все същия дребен брюнет съблазнител.

Щом откъсна очи от сцената, погледът му се плъзна към центъра на подковата, където между двете по-възрастни дами бе седнала Мей — също както през онази незабравима вечер между мисис Лауъл Мингът и своята „чуждестранна братовчедка“. Както и тогава, беше в бяло и Арчър, който до този момент не бе обърнал внимание на тоалета ѝ, сега позна белия със сини гарнитури атлаз и старинните дантели на венчалната ѝ рокля.

Според обичая на стария Ню Йорк младите жени се появяваха в тази скъпа премяна година или две след сватбата; той знаеше, че майка му пази сватбената си рокля, увита в цигарена хартия, с надеждата някой ден Джейни да я облече, макар че горката му сестра бе достигнала вече възрастта, когато перленосивият поплин и сватбата без шаферки биха били „по-уместни“.

Внезапно Арчър осъзна, че откакто се бяха върнали от Европа, Мей рядко бе обличала сватбената си рокля и учуден от факта, че тъкмо сега се бе появила с нея, неволно започна да сравнява външността ѝ с външността на девойката, която бе гледал с толкова блажени предчувствия преди две години.

Макар че Мей бе напълняла съвсем незабележимо — неизменната склонност на жените, стройни като антични богини, — спортната ѝ стойка и момински ясният израз на лицето ѝ си бяха останали непроменени и ако не беше отпуснатият ѝ вид, появил се напоследък, тя би била точно копие на девойката, която си играеше с букета момини сълзи в деня, когато годежът им бе разгласен. Това сякаш още веднъж пробуди състраданието му — подобна невинност бе трогателна като доверчива детска прегръдка. Сетне си спомни за пламенното великодушие, криещо се под това безоблачно спокойствие. Спомни си и разбиращия поглед, с който бе посрещнала настойчивата му молба да известят за годежа си на бала у Бъфърт, чу гласа ѝ, произнасящ в градината на испанската мисия: „Как ще бъда щастлива, ако причинявам някому болка или обида!“ и го обзе неудържимото

желание да ѝ каже истината, да призове великодушието ѝ и да я помоли за свободата си, от която тогава се бе отказал.

Нюлънд Арчър бе сдържан и уравновесен млад мъж. Да спазва законите на своя мъничък свят, за него бе втора природа. Мисълта да извърши някоя мелодраматична или екстравагантна постъпка, към която мистър Ван дер Лайден би се отнесъл неодобрително, а клубната лежа би укорила като „лош вкус“, му бе дълбоко неприятна. Ала клубната лежа, мистър Ван дер Лайден и всичко, което от толкова време го обгръщаше в топлата обвивка на навика, внезапно престана да съществува за него. Той премина по полукръглия коридор до задната част на театъра и отвори вратата на ложата на мисис Ван дер Лайден така, сякаш бе врата към неизвестността.

— М'ама! — тържествуващо пропя Маргарита, а седящите в ложата учудено изгледаха Арчър. С появата си той бе нарушил едно от правилата на своя кръг, което забраняваше да се влиза или да се излиза от лежа по време на ария.

Като се промъкна между мистър Ван дер Лайден и Сайлъртън Джексън, той се наведе над жена си.

— Ужасно ме заболя главата. Хайде да си вървим, но не казвай на никого, нали може? — прошепна той.

Мей му хвърли загрижен поглед, прошепна нещо на майка си, която съчувствено закима, извини се на мисис Вандер Лайден и стана точно в минутата, когато Маргарита падна в прегръдките на Фауст. Докато ѝ подаваше мантото, Арчър забеляза, че по-възрастните дами си разменят многозначителни усмивки.

В каретата Мей плахо отпусна длан върху ръката му.

— Колко жалко, че не се чувстваш добре. Сигурно пак си се преуморил в кантората.

— Не, не, не е там работата... Нали няма да ти преча, ако отворя прозореца? — притеснено промърмори той, като свали стъклото от своята страна. Докато си подаваше главата навън, усети, че жена му е вперила в него изпитателен недоумяващ поглед, затова не откъсваше очи от преминаващите край тях къщи.

Докато слизаше, Мей закачи шлайфа си за стъпалото на каретата и едва не падна.

— Удари ли се? — попита той, като ѝ подаваше ръка.

— Не, но горката ми рокля, погледни как я скъсах! — възкликна тя, наведе се и като вдигна изцапания шлейф, влезе след Арчър в преддверието. Слугите не ги очакваха толкова рано и затова гореше само газовата лампа на горната площадка.

Арчър се качи по стълбището, запали лампата и доближи кибритената клечка до аплиците от двете страни на камината. Пердетата бяха спуснати и топлата уютна стая го изненада неприятно като познато лице, което виждаш на път за тайна среща.

Забеляза, че Мей е много бледа и предложи да ѝ донесе коняк.

— Не, не! — възкликна тя и пламна цялата, докато си събличаше палтото. — Може би ще е най-добре веднага да си легнеш? — допълни тя, като забеляза, че отваря сребърната табакера на масичката и вади цигара.

Арчър хвърли цигарата и се запъти към обичайното си място до камината.

— Не, главата не ме боли чак толкова. — Той млъкна. — Освен това трябва да ти кажа нещо... нещо много важно, при това трябва да ти го кажа още сега.

Тя се отпусна в креслото и при тези думи вдигна глава.

— Слушам те, мили — изрече толкова нежно, че дори го изненада с пълното спокойствие, с което посреща необичайния му увод.

— Мей... — подхвана той, като спря на няколко крачки от креслото ѝ и се загледа в нея така, сякаш малкото разстояние, което ги делеше, бе бездънна пропаст. Гласът му прозвуча тревожно в уютната тишина на стаята и той повтори: — Трябва да ти кажа нещо... за мен...

Тя остана безмълвна, без да помръдне, и дори ресниците ѝ бяха неподвижни. Лицето ѝ, бледа както и досега, изразяваше странно спокойствие, почерпено сякаш от някакъв тайнствен външен извор.

Арчър потисна баналните самообвинения, готови да излетят от устата му. Реши да изложи въпроса просто и ясно, без излишните взаимни упреци и извинения.

— Госпожа Оленска... — подхвана той, но щом чу това име, жена му вдигна ръка, сякаш искаше да го възпре. При това светлината на газовата лампа заискри върху златния ѝ венчален пръстен.

— Защо трябва да говорим днес за Елен? — попита тя, като малко недоволно изду устни.

— Защото трябваше да ти кажа това по-рано.

Лицето ѝ остана спокойно.

— Наистина ли си заслужава, мили? Зная, понякога бях несправедлива към нея... Сигурно не само аз, а изобщо всички ние. Ти естествено я разбираше по-добре от нас, винаги си се държал добре с нея. Но има ли значение, щом всичко вече е приключило?

Арчър смаяно изгледа жена си. Нима оковалото го чувство за нереалност се бе предало и на нея?

— Приключило ли?... Какво значи това? — със запъване избъбри той.

Мей го гледаше все така с ясните си очи.

— Как какво? Нима не знаеш, че тя скоро се връща в Европа и че баба одобрява това, разбира я и е заповядала така да уредят всичките ѝ финансови въпроси, че да бъде независима от съпруга си...

Тя млъкна и Арчър, стиснал конвулсивно ръба на каминната плоча и облегал на нея, за да не падне, напразно се мъчеше да придаде същата устойчивост на вихъра от мисли в главата си.

— Предполагам — все така монотонно продължи жена му, — че си се забавил толкова в кантората именно заради тези неща. Май всичко е било решено тази сутрин. — Тя сведе очи под невиждащия му поглед и лицето ѝ отново пламна за миг.

Разбра, че погледът му вероятно е непоносим, извърна се и като подпря лакти на каминната полица, закри лицето си с ръце. В ушите му нещо бясно блъскаше и бучеше. Не можеше да разбере дали кръвта му пулсира, или чува тракането на часовника на камината.

Мей остана да седи, без да помръдне, без да каже нито дума, докато часовникът бавно отброи пет минути. Къс въглища падна върху решетката на камината и като чу, че тя стана и го върна обратно, Арчър най-сетне извърна лицето си към нея.

— Не може да бъде! — възкликна той.

— Защо да не може?

— Откъде знаеш... това, което сега ми каза?

— Видях се вчера с Елен, споменах ти, че я срещнах у баба.

— Но нали тогава не ти е казала такова нещо?

— Не, тази сутрин получих бележка от нея. Искаш ли да я прочетеш?

Понечи да отговори, но бе изгубил гласа си. Мей излезе от стаята и почти веднага се върна.

— Мислех, че знаеш — рече просто тя.

Остави листчето върху масичката и Арчър протегна ръка да го вземе. Писмото бе съвсем кратко.

„Скъпа Мей, успях най-сетне да обясня на баба, че гостуването ми при нея може да бъде единствено гостуване, и тя както винаги се показва щедра и великодушна. Сега разбира, че ако се върна в Европа, ще трябва да живея сама или с леля Медора, която ще дойде с мен. Бързам да се прибера във Вашингтон, за да си стегна багажа, и следващата седмица отплаваме. Трябва да бъдеш много добра с баба, когато замина — също както винаги си била добра с мен.

Елен.

Ако някой от приятелите пожелае да ме разубеди, моля, предай на всички, че ще бъде напълно безсмислено.“

Арчър препрочете два или три пъти бележката, сетне я хвърли и избухна в смях.

От звука на собствения му смях го побиха тръпки. Спомни си нощната уплаха на Джейни, когато се бе изненадала от необяснимата му веселост поради телеграмата на Мей, с която го известяваше, че е съгласна да ускорят сватбата.

— Защо ти е писала това? — попита той, като с грамадно усилие овладя смеха си.

Мей отговори на въпроса с несъкрушимата си прямота.

— Сигурно защото вчера обсъдихме всичко...

— Какво сте обсъдили?

— Казах й, че сигурно съм била несправедлива към нея... че невинаги съм разбирала колко й е било трудно тук, сама сред толкова много хора, нищо, че са роднини, но все пак са чужди хора, които смятат, че имат правото да я корят, макар невинаги да са били наясно...

— Тя млъкна. — Зная, че ти беше единственият приятел, на когото

винаги можеше да разчита, и исках да ѝ кажа, че двамата сме
единодушни... във всички свои чувства.

Тя се поколеба, сякаш очакваше той да каже нещо, сетне полека
добави:

— Тя разбра защо ми се наложи да ѝ кажа това. Мисля, че
поначало разбира всичко.

Тя се приближи до Арчър и като хвана ледената му ръка,
поривисто я притисна до бузата си.

— И мен ме заболя главата — лека ноц, мили — рече тя и се
запъти към вратата, а зад нея се влачеше скъсаният и изкалян шлейф
на венчалната ѝ рокля.

33.

Както с усмивка бе казала мисис Арчър на мисис Уелънд, първата официална вечер е голямо събитие в живота на всяка млада двойка.

Откак семейство Нюлънд Арчър заживя отделно, често посрещаше гости. Нюлънд обичаше да покани на вечеря трима или четирима приятели, а Мей, която по всички домакински въпроси следваше примера на майка си, ги посрещаше с лъчезарно радушие. Отначало Арчър се питаше дали тя би поканила някого у тях, ако зависеше само от нея, но скоро заряза догадките и опитите да отдели истинската ѝ същност от външната форма, придадена ѝ от възпитанието и от традициите. В Ню Йорк се смяташе, че заможните двойки трябва често да канят гости, а представителката на семейство Уелънд, омъжила се за младеж от семейство Арчър, носеше двойно бреме.

Ала официална вечеря със специално нает готвач, временно взети неколцина чужди лакеи, римски пунш, рози от Хендерсън и меню върху картон със златни ивици, бе съвсем друго нещо и не допускаше лекомислено отношение. Разликата бе именно в римския пунш, както отбеляза мисис Арчър, и то не толкова в него самия, колкото във всичко, което го придружава, а именно — дивата патица, водната костенурка, двете супи, топлия и студения десерт, дълбокото деколте при къс ръкав и съответно високопоставените гости.

Когато младата двойка за пръв път разпращаше поканите, написани от трето лице, това събитие винаги предизвикваше голям интерес и дори най-опитните и известни хора, за чието гостуване се бореха всички, рядко отхвърляха такива покани. И въпреки всичко фактът, че Ван дер Лайден по молба на Мей остават в града по случай прощалната вечеря, която тя дава в чест на графиня Оленска, бе истински триумф.

В този паметен ден свекървата и тъщата седяха в гостната на Мей. Мисис Арчър пишеше менюто върху плътния бристошки картон

със златни ивици от златарския магазин на Тифани, а мисис Уелънд командваше подредбата на палмите и лампите.

Арчър, завърнал се доста късно от кантората, ги завари още там. Майка му се занимаваше с поименните картончета за трапезата, а тъщата размишляваше дали може да се издърпа напред позлатеният диван и по такъв начин, да се осигури още едно „усамотено кътче“ между прозореца и рояла.

Тя му каза, че Мей е отишла в трапезарията да погледне как стоят розите и адиантумът в центъра на дългата маса и дали бонбоните са разположени удобно в сребърните бонбониери между свещниците. Върху рояла бе поставена грамадна кошница с орхидеи, които мистър Ван дер Лайден бе изпратил от Скайтърклиф. Накратко, всичко си вървеше по реда, типичен за предстоящо значително събитие.

Мисис Арчър замислено прегледа списъка, отбеляза с остроото си златно перо всяка фамилия.

— Хенри ван дер Лайден, Луиз, Лауъл Мингът и жена му, двамата Реджи Чийвърс, Лоурънс Лефъртс и Гъртруд (да, мисля, че Мей постъпи правилно, като ги покани), Сейлфридж Мери, Сайлъртън Джексън, Уен Нюлънд с жена си (как лети времето! Сякаш вчера бе шафер на сватбата ти, Нюлънд) и графиня Оленска... да, май всички ще дойдат.

Мисис Уелънд погледна мило зет си.

— Никой няма да може да отрече, че двамата с Мей организирате прекрасно изпращане на Елен, скъпи Нюлънд.

— Разбира се — заяви мисис Арчър, — струва ми се, Мей иска братовчедка й да разправя в чужбина, че не сме чак такива варвари.

— Сигурна съм, че Елен ще оцени жеста. Тя май трябваше да пристигне тази сутрин. Ще й остане чаровен спомен. Вечерта преди отплаване е толкова мъчителна — весело продължи мисис Уелънд.

Арчър се обърна към вратата, а тъща му извика след него:

— Идете да се порадвате на трапезата. И не позволявайте на Мей да се изморява много.

Той се престори, че не е чул, и бързо изтича по стълбите към библиотеката си. Стаята го погледна като чуждо лице с учтива гримаса и той забеляза, че безмилостно е „подредена“ и подготвена — пепелниците са разположени по предварително изготвен план, до тях

са кутиите с пури от кедрово дърво, за да могат джентълмените удобно да пушат.

„Нека — рече си той, — за последен път е...“ — и се запъти към банята си.

Бяха изминали десет дни, откак графиня Оленска бе отпътувала за Вашингтон. През тези десет дни по никакъв начин не се беше обадила, ако не се смята, че Арчър получи обратно ключа, увит в цигарена хартия и изпратен в кантората му в запечатан плик с адрес, написан от нея. Този отговор на последната му молба можеше да се изтълкува като класически ход в познатата игра, но младият мъж предпочете да му придаде друго значение. Елен все още се бореше със съдбата. Макар и да заминаваше за Европа, не се връщаше при мъжа си. Затова нищо не му пречеше да я последва и ако предприемеше необратимата постъпка, ако ѝ докажеше, че тази стъпка наистина е необратима, тя — сигурен беше в това, — нямаше да го изпъди.

Тази сигурност в бъдещето помогна на Арчър спокойно да играе ролята си в настоящето. Попречи му да ѝ пише или по някакъв друг начин да изяви своето разочарование и мъка. Струваше му се, че в убийствената им мълчалива игра козовете все още са в ръцете му и затова търпеливо чакаше.

Случваха се обаче и доста мъчителни минути, като на следващия ден след заминаването на госпожа Оленска, когато мистър Летърблър го покани да обсъдят подробностите на пълномощното за разпореждане с имуществото, което мисис Менсън Мингът бе пожелала да предостави на внучката си. Арчър два часа проучва документа заедно с главния акционер и през цялото време не го оставяше неясното чувство, че ако се съветват с него, причината не бе в роднинството и че в края на обсъждането истинската причина неизменно ще излезе наяве.

— Е, сега графинята не може да отрече, че въпросът е решен справедливо — завърши мистър Летърблър, като промърмори краткото резюме на документа за използване на имуществото. — Изобщо, трябва да отбележа, че към нея се отнесоха възможно най-справедливо.

— Най-справедливо ли? — малко иронично повтори Арчър. — Имате предвид предложението на мъжа ѝ да ѝ върне нейните собствени пари?

Дебелите рошави вежди на мистър Летърблър се вдигнаха с част от дюйма.

— Законът си е закон, драги, а братовчедката на вашата съпруга е сключила брак по френските закони. Трябва да се предполага, че е знаела какво върши.

— Дори и да е знаела, последните събития...

Арчър млъкна. Мистър Летърблър допря перодръжката до набръчкания си нос и погледна надолу към връхчето му с такъв израз, какъвто обикновено придобиват почтените възрастни джентълмени, когато искат да внушат на младите, че незнанието изобщо не е положително качество.

— Драги господине, ни най-малко не искам да оправдавам постъпките на графа, но... не бих си заложил главата, от друга страна... че това, ако мога така да се изразя, не е око за око... при това участие на младия посредник... — Мистър Летърблър отвори чекмеджето и сложи пред Арчър сгънат лист. — Ето сведението, резултат от предпазливо събиране на информация... — И тъй като Арчър не направи опит да погледне документа, нито да отхвърли предположението, адвокатът продължи вече по-категорично: — Забележете, не твърдя, че този извод тук е неопровержим, в никакъв случай. Но дреболиите понякога много натежават... и изобщо, всички страни са крайно доволни от това достойно решение на въпроса.

— О, да, крайно доволни са — съгласи се Арчър, като предпазливо отмести сведението по-далеч.

Два дни по-късно, когато мисис Менсън Мингът го покани да я навести, се наложи да издържи още по-тежко изпитание.

Завари старицата покрусена и раздразнителна.

— Узнахте ли, че тя ме зарязва? — без никакви уводи подхвана мисис Мингът и без да чака отговор, продължи: — О, не питайте защо! Тя ми изтъкна толкова причини, че нито една не помня. Според мен просто се изплаши, че ще издъхне от скука. Поне така смятат Огъста и снахите ми. При това не съм сигурна, че кой знае колко ѝ се сърдя. Оленски е абсолютно долен тип, но животът ѝ с него сто на сто е бил доста по-весел, отколкото на Пето авеню. Разбира се, роднините не признават това, те си въобразяват, че Пето авеню е земният рай плюс рю Де ла Пе. А клетата Елен естествено няма намерение да се връща при мъжа си. По този въпрос е твърда както винаги. Затова ще се

настани в Париж с тази откачалка Медора... Разбира се, Париж си е Париж и там буквално за грошове можеш да поддържаш карета. Но тя бе весела като птиче и ще ми е много мъчно за нея... — Две сълзички, дребни старчески сълзици се плъзнаха по подпухналите ѝ бузи и се изгубиха в необятните гънки на гърдите ѝ. — Единственото, за което моля — рече тя в заключение, — е да ме оставят на мира. Най-сетне да не ми се бъркат в старешкия живот — и тя с тъжно пламъче в очите погледна Арчър.

Именно тази вечер, като се върна в къщи, Мей му бе съобщила за намерението си да даде прощална вечеря в чест на братовчедка си. Откак госпожа Оленска бе избягала във Вашингтон, Мей нито веднъж не бе произнесла името ѝ, затова Арчър я изгледа учудено.

— Вечеря ли... защо? — попита той.

Тя се изчерви.

— Но нали Елен ти харесва. Мислех, че ще си доволен.

— Много мило от твоя страна. Но искрено казано, не виждам...

— Непременно ще постъпя така, Нюлънд — спокойно заяви тя и се запъти към малкото си бюро. — Поканите вече са написани. Мама ми помогна, тя също смята, че е наш дълг да сторим това.

Млъкна, смутено усмихната; внезапно Арчър съзря пред себе си олицетворения образ на семейството.

— Е, добре — отвърна той, вперил невиждащ поглед в списъка на гостите, който му беше подала.

Когато малко преди вечеря влезе в гостната, Мей се бе изправила пред камината и се мъчеше да накара цепениците да горят сред необичайното обкръжение на безукорно изчистените плочки.

Всички високи лампи светеха, навред се кипреха орхидеите на мистър Ван дер Лайден в разнообразни съдини от модерен порцелан и сребро с топчета за украса. Гостната на мисис Нюлънд Арчър единодушно бе призната за великолепа. Позлатената бамбукова жардениера, в която редовно се обновяваха игликите и цинерариите, закриваше достъпа до фенера (вместо него любителите на антики биха предпочели да видят умалено бронзово копие на Венера Милоска), а тапицираните със светъл бродат кресла и диванчета бяха разположени живописно около покритите с плюш масички, нагъсто отрупани със

сребърни джунджурийки, порцеланови животинки и снимки в рамки с пъстър орнамент, а сред палмите като тропически цветя стърчаха лампите с абажури във формата на рози.

— Елен май още не е виждала тази стая при пълно осветление — рече Мей, като вдигна пламналото си от двубоя с цепениците лице и огледа гостната с напълно извинителна гордост. Трясъкът от медния дилаф, който бе подпряла на камината, заглуши отговора на Арчър и още преди той да го изправи, съобщиха за пристигането на мистър и мисис Ван дер Лайден.

След тях се явиха и останалите — всички знаеха, че семейство Ван дер Лайден не обича вечерята да закъснява. Стаята бързо се изпълни с гости и Арчър тъкмо показваше на мисис Сейлфридж Мери малката, покрита с гъст лак картина на Вербекховен „Етюд с овце“, която мисис Уелънд бе подарила на Мей по случай Коледа, когато госпожа Оленска се озова до него.

Беше много бледа и поради това тъмната ѝ коса изглеждаше още по-тъмна и гъста. Тази бледност или може би няколкото реда кехлибарена огърлица на шията ѝ внезапно му напомниха за малката Елен Мингът, с която бе танцувал на детските празненства, когато Медора Менсън за пръв път я бе довела в Ню Йорк.

Понеже кехлибарената огърлица никак не подхождаше на тена на лицето ѝ или може би защото роклята не ѝ отиваше, лицето ѝ изглеждаше посърнало и почти грозно, ала никога не го бе обичал толкова, колкото сега. Ръцете им се срещнаха, стори му се, че чува как тя произнася: „Да, утре отплаваме с «Русия»...“ После се чу шум от отваряне на врата и след кратка пауза — гласът на Мей:

— Нюлънд! Вечерята е сервирана! Моля, придружи госпожа Оленска до трапезарията.

Госпожа Оленска го хвана под ръка и щом забеляза, че е без ръкавици, си спомни как не бе свалил поглед от ръцете ѝ през вечерта, когато седеше в мъничката гостна на 23-а улица. Красотата, напуснала лицето ѝ, сякаш бе намерила подслон в отпуснатите върху ръкава му дълги бели пръсти с едва забележими трапчинки и той си рече: „Готов съм да я последвам дори и просто защото искам да гледам тази ръка...“

Единствено на официална вечеря в чест на „чуждестранна гостенка“ мисис Ван дер Лайден можеше да се примири да я сложат

отляво на домакина;. Това, че госпожа Оленска е „чужденка“, едва ли би могло да се подчертае по-убедително, отколкото с този прощален реверанс, и мисис Ван дер Лайден разбра определеното ѝ второстепенно място крайно любезно, без сянка на съмнение, че не одобрява това решение. Има неща, които е необходимо да се извършват, затова трябва да се пристъпва към тях възпитано и достойно, и едно от тези неща според законите на стария Ню Йорк бе целият клан да се сплоти около роднината, която се прокужда от него. Сега, когато билетът за Европа бе поръчан и платен, всички Уелънд и Мингът бяха готови да сторят всичко, за да докажат неизменната си привързаност към графиня Оленска, затова Арчър, седнал начело на масата, се чудеше и маеше на усърдието им да подчертаят огромния ѝ успех, да заглушат укорите, да се похвалят за миналото ѝ и да озарят със семейно одобрение настоящето ѝ. Мисис Ван дер Лайден я гледаше с неопределено доброжелателна усмивка, изразяваща най-висшата степен на сърдечност, на която бе способна, а мистър Ван дер Лайден от мястото си отдясно на Мей оглеждаше трапезата с очевидното намерение да се оправдае заради всичките карамфили, които ѝ бе изпращал от Скайтърклиф.

Арчър, който на пръв поглед помагаше да се разиграва тази сцена, в състояние на странна безтегловност витаеше някъде между полилея и тавана и най-много се чудеше на участието си в това, което ставаше. Когато погледът му преминаваше от една безоблачна и доволна физиономия към друга, всички тези безобидни наглед хора, които лапаха печена патица на трапезата на Мей, му се сториха банда мълчаливи съзаклятници, а самият той и бледата жена отдясно — жертви на техния заговор. И също както безбройните дребни пречупени лъчи, щом се слоят в едно, внезапно пламват в мъглата, изненадан прозря, че от тяхна гледна точка той и госпожа Оленска са любовници, любовници в единственото значение, което тази дума има в „чуждестранните“ речници. Досети се, че от много месеци вече го оглеждат безбройно множество внимателни очи, че търпеливо се вслушват в думите му многобройни уши; разбра, че по някакъв неизвестен още за него начин го бяха разделили от съучастничката в престъплението му и че целият клан се бе сплотил около жена му, преструвайки се безмълвно, че уж никой нищо не знае, нищо не може дори да си представи и че повод за вечерята е само естественото

желание на Мей най-сърдечно да се сбогува с любимата си приятелка и братовчедка.

Това бе изпитан начин на стария Ню Йорк да лиши човека от живота „без проливане на кръв“, начин, възприет от хората, които се плашеха от скандал като от огън, които поставяха приличието над смелостта и смятаха, че няма нищо по-невъзпитано от „сцените“ — освен поведението на тези, които дават повод за тях.

Заливан от тези мисли, Арчър се чувстваше като пленник в стана на въоръжени врагове. Огледа трапезата и забеляза как надзирателите му, докато се наслаждават на аспержите от Флорида, разкъсват на части Бъфърт и жена му, и осъзна колко са безмилостни. „Искат да ми покажат какво ще стане с мен“ — помисли си той и когато си даде сметка до каква степен намекът и аналогията са по-въздействащи от постъпките, а мълчанието — по-силно от необмислените думи, обзе го такъв ужас, сякаш зад гърба му се бе затворила вратата на семейната гробница.

Засмя се и срещна сепнатия поглед на мисис Ван дер Лайден.

— Намирате ли, че е смешно? — с пресилена усмивка попита тя. — Разбира се, съгласна съм, че намерението на клетата Реджина да остане в Ню Йорк има смешната си страна.

И Арчър промърмори:

— Да, да, естествено.

Тогава забеляза, че другият съсед на госпожа Оленска от доста време е зает с разговор с дамата си отдясно. В същото време забеляза, че Мей, безоблачно седяща между мистър Ван дер Лайден и мистър Сейлфридж Мери, хвърля бързи погледи над трапезата. Бе напълно очевидно, че домакинът и съседката му отдясно не бива да прекарват цялото време на вечерята в мълчание. Той се обърна към госпожа Оленска и срещна бледата ѝ усмивка. „О, стоически ще издържим докрай“ — сякаш му казваше тя.

— Не ви ли измори пътуването? — попита той с глас, който го стресна с естественото си звучене, а тя отговори, че не, напротив, рядко ѝ се е случвало да пътува толкова удобно.

— Ако не се смята, че във влака беше ужасно горещо — допълни тя и той забеляза, че там, където отива, няма да се измъчва от горещина във влаковете.

— Никога не бях зъзнал толкова, колкото във влака от Кале за Париж — гръмогласно и натъртено заяви той.

Тя отговори, че никак не било чудно, нали винаги все пак можело човек да си вземе и едно леко одеяло, че всички пътувания били свързани с трудности, а той отривисто възрази, че според него те не представлявали нищо в сравнение с блаженото чувство при заминаването. Тя се изчерви, а той, неочаквано повишил глас, допълни:

— Аз също скоро се каня да попътувам.

По лицето ѝ премина тръпка и Арчър, като се наведе към Реджи Чийвърс, възкликна:

— Слушай, Реджи, какво ще кажеш за едно околосоветско пътуване веднага, искам да кажа, следващия месец? Ако си съгласен, стягам куфарите... — на което мисис Реджи изписука, че не можела да пусне Реджи преди благотворителния бал в памет на Марта Вашингтон, който се канела да даде в полза на приюта за слепи през седмицата след Великден, а мъжът ѝ безгрижно възрази, че по това време тъкмо щял да се готви за международната среща по водна топка.

Но мистър Сейлфридж Мери беше уловил думите „околосоветско пътуване“ и тъй като веднъж с парната си яхта бе обиколил цялото земно кълбо, използва случая да отпрати няколко хапливи бележки за плитките средиземноморски пристанища. Впрочем, допълни той, в края на краищата, това няма значение, тъй като, когато сте разгледали Атина, Измир и Истанбул, какво повече ви остава? А мисис Мери каза, че цял живот ще бъде признателна на доктор Бенкъм, задето ги накарал да му обещаят, че никога няма да стъпят в Неапол, понеже там имало малария.

— Но за да разгледа човек Индия както трябва, са необходими три седмици — призна съпругът ѝ, като с всички сили се мъчеше да покаже, че не е някакъв лекомислен турист.

И тогава дамите се оттеглиха в гостната на горния етаж.

В библиотеката, въпреки присъствието на по-значителни лица, разговорът бе поведен от Лоурънс Лефъртс.

Както трябваше да се очаква, отново се захванаха със семейство Бъфърт, дори мистър Ван дер Лайден и мистър Сейлфридж Мери, наместили се в почетните кресла, които останалите мълчаливо им

предоставиха, замлъкнаха, за да изслушат филипиката на младия Лефъртс.

А той от своя страна никога досега не бе пламтял толкова неударимо от чувства, които биха направили чест на всеки почтен християнин, и не бе превъзнасял до такива висини светостта на домашното огнище. Възмущението бе придало саркастичност на красноречието му и бе напълно очевидно, че ако останалите бяха следвали примера му и бяха постъпвали така, както той казваше, обществото никога не би проявило подобна слабост — да приеме в средата си чуждестранно парвеню като Бъфърт, — не, сър, дори да се бе оженил за девойка от рода Лейнънг или Ван дер Лайден, камо ли Далас. А откъде бе възникнала възможността да се сроди с такова семейство като Далас; гневно задаваше въпрос Лефъртс, ако не се бе промушил в някои къщи, както някои хора като мисис Лемюъл Стрейзърс успяха да се промъкнат след него? Когато обществото отваря вратите си за вулгарни жени, вредата не е кой знае колко голяма, макар че ползата е твърде съмнителна, но почне ли да търпи в своя кръг мъже с неизвестен произход, притежатели на опетнени богатства, ще свърши с пълно разпадане — при това в близко бъдеще.

— Ако и занапред този процес продължи с досегашната бързина — заяви гръмовно Лефъртс с вида на млад пророк, който се облича при най-добрия шивач и когото още не са успели да пребият с камъни, — ще дочакаме времето, когато децата ни ще се натискат за покана в къщите на пройдохи и ще се женят за копелетата на Бъфърт.

— Е, прекали! — намесиха се Реджи Чийвърс и младият Уен Нюлънд, докато мистър Сейлфридж Мери май здравата се обезпокои, а чувствителното чело на мистър Ван дер Лайден се сгърчи от гримаса на горчивина и отвращение.

— А той има ли ги? — попита мистър Сайлъртън Джексън, наострил уши, а когато Лефъртс се опита да разпръсне напрежението с шега, старецът изкаканиза в ухото на Арчър: — Ах, тези пазители на реда! Хората, които държат най-калпавите готвачи, твърдят, че щом хапнат вън от къщи, храносмилането им се разстройва. Но се чува, че нашият приятел Лефъртс има пълното основание да се пали толкова — този път бил хвърлил око на една госпожица машинописка...

Разговорът течеше покрай Арчър като безсмислена река, която се лее, лее, само защото не знае как да спре. Четеше върху лицата на

околните интерес, удоволствие и дори радост. Чуваше смеха на младите мъже и похвалите за мадейрата на Арчърови; важно я одобряваха мистър Ван дер Лайден и мистър Сейлфридж Мери. Всичко това неясно му говореше за приятелско разположение към него, сякаш надзирателите се мъчеха да облекчат участието на затворника, какъвто се чувстваше, и това усещане още повече засилваше отчаяната му решителност да се изскубне на свобода.

В гостната, където скоро се присъединиха към дамите, го пресрещна тържествуващият поглед на Мей, в който прочете увереността, че всичко върви великолепно. Тя се отдалечи от госпожа Оленска и веднага мисис Ван дер Лайден с жест покани Елен да седне на диванчето, на което тя се извисяваше. Мисис Сейлфридж Мери прекоси стаята, за да се присъедини към тях, и на Арчър му стана ясно, че тук също се осъществява заговор за възстановяване доброто реноме на Елен и тя завинаги да потъне в забрава. Мълчаливият му, здраво сплотен свят бе решил на всяка цена да изтъкне, че никога, дори за минута не е подлагал на съмнение почтеността на госпожа Оленска, нито най-пълното семейно щастие на Арчър. Всички тези любезни и непреклонни личности с всички сили се преструваха един пред друг, че никога не са чували, не са подозирали и дори през ум не им е минавало нещо друго, а от всичките хитри ходове на обмислената взаимна преструвка Арчър отново стигна до извода, че Ню Йорк го смята за любовник на госпожа Оленска. Долови победния блясък в очите на жена си и за пръв път разбра, че и тя споделя това убеждение. Откритието предизвика кикота на заседналите у Арчър демони, кикот, който съпроводи всичките му опити да обсъди бала в памет на Марта Вашингтон с мисис Реджи Чийвърс и с дребната мисис Нюлънд — и така цялата вечер той все бързаше, бързаше като безсмислена река, която все не може да спре.

Най-сетне Арчър забеляза, че госпожа Оленска става и започва да се сбогува. Разбра, че ей сега ще тръгне и се помъчи да си спомни какво ѝ бе казал по време на вечерята, но не можа да възстанови в паметта си нито думичка от разговора им.

Тя се запъти към Мей и цялата компания веднага ги заобиколи. Двете млади жени си стиснаха ръцете, сетне Мей се наведе и целуна братовчедка си.

— Разбира се, нашата домакиня е много по-хубава — прошепна Реджи Чийвърс на младата мисис Нюлънд и когато го чу, Арчър си припомни грубата шега на Бъфърт за никому ненужната хубост на Мей.

След миг вече беше в преддверието и намяташе пелерината върху раменете на госпожа Оленска.

Макар че мислите му се объркваха, твърдо се придържаше към решението си да не казва нищо, което би могло да уплаши или разтревожи Елен. Сигурен, че нищо на света вече не може да го отклони от целта, намери сили да остави събитията да се развиват по реда си. Но когато придружи госпожа Оленска до външната врата, внезапно го обзе страстното желание поне за секунда да остане насаме с нея пред каретата ѝ.

— Каретата ви тук ли е? — попита той и тогава мисис Ван дер Лайден, която тъкмо бе обгръщана в царствените си самури, мило изрече:

— Ние ще откараме скъпата Елен до къщи.

Сърцето на Арчър трепна, госпожа Оленска, прихванала с едната си ръка пелерината и ветрилото, му подаде другата.

— Довиждане — каза тя.

— Довиждане, но скоро ще ви видя в Париж — отвърна той гръмогласно и му се стори, че крещи.

— О — прошепна тя, — ако можехте да пристигнете с Мей!

Мистър Ван дер Лайден се приближи, за да ѝ предложи ръката си, Арчър се обърна към мисис Ван дер Лайден. За миг в колебливия мрак на ландото пред него неясно се мярна овалът на лицето ѝ, спокойният блясък на очите ѝ — и тя замина.

Докато се изкачваше по стълбището, срещна Лефъртс, който слизаше надолу с жена си. Лефъртс го хвана за ръкава и като го дръпна настрана, за да сторят път на Гъртруд, му рече:

— Слушай, драги, нали нямаш нищо против да кажа на жена си, че ще прекарам вечерта утре с теб в клуба? Много съм ти признателен, друже! Лека нощ.

— Чудесно мина, нали? — чу се гласът на Мей от прага на библиотеката.

Арчър трепна и се овладя. Когато последната карета бе заминала, той се качи в библиотеката и затвори вратата с надеждата, че жена му, забавила се долу, ще се прибере сетне в стаята си. Но ето че сега стоеше пред него, бледа и уморена, но излъчваща изкуствена енергия като човек, презрял умората.

— Може ли да поговорим с теб? — попита тя.

— Разбира се. Но предполагам, че ужасно ти се спи...

— Ни най-малко. Искам да поседя при теб.

— Прекрасно — рече той и премести креслото ѝ до огъня.

Мей седна, той отново се отпусна в креслото си и двамата задълго се умълчаха. Най-сетне Арчър отривисто поде:

— Щом не си уморена и искаш да поговорим, трябва да ти кажа нещо. Опитах онази вечер...

Тя бързо го погледна.

— Да, мили. Май искаше да ми кажеш нещо за себе си?

— Да, за себе си. Казваш, че не си изморена. Обаче аз съм уморен. Жестоко съм уморен...

Преди още да произнесе тези думи, върху лицето ѝ се изписа нежна тревога.

— О, отдавна забелязвам това, Нюлънд! Стоварват ти толкова работа...

— Може би. Във всеки случай искам да променя обстановката...

— Да промениш обстановката ли? Не искаш ли вече да се занимаваш с адвокатска работа?

— Искам да замина, при това веднага. На продължително пътуване, колкото може по-далеч от всичко това.

Той замлъкна, почувствал, че не успява да говори с безразличието на човек, който жадува за промяна, но е прекалено уморен, за да се радва. Колкото и да се сдържаше, в гласа му бликаше нетърпение.

— Колкото може по-далеч — повтори той.

— Колкото може по-далеч ли? Но къде?

— О, наистина не зная. За Индия или за Япония.

Тя стана и тъй като той седеше с глава, опряна на дланите си, без да я вижда, чувства до себе си благоуханието и топлината ѝ.

— Чак толкова далеч? Опасявам се, че няма да е възможно, мили — колебливо произнесе Мей. — Освен ако вземеш и мен. — Понеже

видя, че той мълчи, тя продължи с глас, толкова ясен и спокоен, че всяка отделна сричка като малко чукче отекваше в мозъка му. — Тоест, ако докторите ми позволят да замина... но се опасявам, че няма да ми позволят... Работата е там, Нюлънд, че тази сутрин се убедих в нещо, за което толкова се надявах и толкова мечтаех...

Погледна я измъчено и тя, поруменяла като роза, окъпана в роса, се отпусна на пода и скри лице в коленете му.

— О, скъпа — произнесе той, притисна я към себе си и погали косата ѝ със студената си ръка.

Настъпи продължителна пауза, която стаените в него демони изпълниха с дрезгав смях; сетне Мей се освободи леко от прегръдката му и стана.

— Не се ли досещаш?

— Да... Не. Тоест, разбира се, надявах се...

За миг се погледнаха, сетне отново млъкнаха и като извърна глава към камината, Арчър напрегнато попита:

— Казвала ли си някому за това?

— Само на твоята и на моята майка — тя се изчерви до корените на косата си и припряно допълни: — Тоест и на Елен. Нали си спомняш, казах ти, че веднъж водихме с нея дълъг разговор и че тя се държа много мило.

— А... — рече само Арчър и сърцето му спря.

Почувства, че жена му внимателно го наблюдава.

— Нюлънд, нали не ми се сърдиш, че съм ѝ казала, преди да кажа на теб?

— Да ти се сърдя ли? Защо? — продума той с последен напън да се овладее. — Но нали онзи разговор е бил преди две седмици? А ти според мен каза, че не си била сигурна до тази сутрин.

Тя се изчерви още повече, но стоически издържа погледа му.

— Да, през онзи ден още не бях сигурна... но ѝ казах, че съм сигурна. И сега виждаш, че се оказах права! — възкликна тя и в сините ѝ очи блеснаха тържествуващи сълзи.

34.

Нюлънд Арчър седеше пред писалището си в своята библиотека на Източната 39-а улица.

Току-що се бе върнал от официален прием по случай откриването на нови галерии в музея Метрополитен и при вида на огромните помещения, изпълнени с трофеите на много векове, където сред научно каталогизираните съкровища сновяха пременени тълпи, му се стори, че в паметта му се разви някаква ръждясала пружина.

— Нали това бе едно от помещенията, в които се пазеше колекцията от антики на Чеснола — чу той нечия забележка и внезапно всичко около него изчезна; отново бе останал сам върху твърдия кожен диван до централното отопление, а стройната фигурка с дълго кожено палто от морски котки се отдалечаваше в безкрая на просторната анфилада в стария музей.

Видението предизвика рояк други спомени и той огледа с нови очи библиотеката си, която около трийсет години бе мястото на самотните му размисли и на всички дружески разговори.

В тази стая се бяха разиграли повечето събития през живота му. Тук жена му преди около двайсет и шест години му бе признала със смущение, което вероятно би предизвикало усмивката на съвременните жени, че очаква дете; тук големият му син Далас, когото през зимата не водеха на църква заради крехкото му здраве, бе кръстен от стария му приятел Нюйоркския епископ, от представителния, величествен, незаменим епископ, хубостта и гордостта на цялата епархия. Тук Далас за пръв път проходи и с вик „Тата!“ се устреми към него, а Мей и бавачката се смееха зад вратата; тук дъщеря им Мери (копие на майка си) съобщи, че ще се омъжи за най-скучния и най-уравновесения от всичките синове на Реджи Чийвърс, тук Арчър я целуна през сватбения воал, преди младоженците да се спуснат по стълбището и да се качат в автомобила, който щеше да ги откара в църквата „Милост господня“ — защото в света, където всички основи се бяха разклатили, сватбата в църквата „Милост господня“ си оставаше нещо неизменно.

Именно тук, в библиотеката, двамата с Мей бяха разговаряли за бъдещето на децата — за учението на Далас и на по-малкия му брат Бил, за непреодолимото безразличие на Мери към „външния светски блясък“ и за пристрастеността ѝ във филантропията и спорта, а също за неясното влечение към „изкуството“, което в края на краищата отведе неуморния и любознателен Далас в архитектурата.

В сегашно време младежите се бяха еманципирали от правото и бизнеса и изпитваха силите си в какви ли не нови области. Ако не бяха погълнати от политиката и реформите в кметството, твърде вероятно бе да се заемат с археология в Централна Америка или с декоративно градинарство, като специалисти да се вдълбочат в изучаването на архитектурата на родната си страна, мъчейки се да обхванат и да приспособят към местните условия георгианската архитектура от XVIII век и протестирайки против безсмислената употреба на термина „колониален“. Сега вече никой нямаше къщи в „колониален стил“ освен бакалите милионери из предградията.

Ала най-важното (Арчър понякога го смяташе за най-важно) бе, че именно тук, в тази библиотека, губернаторът на щата Ню Йорк, пристигнал една вечер от Олбъни и останал да пренощува, удряше с юмрук по масата, очилата му святкаха, а той твърдеше на домакина:

— По дяволите професионалните политици! Вие, Арчър, сте от хората, необходими на страната! Ако е съдено някога тези Авгиеви обори да бъдат разчистени, за тази работа трябва да се захванат хора като вас.

„Хора като вас...“ — колко го бяха развълнували тези думи! Колко пламенно им се бе откликнал! Това бе отзвук от някогашния призив на Нед Уинсет да запретне ръкави и да нагази в калта, но сега тези думи бе произнесъл човек, който бе дал пример на всички и на чийто зов просто не би могъл да не откликне.

Като се оглеждаше назад, Арчър се усъмни дали наистина на страната ѝ бяха необходими хора като него — във всеки случай в сферата на активната политическа дейност, която бе имал предвид Теодор Рузвелт; напротив, с пълно право би могъл да твърди, че тя ни най-малко не се интересуваше от такива, защото, щом се озова в щатския сенат, след година не беше преизбран и с удоволствие отново се потопи в анонимността и се зае с незабележима, макар и полезна работа в градското самоуправление, която на свой ред остави заради

писането на статии за едно от реформаторските списания, което се мъчеше да пробуди страната. Да, нямаше кой знае с какво да се гордее, но когато си спомни какво бъдеще очакваше младежите от неговите среди и с неговото положение — тесният коловоз на печалбарството, спорта и светското общество, с които се ограничаваше кръгзорът им, — дори скромният му принос за новия свят сякаш имаше известна тежест, както всяка тухла е важна за грижливо съградената стена. Малко бе постигнал в обществения живот, защото по натура винаги е бил и ще си остане съзерцател и дилетант, но бе съзерцавал велики събития, бе се възхищавал от възвишени идеали, бе се гордял, че е приятел на един велик човек и бе черпил сили от това приятелство. Накратко, беше от хората, които отскоро наричаха „достойни граждани“. В Ню Йорк от много години вече нито едно ново начинание, независимо дали из сферата на филантропията, на местното самоуправление или на изкуството, не минаваше без неговия съвет и подкрепа. Когато възникваха идеите за създаването на първото училище за деца инвалиди, за преобразуването на Художествения музей, за основаването на клуба Гролие, за откриването на нова библиотека или за учредяването на ново дружество за камерна музика, хората казваха: „Питайте Арчър.“ Дните му бяха изпълнени с работа, при това с благородна работа. А какво повече би могъл да желае човек.

Знаеше обаче, че в живота му не достига душевна хармония. Впрочем, беше му ясно, че това е съвсем немислимо и непостижимо нещо, затова да роптае, бе равнозначно да се оплаква, че не е спечелил от лотарията. В тази лотария имаше сто милиона билета и само една печалба, а шансове — никакви. Дори когато мислеше за Елен Оленска, той си спомняше за нея абстрактно и спокойно, както се мисли за идеалната любима от книга или от картина — тя бе станала нещо като сборен образ на всичко, което не му достигаше. Този образ, избледнял и почти неразличим, го удържаше от мисли за други жени. Арчър беше верен съпруг и когато Мей внезапно почина от вирусна пневмония, заразена се от боледуването на малкия им син, за когото се грижеше. Той искрено я оплака. Продължителният им съвместен живот му бе показал: макар че бракът е скучно изпълнение на дълга, важно е човек да запази присъщото на дълга чувство за достойнство, защото, забрави ли за него, бракът веднага се превръща в борба на долни страсти. Когато се оглеждаше наоколо, Арчър уважаваше своето минало и

тъгуваше по него. В края на краищата в старите обичаи имаше нещо много хубаво.

Очите му обиколиха стаята, която Далас беше украсила с английски гравюри „мецотинто“, шкафчета стил „чипъндейл“, грижливо подбрани образци син порцелан, съчетан с бяло, електрически лампи с уютни абажури, и се върнаха към старомодното писалище стил „истлейк“, с което не желаше да се раздели за нищо на света, и към първата снимка на Мей, неизменно поставена на мястото ѝ до мастилницата.

Тя го гледаше, висока, с едри гърди, гъвкава, с колосана муселинена рокля и с шапка от италианска слама със спусната периферия, такава, каквато я бе видял в градината на испанската мисия. И каквато я бе видял през онзи ден, такава си бе останала — без някога да се издигне до същото съвършенство, но и без да слезе пониско — великодушна, вярна, неуморна, но дотолкова лишена от всякакво въображение, дотолкова неспособна за духовен растеж, че светът от младините ѝ се пръсна на парчета и се преобрази, а тя дори не забеляза някаква промяна. Благодарение на тази стоическа и бодра слепота хоризонтът ѝ завинаги остана неизменен. Неспособността ѝ да забелязва промените караше децата ѝ да крият от нея възгледите си, също както и Арчър бе крил своите; бащата и децата още от самото начало лицемерно се престориха, че всичко си остава същото, каквото е било, и несъзнателно организираха нещо като семейно съзаклатие. И тя умря с пълната увереност, че светът е прекрасно място, изпълнено със също такива любещи и хармонични семейства като нейното, и смирено го напусна, без дори за минута да се усъмни, че във всички случаи Нюлънд ще внуши на Далас принципите и предразсъдъците на родителите си и че Далас на свой ред (когато Нюланд я последва) ще предаде тези свещени завети на малкия Бил. А в Мери бе толкова сигурна, колкото и в себе си. И ето, изтръгна малкия Бил от ноктите на смъртта, плати за това с живота си, сетне удовлетворено зае мястото си в семейната гробница на рода Арчър в църквата „Свети Марко“, където вече почиваше мисис Арчър, сигурно предпазена от страшната „тенденция“, за чието съществуване снаха ѝ дори не узна.

Срещу портрета на Мей беше портрета на дъщеря ѝ. Мери Чийвърс бе също толкова висока и руса като майка си, но талията ѝ беше широка, гърдите — плоски, самата тя малко се прегърбваше,

както го изискваше изменчивата мода. Спортните подвизи на Мери Чийвърс биха били немислими при талия от двайсет дюйма, толкова лесно обхващана от малкия син лазурен шарф на Мей. И тази разлика изглеждаше символична — животът на майката бе стегнат също толкова здраво, както и фигурата ѝ. Мери, която не бе по-малко светска дама и не бе по-малко умна, живееше все пак по-пълноценно и се придържаше към по-широки възгледи. Новото време също имаше добрите си страни.

Телефонът звънна и Арчър, обърнал гръб на снимките, взе слушалката. Колко далеч бяха отишли от дните, когато единственото средство за връзка в Ню Йорк бяха бързоногите хлапета разносвачи с куртки с медни копчета!

— Търсят ви от Чикаго.

А, сигурно е Далас — фирмата го бе изпратила в Чикаго да обсъди плана на дворец до езерото: ще го строят за млад милионер, пълен с напредничави идеи. При такива поръчки фирмата винаги пращаше Далас.

— Ало, татко! Да, аз съм, Далас. Слушай, какво ще кажеш да отплаваме във вторник? С „Мавритания“. Да, да, идния вторник. Нашият клиент иска да видя някои италиански паркове, преди да вземем решение, и предлага да отскоча до там с най-близкия параход. До първи юни трябва да се върна — в слушалката се чу смутен смях, — затова трябва да побързаме. Слушай, татко, ще ми трябва твоята помощ, хайде да заминем двамата, моля те.

Човек би казал, че говори тук, в стаята — гласът му звучеше толкова близко и естествено, сякаш се бе облегал в любимото си кресло до камината. В друго време това не би учудило Арчър, тъй като тези телефонни разговори бяха станали също толкова обичайни, колкото и електрическото осветление, и петдневното прекосяване с параход на Атлантическия океан. Малко го сепна само смехът — все още му се струваше чудо, че през всичките тези стотици мили, през планини, гори, реки, прерии, тътнещи градове, където щъкат безразлични милиони хора, смехът на Далас му казваше: „Разбира се, на всяка цена трябва да се върна до първи, защото на пети е сватбата ни с Фани Бъфърт.“

Гласът продължи:

— Ще помислиш ли? Не, сър, нито минута. Трябва да кажеш „да“ веднага. Не? Защо? Можеш ли да посочиш поне един категоричен аргумент? Не можеш, нали? Така си и знаех. Значи заминаваме! Моля те, утре най-напред се обади в офиса на „Кюнард“ и поръчай билети за връщане от Марсилия. Ама, разбира се, татко, кога друг път ще можем да останем толкова време заедно. Чудесно! Знаех, че ще се съгласиш!

Чикато се изгуби, Арчър закрачи напред-назад из библиотеката.

Вече няма да могат да бъдат толкова време заедно. Да, момчето е право. Разбира се, и след сватбата си Далас ще идва при него, самата природа ги е създала добри приятели, а Фани Бъфърт, както и да мисли за нея, едва ли ще се опита да пречи на приятелството им. Напротив, доколкото можа да я опознае, тя по-скоро ще се присъедини към компанията им. Но миналото не може да се върне, вече всичко ще бъде друго и въпреки цялата му симпатия към бъдещата снаха, много е примамливо да се възползва от тази последна възможност да остане повече време насаме със сина си.

Наистина, нищо не му пречи да стори това, ако не се смята една твърде сериозна причина — бе изгубил влечението си към пътувания. Мей не обичаше да напуска обичайното си място без сериозни причини, като например необходимостта да заведе децата на планина или на море; други причини да напусне къщата на 39-а улица или удобните владения на Уелънд в Нюпорт дори не можеше да си представи. Когато Далас завърши университета тя сметна за свой дълг да извърши шестмесечно пътешествие и цялото семейство се впусна в осветеното от обичая турне по Англия, Швейцария и Италия. Тъй като времето бе ограничено (никой не знаеше от какво), не се отбиха във Франция. Арчър си спомни възмущението на Далас, когато вместо Реймс и Шартър му предложиха да се люби на Монблан, но Мери и Бил обичаха да се катерят по планините — вече им бе дошло до гуша да зяпат, бродейки из английските катедрали подир големия си брат, а Мей, винаги справедлива към децата, настоя някак да съгласуват спортните и артистичните наклонности. Дори предложи на мъжа си да прескочат с Далас за две седмици до Париж и да се присъединят към тях на италианските езера след като те „разгледат“ Швейцария, но Арчър отказа. „Ще се движим всички заедно“ — рече той и лицето на Мей се разведри, когато видя колко хубав пример дава на Далас.

Но ето че почти от две години тя е мъртва и няма смисъл да се вкопчва в предишните си навици. Децата настойчиво го съветват да попътува. Мери Чийвърс бе убедена, че за него ще е полезно да замине за чужбина „да разгледа картинните галерии“. Самата тайнственост на подобно лечение ѝ внушаваше сигурност във въздействието му. Но Арчър откри, че навиците го удържат тук, както и спомените, и изненадващият страх от всичко ново.

Сега, когато се обърна назад към миналото, видя в колко дълбок коловоз се бе озовал. Най-лошото бе, че човек, неизменно изпълнявал дълга си, не може да се занимава с нищо друго. Поне такава бе мнението на хората от неговото поколение. Ясното разграничаване на доброто от злото, на честността от безчестието, на приличното от неприличното оставяше твърде тясно пространство за непредвиденото. Има мигове, когато въображението на човек внезапно излита над всекидневието и тогава пред него се разкриват дългите лъкатушни пътища на съдбата. Когато витаеше на тази висина, Арчър можеше само да се чуди...

Какво бе останало от мъничкия ограничен свят, в който бе пораснал и чиито закони бяха оковали ръцете и нозете му? Спомни си саркастичното пророчество на горкия Лоурънс Лефъртс, изказано преди много години в същата тази стая: „Ако нещата се движат все така бързо, децата ни ще се женят за копелетата на Бъфърт.“

Тъкмо това се канеше да извърши големият син на Арчър, неговата гордост, неговият любимец, и никой не се учудваше, никой не го укоряваше. Дори леля му Джейни, която още си оставаше същата като в дните на староликата си младост, бе извадила от розовия памук майчините си изумруди и дребните перли, с треперещи ръце ги бе поднесла на бъдещата снаха, а Фани Бъфърт, без ни най-малко да се огорчи, че не са и подарили „комплект“ от някакъв виден парижки златар, напротив, изпадна във възторг от старинното им изящество и заяви, че с тази огърлица ще се чувства дама от миниатюра на Изабе.

Фани Бъфърт, която се появи в Ню Йорк на осемнайсетгодишна възраст след смъртта на родителите си, го бе покорила почти по същия начин, както госпожа Оленска преди трийсетина години, но вместо да я посрещне с недоверие и страх, обществото я прие преспокойно. Тя беше миловидна, весела и чудесно възпитана — какво повече можеше да се иска? Никой не бе чак толкова ограничен, че да се рови из

полузабравените събития около произхода ѝ и миналото на баща ѝ. Само възрастите хора помнеха онова незначително събитие от деловия живот на Ню Йорк — фалита на Бъфърт — и че след смъртта на жена си той тихомълком се бе оженил за прословутата Фани Ринг и бе емигрирал заедно с новата си жена и с малката си дъщеричка, наследила хубостта на майка си. По-късно се чуваше, че живял известно време в Истанбул, сетне в Русия, а още след десет години радушно посрещал американските пътешественици в дома си в Буенос Айрес, където бил представител на голяма застрахователна фирма. Той и жена му живеели там охолно и благополучно бяха се споминали; и ето че един прекрасен ден осиротялата им дъщеря се появи в Ню Йорк, където я повериха на една от снахите на Мей Арчър — на мисис Джек Уелънд, чийто съпруг бе определен за опекун на девойката. Благодарение на това тя изведнъж се оказа нещо като роднина на децата на Арчър и никой не се учуди, когато годежът ѝ с Арчър бе разгласен.

Нищо по-ясно не би могло да покаже до каква степен се бе променил светът. Сега хората бяха прекалено заети — заети с реформи и „движения“, с всякакви култове, кумири и бъркотии, за да се интересуват прекалено от ближните си. Пък и какво ли значение може да има нечие минало в гигантския калейдоскоп, в който всички обществени атоми кръжат в една и съща плоскост?

Нюелънд Арчър, загледан през прозореца на хотела в горделивото оживление на парижките улици, усети в сърцето си вълнението и плама на младостта.

Сърцето му отдавна не беше било ускорено и не бе трептяло под свободната му жилетка с такава сила, сякаш всеки миг щеше да изскочи от гърдите, да кара кръвта на вълни да залива главата му. Интересно дали сърцето на сина му се държи по същия начин в присъствието на Фани Бъфърт, помисли си той и реши, че не. „То явно бие не по-малко силно, ала в друг ритъм“ — рече си той, като си припомни хладната сдържаност, с която младежът извести за решението да се ожени, като явно смяташе, че се разбира от само себе си семейството му да няма нищо против.

„Тези младежи са сигурни, че ще постигнат всичко, каквото пожелаят, докато ние почти винаги бяхме уверени, че няма да получим нищо — това е цялата разлика. Интересно все пак, възможно ли е сърцето да бие толкова бясно от нещо, в което човек предварително е съвсем сигурен?“

Беше вторият ден от пристигането им в Париж и пролетното слънце удържаше Арчър до прозореца, от който се разкриваше изглед към сребрилата шир на площад „Вандом“. Единственото, почти единственото условие, което бе поставил, когато се бе съгласил да замине заедно с Далас за чужбина, бе да не го принуждават да живее в някой от новите модерни „дворци“.

През първите неспокойни години Арчър неведнъж си бе представял завръщането си в Париж, но постепенно мечтите му се замъгляваха и се мъчеше да види града само като фон, на който преминава животът на госпожа Оленска. Нощем, седнал самотно в библиотеката, когато цялата къща отдавна бе заспала, възкресяваше в паметта си лъчезарната първа пролет на обрамчените с кестени булеварди, цветята и статуите в обществените градини, аромата на люляка, извиращ от количките на цветарките, величавото течение на реката под големите мостове, тълпата художници, актьори и студенти, изпълваща докрай всички градски артерии. Сега това зрелище с цялото си великолепие бе пред очите му и докато му се любуваше през отворения прозорец, се почувства плах, старомоден, непълноценен — само жалка сива сянка, която нямаше нищо общо с бляскавия млад мъж, какъвто някога бе мечтал да стане...

Далас весело го потупа по рамото.

— Как е, татко! Нали е чудесно? — Известно време двамата мълчаливо се любуваха на гледката, а сетне младежът продължи: — Впрочем имам приятна новина за теб — в пет и половина ни очаква графиня Оленска.

Произнесе това небрежно, безразлично, като че ли не ставаше дума за нещо кой знае колко важно, например в колко утре тръгва влакът за Флоренция. Арчър погледна сина си и му се стори, че във веселите очи на момчето проблясва закачливата искрица на прабаба му Мингът.

— Как, не съм ли ти казал? — продължи Далас. — Обещах на Фани да направя три неща в Париж — да й намеря последните

произведения на Дебюси за пиано, да отида в Гран Гиньол и да се видя с госпожа Оленска. Знаеш ли, тя толкова много сторила за Фани, когато мистър Бъфърт я пратил от Буенос Айрес в пансиона към манастира „Успение Богородично“! Фани се озовала тук без приятели, без познати в Париж; госпожа Оленска била много добра към нея и по време на ваканциите я развеждала из града. Тя май била приятелка с първата мисис Бъфърт, при това нали ни се пада роднина. Тази сутрин, преди да изляза, ѝ се обадох по телефона, казах ѝ, че сме тук с теб и че искаме да наминем при нея.

Арчър не свалеше изненадан поглед от него.

— Казал си ѝ, че съм тук?

— Разбира се, нима е тайна? — Далас въпросително вдигна вежди. Като не получи отговор, хвана баща си под ръка и красноречиво стисна рамото му. — Кажу ми, татко, каква е била тя някога?

Арчър почувства как под безцеремонния поглед на сина кръвта залива лицето му.

— Какво толкова, признай си, че сте били големи приятели на времето. Казват, че била много хубава.

— Много хубава ли? Не зная. Не беше като другите.

— Да, да, там е цялата работа! Когато я срещнеш, виждаш, че не е като другите, и ти не знаеш защо. Същото е и при мен с Фани.

Баща му се отдръпна от него, измъкна ръката си.

— С Фани ли? Чудесно, мили мой... много се радвам. Обаче не виждам защо...

— Хайде стига, татко! Ей, че си изкопаемо! Нали някога тя е била... твоята Фани, не съм ли прав?

Телом и духом Далас принадлежеше към новото поколение. Той беше първороден син на Нюлънд и Мей Арчър, но никой никога не можа да му внуши дори капка деликатност. „Има ли смисъл всяко нещо да се превръща в тайна? Резултатът е само, че хората се мъчат да проникнат в нея“ — възразяваше той, когато го призоваваха да бъде съдържан. Но сега, щом срещна насмешливия поглед на сина си, Арчър прочете съчувствие в него.

— Моята Фани...

— Ами да, жената, заради която си бил готов да зарежеш всичко... но не си го зарязал — продължи упоритият му син.

— Наистина нищо не заряхах — малко тържествено потвърди Арчър.

— Да, татко, но мама ми каза...

— Майка ти ли?

— Да, в деня, преди да се спомине. Нали си спомняш, че поиска да разговаря с мен отделно? Тя каза, че двамата с теб ще издържим на всичко, защото много отдавна, когато тя те помолила, ти си се отказал от това, което си желаел най-много на този свят.

Арчър изслуша мълчаливо това странно съобщение. Невиждащият му поглед все така бе прикован към оживения площад пред прозореца, облян в слънце. Най-сетне той тихо произнесе:

— Тя никога не ме помоли за такова нещо.

— Да де, забравих. Нали никога не сте си отправяли молби, така ли беше? И никога нищо не сте си казвали. Просто сте седели, гледали сте се и всеки е гадаел какво си мисли другият. Лудница за глухоними! Впрочем да бъдем справедливи към вашето поколение — вие сте знаели за скритите си мисли доста повече, отколкото ние ще имаме представа когато и да било, просто на нас не ни стига време. Слушай, татко, нали не ми се сърдиш? — внезапно прекъсна словото си Далас. — Ако е така, да се помирим и да вървим да закусим у Анри. Трябва да успее днес да отида и във Версай.

Арчър не отиде заедно със сина си във Версай. Предпочете да прекара деня в самотно скитане из Париж. Искаше да се избави от всички неизказани съжаления, от потисканите спомени на дългия безсловесен живот.

Скоро престана да съжалява за неделикатността на Далас. Сякаш бяха махнали железен обръч от сърцето му — толкова леко му стана, когато узна, че все пак някой се е досетил, някой го е пожалил... А фактът, че този човек е била жена му, безкрайно го трогна. При цялата си чувствителност Далас мъчно можеше да го разбере. За момчето този епизод сигурно е само тъжен пример за неосъществени надежди и напразно разпилени сили. Нима не беше нещо повече? Арчър седя дълго на Шан'з Елизе и размишлява, а потокът на живота през това време течеше буйно покрай него...

Само няколко улици, само няколко часа го отделяха от Елен Оленска. Тя така и не се върна при мъжа си, а когато той се споминал преди няколко години, не променила начина си на живот. Сега вече никой не би могъл да застане между нея и Арчър — и тази вечер ще се види с нея.

Стана и през площад Конкорд и градината Тюйлери премина към Лувъра. Госпожа Оленска някога му бе споменавала, че често наминава натам, и му се прииска да прекара останалото време тъкмо на мястото, където може би е била съвсем наскоро. Към два часа броди из облените в слънце зали, картините една след друга го заслепяваха с полузабравеното си великолепие, препълваха душата му с продължителния отзвук на красотата. Нали животът му всъщност бе толкова празен...

Щом се озова пред една от блестящите картини на Тициан, внезапно се улови, че мисли: „Та аз съм само на петдесет и седем...“ — и извърна глава. За летни сънища май вече е късно, ала никак не е късно за приятелство, за блажената есенна тишина на нейната близост.

Върна се в хотела, където трябваше да се срещне с Далас, и двамата отново прекосиха площад Конкорд.

Без да подозира какво става в душата на баща му, Далас неспирно говореше за Версай. През това кратко делово пътуване до Париж се мъчеше наведнъж да обхване колкото може повече забележителности, които преди не бе успял да разгледа, защото семейството вместо във Франция се беше запътило на разходки из Швейцария, и сега от устата му се сипеха несдържан възторг и самонадеяни критични бележки.

Докато го слушаше, Арчър чувстваше как у него се разраства съзнанието за собствената му непълноценност и безсловесност. Знаеше, че всъщност момчето му не е лишено от деликатност, но е твърде безгрижно и самоуверено — качества, присъщи на хората, които не се огъват пред съдбата, а напротив, готови са да премерят сили с нея. „Тъкмо там е работата — те знаят какво искат и нямат намерение да отстъпват пред никого“ — размишляваше той и си представяше своя син като изразител на идеите на новото поколение, смело помитащо всичките разграничителни знаци, а с тях и пътепоказателите, и сигналите за опасност.

Внезапно Далас се спря като закован и стиснал ръката на баща си, възкликна:

— Това ми трябваше!

Двамата се приближиха към обширната градина пред Дома на инвалидите. Лекият купол на Маснар се рееше над разпукващите се дървета и над дългата сива фасада на сградата; привличайки всички лъчи на залеза, той се издигаше пред тях като видим символ на славата на велик народ.

Арчър знаеше, че госпожа Оленска живее на някоя от улиците, отдалечаващи се като лъчи от Дома на инвалидите; този квартал му се бе струвал тих, дори затънтен — напълно бе забравил блясъка, придаван му от великолепия център. Сега по странна асоциация всичко, което я заобикаляше, се озари за него със златна светлина. Животът ѝ, за който знаеше толкова малко, почти трийсет години бе протичал в тази наситена атмосфера, струваща му се вече прекалено сгъстена и твърде възбуждаща за дробовете му. Помисли си за театрите, в които е ходила, за картините, на които се е радвала, за навъсения разкош на старинните къщи, в които е ходила на приеми, за хората, с които е разговаряла, за непрекъснатата смяна на идеи, образи и асоциации, раждащи се в този буден, общителен народ, и досега запазил нравите и държанието си от старите времена, и внезапно си припомни отдавнашните думи на един млад французин: „О, приятният разговор! Има ли нещо на света, което да се сравни с него?“

Почти трийсет години Арчър не се беше виждал с мосю Ривер и нищо не бе чувал за него; дори и по това може да се съди колко малка представа имаше за госпожа Оленска. Повече от половин живот ги разделяше, тя беше прекарала толкова дълго време сред хора, които той не познаваше, в среда, за която имаше най-приблизителна представа, условия, които никога нямаше да разбере докрай. През цялото това време беше живял с младежките си спомени за нея, но нали сигурно тя е имала и други, по-реални връзки. Може би в спомените ѝ му бе отделено съвсем особено място, ала ако е така, образът му вероятно е нещо като реликва в малък полутъмен параклис, където поради липса на време надникват далеч не всеки ден.

Бащата и синът пресякоха Площада на инвалидите и закрачиха по една от широките улици около зданието. Въпреки славната си история и великолепие кварталът наоколо действително бе тих и това

помагаше на човек да осъзнае какви богатства притежава Париж, щом такива гледки са достояние само на малцина безразлични хора.

Денят гаснеше в мека слънчева омара, пронизана тук-там от светлината на електрическите улични лампи, а на малкото площадче, където се бяха озовали, не се мяркаше жив човек. Далас отново се спря и погледна нагоре.

— Май е тук — рече той, хвана баща си под ръка с толкова, гальовно движение, че Арчър, макар да се смути, не се отдръпна, и двамата останаха така известно време, мълчаливо оглеждайки къщата.

Бе съвсем обикновено съвременно здание с многобройни прозорци и красиви балкони по широката кремава фасада. На един от най-горните балкони, доста над заоблените върхове на кестените, все още бе опънат сенникът, сякаш слънцето току-що се бе отдръпнало оттам.

— Интересно, на кой ли етаж живее? — замислено промълви Далас, сетне отиде до входа, промуши глава в портиерната и се върна с думите: — На петия. Сигурно там, където е сенникът.

Арчър остана неподвижен, без да сваля поглед от прозорците на горния етаж, сякаш целта на пътуването му бе достигната.

— Знаеш ли, приближава шест — обади се най-сетне синът му.

Баща му погледна празната пейка под дърветата.

— Май ще поседна тук за малко — рече той.

— Какво ти е? Зле ли се чувствуваш? — трепна Далас.

— Не, не, чудесно. Качи се, моля те, без мен.

Далас спря недоумяващ пред него.

— Виж какво, татко, нима изобщо няма да дойдеш?

— Не зная — бавно произнесе Арчър.

— Но нали тя ще се обиди.

— Отивай, синко, може би ще дойда по-късно.

Далас впери продължителен поглед в него през здрача.

— Какво да й кажа?

— Е, драги мой, според мен ти винаги ще намериш какво да кажеш — усмихнат отговори баща му.

— Добре. Ще кажа, че държиш на старомодните си възгледи и предпочиташ да се качиш пеш на петия етаж, защото не обичаш асансьорите.

Баща му отново се усмихна.

— Кажи, че държа на старомодните си възгледи, това ще е достатъчно.

Далас го погледна още веднъж, сетне недоверчиво махна с ръка и потъна във входа.

Арчър остана на пейката и продължи да гледа балкона, закриван от сенника. Пресметна колко време ще е необходимо на сина му да се качи с асансьора до петия етаж, да звънне, да влезе в преддверието, да изчака, докато съобщят за него, а сетне да го отведат в гостната. Представи си как Далас с бърза, решителна крачка влиза в стаята, видя обаятелната му усмивка и си помисли: прави са тези, които казват, че момчето ми е „одрало кожата“.

Сетне се помъчи да си представи хората, събрали се в стаята — нали в този гостоприеман час вероятно ще са поне неколцина и сред тях мургавата дама, бледа и мургава; тя бързо ще вдигне глава и ще подаде на Далас дългата си тънка ръка с три пръстена... Най-вероятно е седнала в края на диванчето до камината, а зад нея има масичка с разцъфнали азалии...

— За мен това е по-реално, отколкото, ако се бях качил горе — внезапно чу той гласа си и опасението, че тази последна сянка от реалността може внезапно да се стопи, го прикова към мястото му, а минутите се нижеха една след друга.

Остана дълго на пейката сред припадация мрак, без да сваля очи от балкона. Най-сетне прозорците светнаха, след миг на балкона излезе слуга, вдигна сенника и затвори прозорците.

И сякаш това бе сигналът, който бе очаквал, Нюлънд Арчър полека стана и самотно пое обратно към своя хотел.

Издание:

Едит Уортън. Невинни години

Американска. Първо издание

ИК „Отечество“, София, 1994

Редактор: Славчо Донков

Коректор: Весела Николова

ISBN: 954-419-033-3

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.